

2023
|04

MÁLTAI TANULMÁNYOK

A Magyar Máltai Szeretetszolgálat tudományos folyóirata

Egyén, bizalom, összefogás

„Noverim Te, Noverim Me”

© Máltai Tanulmányok
Minden jog fenntartva!

5. évfolyam, 4. szám

A Magyar Máltai Szeretetszolgálat szaklektorált folyóirata.
Megjelenik évente négy alkalommal.

A folyóiratban megjelent tanulmányok, cikkek elérhetők a lap akadálymentesített,
felolvasóprogrammal is rendelkező honlapján, az alábbi címen:

www.maltaitanulmanyok.hu

SZERKESZTŐSÉG

Solymári Dániel, főszerkesztő
Czirják Ráhel, szerkesztőségi titkár
Szigeti László, olvasószerkesztő
Pávay Andrea, korrektúra
Molnár Tamás, tördelés és nyomdai előkészítés

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

Prof. dr. Vasa László
Prof. dr. Tarrósy István
Dr. habil. Görföl Tibor
Dr. habil. Marsai Viktor
Pallós Tamás

TUDOMÁNYOS TANÁCSADÓ TESTÜLET

Prof. dr. Tulassay Tivadar
Prof. dr. Pálné Kovács Ilona
Prof. dr. Úrge-Vorsatz Diána
Prof. dr. Kőnczei György
Dr. Várszegi Asztrik
Dr. Székely János
Dr. Varga Imre Kapisztrán
Győri-Dani Lajos

Borítóterv:

Bánlaki Szabolcs

Borítókép:

Thomas Cole: The Voyage of Life: Youth, 1842
Courtesy National Gallery of Art, Washington

A folyóirat nyomtatott változatának ISSN száma:

ISSN 2676-9468

NMHH: CE/14647-3/2019.

Kiadja a Magyar Máltai Szeretetszolgálat Egyesület

1125 Budapest, Szarvas Gábor út 58–60.

Felelős kiadó: Kozma Imre

A Magyar Máltai Szeretetszolgálat e lap minden részének sokszorosításával, terjesztésével, a benne közölt adatok tárolásával és feldolgozásával kapcsolatos jogot fenntartja. A Máltai Tanulmányokban megjelent szerzői művek és az azok részeit képező illusztrációk, képek kizárólag a kiadó előzetes írásbeli engedélyével tehetők hozzáférhetővé. Ez a nyilatkozat a szerzői jogról szóló törvényben foglaltak szerint tiltó nyilatkozatnak minősül. A lapban közölt írások nem feltétlenül tükrözik a kiadó Magyar Máltai Szeretetszolgálat véleményét.

nka

Nemzeti Kulturális Alap

Tartalom

EGYÉN, BIZALOM, ÖSSZEFOGÁS

„Noverim Te, Noverim Me”

6 | ALAPGONDOLAT

Török Csaba: Megfontolások a bizalomról	6
Pári András – Rövid Irén: Családra vágyunk! <i>A Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért felméréseinek eredményei 2018 óta</i>	20

36 | ITTHON

Székely András – Major Enikő – Székely B. András: A házassággal kapcsolatos attitűdök és a vallásosság kapcsolata a Hungarostudy 2021 kutatás eredményei alapján	36
Gombocz János – Gombocz Orsolya: A család mint támasz az egészséges életre való felkészülésben a sportra nevelés példáján	54
Péntekné Simon Nikolett – Szodorai Dóra – Ónadi Olivér: Örökbefogadással kapcsolatos attitűdök a magyar lakosság körében (2023)	70

87 | KITEKINTŐ

Szodorai Dóra: Konfliktusok hálójában <i>A High Conflicted Divorced Families fogalom meghatározásainak áttekintése</i>	87
Miszlai Péter: Az örökbefogadás a gyermek oldaláról <i>Érdekek és dilemmák</i>	100

116 | TEREPEN

Imriné Csákányos Melinda: A családi korrelációban rejlő erő	116
Egriné Csöreg Mónika – Szabó Orsolya: A nevelőszülői hivatás a Máltai szellemiség tükrében	132

146 | NAGYÍTÓ

Görföl Tibor: Érintkezésben a katolikus egyház globális tudatával	146
--	-----

151 | MESSZELÁTÓ

Pallós Tamás: Bizalomszintek	151
-------------------------------------	-----

A Máltai Tanulmányokról

A Máltai Tanulmányok a Magyar Máltai Szeretetszolgálat megalapításának harmincadik évfordulójához kapcsolódóan létrehozott, társadalomtudományokkal foglalkozó, szaklektorált folyóirat. Interdiszciplináris megközelítésben a mentálhigiéné, a pszichológia, a szociológia, a szociális munka, a szociálpolitika, a társadalomföldrajz, a pedagógia, a teológia, a történettudomány, a nevelés, valamint a nemzetközi kapcsolatok és a nemzetközi segélyezés területéről közöl tanulmányokat, egyes témákat kiemelten kezelve. Célja, hogy a Magyar Máltai Szeretetszolgálat széles aktivitási profilját is követve tudományos igényességgel, elméleti szinten is reflektáljon a karitatív gyakorlat megvalósítására, társadalmi kihívások kezelésére, a minket körülvevő világ fontos kihívásaira, a segítő szakma meghatározó eredményeire, az egyes kutatások főbb irányaira és más közérdeklődésre számot tartó szociális témákra.

A Máltai Tanulmányok elkötelezett a szakmai-tudományos közösség etikai elvárásainak betartása mellett, így a folyóiratban megjelenő írásmunkáknak be kell tartaniuk a szerkesztőbizottság által meghatározott szakmai és etikai irányelveket. Ezen irányelvek teljes összhangban állnak a Publikációs Etikai Bizottság (Committee on Publication Ethics – COPE) irányelveivel, valamint a Magyar Tudományos Akadémia Tudományetikai Kódexével.

A tudományos értekezéseink minél szélesebb szakmai körben való terjesztése érdekében folyóiratunk több hazai és nemzetközi adatbázisban is szerepel, így többek között a CIEPS-ben (The International Centre for the registration of serial publications), a Magyar Tudományos Művek Tárában, a MATARKA-ban, vagy az Országos Széchényi Könyvtár Elektronikus Periodika Archivum és Adatbázisában.

A Máltai Tanulmányok a Magyar Tudományos Akadémia II. Filozófiai és Történettudományok Osztálya, valamint a IX. Gazdaság- és Jogtudományok Osztálya által indexált, az Osztályok folyóiratlistáján szereplő szaklektorált tudományos folyóirat.»

A Máltai Tanulmányok bizalomról szóló kétrészes társszámának záró részét tartja kezében. Amíg a korábbi, 2023/3. kötetben a társadalom nagy szintjével, jelen számban az egyénnel, a bizalom személyesebb aspektusaival foglalkozunk. E lapszám alcimének egy Szent Ágostontól származó idézetet választottunk. A *Vallo-mások* című művében írja: „Noverim Te, Noverim Me”. E magyarrá röviden nehezebben lefordítható, befejezett jövő idejű felszólítás lényege, hogy ha majd megismerem magamat, csak akkor ismerhetem meg Istent (és a másikat). Szent Ágoston ezzel a jól ismert Gnóthi szeautont, a delphoi jósdá üzenetét gondolta újra. „Ismerd meg önmagadat.” Szent II. János Pál pápa is ezt az idézetet választotta a *Fides et Ratio* kezdetű enciklikájának is egyik címéül, amikor a hit és az értelem kapcsolatáról elmélkedett. Nem véltelenül, hiszen mindenekelőtt önmagunkkal, a személlyel összefüggésben kell tisztán – és mindig egyre tisztábban – látnunk, hogy a társadalom nagy szintje tekintetében is rendezettek legyenek döntéseink a kölcsönösség, a bizalom, a megújulás és az együttműködés vonatkozásában. Ehhez az *ordo caritatis*, a személy és társadalom köreinek koncentrikus rendszere ad kapaszkodót, hiszen a személyes és személyközi bizalom egyik kiemelt és elsődleges helyszíne természetesen a család. Éppen ezért is szerepel e téma jelen számunkban több szempontból és megközelítésből is feldolgozva. Ezek közül kiemelkedik az örökbefogadás és a nevelőszülői hálózat kérdése, amelyet további „családtémák” egészítenek ki. Lapszámunk kapcsán arra is emlékezünk, hogy idén huszonöt éves a Magyar Máltai Szeretetszolgálat nevelőszülői hálózata és pátyi gyermekjóléti szolgálata, amely szolgálati idő alatt összesen mintegy ezer gyermek nevelkedett „máltai” nevelőszülőknél.

Szerzőinknek köszönöm azt a hatalmas munkát, amellyel hozzájárultak lapunk létrejöttéhez, a szerkesztőbizottság tagjai nevében pedig kívánok élvezetes és tartalmas olvasást, elmélyült időtöltést.

Solymári Dániel
főszerkesztő

TÖRÖK CSABA

Megfontolások a bizalomról

TANULMÁNY

DOI: 10.56699/MT.2023.41

ABSZTRAKT

Napjainkban gyakran hallunk arról, hogy a társadalmi bizalomvesztés körét éljük. E kijelentés több oldalról vizsgálható. A jelen írásban arra teszünk kísérletet, hogy a bizalom emberi jelenségéből, annak vázlatos elemzéséből kiindulva tárjuk fel azokat a zavarokat, amelyeket az egyéni és társas élet terén tapasztalunk. Az így nyert belátások segíthetnek minket annak megfogalmazásában, hogy a bibliai hitfelfogás és a keresztyén meggyőződés miként segíthet a bizalom torzulásainak gyógyításában, a társadalmi folyamatok jobbításában, hogyan válhat inspirációvá és támasszá a bizalom visszaszerzésének útján.

KULCSSZAVAK: bizalom, hit, közjó, társadalom

Akkor kezdünk el sokat beszélni valamiről, amikor hiányát érezzük, vagy azzal szembesülünk, hogy megszűnt egyszerű, közvetlen magától értetődősége. A bizalom kapcsán azonban azt érzékeljük, hogy a nehézkedés általánosabb és mélyebben gyökerező.

A bizalomvesztés és -hiány tapasztalata minden bizonnyal egyidős az emberiséggel. Alig van olyan ókori írásmű, amely így vagy úgy ne számolna be annak az embernek a tanácsstalanságáról, kilátástalanságáról, reményvesztéséről vagy depressziójáról, aki csalatkozott a másiknak megszavazott bizalmában. A Zsoltárok könyvében olvassuk: „Még a barátom is, akiben megbíztam, aki együtt ette kenyeremet velem, az is ellenem emelte a sarkát” (41,10). E panaszírodalomnak megannyi emléke tűnik elénk Egyiptomból, Mezopotámiából vagy akár Hellászból. A hívő ember erre a nehéz helyzetre Istenének segítségül hívásával felel: „Ezt mondja az Úr: Átkozott az az ember, aki emberben bízik, aki halandóra támaszkodik, és szíve elfordul az Úrtól. [...] Áldott az az ember, aki az Úrban bízik, akinek az Úrban van a reménye” (Jer 17,5.7).

Napjainkban azonban olyan átfogó és kiterjedt problematikával állunk szemben, hogy talán újra itt az ideje egy ősi gondolat felfejtésének, a bizalommal, annak hiá-

nyával való tudatos szembesülésnek – és annak, hogy őszinte szavakat kimondva utat találjunk egy emberibb világ felé.

AZ EMBER BIZALMA

Amióta tudatos önreflexiót folytatunk, újra és újra feltesszük a kérdést: ki az ember? Mi tesz minket emberré? Egy időben – olykor egészen látványosan – különváltak a természettudományok és a bölcséleti tudományok által szolgáltatott kritériumjavaslatok. Az egyik oldalon ott állt például az eszközkészítés és -használat, a másikon pedig a halál utáni étellel kapcsolatos hiedelmek megjelenése (amely a sírleletek alapján igazolható). Napjainkban inkább elfogadottak azok a nézetek, amelyek komplex módon kezelik a kérdést, s átfogó válaszokat igyekeznek adni rá. Csányi Vilmos *Íme, az ember* című könyvében arról ír, hogy ami a leginkább sajátos fajunkban, az az ember „rendszer-szervező, kultúraképző tehetsége. Az embert azóta tekinthetjük embernek, amióta kultúrákban él” (Csányi, 2022: 414). Külön vizsgálható, milyen evolúciós utat kellett bejárni ahhoz, hogy a kultúraképzés alapvető feltételei megjelenjenek.

Az emberré válás folyamata azt is jelentette (s jelenti), hogy az elemi kötődések kulturális keretbe helyeződnek: színre lép az, amit családnak és közösségnek, társadalomnak nevezhetünk. Olyasmi ez, ahol megint csak át- és átjárja egymást az, amit biológiai fejlődésnek, illetve kulturális formálódásnak nevezhetünk:

„Az ember alapvető tulajdonsága a rendszer-szervezés. Ha tisztán biológiai okokból – szexualitás, anyaság, együttműködés miatt – az emberek közeli kapcsolatba kerülnek egymással, azonnal megindul a csoporttá, rendszerré, közösséggé szerveződés. Közös akciók, morális elkötelezettség, áldozathozatal jellemzik az új szociális egység kialakulását, legyen az házasság, barátság vagy éppen család” (Csányi, 2022: 125).

A „közös akciókban” szükségképpen hatnak érzelmek is. Ezeket olykor alábecsüljük, kevésbé vesszük számításba nagy ívű elemzéseink során, ám ez súlyos hiba, hiszen elemi szinten determinálják egy közösség működését. A pszichológia egyes iskolái öt és hét közötti úgynevezett alapérzelmet különböztetnek meg (Pataki, 2011b: 156). Az alapérzelmek listái eltérnek egymástól: az öröm, a szomorúság és az undor mindenképpen szerepel itt, ahogy a félelem és a düh is. Vannak, akik idesorolják még a meglepetést. Ezeknek nemcsak az a sajátosságuk, hogy elemi erővel mozgatják meg a psziché legmélyebb rétegeit, hanem az is, hogy a hozzájuk társuló mimika kultúrától függetlenül egyetemesen felismerhetővé teszi őket – az érzelmek megélésének vannak ugyan kulturális meghatározottságai, az alapérzelmek esetében nagyfokú bizonyossággal meg tudjuk állapítani a másik emberről (bármekkora legyen közöttünk a kulturális távolság), hogy örömet vagy haragot érez-e. Azért van ez így, mert ezek az alapérzelmek a biológiai evolúciónk során fejlődtek ki, s ilyen módon fajunk sajátos meghatározottságának részét képezik. A szocializáció során természetesen összetettebb és olykor több kognitív elemmel gazdagított érzelmegélés és -kinyilvánítás jelenik meg bennünk. Az ilyen típusú (egyesek által másodlagosnak, illetve harmad-

lagosnak nevezett) érzelmek gyermekkorunkban, társas kapcsolataink keretében forrnak ki bennünk, elsődlegesen a család közegében. „A családhoz kötődés elősegíti a család normáinak elfogadását (legyen az békés vagy agresszív), míg a kötődés hiánya aszociális (gyakran agresszív) viselkedéshez vezet” (Csányi, 2022: 127). Ez azt is jelenti, hogy a kicsinykori kötődéshiány nemcsak a társas képességek torzulását, fogyatékoságát eredményezi, de magával vonja az érzelmi fejletlenséget, akár a bizonyos komplexebb érzelmek megélésére és kinyilvánítására való képtelenséget. Nem véletlenül írja – hangsúlyozzuk: már pusztán az etológia szintjén, megelőzve minden erkölcsi-értékrendi megfontolást – Csányi Vilmos: „A társadalom még nem ismerte föl, hogy a teljes értékű ember csak teljes értékű szocializációs folyamatban fejlődhet ki. Sok évig kell egy gyermeknek a megfelelő mintákat mutató környezetben élnie ahhoz, hogy a szocializáció teljes értékű legyen” (Csányi, 2022: 128).

A család hálójában megtapasztalt, megélt és illetén módon elsajátított komplex érzelmek közül kiemelten kezelhetjük a bizalmat (amelyet egyesek a hála és az elfogadás érzésének kettőseként értelmeznek). Egy ideje már bevett kifejezés az „ősbizalom”. Az első két életévben sajátos folyamat játszódik le mindannyiunkban: az anyaméhben létezését követően kilépünk a külvilágba. Hogy ez számunkra ellenséges, szorongást keltő hely-e, vagy olyan otthon, amelyben szeretetet, elfogadást tapasztalunk, azon múlik, miként bánnak velünk, milyen mintákat tapasztalunk meg. Ha pozitív közegben növekszünk, az elemi, mondhatni velünk született ráhagyatkozás átalakul azzá az ősbizalommá, amely későbbi életünk során képesít minket bizalomteljes kapcsolatok kialakítására, kötődésre és az emberi élet szempontjából rendkívül fontos számtalan

---

A család hálójában megtapasztalt, megélt és illetén módon elsajátított komplex érzelmek közül kiemelten kezelhetjük a bizalmat.

---

más megélésre. Erik H. Erikson a személyiségfejlődés első szakaszában megkülönbözteti az *ősbizalom* és az *ősbizalmatlanság* állapotát. „Az előbbi – hála a csecsemőkori gondoskodó törődésnek és a testi állapot kedvező alakulásának – a világot a védettség, a pozitív élmények, a jóindulat és a jóakarát forrásának tekinti. A másik véglet a korai elhanyagoltságból, a személyre szabott törődés hiányából és a külvilágból származó

fájdalmas élményekből ered; ennek eredménye beteges, olykor paranoid vonásokat mutató állandó *gyanakvás*, *bizalmatlanság* és helyel-közzel üldözési mánia lesz” (Pataki 2011a: 26). Mindez természetesen kihat minden további fejlődési szakaszra is. A negatív csecsemőkori környezet „őstörést” válthat ki, amely végül akár komoly sérüléseket, egész életünkre kiható torzulásokat okoz, s nemegyszer kötődési vagy érzelemmegélési zavarokban, szorongásban, depresszióban jelentkezhet (Kőváry, 2006).

Miért ennyire elemi fontosságú a bizalom, illetve az arra való képtelenség? E kérdés megválaszolásához érdekes szemponttal szolgál Pataki Ferenc szociálpszichológus: „...számos újabb pszichológiai kutatás szerint a *bizonytalanság redukálására*

és eltüntetésére irányuló késztetés a legerőteljesebb emberi indítékok közé sorolható. A krónikus bizonytalanság ugyanis cselekvésképtelenné – következésképpen életképtelenné – tesz. Erről szól a jól ismert Buridán számara talány” (Pataki, 2011b: 153–154). Johannes Buridanus (Jean Buridan) skolasztikus filozófus volt a 14. században. Az európai közgondolkodás az ő nevéhez köti a számárról szóló példázatot, bár úgy tűnik, írásaiban egyszer sem szerepel. Komoly kutatást váltott ki, hogy pontosan hol van a tanmese forrása. Végül Arisztotelészig jutottak el a filozófiatörténések (*De caelo*), s első ízben Spinozánál azonosították be a tanító történet Buridanushoz kapcsolását, mégpedig *Etika* című művében (Zupko, 2018). A példázat szerint az éhes állattól egyenlő távolságra két teljesen azonos szénarakást helyeztek el. Mivel nem tudott a két egyformán vonzó és kívánatos élelemforrás közül *raciónalis* választani (hiszen nem volt semmilyen *ráció*, vagyis érv az egyik vagy a másik mellett), végül éhen halt. A tanító történet illeszkedik azon kortárs viták sorába, amelyek az emberi szabadság, szabad akarati döntés természetét, abban az értelem (*intellectus*) és az akarat (*voluntas*) viszonyát vizsgálták. A mi szempontunkból ehelyütt annak van kiemelt jelentősége, hogy a döntést akkor is meg kell hoznunk, ha a racionális megalapozhatóság igénye nem teljesül (hiánytalanul). Ilyenkor azonban csakis valamiféle bizalom mentén választhatunk. Aki nem bíz (akár abban, hogy valóban egyforma a két szalmakupac, akár abban, hogy jó döntést fog hozni), végül életképtelennek bizonyul majd.

Márpedig a társas létezés szünet nélkül bizonytalan és racionálisan nem vagy csak részben felfejthető helyzetek elé állít bennünket. Ez még akkor is így van, amikor a másik nem színlel, vagy a valóság nem rejtőzik el, mivel megismerésünk, megértésünk és ebből fakadó szabad döntésünk mindig korlátok között mozog, ezernyi tényező függvényeként. A bizalmatlan és szorongó ember ilyenkor blokkolódik, s a helyzet bizonytalansága úrrá lesz rajta. A bízni képes alany ellenben a lehetőségek kínálta megfontolás után mer dönteni, mert úgy hiszi, van jó kimenetele a választásának (vagy mert a tévedéstől való félelem, bár valamilyen szintig megjelenhet benne, nem bénítja meg). A világgal, a másikkal és önmagunkkal (a saját megértésünkkel, akarásunkkal, döntésünkkel) szemben megélt bizalom alapvető fontosságú ahhoz, hogy emberi módon tudjunk létezni a világban.

BIZALOMZAVAROK

Érdemes Pataki Ferenc élelátó tézisével kezdenünk e pontot: „...a bizalom a társadalmi integráció nélkülözhetetlen »kötványa«, vagyis kapcsolat-, közösség- és társadalomszervező (társadalomfenntartó) erő. Hiánya egyaránt aláássa a közjó érvényesítését, a társadalmi intézmények, norma és értékrendszerek működését, valamint a legszemélyesebb magánkapcsolatok világát” (Pataki, 2011a: 24).

A fentiekben kifejtettük, miért elemi fontosságú egyéni és közösségi önmegalkotásunk, létezésünk szempontjából a bizalomra való képesség, illetve képtelenség.

E meglátások tükrében csakis igazat tudunk adni Pataki Ferencnek, aki téziseivel utat is mutat jelen helyzetünk jobb megértéséhez. Hiszen nemcsak az első két év, az ősbizalom tapasztalata (vagy éppenséggel az „ősbizalmatlanság” meggyökeresedése) döntő fontosságú, de a későbbi életévek és társadalmi létezés tapasztalásai is. Ha az ember rendszeresen azt éli meg, hogy a közege bizalmatlan magatartást mutat, vagy esetleg az általa másoknak juttatott bizalommal sokszorosan visszaélnék, ez az ősbizalom megléte mellett is korlátozza, visszaszorítja a bizalmas magatartásformák alkalmazását. Ily módon az egyéni dráma apránként közösségi tragédiába fordul át. Ha az emberi társadalmat szövetségnek (pontosabban alacsonyabb és magasabb szintű szövetségek hálózatának) tekintjük, akkor hamar beláthatjuk, hogy a csoportok önmagukban való fennállása és más csoportokhoz való viszonya nagyban múlik azon, mennyire bízunk a szabályok fennállásában, a másik magatartásában, abban, hogy meghatározott helyzetben meghatározott cselekvés meghatározott reakciót vált ki (Csányi, 2022: 204–205). Ennek hiányában egyfelől megjelenik a bezáruló, pszichés problémákkal küzdő egyén és a zavaroktól szenvedő társadalmi csoport (a családtól az államig), amely szabályokkal és azok (nemegyszer erőszakos) betartatásával kívánja elérni azt, ami normál esetben az egészséges, jól szocializált személyek közötti viszonyok terén magától értetődőnek és természetesnek számítana. Rengeteg konkrét példát hozhatunk. Mára külön ügymenete van a csendháborításra vonatkozó panaszok adminisztratív úton történő kezelésének. Az emberi viszonyok formális túlszabályozásának gyökerénél felfedezhetünk egy jól körvonalazódó problematikát: a családok (egyének) társas együtt-, illetve egymás mellett élésük során nem vesznek figyelembe elemi elvárásokat, illetve hiányzik kapcsolataikból az elvárható egymásra figyelés. Hasonlóképpen: mivel az alkoholfogyasztás súlyos problémává terebélyesedett, és nemegyszer a magunk vagy mások életének veszélyeztetését vonja maga után, elengedhetetlenné vált a zéró tolerancia elvének bevezetése, már-már statáriálisnak tűnő eljárásrendek alkalmazásával. Folytathatnánk a sort, a sebességhatár-átlépésektől a közösségi közlekedésben való bliccelésig, az adóelkerüléstől a (munka)szerződések betartatásának igen sokszor perig menő területéig. Mindegyik helyzetben közös vonás egyfelől a minimális bizalom hiánya, másfelől annak felismerése, hogy minden szabály csak még nagyobb fokú trükközést, kikapukeresést von maga után, s nem a kívánt cél (a közjó érdekében történő önkorlátozás és racionális személyes döntéshozatal) felé segít bennünket. Miközben egyre többen panaszkodnak a túlzó kontrollra, valójában azt is elmondhatjuk, hogy a közösség érdekében végzett cselekvésre való készség (s ezáltal a társadalmi bizalom) közeledik a mélyponthoz. Ördögi kör ez, hiszen a folyamatos felülszabályozás implicit módon kifejezi a közösség egyénbe vetett bizalmának fogyatkozását. Ma már nem feltétlenül kell negatív, bizalmatlanságot szülő közegben felnőtt gyermeknek lenni, hogy nehezünkre essen idegenekkel szemben, ismeretlen helyzetekben bizalomteljesen eljárunk. Azt jelenti mindez, hogy lépésről lépésre Buridán szamaraiává fogunk válni?

Ha e folyamatok mélyére ásunk, rengeteg okot és katalizátort fedezhetünk fel, például a bizalomteljes magatartáshoz kapcsolódó pozitív élmények hiányát, a szavahihetőség erodálódását, a közösségi konszenzusok törekennyé válását, az empátia elsorvadását, a tekintély(ek) megingását (Pataki, 2011a: 27–29). Egy azonban bizonyos: a bizalom meggyengülése vagy elvesztése mind a közösség, mind az egyén szintjén gyanakváshoz vezet, és agressziót gerjeszt (hiszen végül maga az állam is monopolizált erőszakszerveivel igyekszik fenntartani a meglazult társadalmi egységet), s apránként teret nyit a manipuláció előtt. Miért? Alapvetően azért, mert a bizalmatlan közeg szükségszerűen félelmet, szorongást kelt. Ilyen állapotban pedig elképesztő erővel nyilvánulhat meg a védettség, a bebiztosítottság vágya (vagy ha ezek már nem lehetségesek, legalább az oltalmazottság illúzióját szeretnénk megkapni). A valóság végül leegyszerűsödik: Isten hiányában (vagy torzult istenkép mellett) kell egy olyan figura, akibe belehelyezhetem azt a bizalmat, amelyet rajta kívül senkinek nem tudok megadni. Lehet ő közszereplő, politikus, apafigura, valamilyen szellemi tartalom (például hazaszeretet, vallási lelkesedés és kötődés) megtestesítője, egy a lényeges: tudja azt az érzést nyújtani nekem, hogy ha másban nem is, benne feltétel nélkül megbízhatom. Ha mindenkiben csalódtam már, benne nem fogok.

Nehezen kezelhető helyzetek, amikor ez a bizalomszemély látványosan bizalomra méltatlannak mutatkozik (személyes életvitele, erkölcsi hiátusai, elleplezhetetlen önös szándékai vagy bármi hasonló okán). Mit teszek ilyenkor? Mivel a bizalom elengedhetetlen a létezéshez, a pusztá túléléshez, ahhoz, hogy merjek egyáltalán létezni a veszedelmesnek és fenyegetőnek látott világban, elkezdem tagadni a valóságot. Illuzórikus buborékot hozok létre magam körül, amelybe nem juthatnak be olyan impulzusok, amelyek megcáfolhatatlanul bizonyítanak, bizalmam romlott alapon nyugszik. Itt megint számos példát hozhatunk. Gondolhatunk a feleségre, akit megcsal, bántalmaz és kizsákmányol a férje, ő azonban – úgy tűnik – minderről nem vesz tudomást, mert a házastársi kapcsolaton kívül elképzelhetetlennek tartja a létezését. De megjelenhet előttünk az az ember, aki szó szerint rabjává válik egy bántalmazó rendszernek, mert úgy véli, azon kívül képtelen lenne túlélni, önértékelése, *önbizalma* olyan súlyosan sérült, hogy totálisan és feltétel nélkül képes kiszolgáltatni magát az abuzív rendszernek. Maga az egyház is lehet ilyen szervezet, gondoljunk az úgynevezett ekkleziogén patológiák (neurózis, depresszió) már nemegyszer vizsgált kérdéskörére. A témával úttörő módon foglalkozott Samuel Pfeiffer (1993, 1994), magyar nyelven pedig az elsők között írt róla Gyökössy Endre (1988). Aki jobban elmélyülne e kérdéskörben, annak hivatkozásai miatt is ajánljuk Tringer László (2013) tanulmányát. Végül magunk előtt láthatjuk azt a (kulturális, nemzeti, társadalmi, pártpolitikai) csoportja iránt „elfogult” személyt, aki képes valóban minden olyan hírt, beszámolót tökéletesen figyelmen kívül hagyni, amely esetleg azt eredményezné, hogy meginog a bizalma abban az egyetlenben, aki (ami) iránt egyáltalán még képes ezt érezni.

Ily módon beláthatjuk, hogy a bizalom torzulása, fogyatkozása és hiánya igen komoly következményekkel jár, és adott esetben lehetetlenné teszi a csoportok (és a tagjaik) közötti egészséges kapcsolattartást, aminek eredményeképpen a közös, a közös célok megvalósítása mindinkább lehetetlennek tűnik. Márpedig ilyenkor az önérdek és a csoportérdek uralkodik el, ez pedig a rákos daganathoz hasonlatos: lappangva kiterjed, apránként felemészt minden erőforrást, mígnem végül azt vesszük észre, hogy a teljes test megbetegedett, sőt életveszélybe sodródott.

(ÚJRA) RÁLÉPNI A BIZALOM ÚTJÁRA

Hívó emberként nem csak azért foglalkozunk a bizalom kérdésével, mert bennünket is érint mind a magán-, mind a társadalmi életünk szintjén. Van ennek az érdeklődésnek és útkeresésnek egy sajtáságosabb, lényege szerint teológiai oka.

Liturgiánkban gyakran elhangzik az *amen* szó. Azzal általában tisztában vagyunk, hogy héber eredetű kifejezéssel van dolgunk, ám pontos fordítása terén már nehézségekbe ütközünk. A tapasztalat azt mutatja, hogy a hitoktatási (és papi prédikációs) gyakorlat egy téves meglátást gyökereztetett meg a gondolkodásunkban. A *katolikus egyház katekizmusa* ezért figyelmesen fogalmaz:

„A héber 'Amen' ugyanabból a gyökből származik, mint a 'hinni' szó. E szógyök szilárdságot, megbízhatóságot, hűséget fejez ki. Így érthető, hogy miért állítható az 'Amen' Isten irántunk való hűségéről és a mi belé vetett bizalmunkról egyaránt. [...]

A hitvallás végső 'Amen'-ja megismétli és megerősíti annak első szavát: 'Hiszek'. Hinni azt jelenti, hogy 'Amen'-t mondunk Isten szavaira, ígéreteire, parancsolataira; teljesen rábízunk magunkat arra, aki a végtelen szeretet és a tökéletes hűség 'Amen'-ja. A mindennapok keresztény élete tehát 'Amen' lesz keresztségi hitvallásunk 'hiszek'-jére” (KEK 1062, 1064).

Vagyis szó nincs arról, hogy az *amen* pusztán valamiféle vágyat, szándékot fejez ki: „Úgy legyen... Legyen úgy.” Ez olyan téves közhely, amely elgyöngíti, aláássa az eredendő kifejezési szándékot, ráadásul nem felel meg a bibliai héber nyelvhasználatnak sem. Ugyanakkor meg kell jegyeznünk, hogy *A katolikus egyház katekizmusa* eléggé megengedő e kérdésben. Bár – mint láttuk – tisztázza a kifejezés pontos jelentését, később kompromisszumot köt a bevett fordítással (KEK 2856, 2865). Valójában ugyanarról a szentírási szakaszcól van szó mindkét pontban, s a megengedő magatartás alapja egy Jeruzsálemi Szent Cirilltől vett idézet, amely Szűz Mária angyali üdvözléskor kimondott igénjére utal vissza: „Fiat mihi secundum verbum tuum – Legyen nekem a te ígéd szerint” (Lk 1,38). Persze elgondolkozhatunk azon, vajon Mária csak annyit közölt: „Legyen úgy!”, vagy esetleg abbéli bizonyosságát és feltétlen bizalmát fejezte ki, hogy a Mindenható képes beteljesíteni mindazt, amit az angyal hírül adott, jóllehet ez emberi szempontból lehetetlennek tűnik.

Az 'mn gyök a Bibliában megbízhatóságot, hűséget, biztonságot, bizonyosságot fejez ki – jelentése igen sokrétű, attól függően, hogy névszói (igazság, bizalom, megbíz-

hatóság stb.) vagy igei (bízik, ráhagyatkozik, hűséges, igaznak tart stb.) használatával találkozunk (Brown, 1939: 53–54). Számos bibliai előfordulása közül nem egy éppen azt a bizalmat írja le, amelyről jelen írásunkban szólunk. A fordítás természetesen nehéz feladat, olykor – már csak a beidegződéseink miatt is – a „hisz” magyar szóval adjuk vissza az ’mn gyök jelentését, holott teljességgel értelmes és megalapozott lenne a „bízik” ige alkalmazása (például Ter 45,26; Kiv 4,1.8; Iz 7,9). Vannak esetek, amikor a fordítók – az egyértelmű kontextus okán – ezzel a megoldással élnek: „A népet félelem töltötte el az Úr színe előtt, de bízott az Úrban és Mózesben, az ő szolgájában” (Kiv 14,31), vagy: „Ne bízzál benne, ha hangja barátságos, mert a szívében hét aljasság lakik” (Péld 26,25). Érdeemes megjegyeznünk, hogy a görög *πιστευο* ige (’hisz’, ’bízik’) és a latin *fides* főnév (’hit’, a szó azonos gyökből ered, mint a *fiducia*, ’bizalom’) ugyanezzel a sajátossággal rendelkezik.

Mi lehet az oka annak, hogy a magyarban elkülönülő két szó – ’hinni’ és ’bízni’ – ennyire átjárja egymást a Szentírásban? A gondolat gyökerénél a szilárdság, a megbízhatóság áll. Isten szavai igazak, mégpedig azért, hogy a tettek szintjén kivétel nélkül megvalósulnak. Ily módon az embernek oka van Istenre hagyatkozni, és szavait igaznak tartani. Ő szövetséget köt az emberrel, s ehhez a szövetséghez, bármi történjen is, feltétel nélkül hűséges. Ezért vált a zsidóság fő ünnepevé pészah, az egyiptomi kivonulás. A kereszténység számára Istennek ez a megbízhatósága és hűsége Jézus Krisztusban öltött testet. „Az Isten Fia, Jézus Krisztus ugyanis, akit mi – én, Szilvánusz és Timóteus – köztetek hirdettünk, nem volt »igen« is meg »nem« is, hanem az »igen« valósult meg benne” (2Kor 1,19). Amikor az ember ament mond, tulajdonképpen így felel Isten őt szólító szavára: elfogadom, *hiszem*, hogy ez így van, azaz annyira biztosnak tartom mindezt, hogy kész vagyok feltétel nélküli *bizalommal* teljesen erre alapozni az életemet. A héberből kölcsönzött szavunk tehát körkörösséget és dialogikusan egymásra utaló viszonyt hoz létre Isten felénk való megnyílása (megtapasztalhatóvá válása) s az ezáltal bennünk kiváltott reakció között: „Jézus Krisztus maga az »Amen« (Jel 3,14). Ő az Atya irántunk való szeretetének végső »Amen«-je; Ő átveszi és tökéletessé teszi a mi Atyának mondott »Amen«-ünket: »Ahány ígérete csak van Istennek, az Őbenne ’Van’, ezért hangzik Általa ajkunkon az ’Amen’ Isten dicsőségére» (2Kor 1,20)” (KEK 1065). Vagyis Krisztus a definitív „igen”, amit az Atya kimondott a Szentlélekben az emberiségnek: akart, vágyott, szeretett, elfogadott, befogadott, magukra nem hagyott lények vagyunk egy világban, amelyet otthonként ajándékba kaptunk. Isten atyasága pedig éppen azért válik egzisztenciális igazsággá számunkra, hogy benne a szóhoz, az ígérethez való abszolút hűség mutatkozik meg. Ez még akkor is így van, ha mi nem növünk föl ennek a szövetségnek az

---

Isten szavai igazak, mégpedig azért, hogy a tettek szintjén kivétel nélkül megvalósulnak. Ily módon az embernek oka van Istenre hagyatkozni, és szavait igaznak tartani.

---

igazságához: „...ha mi hűtlenné válunk, ő hű marad, mert önmagát nem tagadhatja meg” (2Tim 2,13). Másként megfogalmazva: Isten igenje szilárdan áll akkor is, amikor mi megingunk. „Isten ugyanis nem bánja meg kegyelmi adományát és meghívását” (Róm 11,29).

Amikor tehát az ember amennyel felel az őt megszólító Istennek, tulajdonképpen az „igen” örök és visszavonhatatlan körforgásába emeli be magát. Éppen azt kapja ajándékba a Teremtőtől, ami minden ősbizalom forrása, alapja és elemi tapasztalása. Ilyetén módon Isten hűségére a maga teremtményi bizalmával felel.

Innen eredeztethető a bibliai zsidó-keresztény hit sajátossága: bizalom nélkül nem lehet hinni – és hit nélkül nem lehet megalapozottan bízni. E kettősség szépen egymásba fonódik az izajási intésben: „Bizony, ha nem hiszték, nem maradtok meg” – „Bizony, ha nem bíztok, nem maradtok meg” (Iz 7,9). E kijelentésnek megvannak a sajátos kötődései az első két pontban elmondottakhoz:

- Akiben a bizalom alapvető érzése/magatartásmintája nem vagy csak korlátozottan alakult ki (sérült az ősbizalom kiforrásának fejlődési fázisában), annak a hite terén is nehézségekkel kell szembenéznie. Már-már közhelyes igazság: akinek nehezebbre esik bízni a mindennapos emberi kapcsolatai szintjén, az nagy valószínűséggel zavarokat fog tapasztalni az istenkapcsolata és -hite terén is. Azonban e megfontolás fordítottja is igaz: az egészséges hittudat segítséget nyújthat az emberi bizalom gyógyulásához.
- A bizalmat aláásó, elgyengítő közeg (család, alacsonyabb szintű csoportosulások, közösségek, társadalom, nemzet, állam) rombolja a hitet is. Az egyéni életszentség ugyan kibontakozhat ellenséges külső feltételek közepette is, ám nehezen képzelhető el életerős közösségi hit, egyházi létezés paranoid, szorongásra és félelemre épülő társadalmi keretek között. Kényelmetlen és kellemetlen kijelentés ez, ám nincs okunk megkérdőjelezni.
- Amennyiben a bizalomvesztett ember – hogy élni tudjon – feltétlen bizalmat szavaz egy csoportnak vagy személynek, akkor alkalmatlanná válik a feltétlen hitre. Ennek egyrészt az az oka, hogy Isten „féltékeny Isten”, vagyis nem tűr meg maga mellett alternatívákat, pótlékokat (s ez nem valamiféle isteni érzelemnek a következménye, hanem az Abszolútum természetéből adódó, filozófiai szinten belátható szükségszerűség), másrészt pedig az, hogy a bizalom-személyek valójában bálványok. „Átkozott az az ember, aki emberben bízik, aki halandóra támaszkodik” – aminek egyenes következménye, hogy „szíve elfordul az Úrtól” (Jer 17,5). Vagy Isten az életem Istene, vagy valaki (valami) mást teszek istenemmé (bizalmam feltétlen alapjává), csak hogy ebben az esetben magának Istennek már nem marad hely a szívemben (mivel a féltékeny Isten nem fogadja el a „második helyet”).
- A bizalom útjára lépés olykor kiszakadásként, törésként mutatkozik előttünk. Túl kell haladnom eddigi bizonyosságaimon, ki kell lépnem bebiztosított léte-

zésem keretei közül, le kell mondanom a bálványok erősségéről és támaszáról. Ez félelmes lehet – ahogy minden valódi és igazi hitpróba. Csakhogy azt kell tudatosítanom magamban, hogy a kilépésemkor nem a semmibe, a bizonytalanba jutok, hanem épp így és ekkor találok szilárd talajt a lábam alá. Szépen tükrözi mindezt Péter vízen járásának elbeszélése (Mt 14,22–33): furcsamód azt kell felismernie, hogy nem a hánykolódó hajóban, hanem a hullámok tetején van biztonságban (ott, ahol a Mester van). El kell hagynia azt, amitől addig a túlélését remélte, és oda kell elmennie, ahol úgy vélte, a halál vár rá. Ez az átlépés, áthaladás – Péter személyes *pészahja*, a szó eredeti héber értelmében – a hit és a bizalom pillanatává válik. Persze megvan a döntés és a lépés veszélye is: „...az erős szél láttára azonban megijedt, és merülni kezdett” (30). A bizalom felépítésének útja gyakran olyan helyzetek tudatos vállalásán át vezet, amelyek épp a félelmet és a szorongást, a bizalom ellenérzéseit erősítik fel bennünk. A kérdés az: ekkor, itt, így képes vagyok-e a tekintetemet a Mesterre szegezni, és a lehetetlennek tűnő körülmények között is igent, ament mondani? Ha nem, akkor elnyel a háborgó mélység. Itt azonban még egy dologra ügyelni kell: a félelem önmagában nem elég motiváció. A személyes kötődés és megnyílás eleme szükséges. Péternél ez egyetlen kiáltásban mutatkozik meg: „Uram, ments meg!” Az „Uram” megszólítás személyessége és kötődése (az *én* Uram) menti meg az apostolt.

ZÁRSZÓ GYANÁNT

„A bizalom lényege mindig az elővételezett és előlegezett bizonyosságban rejlik” (Pataki, 2011a: 24). Ez a mondat mintha rímelné az Újszövetség hit- (és egyben bizalom)definíciójára: „A hit a remélt dolgok biztosítéka, a nem látható dolgok bizonyítéka” (Zsid 11,1). XVI. Benedek pápa e szakaszt kommentálva okkal írja *Spe salvi* kezdetű enciklikájában: „A hit nem csupán személyes törekvés valami eljövendőre, ami még teljesen előttünk áll; a hit ad nekünk valamit. Már most a miénk valami a várt valóságból, és ez a jelen lévő valóság az, ami »bizonyítékot« szolgáltat amellett, ami még nem látható. Bevonja a jelenbe a jövőt, úgy, hogy a jövő ezután nem tisztán »még nem«. Az a tény, hogy ez a jövő létezik, megváltoztatja a jelent; a jelent megérinti az eljövendő valóság, és így a jövő dolgok belépnek a jelenbe, a jelenvalók pedig a jövőbe” (7). A bizalom egyszerre bizonytalanság és bizonyosság. Bizonytalanság abban az értelemben, hogy az itt és most konkrét adottságait meghaladva mondunk igent valakire, valamire. Bizonyosság pedig azért, mert nem alap és belátás nélkül tesszük ezt. Okunk van rá, efelől vagyunk meggyőződve, amikor végiggondoljuk, mit is jelent amen szavunk. A jelen pedig valóban megváltozik ott, hol színre lép a bizalom.

Becsaphatnak bennünket, visszaélhetnek a bizalmunkkal, megbánthatnak és megsebezhetnek minket – ez a másik ember döntése és szabadsága. Én pedig bezá-

ródhatok, feladhatom a reményt s vele a bizalmat, vagy épp ellenkezőleg, mintegy lázadva a rossz ellen újra igent mondhatok – ez pedig az én döntésem és szabadságom. Lehet azt mondani, hogy a „remény elleni remény” (Róm 4,8), a „valóság elleni bizalom” őrültség. Ám egy kérdést őszintén és nyíltan fel kell tennünk: Milyen lesz a világ, ha nem így, ezzel az őrültséggel döntünk? És milyen ember leszek én magam, ha már nem merem vállalni a bizalom őrültségét? Valóban ezt akarom?

Felhasznált irodalom

- BROWN, FRANCIS (1939): art. $\eta\mu\alpha$, in UŐ (szerk.): *A Hebrew and English Lexicon of the Old Testament. With an Appendix containing the Biblical Aramaic*, Oxford, Clarendon, 52–53.
- CSÁNYI VILMOS (2022): *Íme, az ember. A humánológus szemével*, Budapest, Open Books.
- GYÖKÖSSY ENDRE (1988): Ekkleziogén és ekklezialógén neurózis, *Theológiai Szemle*, 31. évfolyam, 1988/3., 177–181.
- KÖVÁRY ZOLTÁN (2006): *Ősbizalom és őstörés. Bevezetés a transzperszonális pszichológiába*, Budapest, Ursus Libris.
- PATAKI FERENC (2011a): Tézisek a bizalomról. Bizalom és társadalmi integráció, in UŐ: *A varázsát veszített jövő*, Budapest, Noran, 24–31.
- PATAKI FERENC (2011b): Érzelmek a politikában, in UŐ: *A varázsát veszített jövő*, Budapest, Noran, 148–189.
- PFEIFFER, SAMUEL (1993): Neurosis and religiosity. Is there a causal correlation?, *Psychotherapie–Psychosomatik–Medizinische Psychologie*, 43. évfolyam, 1993/9–10., 356–363.
- PFEIFFER, SAMUEL (1994): Faith-induced neurosis: myth or reality?, *Journal of Psychology and Theology*, 22. évfolyam, 1994/2., 87–96. DOI: <https://doi.org/10.1177/009164719402200202>
- TRINGER LÁSZLÓ (2013): Miként torzul a hitélet egyes mentális betegségekben?, *Magyar Bioetikai Szemle*, 19. évfolyam, 2013/1–2., 3–7.
- ZUPKO, JACK (2018): art. John Buridan, in EDWARD N. ZALTA (szerk.): *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2018 Edition), <https://plato.stanford.edu/archives/fall2018/entries/buridan/> (letöltve: 2023. 09. 05.).

Considerations on Trust

ABSTRACT

Nowadays it is considered a commonplace that we are living in an age of social distrust. This statement can be examined from several angles. We attempt to reveal the root of the disturbances that we experience in the field of individual and social life, starting from the human phenomenon of trust and its analysis. Our insights can help us to show up how the biblical understanding of faith and the Christian theology can contribute to heal distortions of trust, improve social processes, and how it can be inspiration and support on the way to regaining trust.

KEYWORDS: trust, faith, common good, society

TÖRÖK CSABA | Katolikus pap, teológus. Tanulmányait a Pápai Gergely Egyetemen végezte, itt szerzett licenciát fundamentális teológiából. Doktori disszertációjában a hit és a kultúrák viszonyát vizsgálta. Professzorként több felsőoktatási intézményben oktat, a vallás és társadalom kapcsolatának kérdéseit kutatja.

➤ *A segítő
szakma lapja*

**MÁLTAI
TANULMÁNYOK**

Folyóiratunk webes felületen, online formában a **maltaitanulmanyok.hu** címen is elérhető. Honlapunkon megtalálják a Máltai Tanulmányok lapbemutató kerekasztal-beszélgetésein készült videófelvételeket, illetve a szerzőinkkel készült interjúkat, podcast felvételeket és egyéb extra tartalmakat. Cikkeink teljesen akadálymentesítettek, így a hallás- és látássérültek számára is hozzáférhetőek.

A videófelvételeket a Máltai Tanulmányok **YouTube** csatornáján is követhetik.

A beszélgetések az **Apple podcast, Google Podcast, Soundcloud, Spotify, Spreaker, Amazon podcast, Podpad, Podcast Addict** és más ismert podcast oldalakon is meghallgathatóak.

Aktuális információinkról, híreinkről, plusztartalmainkról a közösségi média felületein – a **Facebookon** és **Twitteren** is – tájékozódhatnak.

A szakmai közönség számára lehetőség van a lapban megjelentek véleményezésére, megvitatására az **Academia.edu** oldalán.

Találkozunk Önnel a virtuális térben is!

PÁRI ANDRÁS – RÖVID IRÉN

Családra vágyunk!

A Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért felméréseinek eredményei 2018 óta

TANULMÁNY

DOI: 10.56699/MT.2023.4.2

ABSZTRAKT

A családformák az elmúlt évtizedekben Európa-szerte pluralizálódtak, átalakulóban vannak. A hivatalos statisztikai adatok és a Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért (KINCS) kutatásai szerint a magyar társadalomban a 2010-es évek elejétől egyre pozitívabb a házasság intézményének és a családalapításnak a megítélése, aminek a háttérében többek között a családbarát gondolkodás és a célzott családtámogatások rendszere áll. A magyar társadalom tradicionálisan értéként tekint a családra és a gyermekekre, azonban hosszú évtizedek óta kevesebb gyermek születik meg, mint amennyit terveznek. A kutatásokból egyértelműen látszik, hogy a stabil párkapcsolatban – jellemzően házasságban – élők körében a legmagasabb az ideálisnak tartott gyermekszám, és ma már öt vágyott gyermekből négy meg is születik. A szingli életforma elterjedése a családalapítás kitolódásával, a gyermekvállalás elhalasztásával vagy elutasításával is összefüggésbe hozható. A fiatalok jelentős többsége mégis napjainkban is vágyik a stabil párkapcsolatra és a későbbiek során a gyermekvállalásra.

KULCSSZAVAK: család, termékenység, vágyott gyermekszám, családpolitika

---

A családformák az elmúlt évtizedekben Európa-szerte pluralizálódtak; míg a párkapcsolaton alapuló gyermekes családok társadalmi súlya átalakulni látszik, addig alternatív családtípusok (például egyszülős és mozaikcsaládok) jelentek meg, váltak elterjedté (Sobotka–Toulemon, 2008; Harcsa–Monostori, 2014; KSH, 2018). A 2016-os mikrocenzus,¹ azaz a „kis népszámlálás” adatai szerint bár 1970 és 2011 között a párkapcsolaton (házasságon vagy élettársi kapcsolaton) alapuló háztartások aránya csökkent, még így is a ház-

tartások többségét ezek teszik ki (KSH, 2018). A magyarok testi és lelki egészségét vizsgáló nagymintás Hungarostudy 2021 adatfelvétele is rámutatott, hogy a magyarok továbbra is a házasságot tartják a legjobb együttélési formának, különösen igaz ez a gyermeknevelés szempontjából (Engler et al., 2022).

A családszerkezeti változásokkal kapcsolatban arra is érdemes felhívni a figyelmet, hogy az utóbbi évtizedekben nemcsak hazánkban, hanem az európai országok többségében is kitolódott a családalapítás átlagos életkora, ami a szingli életforma elterjedéséhez vezethet (Rövid, 2018; 2020), de összefüggésbe hozható a gyermekvállalás elhalasztásával, elutasításával is (Pári-Balogh, 2022). A fiatalok többsége azonban párkapcsolatra vágyik, és döntő többségük szeretne gyermeket vállalni (Engler, 2018), erre a következtetésre jutott a 2000-es évek első felében végzett első magyar szinglikutatás is (Utasi, 2004).

A hivatalos statisztikai adatok szerint a magyar társadalomban a 2010-es évek elejétől egyre pozitívabb a házasság intézményének és a családalapításnak a megítélése, amiben a családbarát gondolkodás, illetve a célzott és sokrétű családtámogatások is meghatározó szerepet játszanak. A Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért (KINCS) tudományos műhelyében 2018 óta készülnek családszociológiai és a családtámogatások mérésére vonatkozó vizsgálatok, melyek megerősítik többek között azt, hogy a magyarok számára kiemelten fontos a család és a gyermekvállalás, így a családtámogatások is nagyon lényeges szerepet töltenek be.

Jelen tanulmány célja, hogy bemutassa, mi jellemzi hazánkban a társadalom legkisebb és egyben legfontosabb, nélkülözhetetlen egységét, összetartó közösségét, a családot, azaz milyen változások következtek be az elmúlt évtizedekben a családok összetételében. Kitér továbbá arra, milyen szerepet tölthetnek be a családtámogatások a gyermekvállalásban, valamint hogy vajon a vágyott, tervezett gyermekek száma mennyire tér el a ténylegesen megvalósuló gyermekszámtól.

A CSALÁDOK HELYE A TÁRSADALOMBAN

A „család a társadalom természetes és alapvető alkotóeleme, és joga van a társadalom, valamint az állam védelmére” (ENSZ, 1948, 16. cikk 3. pont). Egyben a társadalom legkisebb egysége is, amelynek szerkezetére a demográfia, a gazdasági és kulturális tényezők folyamatosan hatást gyakorolnak, s amely maga is visszahat az említett elemekre. Tehát a család szerkezetében bekövetkezett változások okai és következményei is egy adott ország gazdasági, kulturális és demográfiai helyzetének.

A családok szociológiai vizsgálatának az 1960-as évek közepétől Nyugat-Európában lezajló családszerkezeti változások, a családformák pluralizálódásának irányzata szolgál értelmezési keretként, amely a második demográfiai átmenet elméletébe illeszkedik (Lest-

---

A magyar társadalomban a 2010-es évek elejétől egyre pozitívabb a házasság intézményének és a családalapításnak a megítélése, amiben a családbarát gondolkodás, illetve a célzott és sokrétű családtámogatások is meghatározó szerepet játszanak.

---

haeghe, 2010). A megközelítés nemcsak a nyugat-európai országok családszerkezetére érvényes, hanem kisebb időbeli eltolódással a kelet-közép-európai családokra is. Fontos megjegyezni, hogy a második demográfiai átmeneten túl a poszt-socialista országokat (beleértve Magyarországot is) eltérő társadalmi és gazdasági fejlődés jellemezte a nyugat-európai országokhoz képest, ráadásul a szovjet blokk felbomlása újabb strukturális változásokat hozott a családformálódásban is. Jelen tanulmány célja, hogy bemutassa a családokkal kapcsolatos, elsősorban a KINCS által végzett főbb kutatások eredményeit, így nem törekszik arra, hogy az elméleti megközelítésekről minél teljesebb képet nyújtson.

SOKSZÍNŰSÉG VAGY EGY SZÍN TÖBB ÁRNYALATA?

A családok szerkezetében megfigyelt változásokat a családformák pluralizációjával is magyarázzák, melynek egyik legjellemzőbb ismérve, hogy a rendszerváltást követően csökkent a házasságra épülő gyermekes családok társadalmon belüli súlya, nőtt viszont az élettársi kapcsolatban élők, az egyszülős családok, valamint a mozaikcsaládok aránya (KSH, 2018; Rövid, 2022). Az utóbbi évtizedekben emelkedett a gyermektelen, társ nélkül élő személyek, valamint a házasságon kívüli együttélések részaránya is. A 2016-os mikrocenzus adatai szerint a háztartások legnagyobb része (53%) azonban továbbra is párkapcsolaton (házasságon vagy élettársi kapcsolaton) alapult, ugyanakkor az is jól látható, hogy 1970 és 2011 között az egyszemélyes háztartások aránya is folyamatosan nőtt, és 2016-ban már a háztartások 30 százalékában élt egy személy. Az egyszülős háztartások aránya is alapvetően emelkedő tendenciát mutat: 2016-ban 12 százalékot tett ki (KSH, 2018).

A család szerkezetében bekövetkezett változások a család intézményének destabilizálódásához, a családi kohézió fellazulásához, majd felbomlásához vezethetnek (Harcsa, 2014). Ugyanakkor azt is érdemes kiemelni, hogy ez a változás nem jelenti a család felbomlását. A házasságok instabilitása jelentheti azt, hogy megnövekedtek a rövid ideig tartó házasságok, de a várható élettartam növekedésének köszönhetően soha nem voltak ilyen nagy számban ilyen sokáig tartó házasságok sem. Az európai családszerkezeti változások azt mutatják, hogy bizonyos családtípusok egyre nagyobb teret foglalnak el: megnőtt az egyszülős családok, a multinukleáris családok és az élettársi kapcsolaton alapuló családok aránya a társadalomban.

Harcsa István (2014) szerint a párkapcsolaton alapuló családformák a legutóbbi időkhöz veszítettek súlyukból. „1970-ben még a népesség egytizede élt többcsaládos keretek között, 2011-ben viszont már csupán alig 3%. Az utóbbi fél évszázadban a nagycsaládos keretekből való kiáramlás jelentős mértékben hozzájárult ahhoz az elaprózódási folyamathoz, amely napjainkban jellemzi a család- és háztartásszerkezetet” (Harcsa, 2014: 6). A párkapcsolaton alapuló családforma folyamatosan visszaszorult a 2015-ig tartó időszakban, és ezzel egyidejűleg az egyedülálló csoportja növekedett: míg 1949-ben a háztartásszerkezetben belül 5 százaléknál alacsonyabb volt az egyedülálló aránya, addig 2011-re közel 14 százalékra növekedett. Mindezek mögött elsősorban nem a – nyugati országokban népszerű – szingli életforma állt, hanem a családi kohézió évtizedeken át tartó meggyengülése (Harcsa, 2014).

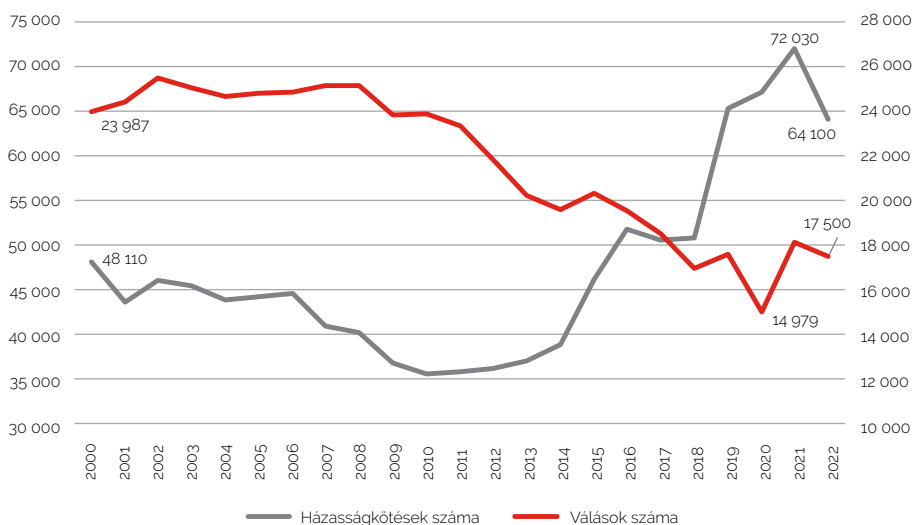
A tizenöt év alatti gyermeket nevelők körében az egyedülálló szülők aránya 1960 és 1980 között 13 százalékos körül alakult, a kilencvenes évek elejére 19 százalékra emelkedett, majd – kisebb hullámzásokkal – 2011-re 19 és 21 százalék között mozgott. Harcsa (2014) megjegyzi, hogy a nemzetközi trendektől eltérően hazánk esetében nem lehet azt állítani, hogy a tizenöt év alatti gyermeket nevelő egyszülős családok aránya az utóbbi két évtizedben érdemben növekedett volna.

A HÁZASSÁG JELENTŐSÉGE A SZÜLETÉSEK ALAKULÁSÁBAN

Házasságban több gyermek születik hazánkban, mint házasságon kívül. Az elmúlt években nőtt a házasságkötések száma, és ezzel párhuzamosan a stabil párkapcsolaton belül születő gyermekek aránya is. Míg 2015 előtt a gyermekeknek valamivel több mint a fele, 2022-ben már a 73 százaléka született házasságban (KSH), éppen ezért fontos annak feltárása is, mit gondolnak a magyarok a házasság intézményéről. A KINCS 2020 januárjában ezerfős reprezentatív kutatás keretében vizsgálta meg, mennyire játszik fontos szerepet az emberek életében a házasság: a válaszadók 39 százaléka tartja nagyon fontosnak, 36 százaléka pedig fontosnak, vagyis a válaszadók több mint 75 százaléka hisz a házasság intézményében (KINCS, 2020).

Kutatások, statisztikai adatok is igazolják: a magyarok számára kiemelten fontos a család és a gyermekvállalás kérdése. Ezt bizonyítja az is, hogy az elmúlt évtized során egyre többen döntöttek a házasság mellett, miközben a válások száma csökkenő tendenciát mutat.

1. ábra: A házasságkötések és válások számának alakulása Magyarországon, 2000–2022

Forrás: KSH, előzetes adat, KINCS saját szerkesztés

Míg a száz házasságkötésre jutó válások száma 2010-ben 67, addig 2022-re az előzetes adatok szerint már csak 27 volt. A KSH adatai szerint 2019 óta a házassági mérleg pozitív, több házasságot kötnek, mint amennyi megszűnik (akár válással, akár az egyik fél elhalálásával). A házasság fontossága és a gyermekvállalás szorosan összefügg, a többség szerint házasság szükséges a gyermekvállaláshoz, vagyis tulajdonképpen a házasság a gyermekvállalás „előszobája” (Agócs–Balogh, 2020).

Az Eurostat (2023) adataiból is jól látható, hogy Magyarországon folyamatosan javul a házasságon belüli élve születések aránya, a házasság az elmúlt évtizedben újra népszerű lett Magyarországon (Agócs–Balogh, 2020). Ez a pozitív, emelkedő tendencia azzal is összefüggésbe hozható, hogy a kormány számos olyan intézkedést vezetett be az elmúlt években, melyekkel ösztönzi a házasságkötést, ezzel is visszaadva a házasság társadalmi rangját, megbecsültségét (Agócs–Balogh, 2020). 2015 óta a házasságkötési kedv ösztönzése érdekében a házasságkötést követő huszonnégy hónapban érvényesíthető az első házások kedvezménye, mellyel az összevont adóalapba tartozó bevételeket lehet csökkenteni. Továbbá a babaváró támogatás jelentős hatása is tükröződik a kedvező demográfiai folyamatokban (Pári et al., 2019; Fűrész–Molnár, 2021; Papházi et al., 2021, 2022).

A MAGYAR CSALÁDPOLITIKA SZEREPE ÉS FÓKUSZA 2010 UTÁN

A magyar családpolitikában 2010 óta központi helyet foglal el a családvédelem, a natalista szemlélet,² illetve a „pro life” irányzat. Bő egy évtizede kiemelt társadalmi cél lett, hogy elősegítsék a magyar családok bővülését, gyarapodását. Egyúttal folyamatos feladat a családi értékek (a tradicionális családmoddell) támogatása és a család meghatározó közösségformáló erejének biztosítása, miközben sok európai országban a migrációt tekintik megoldásnak a folyamatosan csökkenő népesség problémájára (Fűrész–Molnár, 2021).

Ebben az időszakban az egyes családtámogatások hangsúlya az alanyi jogon járó támogatások felől a munkaviszonyhoz kötöttek irányába mozdult el; a rendszer meghatározó eleme a családi típusú adózás (2011 óta), amelyet mára a gyermekes családok 95 százaléka igénybe tud venni (Pári et al., 2019). 2014 óta azonban már nemcsak adó-, hanem járulékkedvezményként is érvényesíthető a kedvezmény mértéke, ami hozzájárul, hogy az alacsonyabb jövedelmű családok is részesülhessenek a kedvezményben. A jelenlegi formájában működő családi típusú adórendszernek jelentős szerepe volt abban, hogy 2019-ben Magyarország érte el a második legnagyobb gazdasági növekedést az Európai Unióban (Fűrész–Molnár, 2021).

A családi otthoneremtési kedvezmény (csok) 2015-ös bevezetésének, majd folyamatos bővítésének a legnagyobb eredménye népesedési szempontból, hogy minden harmadik szerződés esetében a párok újabb gyermeket vállaltak, és a koronavírus-járvány idején sem csökkent a csok iránti érdeklődés (Papházi et al., 2021; Papházi, 2022; Uhljár et al., 2023). A csok társadalmi elfogadottsága a Századvég Alapítvány kutatása szerint mindig is magas volt, 67 és 84 százalék között mozgott (Gyorgyovich, 2022).

Magyarországon az elmúlt tíz évben – Nyugat-Európával ellentétben – nem nőtt szignifikánsan a gyermeket vállaló nők átlagéletkora. A 2019-ben bevezetett Családvédelmi Akcióterv hozzájárul, hogy a családalapítás előtt álló anyagi akadályok jelentősen mérseklődjenek (Fűrész–Molnár, 2021; Kapdebo et al., 2022). Az intézkedéscsomag olyan elemeket tartalmaz, mint a babaváró támogatás, a vissza nem térítendő támogatások közül a csok vagy a nagycsaládosok autóvásárlási támogatása,³ a nagyszülői gyed, valamint a legalább négy gyermeket nevelő anyák személyijövedelemadó-mentessége, vagy új elemként 2023 januárjától a harminc év alatti édesanyák adókedvezménye. A magyar családtámogatások tehát valamennyi élethelyzetre megoldást kínálnak, és különös hangsúlyt fektetnek a gyermekvállalás előtt álló fiatalokra, aminek a hatása rövid, illetve hosszabb távon a demográfiai mutatók alakulásában is megmutatkozik majd (KIM, 2023).

A 2010-es évek magyar családpolitikájának sikerét több mutató is alátámasztja. A népesedési mutatók európai összehasonlításban is elismerést érdemelnek, kiemelten a gyermekvállalási kedvet mutató termékenységi arányszám és a párkapcsolatokra vonatkozó adatok kedvező alakulása. 2010 és 2021 között az Európai Unióban Magyarországon emelkedett a legnagyobb mértékben, 30 százalékkal a fertilitási ráta (1,25-ről 1,61-ra), amivel az Eurostat adatai szerint az unió sereghajtóiból felzárkóztunk a középmezőny élére.

Gyorgyovich Miklós (2022) elemzése alapján levonható az a következtetés, hogy a magyarok számára még mindig fontos a család (81–93 százalék értett egyet ezzel az állítással a felmérés különböző időszakaiban). A családtámogatási intézkedések megítéléséről elmondható, hogy a társadalom nagyobb része (60 százaléknál is többen) elégedett ezekkel. 2018 végéig 66 százalékra nőtt azok aránya, akik úgy vélték, hogy a családi adókedvezmény hatására több gyermek fog születni; ez az érték 2020-ig 47 és 57 százalék közé esett vissza, majd a későbbi időpontokban újra kétharmad körül alakultak az arányok. Gyorgyovich (2022) szerint egy demográfiai fordulat emberöltőig is tarthat, így a leghatékonyabb beavatkozások mellett is évtizedekre van szükség a látványos eredményekhez.

A CSALÁDTÁMOGATÁSOK MEGÍTÉLÉSE A GYERMEKVÁLLALÁS SZEMPONTJÁBÓL

A kormányzat kiemelt figyelmet fordít arra, hogy minden vágyott gyermek megszülethessen, és a gyermekvállalás ne jelentsen anyagi kockázatot a pár számára, mert kutatások (Engler, 2018; Engler et al., 2022; Papházi et al., 2022; Pári et al., 2022) támasztják alá, hogy a gyermekvállalás legnagyobb gátja az anyagi stabilitás, a megfelelő lakás és a biztos jövedelem hiánya. „Az első gyermek vállalását nem az anyagiak befolyásolták, ugyanakkor a további gyermek vállalásának a kulcsa a biztos jövedelem, az anyagi biztonság, a biztos munkahely, a megfelelő lakáskörülmények, a tervezhetőség, kiszámíthatóság és a jövőkép volt” (Kapdebo et al., 2022: 35).

A KINCS 2022 márciusában végzett felméréséből kiderült, hogy az elmúlt tizenkét év családpolitikai intézkedéseit tizből heten (72%) ismerték, és az emberek háromnegyede (76%) támogatta ezeket (KINCS, 2022a). Az emberek többsége (82%) szeretné, hogy a családok a jövőben is kiemelt támogatást kapjanak. A magyarok számára kiemelten fontos a harminc év alatti fiatalok gyermekvállalásának a támogatása (a harminc év alatti édesanyák szja-mentessége, diákhitel-tartozásuk elengedése, ha harmincéves koruk előtt gyermeket vállalnak): tizből kilenc válaszadó (89%) ezen a véleményen van.

A CSALÁD ÉS A GYERMEKVÁLLALÁS MINT ÉRTÉK

A magyar társadalomról elmondható, hogy mindig is meghatározó volt benne és jelenleg is erős a családközpontú gondolkodás. Különböző felmérések (Tóth, 1997; Somlai-Tóth, 2002; Pongrácz-Spéder, 2002) egyhangúlag mutatják a család prioritását, a gyermekvállalás iránti pozitív beállítódást, valamint a tervezett gyermekek magas számát, és ezt az utóbbi években a KINCS-kutatások is megerősítették (KINCS, 2019; Papházi et al., 2022; Kapdebo et al., 2022; Engler et al., 2022; Uhljár et al., 2023). A népesedési mutatók alakulása alapján azonban megváltozott demográfiai magatartásról beszélhetünk, amelynek számos eredője között az egyik gyakran említett ok a fiatalok tanulmányi idejének kitolódása.

Az iskolapadban eltöltött évek, majd a pályakezdés, a tanult munkaerőpiaci kamatoztatása, a tanulmányi befektetések megtérülésének elvárása elodázza a családalapítást (Engler, 2018). Az egyetemista fiatalok döntő többsége (90%) biztos abban, hogy családban szeretne élni. Engler Ágnes (2018) szerint a hallgatóknak több mint a fele a huszonöt és harminc év közötti életkort tartja ideálisnak az első gyermek megszületéséhez; a férfiak jellemzően későbbre datálják apává válásukat (a harminc év feletti életkorra). A válaszadók több mint egytizede (14%) azonban akár már a végzést követő években is családot alapítana, nagyobb arányban a nők. Engler idézett kutatása szerint elenyésző azok száma, akik elképzelhetőnek tartják, hogy hallgatóként váljanak szülővé. Az egyetemi évek alatt bekövetkező családalapításhoz leginkább rugalmas hozzáállást várnak el a fiatalok az egyetemtől (a tanrendben, a kurzusokon, vizsgákon), de hasonlóan magasra értékelik a kiegészítő jövedelmeket.

A 21–35 éves fiatalok gyermekvállalási terveit és termékenységtudatosságát vizsgáló KINCS-elemzés arra az eredményre jutott, hogy a válaszadók többsége (59%) szerint a leginkább ideális életkor a gyermekvállalásra a nők esetében a 25–29 éves kor, mely nem esik egybe a gyermekvállalás tervezett időpontjával (KINCS, 2021). A fiatalok többségének fontos a gyermekvállalás, ennek mértékét tízfokú skálán átlagosan 7,5-re értékelték. A gyermekesek és a házasok ennél is magasabb, 8,4-es illetve 8,7-es értéket adtak. A fiatalok 68 százaléka egy vagy két gyermeket szeretne vállalni élete során, 15 százalékuk pedig egyáltalán nem szeretne gyermeket. A gyermekvállalás elutasításának legfőbb oka a bizonytalan jövő és az anyagi helyzet, s viszonylag sokan hivatkoztak egészségügyi okokra is. Az első gyermek vállalásának tervezett időpontja átlagosan a harmincéves

kor, míg az utolsó gyermeket átlagosan harmincöt éves korra tervezik. Mindezt megerősítette a Hungarostudy 2021 kutatás (Pári–Balog, 2022) és egy olyan vizsgálat is, amely a 25–44 évesek gyermekvállalási preferenciájára vonatkozott (Pári et al., 2022).

A GENERÁCIÓK KÖZÖTTI KOHÉZIÓ

Mind a fiatalok, mind az idősebb generáció számára fontos, hogy segítsék egymást. A fiatalok 88 százaléka, az időseknek pedig a 93 százaléka gondolja úgy, hogy a szülői segítség nagyon fontos egy fiatal pár számára, ez pedig erősíti a két csoport kapcsolatát (KINCS, 2019). A fiatalok 80 százaléka és az idősek 88 százaléka gondolja úgy, hogy ösztönzi a gyermekvállalást, ha az unokákat rá lehet bízni a nagyszülőkre, ezért a nagyszülők jelenléte a családban magasabb gyermekvállalási szándékkal jár együtt.

A nagyszülő erőforrás a család számára, ahogy a család is erőforrás az idősek számára (KINCS, 2022b). A két generáció között erős kohézió figyelhető meg, tízből kilenc felnőtt nyilatkozta azt, hogy alapvetően jól megértik egymást a saját családjukban az idősebbek és a fiatalok, s a családokban szoros a kapcsolat a nemzedékek között. A válaszadók háromnegyede nyilatkozott úgy, hogy a család idősebb és fiatalabb tagjai legalább heti szinten találkoznak, továbbá kiderült az is, hogy a fiatalok és az idősek támaszkodhatnak egymásra. Tíz felnőttből kilenc nyilatkozta azt, hogy családjukban az unokák és a nagyszülők kapcsolata kifejezetten jó, és a családok 78 százalékában a gyermeknevelésben is aktívan részt vállalnak a nagyszülők.

TÉNYLEGES, VÁGYOTT ÉS IDEÁLIS GYERMEKSZÁM

Egy társadalom jelenlegi és jövőbeli lehetőségeinek megismerése s az előttünk álló esetleges kihívások feltárása, megoldása szempontjából különösen fontos, hogy az eredetileg tervezett (vágyott) és a ténylegesen megvalósuló gyermekszám közötti különbséget (termékenységi rés) minimalizáljuk, vagyis megszülessenek a vágyott gyermekek (Engler–Pári, 2022). A kutatási eredmények (Fűrész–Székely, 2019; KINCS, 2019; Kapdebo et al., 2022) többek között azt mutatják, hogy a tervezett és a ténylegesen megvalósuló gyermekszám közötti eltérés több tényezőre is visszavezethető: a nem megfelelő párkapcsolatra, egy-egy váratlan betegségre, az egészségi állapotra, az életkorra, illetve az anyagi feltételek változására.

Az ideális gyermekszám is fontos demográfiai mutató, mely a személyes gyermekvállalási szándékoktól és döntésektől független, a társadalomra vonatkoztatott átlagos gyermekszámot mutatja be. A KINCS kutatásai alapján a magyarok két vagy több gyermeket tartanak ideálisnak, és a saját életükben is átlagosan 2,3 gyermeket terveznek (KINCS, 2019, 2021). A Századvég Politikai Iskola Alapítvány és a KINCS közösen vizsgálta az EU országaiban a családokkal kapcsolatos attitűdöket, s kiderült, hogy Magyarországon a legmagasabb azok részaránya (40%), akik szerint három gyermek ideális egy családban, és csupán egy százalék tudja elképzelni az életét gyermektelenül. A tőlünk nyugatabbra fekvő országokban csak a válaszadók 17 százaléka szerint optimális három

vagy több gyermek, miközben öt százalék tervez gyermekmentes életet (KINCS–Századvég, 2021).

Hazánkban a 18–35 éves fiatalok családcentrikusak (KINCS 2020, 2021; Engler et al., 2022), és ez a korcsoport a Covid–19-járvány negatív hatásai ellenére továbbra is két-három gyermek vállalását tervezi. A többség két gyermeket tart ideálisnak. Engler (2018) egyetemisták körében végzett kutatása szerint a kívánt gyermekszám (2,5) jóval magasabb a tényleges gyermekvállalási mutatónál.

Egy másik kutatás (Kapitány–Spéder, 2018) rámutatott arra is, hogy a párkapcsolat megléte – stabilitása, formája –, illetve hiánya alapvetően meghatározza a magánéleti terveket. A Hungarostudy 2021 kutatás szerint a házasságban élők messzemenően kiemelkedtek mind a már megszületett gyermekek száma, mind az ideálisnak tartott gyermekszámok alapján. Azonban ezt a csoportot nem az élettársi kapcsolatban élők követik, hanem az egyedül élő, de párkapcsolattal rendelkező válaszadók. Ők egyéb dimenziók mentén is váratlan eredményt mutattak (biztos tervezés, tervezett gyermekszám), amiből arra következtethetünk, hogy az együtt járók esetében számolni lehet mind a későbbi házasságkötésükkel, mind a gyermekvállalási szándékukkal. A mintában nagy számmal jelen lévő pár nélküli egyedülállók a legkevésbé optimisták a jövő tekintetében (Engler et al., 2022; Papházi et al., 2022).

A Hungarostudy felmérés során kiderült, hogy ha az általános terveket nézzük, vagyis azt, hogy szeretne-e valaki gyermeket, illetve hány gyermeket tervez, nem igazolódik be az a feltételezett sorrend, hogy a házasokat a lazább kapcsolati forma követi, azonban a belátható időre szóló jövőképnél a kapcsolat erőssége szerint rendeződnek az elképzelések. A párkapcsolatban élő még gyermektelenek terveznek a legnagyobb arányban gyermeket vállalni (Engler et al., 2022). Azok, akiknek még nem született gyermekük, de akarnának gyermeket vállalni, átlagosan 30,5 éves korukban szeretnének először szülővé válni, ugyanakkor „a férfiak, a felsőfokú végzettségűek, a munkanélküliek és az egyedülállók ennél későbbi időpontot jelöltek meg. Van összefüggés a szülővé válás tervezett kora, valamint a kérdezett neme és iskolai végzettsége között: a férfiak későbbre tervezik az első gyermek vállalását, mint a nők, és a felsőfokú végzettségűek azok, akiknél a legjobban kitolódik az első gyermek vállalásának tervezett ideje” (KINCS, 2021: 10).

A KINCS 2019-es Baba-Mama kutatásának (Fűrész–Székely, 2019) eredményei szerint az átlagos tervezett gyerekszám akkor 2,34 volt. A házasok több gyermeket terveznek, mint az élettársi kapcsolatban élők. Összességében a gyermekvállalási korban lévő (18–45 éves) magyarok négyötöde legalább két gyermeket szeretne.

A gyermekvállalás fontosnak ítéletét a Hungarostudy kutatás is mérte, és a 2021-es adatokból kiderül, hogy az ideális gyermekszám a 40–49 évesek között 2,13, a 30–39 évesek körében pedig 2,11 volt. Az ideális gyermekszám értéke biztosítaná a hazai népesség reprodukciójához szükséges szintet (2,1). Azonban a tényleges gyermekszám az egyszerű reprodukcióhoz szükségestől elmaradt: a negyvenévesek körében 1,54 volt, a harmincévesek kohorszában pedig alig haladta meg az egy gyermeket (1,03). A vizsgálat során

megállapították, hogy a gyermeket tervezők előzetes megfontolásaikban a megfelelő lakás, az anyagi stabilitás és a biztos jövedelem előfeltételeit részesítik előnyben. A gyermeket nem tervezőknél szándékuk esetleges megváltozásában a jövedelmi viszonyokon kívül a munkavállalási tényezők (biztonság, családbarátság) játsszák a legfontosabb szerepet (Papházi et al., 2022).

A külföldi magyar családok szociológiai vizsgálatával egy 2018-as adatfelvételen foglalkozott a KINCS (Papházi et al., 2019). A Kárpát-medencében, de az anyaország határain kívül élők körében Erdélyben a legnagyobb az a gyermekszám, amely a leginkább kívánatos lenne egy családban (2,45), és a Felvidéken a legkisebb (2,25). A vizsgálat szerint a határon túli magyarok körében az átlagos gyermekszám magasabb, mint hazánkban, de a kutatók (Kapitány–Spéder, 2017; Fűrész–Székely, 2019; Péti et al., 2020) szerint néhány jel arra mutathat, hogy ez közeledhet a hazaihoz. A tervezett gyermekek átlagos száma még mindig meghaladja a népesség reprodukciójához szükséges szintet, az ideális gyermekszám pedig még ennél is magasabb, ami bizakodásra adhat okot. A gyermekvállalást befolyásoló tényezőket vizsgálva a külföldi megkérdezettek szerint a gyermekvállalás elsődleges feltétele a megfelelő partner és az otthon megléte, ami összecseng a magyarországi kutatások tapasztalataival is.

A GYERMEKVÁLLALÁSHOZ KAPCSOLÓDÓ VÁRHATÓ NÉPESEDÉSI TENDENCIÁK

Az, hogy milyen egy adott ország korfája, vagyis a lakosság kor szerinti megoszlása, jól mutatja, hány gyermek születik, illetve mennyien tartoznak a fiatalabb és az idősebb korosztályokba. A gyermekvállalás, a gyermekek születése ennél fogva is kulcsfontosságú, hiszen napjainkban nemcsak hazánkban, hanem a többi uniós tagállamban is az tapasztalható, hogy egyre idősödik a társadalmunk. A népesség idősödése az alacsony, reprodukciós szint alatti termékenységgel és a születéskor várható átlagos élettartam emelkedésével is összefüggésbe hozható. A társadalom reprodukciójához 2,1-es termékenységi arányszámra lenne szükség. A legfrissebb adatok szerint ezt a reprodukcióhoz szükséges szintet egyik uniós tagállam (így Magyarország) sem érte el (Eurostat, 2023). Magyarországon a születési statisztikák, így a teljes termékenységi arányszám is 2011-ben érte el történelmi mélypontját (1,23), ezt követően 2021-ig alapvetően emelkedő tendenciát mutatott. Ebben az évben a mutató értéke 1,59 volt, 2022-ben az előzetes adatok szerint pedig a teljes termékenységi arány egy nőre becsült értéke 1,52-ra csökkent.

A népesség számáról, összetételéről a tízévente sorra kerülő népszámlálások adatai alapján készíthető a legrészletesebb kép. Azonban azt is érdemes szem előtt tartani, hogy a népesség számának alakulását a születések (a termékenység) mellett a halálozások száma, valamint a be- és a kivándorlás üteme is befolyásolja. Magyarország népessége 1981 óta folyamatosan csökken. 1980-ban még valamivel több mint 10,7 millióan éltünk az ország jelenlegi területén, ekkor volt a legmagasabb hazánk népességszáma. A legfrissebb, 2022-es népszámlálás adataiból jól látható, hogy a népességfogyás folytatódott:

október 1-jén, a népszámlálás időpontjában 9 millió 604 ezer fő volt hazánk népessége, 333 ezerrel kevesebb, mint a 2011-es népszámláláskor (KSH, 2023). A népességcsökkenés a természetes fogyással hozható összefüggésbe, vagyis azzal, hogy többen halnak meg, mint amennyien születnek. Öregszik a társadalmunk, és ez az idősödő korösszetétel okozza azt, hogy egyre több az elhunytak száma a megszülető gyermekekhez képest. Nehézséget jelent az is, hogy egy idősödő népességben, miközben az időskorúak száma növekszik, addig a szülőképes korban lévő, 15–49 éves nők létszáma csökken, hazánkban évente átlagosan 15–20 ezer fővel esik vissza.

Az Európai Bizottság előrejelzése szerint (European Commission, 2021) az uniós tagállamok döntő többségében 2040 és 2070 között a tizenöt éven aluliak arányának visszaesése várható, ami a csökkenő termékenységgel és az idősödő korösszetétellel hozható összefüggésbe. Hazánkban az előbb említett időszakban megközelíti a 19 százalékot a gyermekkorúak aránya, amely várhatóan valamelyest meghaladja majd az uniós átlagot. A V4-országok közül előreláthatólag csak Csehországban lesz kedvezőbb a mutató értéke, mint Magyarországon, ahogy a hazánkkal határos országokban is a magyarországinál alacsonyabb arányszámokra lehet számítani.

ÖSSZEFOGLALÁS, FŐBB MEGÁLLAPÍTÁSOK

Az elmúlt évtizedekben Európa-szerte pluralizálódtak a családformák, és ez hazánkban sincs másként. A hivatalos statisztikai adatok szerint a magyar társadalomban a 2010-es évek elejétől egyre pozitívabb a házasság intézményének és a családalapításnak a megítélése, amiben a családbarát gondolkodás, a célzott és sokrétű családtámogatások meghatározó szerepet játszanak. Mindezt megerősítik a KINCS kutatásai.

A magyar társadalom tradicionálisan családközpontú, értékként tekint a gyermekekre, azonban a magyar családokban hosszú évtizede kevesebb gyermek születik, mint ahányat a szülei terveztek vagy ideálisnak tartanak.

Az emberek hazánkban legalább két gyermeket szeretnének (Engler et al., 2022). Míg korábban öt vágyott gyermekből három született meg, addig napjainkban – a családtámogatási intézkedések hatására – Magyarországon már ötből négy érkezik a családokba, így egyre kisebb a különbség a tervezett és a megszülető gyermekek száma között (KINCS–Századvég, 2021). A párkapcsolati fókuszú kutatásokból (Horváth-Szabó, 2007; KINCS, 2020; Engler et al., 2022; Papházi et al., 2022) egyértelműen látszik, hogy a stabil párkapcsolatban – jellemzően házasságban – élők körében a legmagasabb az ideálisnak tartott gyermekszám, és a vágyott gyermekek többsége náluk meg is születik.

Végjegyzet

- 1 A 2022-es népszámlálás családok összetételére vonatkozó adatai a tanulmány megírásakor még nem álltak rendelkezésre.
- 2 A család stabilitását hangsúlyozó és a gyermekvállalást (termékenységnövekedést) ösztönző szemlélet.
- 3 A nagycsaládosok autótvásárlási támogatása 2022. december 31-éig volt elérhető: https://www.allamkincstar.gov.hu/csaladok-tamogatasa/Csalad_gyermek/nagycsaladosok-autovasarlasi-tamogatasa (letöltve: 2023. 05. 24.).

Ábrajegyzék

1. ábra: A házasságkötések és válások számának alakulása Magyarországon, 2000–2022. Forrás: KSH, előzetes adat, KINCS saját szerkesztés.

Felhasznált irodalom

- AGÓCS GERGELY – BALOGH ENIKŐ (2020): Ismét népszerű a házasság Magyarországon, *Kapocs*, 3. évfolyam, 2020/3–4., 38–60., https://epa.oszk.hu/02900/02943/00085/pdf/EPA02943_kapocs_2020_3-4_038-060.pdf (letöltve: 2023. 05. 17.).
- ENGLER ÁGNES (2018): Párkapcsolati elköteleződések és családalapítási szándékok, in Uő (szerk.): *Család és karrier*, Debrecen, Felsőoktatási Kutató és Fejlesztő Központ, 12–37.
- ENGLER ÁGNES – MARKOS VALÉRIA – MAJOR ENIKŐ (2022): Gyermekvállalási tervek a párkapcsolati jellemzők tükrében, *Kapocs*, 5. évfolyam, 2022/1., 10–21., <https://epa.oszk.hu/02900/02943/00088/pdf/> (letöltve: 2023. 05. 17.).
- ENGLER ÁGNES – PÁRI ANDRÁS (2022): A család jövője – az elsődleges szocializációs közeg társadalmi szerepváltozása, *Századvég*, 2. évfolyam, 2022/3., 11–34., https://szadvegkiado.hu/custom/szadvegkiado/image/data/srattached/47ddb723fde862c05e31d5b846be70ab_Szadveg_2022_03_WEB.pdf
- ENSZ (1948): *Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata*, <https://www.ohchr.org/en/human-rights/universal-declaration/translations/hungarian> (letöltve: 2023. 05. 19.).
- EUROPEAN COMMISSION (2021): *The 2021 Ageing Report. Economic and Budgetary Projections for the EU Member States (2019–2070)*, https://economy-finance.ec.europa.eu/system/files/2021-10/ip148_en.pdf (letöltve: 2023. 05. 25.).
- EUROSTAT (2023): Population on 1 January, <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tps00001/default/table> (letöltve: 2023. 05. 25.).

- FŰRÉSZ TÜNDE – MOLNÁR BALÁZS (2021): The first decade of building a family-friendly Hungary, *Quaderns de Polítiques Familiars*, 2021/7., 6–17.
- FŰRÉSZ TÜNDE – SZÉKELY ANDRÁS (2019): A tervezett gyermekek számának alakulása a 2010-es években, *Kapocs*, 2. évfolyam, 2019/1–2., 3–14., https://epa.oszk.hu/02900/02943/00081/pdf/EPA02943_kapocs_2019_1-2_003-017.pdf (letöltve: 2023. 05. 19.).
- GYORGYOVICH MIKLÓS (2022): A családpolitikák társadalmi megítélése, *Kapocs*, 5. évfolyam, 2022/3–4., 41–48., https://epa.oszk.hu/02900/02943/00090/pdf/EPA02943_kapocs_2022_3-4_041-048.pdf (letöltve: 2023. 05. 19.).
- HARCZA ISTVÁN (2014): A családformák változásának trendjei és azok értelmezése – a pluralizáció színe és fonákja, *Kapocs*, 13. évfolyam, 2014/4., 2–13., https://epa.oszk.hu/02900/02943/00063/pdf/EPA02943_kapocs_2014_4_02-13.pdf (letöltve: 2023. 05. 19.).
- HARCZA ISTVÁN – MONOSTORI JUDIT (2014): Demográfiai folyamatok és a családformák pluralizációja Magyarországon, in KOLOSI TAMÁS – TÓTH ISTVÁN GYÖRGY (szerk.): *Társadalmi Riport 2014*, Budapest, TÁRKI, 83–109.
- HORVÁTH–SZABÓ KATALIN (2007): *A házasság és a család belső világa*, Budapest, Semmelweis Egyetem Mentálhigiéné Intézet – Párbeszéd (Dialógus) Alapítvány.
- KAPDEBO ÁGNES – PAPHÁZI TIBOR – TÁRKÁNYI ÁKOS (2022): Gyermekvállalási tervek a pandémia idején Magyarországon, *Kapocs*, 5. évfolyam, 2022/1., 32–45., https://epa.oszk.hu/02900/02943/00088/pdf/EPA02943_kapocs_2022_1_032-045.pdf (letöltve: 2023. 05. 15.).
- KAPITÁNY BALÁZS – SPÉDER ZSOLT (2017): Hitek, tévhitek és tények a népességszökkenés megállapításáról. Demográfiai kihívások és kezelési lehetőségeik, in JAKAB ANDRÁS – URBÁN LÁSZLÓ (szerk.): *Hegymenet. Társadalmi és politikai kihívások Magyarországon*, Budapest, Osiris, 177–191.
- KAPITÁNY BALÁZS – SPÉDER ZSOLT (2018): Gyermekvállalás, in MONOSTORI JUDIT – ŐRI PÉTER – SPÉDER ZSOLT (szerk.): *Demográfiai portré 2018*, Budapest, KSH Népeségstudományi Kutatóintézet, 47–64.
- KIM (2023): Kulturális és Innovációs Minisztérium Családokért Felelős Államtitkárság Családügyi Stratégiai és Elemzési Főosztály adatai.
- KINCS (2019): A tervezett gyermekek számának alakulása a 2010-es években, 2019. február, https://www.koppmariaintezet.hu/docs/KINCS_tervezett_gyermekek_szamanak_alakulasa_20190211_v2.pdf (letöltve: 2023. 05. 15.).
- KINCS (2020): Felmérés a házasságok megtartásáról, 2020, https://www.koppmariaintezet.hu/docs/hazassagok_megtartasa_kutatas_gyorsjelentés_2020marc25.pdf (letöltve: 2023. 05. 15.).
- KINCS (2021): A magyar fiatalok termékenységekutatása, 2021, https://www.koppmariaintezet.hu/docs/A_magyar_fiatalok_termekenységtudatosaga.pdf (letöltve: 2023. 05. 15.).

- KINCS (2022a): A magyarok kiállnak a családbarát kormányzás mellett, 2022, https://www.koppmariaintezet.hu/docs/A_magyarok_kiallnak_a_csaladbarat_kormanyzas_mellett_2022.03.pdf (letöltve: 2023. 05. 15.).
- KINCS (2022b): A nagyszülő erőforrás a család számára, ahogy a család is erőforrás az idősek számára, 2022, https://www.koppmariaintezet.hu/docs/KINCS_omnibusz_2022_szept_idosek.pdf (letöltve: 2023. 05. 15.).
- KINCS–Századvég (2021): Európa Projekt – Család kérdéskör, https://www.koppmariaintezet.hu/docs/Csaladok_Szazadveg.pdf (letöltve: 2023. 05. 24.).
- KSH (2018): Mikrocenzus 2016, 6. A háztartások és a családok adatai, Budapest.
- KSH (2023): Népszámlálás 2022. Előzetes adatok. A népesség és a lakások száma, Budapest.
- LESTHAEGHE, RON (2010): The unfolding story of the second demographic transition, *Population and Development Review*, 36. évfolyam, 2010/2., 211–251. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1728-4457.2010.00328.x>
- PAPHÁZI TIBOR (2022): Családi Otthontermelési Kedvezmény (CSOK) – hat év eredményei a számok tükrében, *Kapocs*, 5. évfolyam, 2022/3–4., 49–66.
- PAPHÁZI TIBOR – NYÍRÁDY ADRIENN – PÁRI ANDRÁS (2021): Magyarország történetének legnagyobb otthontermelési programja a koronavírus-járvány alatt is bővült, *Kapocs*, 4. évfolyam, 2021/1–2., 77–87., https://epa.oszk.hu/02900/02943/00086/pdf/EPA02943_kapocs_2021_1-2_077-087.pdf (letöltve: 2023. 05. 23.).
- PAPHÁZI TIBOR – TÁRKÁNYI ÁKOS – KAPDEBO ÁGNES (2022): Gyermekvállalási szándékok a Hungarostudy adatainak tükrében, in ENGLER ÁGNES – PUREBL GYÖRGY – SUSÁNSZKY ÉVA – SZÉKELY ANDRÁS (szerk.): *Magyar lelkiállapot 2021. Család – egészség – közösség. Hungarostudy 2021 tanulmányok*, Budapest, Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért, 69–91.
- PÁRI ANDRÁS – BALOG PIROSKA (2022): A gyermekvállalást jelenleg elutasító gyermektelenek a fiatal felnőttek körében, in ENGLER ÁGNES – PUREBL GYÖRGY – SUSÁNSZKY ÉVA – SZÉKELY ANDRÁS (szerk.): *Magyar lelkiállapot 2021. Család – egészség – közösség. Hungarostudy 2021 tanulmányok*, Budapest, Kopp Mária Intézet a Családokért, 147–167.
- PÁRI ANDRÁS – NAGY TÍMEA – KOZÁK KÖKÉNY (2022): A gyermekvállalás elutasításának tudatos tényezői a 25–44 éves diplomások körében, in ACZÉL PETRA (szerk.): *Család – gyermek – jövő. Tanulmányok a családtudomány köréből*, Budapest, Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért, 165–190.
- PÁRI ANDRÁS – VARGA ANIKÓ – BALOGH ENIKŐ (2019): Magyar családpolitikai folyamatok a Családvédelmi Akcióterv 2019. szeptember végén rendelkezésre álló eredményeinek tükrében, *Kapocs*, 2. évfolyam, 2019/3–4., 12–25.

- PÉTI MÁRTON – PAKOT LEVENTE – MEGYESI ZOLTÁN – SZABÓ BALÁZS (2020): A Kárpát-medencei magyarság népesség-előreszámítása, 2011–2051, *Demográfia*, 63. évfolyam, 2020/4., 269–318. DOI: <https://doi.org/10.21543/Dem.63.4.1>
- PONGRÁCZ TIBORNÉ – SPÉDER ZSOLT (szerk.) (2002): *Népesség – értékek – vélemények*, Budapest, KSH Népeségtudományi Kutatóintézet.
- RÖVID IRÉN (2018): Pillanatfelvétel a szinglikről. A szinglik általános és területi jellemzői a népszámlálási adatok alapján, *Területi Statisztika*, 58. évfolyam, 2018/3., 302–318. DOI: <https://doi.org/10.15196/TS580304>
- RÖVID IRÉN (2020): Olyan jó egyedül? A szinglik érzelmi állapota, étellel való elégedettsége a 2016. évi mikrocenzus adatai alapján, *Területi Statisztika*, 60. évfolyam, 2020/2., 224–248. DOI: <https://doi.org/10.15196/TS600206>
- RÖVID IRÉN (2022): Párkapcsolat, gyermeknevelés és társas támogatottság mint az étellel való elégedettség fontos tényezői az Európai lakossági egészségfelmérés adatainak tükrében, in ACZÉL PÉTRA (szerk.): *Család – gyermek – jövő. Tanulmányok a családtudomány köréből*, Budapest, Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért, 231–256.
- SOBOTKA, TOMÁŠ – TOULEMON, LAURENT (2008): Changing family and partnership behaviour. Common trends and persistent diversity across Europe, *Demographic Research*, 19. évfolyam, 2008/6., 85–138. DOI: <https://doi.org/10.4054/DemRes.2008.19.6>
- SOMLAI PÉTER – TÓTH OLGA (2002): A házasság és család változásai az ezredforduló Magyarországon, *Educatio*, 11. évfolyam, 2002/3., 339–349.
- TÓTH OLGA (1997): Családformák és együttélési minták a mai magyar társadalomban, in LÉVAI KATALIN – TÓTH ISTVÁN GYÖRGY (szerk.): *Szerepváltozások. Jelentés a nők és férfiak helyzetéről*, Budapest, TÁRKI, 73–85.
- UHLJÁR PÉTER – PÁRI ANDRÁS – PAPHÁZI TIBOR (2023): A falusi CSOK hatása a települések népességére, *Modern Geográfia*, 18. évfolyam, 2023/3., 41–52. DOI: <https://doi.org/10.15170/MG.2023.18.03.03>
- UTASI ÁGNES (2004): *Feláldozott kapcsolatok. A magyar szingli*, Budapest, MTA Politikai Tudományok Intézete.

„We long for family”

The results of the family science researches and the surveys from the Mária Kopp Institute for Demography and Families

ABSTRACT

Family forms have pluralized during the recent decades throughout Europe and are recently undergoing a transformation. Since the beginning of the 2010s in Hungary, according to official statistical data and the research of Mária Kopp Institute for Demography and Families (KINCS), the institution of marriage and the childbearing shows more positive attitudes than before, which are based on a family-friendly thinking and targeted family policies. In Hungary the family and a children has still a grate value, but parallel to this for many decades fewer children have been born than it planned. Researches shows that the ideal number of children has the highest rate among those, living in a stable relationship – typically married couples – and today four out of five desired children are born. The spread of the single way of life is related to the postponement or the rejection of starting a family. Even today, a significant majority of young people would like to live in a stable relationship and have a child.

KEYWORDS: family, fertility, desired number of children, family policy

PÁRI ANDRÁS | 2006-ban a Pázmány Péter Katolikus Egyetem BTK-n szociológus, 2013-ban a Károli Gáspár Református Egyetem ÁJK-n jogász végzettséget szerzett. 2010 és 2015 között a KSH, 2015 és 2020 között az EMMI munkatársa. 2020 óta a KINCS kutatási vezetője. A PPKE-n 2015 óta oktat. A Pécsi Tudományegyetem DSZDI doktorandusza: kutatási területei a család- és ikerszociológia.

RÖVID IRÉN | 2012-ben a Szegedi Tudományegyetem BTK szociológia szakán mesterszakos diplomát, 2020-ban pedig a Pécsi Tudományegyetem BTK Demográfia és Szociológia Doktori Iskolában PhD-fokozatot szerzett. 2012 és 2022 között a KSH elemzőjeként, majd szövvivőjeként dolgozott, 2022 decembere óta a KINCS elemzési vezetője.

SZÉKELY ANDRÁS – MAJOR ENIKŐ – SZÉKELY B. ANDRÁS

A házassággal kapcsolatos attitűdök és a vallásosság kapcsolata a Hungarostudy 2021 kutatás eredményei alapján

TANULMÁNY

DOI: 10.56699/MT.2023.4.3

ABSZTRAKT

A vallásnak jelentős értékadó és erkölcsi szabályozó szerepe van a társadalomban, pozitív hatással van a családi és párkapcsolati állapotra is. A Hungarostudy kutatások is figyelmet szentelnek a vallásosság szerepének a magyar népesség testi és lelki egészségével kapcsolatban. Elemzésünk a Hungarostudy 2021 felmérés adataira épül, azon belül a 18–41 éves személyek kétezer fős almintájára.

Létrehoztuk a „Házasság mint intézmény” skálát, valamint két alszkáláját, amelyek a házasság elavultságát, illetve az elköteleződés fontosságát mutatják. Ezeket egyben és külön is megvizsgáltuk.

Eredményeink szerint a házassággal kapcsolatos attitűdök összefüggnek a vallásossággal. Az egyházat mint intézményt elfogadók a házasság intézményét kevésbé tartják elavultnak, a vallásosság iránt elkötelezettebbek pedig a házasság esetén is fontosabbnak tartják az elköteleződést. A megkérdezettek a leginkább abban értettek egyet, hogy a boldogtalan házasság esetén szükséges a válás.

KULCSSZAVAK: család, vallás, házasság, attitűdök

A vallásosság konzekvenciális dimenzióját tekintve a vallás értelemadó, értékadó, erkölcsi szabályozó szerepe tetten érhető a társadalom életében. A vallásosság a vallási szocializáció során épül be az egyén azonosságtudatába, hovatartozásába, és ebben a családnak kiemelkedő szerepe van. Az egyén életére hatást gyakorló elsődleges szocializációs közeg, a család, illetve a vallás, vallásosság két eltérő, ugyanakkor

alapvetően meghatározó dimenzió. A napjainkban virágkorát élő értékpluralizmusban is szerepet játszanak a hagyományos, tradicionális értékek, hiszen a vallásosság mint értékrend biztos alapot és eligazodást nyújt az életben (Pusztai, 2020).

A magyar népesség testi és lelki egészségével foglalkozó, országosan reprezentatív Hungarostudy kutatások közül a második, 1995-ös felmérés már figyelmet fordított a vallásosságnak a magyar népesség körében betöltött szerepére. A vallásosság két dimenziójával kapcsolatban különböző kérdések segítettek a vallás fontosságának megismerését, illetve a Tomka Miklós-féle önbesorolás alapján (határozottan nem vallásos, nem vallásos, vallásos a maga módján, vallásos az egyház tanítása szerint) a társadalmi vallásgyakorlás módjának feltárását (Tomka, 1977; Kopp et al., 2006).

A vallásosság fontosságát tekintve az ezredfordulót követő Hungarostudy kutatások (2002, 2006, 2013) eredményével egyezően a 2021-es mintából is az látszik, hogy a különböző társadalmi és demográfiai jellemzők közül az életkor és a nem mutatott szorosabb összefüggést a vallás fontosságával, míg a jövedelem és az iskolázottság nem. A fiatalabb, harmincöt év alatti korosztályban magas volt a nem hívők aránya (35%), ugyanez – a nemeket tekintve – a férfiak körében (31%) volt inkább jellemző. A nők 35 százaléka, a férfiak 25 százaléka gyakorolta a vallását a saját egyházában, ugyanakkor a vallást a férfiak 17 százaléka, a nők 33 százaléka mondta nagyon fontosnak (Kopp et al., 2004). 2006-ig az a trend volt megfigyelhető, hogy a magukat valamilyen módon vallásosnak vallók aránya növekedett (Székely-Lázár, 2013), majd ezt követően csökkenésnek indult, de a magyarországi népesség több mint kétharmada (63%) még 2021-ben is valamilyen formában fontosnak tartotta a vallási hovatartozását. Ugyanakkor az is kimutatható, hogy az intézményesített vallásgyakorlás egyre inkább elveszíti hangsúlyozottságát (Székely-Kovács, 2022).

A 2013-as Hungarostudy eredményéből az látszódott, hogy a magyar társadalomra erős szekularizáció jellemző. Minden korcsoportra igaz, hogy emelkedett a korábbi felméréshez képest a nem hívők aránya, a hullámzó tendenciát mutató fiatalabb korosztály esetében is (Székely-Lázár, 2013). Hámori Ádám és Rosta Gergely (2011), illetve Luxné Prehoda Anna és Hámori Ádám (2020) tanulmányában a fiatal korosztály vallásosságát vizsgálva azt állapította meg, hogy az egyház tanítása szerinti tradicionális vallásosság redukálódása mellett az ezredfordulót követően a fiatalok vallásossága egyre inkább individualizált formát öltött. Ugyanakkor felhívták a figyelmet, hogy az egyházas vallásosság csökkenése mögött társadalmi okok is állnak, amit úgy magyaráztak, hogy csökkent a vallásos nevelésben részesülők aránya, és gyengült a vallási szocializáció határfoka (Hámori-Rosta, 2011). Pusztai Gabriella (2020) különböző kutatási eredményeinek összegzéseként leírja, hogy az egyén vallásossága függ az őt körülvevő kultúrától és környezettől, illetve a családi és intézményi vallásos nevelés formájától, tartalmától, eredményességétől. Az pedig, hogy a családi vallásos nevelés mit tartalmaz, függ a felekezeti hovatartozástól és a szülők vallásosságától. Az is elmondható, hogy a szülők értékrendje, vallásuk gyakorlásának intenzitása nagymértékben megmutatkozik a gyermeknevelésük terén is (Pusztai,

2016). Pusztai 1999-ben megvizsgálta a felekezeti szektoron belül a középiskolás diákok családjának életstílusát, értékválasztásait, és ennek megfelelően különböző környezetben élő tanulótípusokat különített el. Így voltak kevésbé stabil vallásosságú, világias értelmi-ségi családok, nagyvárosi, hitvalló értelmiségi családok, valamint vállalkozói háttérrel rendelkező, közösségben aktív egyházas családok. A negyedik típus volt a passzív kultúr-vallásos, leginkább középfokú végzettséggel rendelkező falusi, kisvárosi család, az ötödik pedig az elsősorban a vallási közösségektől elszigetelt, kelet-magyarországi munkáscsaládok csoportja. Végül volt egy olyan tanulói csoport, amelynek tagjai közül sokan szegény, főleg falusi munkás, alacsonyan képzett szülők gyermekei voltak (Pusztai, 2004).

Luxné Prehoda Anna és Hámori Ádám (2020) kvalitatív kutatásának eredménye szerint a családi közösségeken túl a társas kapcsolatok, a település kulturális összetétele, a gyülekezetek közössége nagy hatást gyakorol a személyes vallásosságra nézve is. A szerzők azt is igazolták, hogy a vallásosság befolyásolhatja a személyes értékrendet, de a vallásgyakorlás rendszeressége, a vallásos identitás eltérő módon gyakorolhat hatást a személyes meggyőződésre és értékekre.

A társadalomban a párkapcsolati sokszínűség ugyan mindig jelen volt, mégis a házasság elfogadottsága volt dominánsan jellemző. Az egyre inkább megjelenő és teret nyelő különböző alternatív együttélési formák egyre elfogadottabbak a tradicionális forma mellett (Pongráczné, 2008; 2009; 2012). A magyar társadalomra továbbra is a házasság melletti állásfoglalás jellemző, változás leginkább a házasság előtti együttélésben mutatkozik meg. Azonban azt is meg kell említenünk, hogy az élettársi kapcsolat választásában több tényező is szerepet játszhat, kezdve a gyermekkori rossz tapasztalattal, folytatva a szabadság felértékelődésével és az anyagi függetlenséggel (Visontai-Szabó, 2018).

A magyar társadalomra továbbra is a házasság melletti állásfoglalás jellemző, változás leginkább a házasság előtti együttélésben mutatkozik meg.

Ahogy több európai országban, úgy hazánkban is az élettársi kapcsolat gyakori együttélési forma (Pongráczné, 2009), azonban R. Fedor Anita és Balogh Erzsébet (2016), valamint Engler Ágnes (2018) kutatásai is igazolják, hogy a házasságpárti és gyermekcentrikus fiatal generáció számára is fontos, hogy párkapcsolatukat, ha később is, de hivatalossá tegyék. A Magyar Ifjúság 2016 felmérés eredményei szerint a párválasztásnak kedvez a vallásos-

ság, az egyház tanítását követő, 19 és 29 év közötti megkérdezett fiataloknak több mint a fele nyilatkozott úgy, hogy van párkapcsolata. Pusztai (2020) vizsgálata szerint a nem vallásosak alul-, a vallásosak felülreprezentáltak abban a kérdésben, hogy szeretnének-e megházasodni. Ez megerősíti Bacskai Katinka (2018) kutatási eredményét, mely szerint a felekezeti hovatartozás ugyan nem, de a vallásos önbesorolás szignifikáns összefüggést mutat a házasodási szándékkal.

A családi állapot és a vallásosság közötti összefüggést többen, több irányból vizsgálták. Kopp Mária és munkatársai (2006), Pusztai Gabriella (2016), Engler Ágnes (2017),

valamint Kopp Mária és Skrabski Árpád (2007) vizsgálatai szerint a vallásosság pozitív hatást gyakorol a családi légkörre, a mentális és fizikai egészségre.

Az iskolai végzettség vizsgálatai során Keller Tamás (2010) és Pusztai Gabriella (2020) megerősítették, hogy az ezredfordulót követő két évtizedben a vallásgyakorlók között emelkedett a magasabb iskolai végzettséggel rendelkezők száma. A nem, az életkor és a lakóhely településtípusa szerint Keller (2010) leírja, hogy lényeges változások nem következtek be a rendszerváltozást követő évekhez képest. Megállapítja még, hogy azok, akik kisebb településen élnek, nők és az idősebb korosztály tagjai, nagyobb valószínűséggel a rendszeres vallásgyakorlók körébe tartoznak.

M. Császár Zsuzsanna és Pete József (2019) a 2011-es népszámlálási adatokat elemezve megvizsgálta az ország vallási mintázatát földrajzi perspektívából. A 2001-es census-hoz képest alig mutatkozott változás, azt találták, továbbra is a fővárosban a legalacsonyabb a vallásgyakorlók jelenléte. A településszerkezet nagyságának csökkenésével viszont nő az arányuk, a kisvárosokban és a falvakban élők körében a legmagasabb a vallásgyakorlók száma. Pári András (2014) a 25–40 éves férfiak csoportját elemezte gazdasági, társadalmi szempontból a népszámlálási adatok alapján, és azt találta, hogy a legvallásosabbnak az ország nyugati, ezen belül is a Dunántúl nyugati része és az ország északkeleti térségei bizonyultak. Vizsgálatának újdonsága, hogy a gyermekvállalási döntéseket befolyásoló attitűdök szempontjából a jellemzően „házas” térségekben az északnyugati országrész egy kisebb, de összefüggő, míg az északkeleti egy nagyobb, de széttagoltabb térség képét mutatja.

VALLÁSGYAKORLÁS ÉS A VALLÁS FONTOSSÁGA, A HÁZASSÁGGAL KAPCSOLATOS ATTITŰDÖK

Számos kutatás (Kopp–Skrabski, 2007; Engler, 2017; Bacskai, 2018; Pusztai, 2016; 2020) igazolta már, hogy a vallásosság jótékony hatást gyakorol a harmonikus családi állapotra, a kiegyensúlyozott párkapcsolatra. A Magyar Ifjúság 2016 eredménye azt mutatja, hogy a vallásosságnak már a párválasztásra is kedvező a hatása, a harminc év alatti, valamely egyház tanítását követő fiataloknak több mint a fele (59%) jelezte, hogy van párkapcsolata, és a vallásosok csaknem háromnegyede nyilatkozott úgy, hogy szeretne megházasodni. Ezt Bacskai (2018) felsőoktatási intézményekben végzett kutatása is alátámasztotta, az egyetemisták vallásos önbesorolása és a házasodási szándék között szignifikáns eredményt kapott.

A Hungarostudy kutatások két fő kérdés köré épülve vizsgálják a vallásosság fontosságát a lelki egészség meghatározásában. Az első kérdés a vallásgyakorlást és a vallás fontosságát helyezi a középpontba, azaz megvizsgálja, hogy valaki vallási hovatartozást vall-e vagy sem, valamint ha igen, milyen módon gyakorolja a vallását. A második kérdés pedig arra irányul, hogy milyen szerepet játszik a spiritualitás az egyén értékrendjében, amire Kopp és Skrabski (2003) is felhívja a figyelmet. Tanulmányunkban e két kérdés alapján vizsgáljuk a házasságra mint intézményre vonatkozó attitűdöket.

MÓDSZERTAN

Vizsgálati minta

Elemzésünkben a Hungarostudy 2021 felmérés során felvett adatokat használtuk. Az adatfelvétel 2021 nyarán készült TAPI- (tablet segítségével felvett interjú) módszerrel. A felmérés során a házassággal kapcsolatos attitűdöket csak a 18–41 éves személyek esetében kérdezték le, így vizsgálatunkban csak a Hungarostudy 2021 felmérés kétezer fős „B” almintáját használtuk, amely reprezentatív a 18–41 éves magyarországi lakosságra. A reprezentativitást több szempontú súlyozással, a 2016-os mikrocenzus tizennyolc év feletti népességre vonatkozó adataihoz igazítva biztosítottuk. A súlyozási eljárásba a következő szociodemográfiai változókat vontuk be: nem, életkor, településtípus és iskolai végzettség (Susánszky et al., 2022).

A vallásgyakorlás módjára a „Gyakorol-e valamilyen vallást, és ha igen, milyen módon?” kérdéssel kérdeztünk rá. Az al minta csaknem fele, 45,5 százalék mondta magát nem hívőnek, és 7,1 százalék gyakorolja valamilyen módon egyházában a vallását (1. táblázat).

1. táblázat: A vallásgyakorlás módjának megoszlása a teljes mintában és az almintából a 18–41 évesek körében (saját szerkesztés)

Gyakorol-e valamilyen vallást, és ha igen, milyen módon?	18–41 évesek (alminta)	
	N	Arány (%)
Nem hívő	906	45.5
Nem gyakorolja a vallását	450	22.5
Maga módján gyakorolja	496	24.9
Ritkán, egyházában gyakorolja	67	3.4
Rendszeresen, egyházában gyakorolja	74	3.7
Összesen	1993	100.0

A vallásosságra vonatkozó kérdésre („Mennyire fontos életében a vallás?”) kapott válasz támpontot adhat, hogy azok, akiknek bármilyen értelemben és mértékben, de fontos a vallás az életükben, mennyiben rendelkeznek más attitűdökkel, mint azok, akik határozottan kijelentik, hogy számukra a vallás egyáltalán nem meghatározó. Elemzésünkben ezt a két csoportot – akiknek egyáltalán nem fontos (a továbbiakban: nem vallásos) vagy bármennyire is fontos a vallás (a továbbiakban: vallásosak) – hasonlítjuk össze a különböző korcsoportokban. Azt feltételezzük, hogy a vallásosak attitűdjei inkább házaspártiak, ők fontosabbnak tartják az életükben a házasságot, mint azok, akik nem vallásosnak vallják magukat (2. táblázat).

2. táblázat: A vallás fontosságának megoszlása a 18–41 éves almintában
(az elemzéshez felhasznált, összehasonlított csoportokat a táblázatban kiemeléssel jelöljük)
(saját szerkesztés)

Mennyire fontos életében a vallás?	18–41 évesek (alminta)	
	N	Arány (%)
Egyáltalán nem fontos	937	47,8
Kissé fontos	771	39,3
Nagyon fontos	220	11,2
Minden cselekedetét befolyásolja	33	1,7
Összesen	1961	100,0
Bármennyire is, de fontos (összevont)	1024	52,2

Az almintába tartozó 18–41 évesek fele egyedülálló, az élettárrsal vagy házasságban élők hasonló arányban fordulnak elő a mintában (3. táblázat).

3. táblázat: A családi állapot szerinti megoszlás a teljes mintában
és az almintából a 18–41 évesek körében (saját szerkesztés)

Családi állapot	18–41 évesek (alminta)	
	N	Arány (%)
Egyedülálló	971	48,6
Élettárrsal él	522	26,1
Házás	507	25,3
Összesen	2000	100,0

A házassággal kapcsolatos attitűdök, statisztikai módszerek

A Hungarostudy kutatás több kérdést is tartalmaz a családdal és a gyerekvállalással kapcsolatban. A gyerekek száma, a gyerekvállalási szándék, az ideális gyerekszám, a párkapcsolat hossza, a testvérek száma stb. mellett a házassággal kapcsolatos attitűdökre is rákérdeztünk, és jelen tanulmányunkban csak ezekkel foglalkozunk. Az elemzéshez a házassággal kapcsolatos attitűdök vizsgálatára a Hungarostudy 2021 „A 18–41 éves fiatalokra vonatkozó párkapcsolati kérdőívének” kérdéseit használtuk fel (Susánszky et al., 2022). Az elemzés során az alábbi állításokra adott válaszokat elemeztük, hogy megvizsgáljuk a házassághoz mint intézményhez való viszonyulást:

1. A házasság idejétmúlt intézmény.
2. A házasság élethosszig tartó kapcsolat, és nem érhet véget.

3. Ha egy házasság boldogtalanná válik, jobb, ha elválnak, még ha gyermekük van is.
4. A házasság csak papírforma, mintha jogosítványt adnának az együttéléshez.
5. A házasság biztonságot jelent.
6. A házasság mélyebb elköteleződést, átgondoltabb köteleket jelent.
7. A házasság a maximális megpecsételése annak a vállalásnak, hogy egy életen keresztül a másikkhoz akarsz tartozni.
8. Egy jól működő család alapja a házasság.
9. A gyermekvállaláshoz fontos a házasság.

A megkérdezetteknek ötfokú Likert-skálán kellett kiválasztaniuk a rájuk leginkább jellemző választ; a legalacsonyabb érték az „Egyáltalán nem ért egyet”, a legmagasabb pedig a „Teljes mértékben egyetért” válasz volt.

Elemzés

Az elemzésnél először azt vizsgáltuk meg, hogy a kilenc állítás mennyire tekinthető egy skálának, lehet-e összevontan nézni a válaszokat. Ehhez először a skála Cronbach-alfa-értékét számoltuk ki. A kapott érték 0,834, ami elég magas, de a 4. táblázatban láthatjuk, hogy az egyik elem („Ha egy házasság boldogtalanná válik, jobb, ha elválnak, még ha

4. táblázat: Az egyes elemek korrelációja a teljes skálával (reliability analysis)
(saját szerkesztés)

	Átlag az item törlése esetén	Variancia az item törlése esetén	Az item és a skála korrelációja
A házasság idejétmúlt intézmény.	25,7010	42,957	,445
A házasság élethosszig tartó kapcsolat, és nem érhet véget.	25,8480	42,243	,558
Ha egy házasság boldogtalanná válik, jobb, ha elválnak, még ha gyermekük van is.	26,9241	51,567	,022
A házasság csak papírforma, mintha jogosítványt adnának az együttéléshez.	25,9515	43,256	,495
A házasság biztonságot jelent.	25,7179	41,318	,706
A házasság mélyebb elköteleződést, átgondoltabb köteleket jelent.	25,4910	42,135	,670
A házasság a maximális megpecsételése annak a vállalásnak, hogy egy életen keresztül a másikkhoz akarsz tartozni.	25,6045	41,580	,684
Egy jól működő család alapja a házasság.	25,8266	40,305	,723
A gyermekvállaláshoz fontos a házasság.	25,9396	41,294	,637

gyermekük van is”) korrelációja a teljes skálával nagyon alacsony. Így a továbbiakban ezt az állítást külön vizsgáljuk.

A megmaradt nyolc állítás esetén a Cronbach-alfa-érték 0,873, azaz a skála megbízhatósága javult. A következő lépésben megvizsgáltuk, hogy a skála felosztható-e különálló faktorokra, amihez faktoranalízist végeztünk el.

A faktoranalízis eredményeként a következő két állításcsoportot kaptuk. Az első csoportba hat állítás került:

1. A házasság élethosszig tartó kapcsolat, és nem érhet véget.
2. A házasság biztonságot jelent.
3. A házasság mélyebb elköteleződést, átgondoltabb köteleket jelent.
4. A házasság a maximális megpecsételése annak a vállalásnak, hogy egy életen keresztül a másikhoz akarsz tartozni.
5. Egy jól működő család alapja a házasság.
6. A gyermekvállaláshoz fontos a házasság.

Ezt az állítások alapján „A házasság elköteleződés” alskálának neveztük el. Az alskála esetén a Cronbach-alfa értéke 0,893.

A második csoportba a fennmaradó két állítás került:

1. A házasság idejétmúlt intézmény.
2. A házasság csak papírforma, mintha jogosítványt adnának az együttéléshez.

Ennek az alskálának „A házasság elavult” nevet adtuk. Az alskála Cronbach-alfa-értéke 0,723, ami alacsonyabb, de még mindig megfelelő.

A két alskála együttesen a teljes variancia 69 százalékát magyarázza.

Mind a teljes skála, mind az alskálák esetén a kérdésekre adott válaszok összegét elosztottuk a kérdések számával, így a kapott érték 1 és 5 között helyezkedik el.

A kapott skálák átlagértékeit az 5. táblázatban láthatjuk. Az NS értékkel jelöltük, ha a csoportok között nincs szignifikáns eltérés.

Nemek szerint a házasság mint intézmény a nők számára fontosabb, de elsősorban azért, mert kevésbé tartják elavultnak. Az elköteleződés fontosságát tekintve a férfiak is hasonló válaszokat adtak. Iskolai végzettség szerint a magasabb végzettség pozitívabb hozzáállást jelent a házassághoz minden skálát tekintve. A vallásgyakorlás módja szerint a nem hívők és a rendszeres vallásgyakorlók értékei képviselik a két szélsőértéket a házassággal mint intézménnyel kapcsolatban, de az egyes alskálákban más a kép. A házasság elavultságát tekintve csak a rendszeres vallásgyakorlók válaszai térnek el jelentősen az összes többitől, az elköteleződésnél szintén ők adták a leginkább támogató pontszámot, de itt a nem hívők jelentősen kevésbé támogatták ezt a szempontot. A válasz szükségességét nézve más a kép, ott a vallásukat nem vagy a maguk módján gyakorlók értenek inkább egyet ezzel a kijelentéssel a többiektől eltérően – bár meg kell jegyezni, hogy az erre a kérdésre adott válaszok átlagpontszáma minden csoportban magas.

5. táblázat: A házasság mint intézmény skála és alskáláinak átlaga a különböző csoportokban
(saját szerkesztés)

	A házasság mint intézmény skála	A házasság elavult alskála	A házasság elköteleződés alskála	Válás szükséges boldogtalanság esetén
Nem				
Férfi	3,33	2,79	3,36	3,79
Nő	3,43	2,59	3,44	3,81
Szignifikancia	0,011	0,000	NS	NS
Legmagasabb iskolai végzettség				
Alapfok	3,29	2,84	3,33	3,87
Középfok	3,34	2,73	3,36	3,81
Felsőfok	3,57	2,42	3,57	3,69
Szignifikancia	0,000	0,000	0,000	0,029
A vallásgyakorlás módja				
Nem hívó	3,19	2,78	3,18	3,76
Nem gyakorolja a vallását	3,38	2,77	3,44	3,85
Maga módján gyakorolja a vallását	3,54	2,61	3,58	3,93
Ritkán, egyházában gyakorolja a vallását	3,51	2,77	3,60	3,52
Rendszeresen, egyházában gyakorolja a vallását	4,43	1,65	4,45	3,50
Szignifikancia	0,000	0,000	0,000	0,002
Vallásosság				
Nem fontos a vallás	3,18	2,74	3,15	3,85
Fontos a vallás	3,55	2,67	3,62	3,76
Szignifikancia	0,000	NS	0,000	NS
Családi állapot				
Egyedülálló	3,24	2,93	3,29	3,78
Élettárssal él	3,18	2,77	3,15	3,84
Házas	3,85	2,16	3,85	3,80
Szignifikancia	0,000	0,000	0,000	NS
A település típusa				
Budapest	3,27	2,61	3,23	3,67
Város	3,41	2,67	3,44	3,78
Község	3,39	2,79	3,45	3,93
Szignifikancia	0,026	NS	0,001	0,002

A továbbiakban megvizsgáltuk, hogy a házassághoz mint intézményhez való viszonyulás mennyiben függ össze a vallásosság két kérdésével, illetve az életkorral, a nemmel, az iskolázottsággal és a családi állapottal a 18–41 évesek körében a Hungarostudy 2021 felmérésben.

A mintabeli eltérések elemzése során bináris logisztikus regressziót alkalmaztunk. A dichotóm függő változók és a magyarázó (folytonos, illetve kategoriális) változók közötti lineáris kapcsolat erősségének és irányának vizsgálatát bináris logisztikus regresszióval végeztük el. Az elemzéshez a házassággal mint intézménnyel kapcsolatos skálát és az alsókálát dichotomizáltuk, az alacsonyabb értéket adó válaszadókat (1 és 3 között) a „Nem ért egyet” kategóriába, a 3-nál magasabb értéket adó válaszadókat pedig az „Egyetért” kategóriába soroltuk. A dichotomizálás után a különböző kategóriákba eső válaszadók számát a 6. táblázat mutatja. Látható, hogy a házasságot mint intézményt az általunk választott kettéosztás alapján elutasítók aránya 33,6 és 37,4 százalék között, azaz egyharmad körül mozog.

6. táblázat: A házasság mint intézmény skála és alsókálái – az alacsony és a magas értékek megoszlása (saját szerkesztés)

	Nem ért egyet		Egyetért		Összesen
	N	%	N	%	
A házasság mint intézmény fontos	705	36,3%	1235	63,7%	1939
A házasság mint intézmény elavult	1302	66,4%	660	33,6%	1962
A házassághoz fontos az elköteleződés	729	37,4%	1219	62,6%	1949
A boldogtalan házasságnak véget kell vetni	717	36,9%	1228	63,1%	1945

Első modellünkben függő változónak a házasság mint intézmény fontosságát (1 = egyetért; 0 = nem ért egyet), a másodikban a házasság elavultságát (1 = egyetért; 0 = nem ért egyet), a harmadikban a házasság fontosságát az elköteleződésben (1 = egyetért; 0 = nem ért egyet), a negyedikben pedig a válás szükségességét boldogtalanság esetén (1 = egyetért; 0 = nem ért egyet) tekintettük. Mind a négy modellbe magyarázó, illetve kontrollváltozóként kerültek be a szociodemográfiai változók (nem, életkor, iskolai végzettség, családi állapot), a vallásosság két változója és a település jellege.

A kategoriálisváltozók esetében az esélyhányados azt fejezi ki, hogy a vizsgált csoportban az adott viselkedés előfordulásának esélye hányszor nagyobb vagy kisebb egy kijelölt referenciacsoportéhoz képest. Folytonos változók, így például az életkor esetében az esélyhányadost úgy értelmezhetjük, hogy az életkorban egyévnyi elmozdulás hányszorosára növeli vagy csökkenti az adott rizikó-magatartás előfordulásának esélyét.

EREDMÉNYEK

A bináris logisztikus regresszió eredményeit a 7. táblázat mutatja. Az első és legérdekesebb eredmény, hogy ha az elemzésbe bevontuk a többi változót, akkor sem a nem, sem az életkor nem mutatott szignifikáns összefüggést a házasság fontosságához kapcsolódó attitűdökkel. Így ezeket nem is szerepeltetjük a táblázatban.

A házasságra mint intézményre vonatkozóan a vallásosság mindkét mutatójával találunk összefüggést. Azok körében, akik vallásosnak érzik magukat, 43 százalékkal nagyobb az esélye a házasság pozitív megítélésének. A vallásgyakorlás szerint nézve a vallásukat rendszeresen, egyházukban gyakorlók körében volt szignifikánsan magasabb ennek az előfordulása, náluk hatszorosa az esély – a többi csoportban ennek aránya nem különbözött a nem hívők közöttitől. A családi állapotot nézve érthetően az élettársi kapcsolatban élők közt alacsonyabb az egyetértők előfordulásának valószínűsége (74%) az egyedülállókhoz képest, míg a házások körében háromszoros. A felsőfokú végzettség másfélszeresére növeli a házasság intézménye pozitív megítélésének esélyét. Jól látható, hogy a fővárosiak körében jellemzőbb a házasság elutasítása, az ország egyéb területein élők között mintegy másfélszeres az esélye a házasság mint intézmény támogatottságának a budapestiekhez képest.

Ha a házasságot mint idejétmúlt intézményt vizsgáljuk, a vallás fontossága szerint nem találunk különbséget, de a vallásukat rendszeresen gyakorlók itt is jelentősen eltérő választ adtak, körükben negyedannyian vélik úgy, hogy a házasság már elavult. Családi állapot szerint ezzel a házasságban élők értenek egyet a legkevésbé, de még az élettársi kapcsolatban élők is kevésbé tartják elavultnak, mint az egyedülállók. Érdekes módon habár – mint előzőleg láthattuk – a községben élők pozitívabban a házassággal kapcsolatban, körükben magasabb azok előfordulása, akik elavultnak tartják, 50 százalékkal nagyobb eséllyel fordulnak elő. A felsőfokú végzettségük közt ellenben kisebb az előfordulásuk.

Ha az elköteleződés alszállát nézzük, akkor a vallás mutatói közül a vallásosság marad az elemzésben – azaz nem annyira a vallásosság formája, mint inkább a megélése, a spirituális szintje határozza meg, mennyire tartjuk fontosnak a házasságot az elköteleződés szempontjából. Akiknek legalább kicsit fontos a vallás, azok között kétszer akkora eséllyel találunk olyat, aki magas pontszámot adott a vonatkozó kérdésekre. Családi állapot szerint az élettársak között alacsonyabb, a házasságban élők közt jelentősen, két és félszer magasabb az előfordulásuk az egyedülállókhoz képest. Településtípus szerint nézve csak a városban élők válaszai térnek el jelentősen a budapestiekétől, a községben élők számára az elköteleződés ugyanannyira fontos, mint a fővárosiak számára.

A külön maradt kérdést, azaz a boldogtalanság esetén szükséges elválást vizsgálva a vallásosság csökkenti ennek a véleménynek az esélyét, a vallásgyakorlásnál azonban érdekes módon a vallásukat nem vagy a maguk módján gyakorlók véleménye tér el a nem hívőkéitől, ők csaknem kétszer nagyobb eséllyel értenek ezzel egyet. Településtípus szerint nézve ebben a kérdésben a városban élők – beleértve a fővárost – véleménye van közel egymáshoz, a falvakban élők azonban mintegy 80 százalékkal nagyobb eséllyel teszik magukévá ezt az álláspontot.

7. táblázat: A házassággal mint intézménnyel kapcsolatos attitűdök összefüggése a vallásosság mutatóival, valamint a családi állapottal és a településtípussal a 18–41 évesek körében (bináris logisztikus regresszió)
(Csak a szignifikáns értékeket tüntettük fel, zárójelben a referenciakategóriák)
(saját szerkesztés)

OR (95% CI)				
	A házasság mint intézmény	Idejétmúlt	Elköteleződés	Boldogtalanság
Vallásosság (Egyáltalán nem fontos)				
A vallás fontos	1.43 (1.08–1.89)*	NS	2.05 (1.68–2.49)***	0.63 (0.48–0.84)**
A vallásgyakorlás módja (Nem hívő)				
Vallását nem gyakorolja	NS	NS	NS	1.83 (1.37–2.44)***
Vallását maga módján gyakorolja	NS	NS	NS	2.02 (1.45–2.81)***
Vallását ritkán, egyházában gyakorolja	NS	NS	NS	NS
Vallását rendszeresen, egyházában gyakorolja	5.52 (2.09–14.61)***	0.26 (0.11–0.60)**	NS	NS
Életkor				
	NS	1.02 (1.00–1.04)*	NS	1.02 (1.00–1.03)*
Legmagasabb iskolai végzettség (Alapfok)				
Középfok	NS	NS	NS	NS
Felsőfok	1.47 (1.10–1.96)**	0.63 (0.47–0.84)**	NS	NS
Családi állapot (Egyedülálló)				
Élettárrsal él	0.74 (0.59–0.93)**	0.66 (0.51–0.84)***	0.67 (0.54–0.84)***	NS
Házas	3.09 (2.35–4.07)***	0.26 (0.19–0.35)***	2.47 (1.91–3.20)***	NS
A település típusa (Budapest)				
Város	1.68 (1.29–2.20)***	NS	1.58 (1.23–2.04)***	NS
Község	1.63 (1.21–2.22)**	1.51 (1.10–2.05)**	NS	1.81 (1.37–2.40)***

OR = esélyhányados; 95% CI = 95%-os konfidenciaintervallum; *p < 0,05; **p < 0,01; ***p < 0,001

A táblázatban a statisztikai elemzések eredményeit mutatjuk be, azaz a modellekben szereplő magyarázó változók és kategóriák esélyhányadosait (OR), illetve a hozzájuk tartozó konfidenciaintervallumokat (CI).¹

MEGBESZÉLÉS, ÖSSZEGZÉS

A Hungarostudy 2021 felmérésben megvizsgáltuk a házassággal kapcsolatos attitűdöket a vallásossággal és a vallásgyakorlással összefüggésben. Az elemzésbe bevontuk az életkort, a nemet, az iskolai végzettséget és a lakóhely településtípusát is.

Először az attitűdök vizsgálatára használt kilenc állítás kapcsolatát néztük meg, létrehozva a házasság intézménye skálát és annak két alskáláját („A házasság elavult” és „A házasság elköteleződés”), külön vizsgálva „A válasz szükséges boldogtalan házasság esetén” állítást, mely a többitől független mintázatot mutatott.

Eredményeink szerint a nők körében a házasság mint intézmény fontosabb, kevésbé is érzik elavultnak, de ugyanannyira tekintik fontosnak az elköteleződés szempontjából, mint a férfiak. A végzettség növekedésével a házasság mint intézmény elfogadottsága nő.

Érdekes a kapcsolat vallásgyakorlás szerint is: a magukat vallásosnak mondók számára fontosabb a házasság, a házasság elavultságával pedig a vallásukat rendszeresen, egyházukban gyakorlók értenek a legkevésbé egyet – azaz összefügg a két „intézmény” elfogadottsága. A vallás fontosságát nézve nem találunk különbséget a házasság elavultságát illetően – de az elköteleződéssel már van együtt járás. Eredményeink alapján lehetséges, hogy a házasságnak van egy sajátos spirituális dimenziója, és az ahhoz, valamint a spiritualitást képviselő egyházakhoz való viszony összefügg egymással.

Családi állapot szerint az élettársi kapcsolatban élők szerint a legkevésbé, a házasságban élők szerint a leginkább elfogadott a házasság – de azt nem tudhatjuk az adataink alapján, vajon ez ösztönzi a házasságok megkötését, vagy a házasságban élés erősíti a házasság iránti pozitív attitűdöt.

Településtípus szerint látható, hogy a fővárosban élők kevésbé állnak pozitívan a házasság intézményéhez, a lakóhely méretével fordítottan arányosan változik a pontszám.

Érdekes eredmény, hogy az az állítás, miszerint boldogtalan házasság esetén szükséges a válás, a legmagasabb pontszámot kapta minden csoportban, és a különbségek is kisebbek, tehát az erre a kérdésre adott válasz kevésbé függ a többi háttértényezőtől. Végzettség szerint látunk csökkenést, valamint vallásgyakorlás szerint, és a községben élők értenek egyet leginkább ezzel az állítással – vagyis ott fontosabbnak tartják a házasságot, de több is az elvárás, legalábbis a boldogság terén.

Logisztikus regresszióval vizsgálva a háttértényezők együttes hatását – az életkort is belevonva az elemzésbe – a férfiak és nők között nem találtunk különbséget. A vallásgyakorlást tekintve csak a vallásukat rendszeresen, egyházban gyakorlók eredményei különböztek a többiekétől, egyedül számukra fontosabb a házasság intézménye, de ez is elsősorban abból következik, hogy kevésbé tartják elavultnak – az elköteleződésben nincs különbség, annál inkább a vallásgyakorlás szerint, azaz a fentebb említett kapcsolat az intézményhez vagy az elköteleződéshez való viszony alapján ebben az elemzésben is megmutatkozott.

Életkor szerint csak a házasság elavultságával találtunk szignifikáns, de nem túl erős kapcsolatot, azaz minél idősebb a megkérdezett, annál inkább érezte idejétmúltnak a házasságot.

Családi állapot szerint az élettársi kapcsolattal járt kevésbé együtt a házasság mint intézmény elfogadottsága – kivéve a házasság elavultságát, ezzel leginkább az egyedül-lők értettek egyet.

Összességében megállapíthatjuk, hogy a házasság mint intézmény kapcsolata a val-lásossággal a 18–41 éves korosztályban nem mutatható ki minden esetben, de megfigyel-hető egyfajta összefüggés az intézményes vallásossággal, illetve az elköteleződés esetén a vallás iránti elkötelezettséggel. Érdeemes lenne megvizsgálni, hogy ez a fajta együtt járás vajon más intézményes, illetve elköteleződést jelentő állítások, attitűdök esetén is fenn-áll-e, vagy csupán a házasság intézménye és az egyház, illetve a vallásosság között létezik ez a kapcsolat.

Végjegyzet

1 A statisztikai szignifikancia megállapításához 95 százalékos konfidenciaintervallumot (95% CI) és p-értéket is számítottunk. A statisztikai szignifikancia feltétele az volt, hogy az intervallum értéke ne tartalmazza az 1-et. Táblázatunkban a referenciát mindig az adott változó hiányzó kategóriája jelenti.

Ábrajegyzék

1. táblázat: A vallásgyakorlás módjának megoszlása a teljes mintában és az almintából a 18–41 évesek körében. Saját szerkesztés.
2. táblázat: A vallás fontosságának megoszlása a 18–41 éves almintában. Saját szerkesztés.
3. táblázat: A családi állapot szerinti megoszlás a teljes mintában és az almintából a 18–41 évesek körében. Saját szerkesztés.
4. táblázat: Az egyes elemek korrelációja a teljes skálával (reliability analysis). Saját szerkesztés.
5. táblázat: A házasság mint intézmény skála és alszkáláinak átlaga a különböző csoportokban. Saját szerkesztés.
6. táblázat: A házasság mint intézmény skála és alszkálái – az alacsony és a magas értékek megoszlása. Saját szerkesztés.
7. táblázat: A házassággal mint intézménnyel kapcsolatos attitűdök összefüggése a vallásosság mutatóival, valamint a családi állapottal és a településtípussal a 18–41 évesek körében (bináris logisztikus regresszió). Saját szerkesztés.

Felhasznált irodalom

- BACSKAI KATINKA (2018): A vallásosság hatása a családalapítással és a gyermekvállalással kapcsolatos attitűdökre, in ENGLER ÁGNES (szerk.): *Család és karrier. Egyetemi hallgatók jövőtervei*, Debrecen, Felsőoktatási Kutató és Fejlesztő Központ, 122–128.
- ENGLER ÁGNES (2017): *A család mint erőforrás*, Budapest, Gondolat Kiadó.
- ENGLER ÁGNES (2018): Párkapcsolati elköteleződések és családalapítási szándékok, in ENGLER ÁGNES (szerk.): *Család és karrier. Egyetemi hallgatók jövőtervei*, Debrecen, Felsőoktatási Kutató és Fejlesztő Központ, 12–37.
- HÁMORI ÁDÁM – ROSTA GERGELY (2011): Vallás és ifjúság, in BAUER BÉLA – SZABÓ ANDREA (szerk.): *Arctalan nemzedék*, Budapest, Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet, 249–262.

- KELLER TAMÁS (2010): Változás és folytonosság a vallásossággal kapcsolatban, *Statistikai Szemle*, 88. évfolyam, 2010/2., 141–153.
- KOPP MÁRIA – SKRABSKI ÁRPÁD (2003): Vallásosság és lelki egészség, *Távlatok*, 13. évfolyam, 2003/1. (59.), 8–17.
- KOPP MÁRIA – SKRABSKI ÁRPÁD (2007): Női szerepek a mai magyar társadalomban, *Vigília*, 72. évfolyam, 2007/7., 513–518.
- KOPP MÁRIA – SZÉKELY ANDRÁS – SKRABSKI ÁRPÁD (2004): Vallásosság és egészség az átalakuló társadalomban, *Mentálhigiéné és Pszichoszomatika*, 5. évfolyam, 2004/2., 103–125. DOI: <https://doi.org/10.1556/Mental.5.2004.2.1>
- KOPP MÁRIA – SZÉKELY ANDRÁS – SKRABSKI ÁRPÁD (2006): Vallásosság és életminőség az átalakuló társadalomban, in KOPP MÁRIA – KOVÁCS MÓNICA ERIKA (szerk.): *A magyar népesség életminősége az ezredfordulón*, Budapest, Semeleweiss Kiadó, 156–166.
- LUXNÉ PREHODA ANNA – HÁMORI ÁDÁM: (2020): Igaz, hogy az idősebbek vallásosabbak? A vallásosság életúton belüli változása, *Socio.hu*, 10. évfolyam, 2020/1., 25–44. DOI: <https://doi.org/10.18030/socio.hu.2020.1.25>
- M. CSÁSZÁR ZSUZSANNA – PETE JÓZSEF (2019): Magyarország vallásföldrajzi jellemzői a 21. század elején, különös tekintettel a református felekezetűek térbeli és demográfiai struktúrájára, *Magyar Tudomány*, 180. évfolyam, 2019/6., 822–833. DOI: <https://doi.org/10.1556/2065.180.2019.6.5>
- PÁRI ANDRÁS (2014): A 25–40 éves férfiak szerepe és jellemzői – különösen a gyermekvállalás – Magyarország térbeli társadalmi folyamatainak alakulásában, *Polgári Szemle*, 10. évfolyam, 2014/3–6., 349–368.
- PONGRÁCZ TIBORNÉ (2008): A párkapcsolati formák változó népszerűsége, *Korfa*, 2008/3–4., 1–3.
- PONGRÁCZ TIBORNÉ (2009): A párkapcsolatok jellegzetességei, in MONOSTORI JUDIT – ŐRI PÉTER – S. MOLNÁR EDIT – SPÉDER ZSOLT (szerk.): *Demográfiai portré 2009*, Budapest, KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, 9–17.
- PONGRÁCZ TIBORNÉ (2012): Párkapcsolatok, in ŐRI PÉTER – SPÉDER ZSOLT (szerk.): *Demográfiai portré 2012*, Budapest, KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, 11–19.
- PUSZTAI GABRIELLA (2004): *Iskola és közösség. Felekezeti középiskolások az ezredfordulón*, Budapest, Gondolat Kiadó.
- PUSZTAI GABRIELLA (2016): A szülők vallásossága mint a hatékony gyermeknevelés forrása, in FÖLDVÁRI MÓNICA – HAKKEL TÜNDE (szerk.): *Riport a családokról*, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 427–447.
- PUSZTAI GABRIELLA (2020): *A vallásosság nevelésszociológiája. Kutatások vallásos nevelésről és egyházi oktatásról*, Budapest, Gondolat Kiadó.
- R. FEDOR ANITA – BALOGH ERZSÉBET (2016): A fiatalok családalapítási mintázata, *Különleges Bánásmód*, 2. évfolyam, 2016/3. DOI: <https://doi.org/10.18458/KB.2016.3.31>

- SUSÁNSZKY ÉVA – SZÉKELY B. ANDRÁS – SZÉKELY ANDRÁS (2022): A Hungarostudy 2021 felmérés célkitűzései és módszertana, in ENGLER ÁGNES – PUREBL GYÖRGY – SUSÁNSZKY ÉVA – SZÉKELY ANDRÁS (szerk.): *Magyar lelkiállapot 2021. Család – egészség – közösség. Hungarostudy 2021 tanulmányok*, Budapest, Kopp Mária Intézet a Családokért, 11–18.
- SZÉKELY ANDRÁS (2008): A vallásosság alakulása Magyarországon 1995–2006 között. A vallásosság összefüggései a gyermekszámmal. Vallásosság és lelki-egészségi állapot, in KOPP MÁRIA (szerk.): *Magyar lelkiállapot 2008*, Budapest, Semmelweis Kiadó, 373–381.
- SZÉKELY ANDRÁS – KOVÁCS KATALIN TÜNDE (2022): A vallásosság, boldogság, elégedettség és az anómia alakulása a magyar népesség körében, *Kapocs*, 5. évfolyam, 2022/1, 93–102.
- SZÉKELY ANDRÁS – LÁZÁR IMRE (2013): Vallásosság és kötődés, in SUSÁNSZKY ÉVA – SZÁNTÓ ZSUZSA (szerk.): *Magyar lelkiállapot 2013*, Budapest, Semmelweis Kiadó, 63–76.
- TOMKA MIKLÓS (1977): A vallási önbesorolás és a társadalmi rétegződés, *Szociológia*, 6. évfolyam, 1977/4., 522–536.
- VISONTAI-SZABÓ KATALIN (2018): Házasság és család – tradíciók és új tendenciák, *Acta Universitatis Szegediensis: acta juridica et politica*, 82. évfolyam, 371–386.

The relationship between attitudes towards family and marriage and religiosity based on the results of the Hungarostudy 2021 survey

ABSTRACT

Religion has an important value-giving and moral-regulating role in society, as it has a positive impact on marital and relationship status. The Hungarostudy research also looks at the role of religiosity in relation to the physical and mental health of the Hungarian population. Our analysis is based on the subsample of 2000 people aged 18-41 from the Hungarostudy 2021 survey.

We created the scale "Marriage as an institution" and its two subscales "Marriage as outdated" and "Importance of commitment", which were examined both together and separately.

Our results show that attitudes to marriage are related to religiosity. Those who accept the church as an institution perceive the institution of marriage as less outdated, while those who are more religious also perceive commitment as more important in marriage. Respondents were most likely to agree that divorce is necessary in the case of an unhappy marriage.

KEYWORDS: family, religion, marriage, attitudes

SZÉKELY ANDRÁS | Kutató, 2002 óta részt vesz a Hungarostudy kutatások szervezésében. Kutatási témái a vallásosság, a család, a gyerekvállalás, valamint a mentális egészség – különösen a depresszió és öngyilkosság – témaköre.

MAJOR ENIKŐ | Kutató, egyetemi tanársegéd. Kutatási területe a vallásos nevelés, doktori disszertációjának témája az értékátadó, együttműködő nevelés vizsgálata az elsődleges és másodlagos szocializációs szintereken.

SZÉKELY B. ANDRÁS | Harmadéves pszichológushallgató. 2020 óta a Végeken Egészség-
lélektani Alapítványnál dolgozva mentális egészséggel kapcsolatos kutatásokban vesz részt.

GOMBOCZ JÁNOS – GOMBOCZ ORSOLYA

A család mint támasz az egészséges életre való felkészülésben a sportra nevelés példáján

TANULMÁNY

DOI: 10.56699/MT.2023.4.4

ABSZTRAKT

A tudomány fejlődése, a gépesítés és sok más tényező együttes eredményeképpen a világ fejlettebb régióiban az embert az ülő, kényelmes életmód jellemzi. Homo sedenssé vált a korábban évezredekken át kenyerét testi erőfeszítéssel előteremtő Homo sapiens. Az egészség fenntartásához mozgásra is szüksége van szervezetünknek. Ez az élet természetes tevékenységeiben ma már alig valósul meg, ezért fontos a stilizált feladathelyzetek (sportolás) megteremtése. Ahhoz, hogy felnőttkorban (is) aktív életet éljünk, már gyermekkorban szükséges a sportmozgás elsajátítása, illetve a sportolás iránti igény kialakítása. Ebben a kérdésben a családnak fontos szerepe van. A kisgyermekkorban elkezdett sportolás csak kitartó családi támogatással válik, válhat a majdani felnőtt életébe is beépülő, az egészséges életet szolgáló, működő tevékenységfaktorrá. A tanulmány a szakirodalom és egy egyetemisták körében elvégzett vizsgálat segítségével rámutat, miképpen értelmezhető a család támaszfunkciója a fenti kérdéssel kapcsolatban.

KULCSSZAVAK: család, támogatás, sport

A család a mindennapi élet információzuhatagában előtérben áll, fontos szereplő. A közbeszéd és a média éppen úgy, mint a tudomány nyilvánossága napirenden tartja: értelmezi, elemzi, véleményt mond állapotáról, fejlesztési javaslatokat fogalmaz meg vele kapcsolatban. Híreket hallunk a családról mint a népesség fogyásának potenciális megállítójáról (Sági–Lentner, 2020), a nevelésben játszott megkerülhetetlen szerepéről, a nyugodt, kiegyensúlyozott élet támaszául szolgáló funkciójáról (Kopp–Kovács, 2006; Kopp–Skrabski, 2006). Ha jól működik. S ha rosszul vagy sehogy sem működik, akkor hiányáról, a betöltetlen szerepből adódó bajokról hallhatunk. A csa-

láddal foglalkozó tudományos munkák megfogalmazzák, hogy a társadalom alapsejtje, a család folyamatosan változik (Smock–Schwartz, 2020). Több évezredre nyúló története során a mindenkori élet valódi szükségleteihez való alkalmazkodás kényszerében mindig megújul. A társadalom életében betöltött pótolhatatlan szerepét változásaiban is állandó jelenléte igazolja. Az európai család funkciói utóbbi évtizedekben beállott változásainak legfontosabb tendenciáit bemutatja a nemzetközi és hazai szakirodalom (Buda, 1994). Nem veszi azonban számba azokat a módosulásokat, melyek igen jól láthatóan jelen vannak a mindennapi élet gyakorlatában, de a család lényegi vonásait nem rajzolják át. Ezek közé tartozik a gyerekek sportolását támogató erőfeszítés, mely ma az egészséges életre való felkészítés igen fontos akciójává lép elő, s bizony jelentős (időráfordításban is mérhető) munkát igényel. Erre a támogatásra irányítjuk most a figyelmünket.

A CSALÁD TÁMOGATÓ FUNKCIÓJA

A családi támogatás mint fogalom értelmezési keretét a pszichológiai és szociológiai szakirodalom alapján alakítottuk ki. Mindkét megközelítésben hangsúlyos szerepet játszik a családban nyerhető erőforrásnak a személyhez (még hozzá a közel álló személyiséghez vagy személyiségekhez) kötöttsége. Természetesnek vettük, hogy a családi támogatás működése nem elszigetelt jelenség, hanem a családon kívüli, azaz a tágabb környezet szereplőit is gyakran bevonó, azzal esetleg együttműködő hatásrendszerrel van szó. Azt is láttuk, hogy a fókuszban lévő problémával kapcsolatba hozható társas támogatás a serdülőkorban és a korai ifjúkorban esetenként nagyobb hangsúllyal jelenik meg a családon kívüli társas közegben, a kortárs csoportban, konkrétan az iskolai vagy a sportegyesületi közösségben. Igen találónak, jónak tartjuk a szakirodalomban fölbukkanó erőforrás-karaván (Kahn–Antonucci, 1980) kifejezést, mely láttatóan jeleníti meg a többszereplős támogatórendszert, amely az egyént nem csupán érzelmekkel lendíti, segíti előre, hanem nagyon gyakran gyakorlatias tanácsokkal, megoldási javaslatokkal is.

A megküzdési stratégiák a kritikus helyzetekben működő, gyakran a támogató környezet segítségével élő személyiség döntéseit, alkalmazott megoldásait s a nyomukban lehetségessé váló társadalmi adaptációs módokat írják le (Kapitány–Kapitány, 2007). Richard Lazarus és Susan Folkman nyomán a problémaközpontú és érzelmekközpontú megküzdési formákon belül nyolcféle stratégiát különíthetünk el, ezek egyike a társas támogatás keresése, amely a társas környezet részéről rendelkezésre álló erőforrások, támogatások keresését és használatát jelenti (Margitics–Pauwlik, 2006). Fontos szem előtt tartanunk, hogy a család és a kortárs csoport támogató szerepe sok tekintetben eltér egymástól (vö. Horváth–Szabó–Dávid, 2013). A szakirodalom egybehangzóan állítja, hogy a család gyerekekkel kapcsolatos támogató működése folyamatos, nem függ tanulmányi és munkateljesítményektől, azaz a gyermekek (kortól függetlenül) viszonylag stabil, állandó szolidaritást élhetnek át. A mi társadalmi és kulturális föltételeink között a szeretetet, a meghittséget, az elismerés és bizalom iránti elementáris emberi szükségletek

kielégítése csak a család keretei közt lehetséges. Minden egyéb szociális környezet csak parciális, idő és cél behatárolta szociális kapcsolatot tűr meg (Giesecke, 1991).

Számos faktort ölel fel, ezért a személyiség megküzdési kapacitásánál többet foglal magában a reziliencia konstrukta. A reziliencia széles körű fogalma szerint az egyén szélsőséges változások vagy fenyegetettség esetén is képes pozitívan alkalmazkodni. Ma már integrált alkalmazkodórendszerként értelmezik a kutatók ezt a vészrugalmasságot, és kialakításával kapcsolatban tíz különösen jelentős integrált területet neveznek meg. Ezek között szerepel a család rendszere, az egyenrangú társas rendszerek, a kötődési kapcsolatok a szülőkkel, barátokkal és másokkal (biztonságos kötődés) (Urbán–Kovács, 2016).

A CSALÁDI TÁMOGATÁSSAL MEGOLDANDÓ PEDAGÓGIAI PROBLÉMA BEMUTATÁSA

Testünk mozgásigénye

Testünk nem a mai, hanem a tízezer évvel ezelőtti életre szerveződött, amikor az élelem megszerzése és az élet pusztá védelme is folyamatos testi erőfeszítésre készítette az embert. Menekülés az erős vadállat elől, futás a gyengébb, az élelemnek megszerezhető után, harc a rivális emberrel: ezek voltak a mindennapi élet jellemző eseményei. S nemcsak a ködbe vesző több ezer éves múltban, de az elmúlt évszázadokban is az emberek döntő többségének a kemény testi munka jelentette az életben való megkapaszkodás lehetőségét és mindennapi gyakorlatát. A ma emberének ezek sokszor szinte ijesztő elvárások és körülmények, de testünk erre a küzdelmes, valódi fizikai erőfeszítést igénylő életre teremtődött. Testünk ma is azt várja, hogy – lehetőleg változatos – mozgással terheljük (Gombocz, 2019). „Az izom – ami az ember legnagyobb tömegű szervrendszere – követeli a maga jussát. Ezt pedig testmozgással oldhatjuk meg, és minél technicizáltabb a környező világunk, annál inkább meg kell teremteni a mozgás lehetőségét. [...] saját pusztulásunkat okozhatja a test, a biologikum elhanyagolása” (Takács, 1991: 8). Bár testünk elvárná, hogy mozgással is jóllakhasson, a modern világ egyre inkább lehetővé teszi a kényelmes életet, és nem kényszerít minket arra, hogy mozogjunk. Automatizált világunk hőse a homo sedens. Nem lehet azonban következmények nélkül a természet rendjével „szembeszegülve” élni életünket, kockáztatni egészségünket. Ráadásul nemcsak a saját, de utódaink egészségéért is felelősséggel tartozunk: meg kell teremtenünk a testmozgás lehetőségét, és a felnövekvő generációt ezen a téren is támogatnunk kell.

Az iskolai testnevelésnek ilyen értelemben nincs alternatívája. Hosszú küzdelem után, talán még a hazai testnevelői kar számára is meglepetést okozó váratlansággal tíz évvel ezelőtt Magyarországon törvényt hoztak a mindennapos testnevelés valamennyi iskolafok minden osztályába való bevezetéséről. Nagyszerű döntés volt ez, nemzetközi mércével mérve is úttörő ezen a téren a magyar köznevelés. Sajnos azonban még ez sem elegendő biztosíték arra, hogy a majdani felnőtt megfelelő testi terheléssel szolgálja a maga egészségét.

A sport elsajátítása

A mozgásos cselekvéseket csak tényleges gyakorlásukkal lehet elsajátítani. A kívánatos megoldás, hogy ki-ki a személyiségének, testének leginkább megfelelő sportágban szerezzen alkalmas sporttudást, és kialakuljon benne az igény e sportág folyamatos, felnőttkori űzésére is. Az iskola – minden igyekezet ellenére – ennek alig-alig tud megfelelni. (Ezt jól illusztrálják társadalmunk és ebben gyermekeink, fiataljaink egészségi mutatói.) Ennek számos okát ismeri a sportpedagógia, a legfontosabbak közé infrastrukturális és emberi tényezőket sorolhatunk. Nem mindenütt áll rendelkezésre a változatos sportmozgás elsajátítására alkalmas felszereltségű, méretű és számú helyszín (Morvay-Sey-Rétsági, 2017). A testnevelés tantárgy státusza nem éri el más tantárgyakét (Hamar et al., 2016), a pedagógusok közti támogatottsága nem egyértelmű (Urbinné, 2016; Borbély, 2019), illetve a neveltek motivációjának mértéke (Szakály et al., 2019) is jelenthet akadályt. Egy sportág felnőttkorban is kitartó űzésére leginkább akkor van esély, ha a sportággal már kisiskoláskorban, sportegyesületi keretek közt találkozik az egyén, elsajátítja és gyakorolja. A sportban való részvétel azonban több, mint a sportmozgás elsajátítása: a sport a valódi élet gyakorlóterepe is. Átéltethők benne konfliktushelyzetek, a siker és a kudarc élménye, az egyén önismerete is fejlődik általa. Lehetőséget teremt a sportoló erkölcsi és esztétikai nevelésére, terepe a közösségi életnek. Az egész személyiséget gazdagítja a benne való szereplés, a részvétel. Emellett élvezetet okoz, kiváló kikapcsolódást és feltöltődést is jelent.

A sport azonban nemcsak ad, követel is magának: csak az tud benne részt venni, aki áldozatot is hoz érte. A felkészületlen, ha mégis beveszik maguk közé a sportolók, játékrombolóvá válik, kellemetlen teher önmagának és a többieknek. A neveléstudomány megállapítja, hogy ugyan a felnőtt ember is nevelhető, de a nevelés lehetősége az életkor előrehaladtával beszűkül. Ez a redukálódás nem egyformán éri a különböző emberi szférákat. A testnevelők, edzők széles körű gyakorlatában megtapasztalható és tudományosan is igazolható tény, hogy legkorábban a motoros képességek fejlesztésének lehetősége esik vissza. Huszonöt éves kor körül már csak igen nehezen lehet új sportmozgásokat megfelelő szinten megtanítani, hacsak nincs neveltünknek sokoldalúan kifejlesztett mozgásműveltsége. A sportágak többségében tehát akkor kell betagolódni a sporttanulás műhelyeibe, amikor a mozgástanulás szenzitív korszaka lehetővé teszi a gyors és alapos jártasság- és készségtanulást. A (kis)gyermekkorban elkezdett sportolás – főleg nagyobb városokban – azonban csak kitartó családi támogatással válik, válhat a majdani felnőtt életébe is beépülő, az egészséges és szép életet szolgáló működő tevékenységrendszeré.

Gondolatmenetünkben nem hagyhatjuk említetlenül, hogy amikor a sportolás egészségvédelmi s a személyiség fejlesztésében és védelmében betöltött nélkülözhetet-

---

A sport azonban nemcsak ad, követel is magának: csak az tud benne részt venni, aki áldozatot is hoz érte.

---

lenül fontos szerepéről beszélünk, akkor nem tekintjük, nem tekinthetjük homogén médiumnak a sportot. Elismerjük ugyan, hogy minden sportágnak van, lehet értéke a fentiekkel összefüggésben, és azt is fontosnak tartjuk, hogy mindenki megtalálja a neki leginkább megfelelő sportágot, azonban egyes sportágak látható többletpotenciállal rendelkeznek. Mindenekelőtt a labdajátékokat látjuk kiemelkedőnek ebben a szerepben. Amikor összehasonlítjuk a számításba vehető sportágakat, akkor nyilvánvalóan előnyt élveznek azok, amelyek az életkor előrehaladtával is sokáig űzhetőek, amelyek közösségi együttműködésben valósítják meg a sportélményt, s amelyek nem igényelnek nagyobb terhet jelentő anyagi ráfordítást, illetve feltételrendszert (terem, eszköz), azaz a társadalom széles rétegei számára lehetővé teszik a hozzáférést.

A sportpedagógia közismert tapasztalata szerint a hat-tíz éves korban elkezdett rendszeres sportolás révén szerzett sporttudás jelentősen meghatározza a mai fiatal felnőtt nemzedék sportolási szokásait. Ebben a korcsoportban azonban többnyire nem a gyerek, hanem a szülő választja a sportágot. A sportolás megkezdésével a gyerek számára kiterjeszkednek a tapasztalás területei. Nemcsak új tevékenységeket tanul, de az addigiakhoz képest másképpen működő új szociális környezetbe és ezzel egy számára új érték- és normarendszerbe kerül, illetve legalább az addig megismert értékek új, korábban nem ismert összefüggésrendszerben jelennek meg előtte. Az új környezet, az új közösség új szereplehetőségeket kínál, és a gyermeknek meg kell tanulnia új típusú konfliktusokkal is megbirkózni. Az új élményeket fel kell dolgozni, alkalmazkodni kell az új környezethez, és ennek kényszere hatással van a személyiségre (Gombocz, 2010). A család támogató funkciója Gerald Caplan (1976) megközelítése szerint ezen a téren is érvényesülhet, többek között azáltal, hogy a támogató család eligazít és segít a problémák megoldásában az új környezetben is, illetve a konfliktusokkal való megküzdést a családi támogatás által erősödő érzelmi teherbírás is könnyebbé teszi. A családi támogatás abban is megnyilvánul, hogy az egyén világgépet és életfilozófiát is kap, amely adott esetben az egészséges élet, a sportos élet mint érték világgépet is jelentheti.

A sportolás pedagógiai potenciáljának többletét a más tevékenységekkel való összehasonlításban jól ábrázolja, hogy a sporttevékenységben nem csupán élvezetet talál az ember, nemcsak személyisége fejlődését várhatja tőle, de általa megtanulja jóllakatni a testét a biologikuma megkövetelte mozgásos tevékenységgel. Ez egyértelmű, látható többlet, az ambiciózus családok jól értik, meg is próbálnak élni vele.

A sport melletti érvelésünk arról sem feledkezhetünk meg, hogy a magyar társadalom egészségi állapota kedvezőtlen képet mutat, az egészségtelen táplálkozás, a dohányzás, illetve az alkoholfogyasztás mellett nagy arányban jellemző a fizikai inaktivitás is. Igaz ez a gyerekek körében is, különösen a hátrányos helyzetű társadalmi rétegekben. „Bármely indikátort tekintjük is, a szegény gyerekek hátrányai igen nagyok. Egyszerűen megfogalmazva: a szegény gyerekek kevés egészséges ételt és sok egészségtelen ételt fogyasztanak, keveset mozognak, gyakori közöttük a túlsúly és elhízás” (Hajdu–Kertesi, 2021: 31). Társadalmi szintű változásra ezen a téren csak akkor van

remény, ha a felnövekvő generáció táplálkozási, sportolási szokásaira kellő hatást tudunk gyakorolni.

Példa a családi támogatásra

Tanulmányunk kiindulópontját a szerzőpáros egyik tagjának egy korábbi munkája szolgáltatta. Budapesten akkoriban igen jól működött egy asztmás gyerekek terápiájával foglalkozó testnevelőkből és orvosokból szerveződött csoport. Ennek körében alkalmazták a dr. Gyene István testnevelő által jegyzett koncepciót, amely az úszás laikusok számára is könnyen érthető előnyeire épült. Az uszoda pormentes levegőjében a jól szabályozható úszásterheléssel szép lassan, évek türelmes munkájával a fizikai terhelést megfelelően bíró, edzett testet építenek fel, mely később már másfajta sportágak (síelés, atlétika stb.) űzésére is képessé teszi a korábban agyonóvott, a roham elkerülése érdekében minden terheléstől féltett gyereket. A kiválóan működő programot sportszakmai szempontból testnevelők, egészségügyi szempontból pedig a betegséghez jól értő orvosok folyamatos vizsgálatokkal ellenőrizték. Felvetődött az igény a pedagógiai vizsgálatra is, erre kaptunk megbízatást (Gombocz–Jády, 1988). A pedagógiai kutatás egyik figyelemre méltó megállapítása volt, hogy a sokéves programot szinte kizárólag azok a családok viszik végig (azaz a más sportágakra való áttérés lehetőségét adó megerősödés szakaszát azok várják be), akik műveltségük, értelmiségi szemléletük révén belátják a hosszú erőfeszítés értelmét, szükségességét, és rendelkeznek a szükséges családi erővel (anyagiak, illetve a nagy időráfordítás – szállítás, kísérés, felügyelet – képessége). Tehát az a szelekciós folyamat, amely az élet minden területén, így az iskolai pályafutásban is egyeseket előnyben részesít, mással pedig hátrányokat szenvedtet el, még egy ilyen speciális területen is működik.

A bemutatott példában kifejezetten beteg gyerekek sportolási támogatását láthatjuk. Tanulmányunk egy olyan tevékenységre fókuszál, amely nagyon hasonló a beteg gyerekek úszásterápiájához, bevonja a családokat, és igénybe veszi a család támaszfunkcióját. A megoldandó feladat kiterjedtsége révén érdemel figyelmet, ugyanis a gyereket nevelő családok nagy részét érinti. A sport korábbi pedagógiai propagandájában többek között a sportélmény hozzáférhetőségének demokratikus voltára hívták föl a figyelmet. A jó testi képességek és az ügyesség eloszlása a társadalom minden rétegében egyforma, itt származásától, anyagi helyzetétől függetlenül érvényesülhet mindenki, a társadalomnak ez a szeglete igazságosan működik – hangzott a biztatás. A családoknak a gyerekeik sportolásában betöltött támaszadó szerepét vizsgálva feltételezhetjük, hogy ez az optimizmus nem egészen indokolt. Ugyanis a sport áldásos hatása jóformán csak támogató szülői (családi) hozzáállással és áldozatvállalással bontakozhat ki. Gondolatmenetünkhöz jól illeszkedik, ahogy a serdülőkorúak egészség-magatartásáról fogalmaz egy szociálpedagógus: „Az egyre elégtelenebbül funkcionáló szocializációs színterek már nem biztosítanak számukra biztos fogódzót, a folyton rohanó, önmagukkal sem törődő felnőttek pedig már nem partnerek az egészségnevelésben, egészségfejlesztésben” (Ember, 2018: 22).

A VIZSGÁLAT

A gyerekek sportolásával kapcsolatos szülői bevonódást, illetve a családi támogatórendszer működését egy nagyobb volumenű projektben vizsgáljuk. Tanulmányunkban alapvetően a szülői támogatásra és nem a teljes szülői bevonódásra vonatkozó kutatási tapasztalatainkat mutatjuk be. „A szülői bevonódás egy többdimenziós konstruktként határozható meg, amely tartalmazza a gyermek aktivitásához kapcsolódó gondolatokat és érzéseket, és gyakran jelenik meg támogató (szülői támogatás) vagy elváró (szülői nyomás) viselkedés formájában” (Kovács et al., 2020: 209). Tanulmányunk befejező részében a folyamatban lévő kutatás anyagából ismertetünk néhány részletet, hogy ezzel is rámutathassunk a pedagógiai probléma jellegzetességeire.

Vizsgálatunkba két magyarországi felsőoktatási intézmény hallgatóit vontuk be. Az egyik csoport továbbtanulásának fókuszában a sport áll (a továbbiakban a könnyebb nyomon követhetőség érdekében *sport szakos hallgatókként* hivatkozunk rájuk), a másik csoportot pedig *bölcsészkar tanár szakos hallgatók* alkotják. A sport szakos egyetemi hallgatók aktívan sportol (tehát sikeres sportolóvá nevelési processzuson átesett) személyek, sportolói múltjuk pedagógiai elemzése folyamatban van. Ez a vizsgálat minden lényeges mozzanatra kiterjedő analízis, melyben fontos helyet foglal el a család szerepének fölmérése, a családi támogatás bemutatása. Adataink egy részét az említett egyetemi hallgatók saját sportmúltjukról írt fogalmazványaiból merítjük. Ebből a gyűjteményünkől válogattunk ki száz önvallomást a 2021/22-es, illetve a 2022/23-as tanévből. A válogatásnál arra törekedtünk, hogy döntően labdajátékot űzők kerüljenek a mintánkba (korábban utaltunk rá, hogy a sokáig űzhetőség és más előnyök tekintetében ezek pedagógiai szempontból kiemelt jelentőségű sportágak), és hogy a két nem egyenlően képviseltesse magát.

A sikeres családi támogatásban részesülők „sportba növése” történetének tanulmányozásával a folyamat kényes pontjaira s az egyes családi szereplők eredményesnek bizonyuló hozzáállására mutathatunk rá. Úgy véljük, hogy e fordított logikájú, közvetett megközelítéssel is láttatni tudjuk, hogy döntően a család kitartó támogatásával érheti el a mai körülmények között felnövekvő nemzedék, hogy működőképes sporttudást és motivációs bázist szerezzen a felnőttkori sportoláshoz. S egyúttal azt is érzékeltetjük, hogy az e támogatást nem élvezők milyen veszteséget szenvednek el ebben a tekintetben.

A bölcsész tanár szakos hallgatók köréből is adatokat gyűjtöttünk. Az ő esetükben a szülői támogatás mibenlétére különböző témákban kérdeztünk rá a 2022/23-as akadémiai év során több alkalommal. Míg előbbiektől a teljes sportmúltjukra kiterjedő fogalmazványt kértünk, addig a bölcsészekről 2023 tavaszán kizárólag a sportban való támogatásról szeretnénk volna információt kapni néhány kérdéssel irányított szabad fogalmazás formájában. A sport szakos egyetemi hallgatók és a bölcsész egyetemi hallgatók adatgyűjtése tehát némiképp eltért egymástól, de úgy gondoltuk, a téma azonossága megteremti az összehasonlítás alapját. A bölcsészekről a sporttal

kapcsolatos elkötelezettséget tekintve kisebb egyértelműséget vártunk, s egyúttal a variációk nagyobb különbségeit. Az egyik egyetem egy közel teljes bölcsész tanár szakos évfolyamának hallgatóságát kérdeztük meg, és negyvenhat fogalmazványt dolgoztunk fel. A témát („A sport és én – szülői támogatás a sportolásom történetében”) és néhány segítő kérdést (Ki támogatta, hogyan, mivel?) kivetítettünk a hallgatókkal való személyes találkozás során, de más instrukciót nem adtunk. A férfi-nő arány nem állapítható meg egyértelműen (a nemüket nem feltétlenül tüntették fel a válaszadók), arra kizárólag az évfolyam összetételéből tudunk következtetni.

A mintáinkban szereplő egyetemi hallgatók családjai láthatóan fontosnak tartották gyermekeik sportolását. A szülők által hangoztatott indokok igen sokarcúak a bölcsészek esetében. A jól ismert egészségérvek mellett a „valamit kezdeni kell az ember idejével”, a „fontos a változatosság az ember életében”, „a sport sok mindenre megtanít”, „a felesleges energiákat le kell kötni”, „hogy legyen rendszer az életedben” jó és kevésbé jó érvelésekre emlékeznek a bölcsészek. A sport szakos hallgatók szülei is hangoztatták a sport és az egészség összefüggéseit, de esetükben a „sportolni jó”, „sportolni érdemes, mert örömet szerez, élményt nyújt” érvelés is igen gyakran megjelent. Ez a szempont nem volt látható a bölcsészek szüleinek érvrendszerében.

A szülők gyermekeik sportolása iránti érdeklődése az idő folyamán változott. A sport szakos hallgatók esetében az érdeklődés és támogató viselkedés tartósnak bizonyult, és fennmaradt a gyermekek serdülőkoráig, sőt azon túl is. A bölcsész tanárjelöltek esetében óvodás-kisiskolás korban többnyire működött, középiskoláskorra azonban visszaesett, sőt az esetek nagy részében megszűnt. (Érdemes utalnunk arra, hogy a serdülőkor különösen nagy kihívást jelent a sportolói motiváció fenntartásában, ebben az időszakban nagyarányú a sportolást különböző okokból abbahagyó fiatalok száma (vö. Kormos-Tasi, 2018). A serdülőkori fizikai aktivitásnak számtalan kedvező hozadéka van az önértékelés, a szociális kapcsolatok vagy az iskolai teljesítmény stb. vonatkozásában, ezért a családi támogatásnak ebben az időszakban is nagy szerepe van (Németh-Költő, 2016). A sport szakos hallgatóknál sportágváltás előfordult ugyan, de ez nem gyakori, nem jellemző, a többség kitartott az eredetileg választott sportágnál, mintánkban általában labdajátéknál, s a versenysport utánpótlásrendszerében folytatta sportpályafutását. A bölcsészeknél először legtöbbször az úszást választották, úgy is mondhatnánk, hogy úszótanfolyamra íratják be őket a szülők, s egy részük – rövidebb-hosszabb időre – „ott ragadt” az uszodában. Többször a kisiskoláskori néptáncos és balettos élményeket is a sport kategóriába sorolták. A későbbiekben – hozzávetőlegesen a mintánk felében – pró-

---

A serdülőkori fizikai aktivitásnak számtalan kedvező hozadéka van az önértékelés, a szociális kapcsolatok vagy az iskolai teljesítmény stb. vonatkozásában, ezért a családi támogatásnak ebben az időszakban is nagy szerepe van.

---

bálcokztak új sportágakkal. Sokféle sporttevékenységet választottak a sakktól a jazzbalettig, a labdajátékok közül pedig – valószínűleg a középiskola hatására – a kosárlabdát. Néhányan fociztak, de nem egyesületi szervezésben. Alkalomszerűen ma is kosaraznak, fociznak néhányan. Népszerűek voltak körükben a keleti önvédelmi (budó) sportok, de a többség számára csak egy-két évig tartott ez a próbálkozás. Versenysportban – kivételként – csak két női hallgató vett részt, még egyetemi tanulóik elején is élvonalbeli kézilabdajátékosok voltak. A lányok középiskolás koruktól a táncok különböző válfajait, a fitness körébe sorolható zenés mozgásformákat, illetve az erősítő termi (alakformáló) gyakorlatokat részesítették előnyben. Sporttevékenységük egyértelműen a második sportrendszer szervezeti formáiban, szabadidős klubokban vagy más fizetős keretek között zajlott. Néhányan szervezeti kereten kívül futottak, futnak. A bölcsész tanárjelöltek válaszaik alapján a szakirodalomból is ismert gondolatot véltük felismerni: „A sportról alkotott kép a köztudatban sokkal tágabb jelentéssel bír, mint a szakmai berkekben. Kis túlzással mondhatjuk, a fiatalok egy tízperces, alkalomszerűen végzett mozgást is sportolásnak neveznek” (Fügedi et al., 2019: 48).

A sport szakos hallgatók és a bölcsész tanárjelöltek családi támogatása a sport vonatkozásában első látásra sok hasonlóságot mutat. Mindkét csoportban többnyire mindkét szülő támogatónak bizonyul, az anyák mutatkoznak aktívabbnak és kitartóbbnak. A kezdeményező szerepet is általában ők játsszák (beíratás, utánajárás, szervezés), és a lelki támogatásban is egyértelmű a pozitív hozzáállásuk. A szállítás, kísérés, a hétvégi családi programokat földülő bolyongás a nagyváros korábban ismeretlen, külvárosi vidékein, a hosszúra nyúlt meccsek, a vasárnapi ebédidőbe belenyúló sportprogramok valóban fárasztók, fegyelmet, kitartást igényelnek. De az ilyenkor szerezhető meghitt percek, az őszinte, jó hangulatú beszélgetések ideje is ez, s a gyerekünk látványa egy különös feladathelyzetben, a sporttevékenységben semmi mással nem pótolható élmény. Tudatos, felelős szülők, főleg anyák a mérlegnek mindkét serpenyőjét látják. (Az anyák többségének ebbéli aktivitása, okos felelősségvállalása már nem okoz meglepetést. A szerzőpáros egyik tagja a Központi Sport- és Ifjúsági Egyesület megalakulásakor, a hatvanas évek végén részt vett az első nagy rekrutáció pedagógiai felmérésében. Kiderült, hogy a sportiskolai jelentkezés motorját a családok döntő többségében már akkor is az anyák jelentették, amikor még a szakemberek a sport világának ezt a részét is a férfiak kizárólagos terepének tekintették.)

A két vizsgált egyetemistacsoport legszembevetőbb különbsége, hogy a gyerek sportolásával kapcsolatos érdeklődés és támogatás mértéke, intenzitása más és más volt a családokban. A sportolói csoportban tapasztalható nagyobb támogatás valószínűleg összefügg a gyerekek – szüleik számára is megtapasztalható – sportbeli sikerességével, a sportszereplés ígéretességével. Két vonatkozásban is kapukat nyit ez az ígéretesség. Jelentheti a család társadalmi pozíciójának dinamizálását, a család felfelé mozdulását (amennyiben az élsportoló ma is a társadalom kivételezettje, anyagi és erkölcsi szem-

pontból egyaránt), s esetleg jelenthet pályaválasztási lehetőségeket is. Mindkettő vonzó, különösen a feltörekvő családokban tapasztalható fogékonyság erre.

A családi támogatórendszer fontos szereplője a szülőkön túl az idősebb testvér. Az idősebb fiú vagy lány sporttal kapcsolatos tapasztalatait hihetően, elfogadhatóan tudja megosztani, továbbadni. Olyan kérdésekben is beavatott, és képes tanácsot adni, amelyekben a szülő értelemszerűen nem lehet tájékozott. Az idősebb testvér többnyire a terep, a helyszín és a szereplők jó ismerője, ő maga már bejárta a fiatalabbra váró utat, ezért hiteles tanácsadó.

A családi támogatás rendszere a sport szakos hallgatók csoportjában abban is eltér a bölcsészekétől, hogy itt szervesen kapcsolódik a kortárs támogatórendszerhez, ha nem is a személyek kapcsolata révén, de a támogatás irányában mindenképpen. Serdülőkorban a (család, a barátok, az egyesületi kortárscsoport alkotta) támogatói karavánhoz csatlakozhat a jó edző is, aki igen nagy hatású támogatóvá léphet elő a hatékonysági rangsorban, s a legtehetségesebbek esetében meghatározó szerepet tölthet be a sportkarrierben. Az élvonal sportjának utánpótlásbázisain a vetélytársként is ösztönző hatású sporttársak egyike-másika baráti szerepben is hatékony segítő lehet. A sporttevékenységével jól identifikálódó fiatal sportoló számára a vele azonos szerepűek alkotta csapat fontosabb más kortárscsoportoknál (az iskolai osztálynál, egyéb szerveződéseknel), legalábbis a sportolásra biztatás, a sportpályafutás támogatása szempontjából.

A KUTATÁS LIMITÁCIÓI

Kutatásunk során azt tapasztaltuk, hogy míg a sport szakos hallgatók alapos, részletekbe menő tájékoztatást adtak sportmúltjukról, addig a bölcsészkar hallgatók nagyon szűkszavúan válaszoltak a kérdésekre és mutatták be tapasztalataikat. Ez összefügghet az adatgyűjtés módjával is, de tapasztalatunk szerint másban keresendő az ok. (A hallgatók a továbbtanulási támogatásra irányuló korábbi kérdésre ugyanezzel az adatfelvételi módszerrel részletes tájékoztatást adtak.) Adatfelvételünket ezért az ő esetükben csoportos szóbeli kikérdezéssel egészítettük ki, de a válaszadási hajlandóság ezzel a módszerrel is szerénynek bizonyult. Úgy éreztük, inkább a téma iránti közömbösség jellemzi a válaszadók hozzáállását. További nehézség, hogy adatfelvételünk kizárólag a hallgatók véleményére és élményeire támaszkodik. Problémát jelent az is – és ez részben a válaszok szűkszavúságára vezethető vissza –, hogy a szakirodalomban megjelenő családi, szülői támogatásra nehezen tudunk reflektálni a megszületett eredmények alapján.

ÖSSZEGZÉS

A családnak nagy szerepe van az egészséges, aktív életre és a sportra nevelésben. Ezt a feladatát több módon is betöltheti, betöltheti, egyebek mellett példamutatással, értékek átadójaként, illetve a gyermek sportolásának támogatásával. Tanulmányunkban

csak ez utóbbival foglalkoztunk két felsőoktatási intézmény hallgatóinak mintáján keresztül. A szakirodalmi tapasztalatot, miszerint a szülői támogatás fontos tényező a sportolás terén, kutatásunk igazolja ugyan, de további vizsgálatok elvégzése szükséges ahhoz – más módszerekkel, több érintettre (szülők, edzők, testnevelők) kiterjedő minták feldolgozásával –, hogy a szülői támogatásról a kérdés iránt érdeklődők pontosabb információkhoz jussanak.

S még egy fontos szempont: a jövőben különös gondot kellene fordítani azokra a fiatalokra, akiknek az élet minden területén gyengének vagy erőtlennek bizonyuló családjai biztosan nem képesek ellátni a sportba való betagozódás feladatait.

Felhasznált irodalom

- BORBÉLY SZILVIA (2019): A mindennapos testnevelés implementációjának megítélése az Észak-Alföld régióban, *Új Pedagógiai Szemle*, 69. évfolyam, 2019/3–4., 37–57., <https://folyoiratok.oh.gov.hu/uj-pedagogiai-szemle/a-mindennapos-testneveles-implementaciojanak-megitelese-az-eszak-alfold> (letöltve: 2023. 06. 19.).
- BUDA BÉLA (1994): *Mentálhigiéné*, Budapest, Animula.
- CAPLAN, GERALD (1976): The family as a support system, in CAPLAN, GERALD – KILLILEA, MARIE (szerk.): *Support System and Mutual Help. Multidisciplinary Explorations*, NY, Grune and Stratton, 19–37.
- EMBER ZSOLT (2018): Serdülőkorúak egészségmagatartása a negatív életesemények, a társas támogatottság, valamint a protektív és kockázati magatartások vonatkozásában, *Acta Medicinæ et Sociologica*, 9. évfolyam, 2018, 26, 21–44. DOI: <https://doi.org/10.19055/ams.2018.9/26/2>
- FÜGEDI BALÁZS – BOGNÁR JÓZSEF – KOVÁCS T. LÁSZLÓ (2019): A szülői minta szerepe a sportolási szokásokban és a testnevelés megítélésében, *ACTA Universitatis, Sectio Sport*, 46. kötet, 47–55. DOI: <https://doi.org/10.33040/ActaUnivEszterhazySport.2019.1.47>
- GIESECKE, HERMANN (1991): *Einführung in die Pädagogik*, Weinheim–München, Juventa Verlag.
- GOMBOCZ JÁNOS (2010): *Sport és nevelés*, Keszthely, Balaton Akadémia Kiadó.
- GOMBOCZ JÁNOS (2019): A testnevelés, az iskolai sport, *Új Pedagógiai Szemle*, 69. évfolyam, 2019/3–4., 7–15.
- GOMBOCZ JÁNOS – JÁDY GYÖRGY (1988): Asztmás gyerekek testnevelés-terápiás rehabilitációs programjának pedagógiai vizsgálata, *Testnevelés- és Sporttudomány*, 1988/1., 26–34.
- HAJDU TAMÁS – KERTESI GÁBOR (2021): *Statisztikai jelentés a gyermekegészség állapotról Magyarországon a 21. század második évtizedében*, Budapest, KRTK Közgazdaságtudományi Intézet, Egészség és Társadalom Lendület Csoport, KRTK-KTI Műhelytanulmányok, <https://kti.krtk.hu/wp-content/uploads/2021/02/CERSIEWP202108-1.pdf> (letöltve: 2023. 05. 17.).
- HAMAR PÁL – KARSAI ISTVÁN – SOÓS ISTVÁN (2016): Pedagógusi vélemények az iskolai testnevelés aktuális kérdéseiről, in KOVÁCS KLÁRA (szerk.): *Értékteremtő testnevelés. Tanulmányok a testnevelés és a sportolás szerepéről a Kárpát-medencei fiatalok életében*, Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó, 11–24.
- HORVÁTH-SZABÓ KATALIN – DÁVID BEÁTA (2013): A családi és a kortárustámogatás összefüggései serdülők körében, in ITTÉS GÁBOR (szerk.): *Cura mentis – salus populi. Mentálhigiéné a társadalom szolgálatában*, Budapest, Semmelweis Egyetem Mentálhigiéné Intézet, 534–550.

- KAHN, ROBERT LOUIS – ANTONUCCI, TONI C. (1980): Convoys over the life course. Attachment, roles, and social support, in BALTES, PAUL B. – BRIM, ORVILLE G. (szerk.): *Life Span Development and Behavior*, New York, Academic Press, 253–286.
- KAPITÁNY ÁGNES – KAPITÁNY GÁBOR (2007): *Túlélési stratégiák. Társadalmi adaptációs módok*, Budapest, Kossuth Kiadó.
- KOPP MÁRIA – KOVÁCS MÓNICA ERIKA (szerk.) (2006): *A magyar népesség életminősége az ezredfordulón*, Budapest, Semmelweis Kiadó.
- KOPP MÁRIA – SKRABSKI ÁRPÁD (2006): A támogató család mint a pozitív életminőség alapja, in KOPP MÁRIA – KOVÁCS MÓNICA ERIKA (szerk.): *A magyar népesség életminősége az ezredfordulón*, Budapest, Semmelweis Kiadó, 220–233.
- KORMOS-TASI JUDIT (2018): *Elhízás és társbetegségei, egy serdülőkorú szűrőprogram eredményei*, doktori értekezés, Budapest, Semmelweis Egyetem Patológiai Tudományok Doktori Iskola. DOI: <https://doi.org/10.14753/SE.2019.2261>
- KOVÁCS KRISZTINA – F. FÖLDI RITA – SMOHAI MÁTÉ – GÉCZI GÁBOR – GYÖMBÉR NOÉMI (2020): A Szülői Bevonódás a Sportban Kérdőív hazai adaptációja, *Mentálhigiéné és Pszichoszomatika*, 21. évfolyam, 2020/2., 208–233. DOI: <https://doi.org/10.1556/0406.21.2020.010>
- MARGITICS FERENC – PAUWLIK ZSUZSA (2006): Megküzdési stratégiák preferenciájának összefüggése az észlelt szülői nevelői hatásokkal, *Magyar Pedagógia*, 106. évfolyam, 2006/1., 43–62.
- MORVAY-SEY KATA – RÉTSÁGI ERZSÉBET (2017): A mindennapos testnevelés gyakorlati megvalósulásának vizsgálata a pécsi iskolákban, *Sport- és Egészségtudományi Füzetek*, 1. évfolyam, 1. szám, 19–29.
- NÉMETH ÁGNES – KÖLTŐ ANDRÁS (szerk.) (2016): *Egészség és egészségmagatartás iskoláskorban 2014. Az Iskoláskorú gyermekek egészségmagatartása elnevezésű, az Egészségügyi Világszervezettel együttműködésben megvalósuló nemzetközi kutatás 2014. évi felméréséről készült nemzeti jelentés*, Budapest, NEFI, <https://mek.oszk.hu/16100/16119/16119.pdf> (letöltve: 2023. 05. 17.).
- SÁGI JUDIT – LENTNER CSABA (2020): A magyar népességgpolitikai intézkedések tényezői és várható hatásai, *Közgazdasági Szemle*, 67. évfolyam, 2020/3., 289–308. DOI: <https://doi.org/10.18414/KSZ.2020.3.289>
- SMOCK, PAMELA J. – SCHWARTZ, CHRISTINE R. (2020): The demography of families. A review of patterns and change, *Journal of Marriage and Family*, 82. évfolyam, 2020/1., 9–34. DOI: <https://doi.org/10.1111/jomf.12612>
- SZAKÁLY ZSOLT – BOGNÁR JÓZSEF – LENGVÁRI BALÁZS – KOLLER ÁKOS (2019): A mindennapos testnevelés fittségi hatásai alsó és felső tagozatos fiúknál: homok a gépezetben, *Új Pedagógiai Szemle*, 69. évfolyam, 2019/3–4., 56–69.
- TAKÁCS FERENC (1991): Iskolai testnevelésünk a szociológia tükrében. Egy empirikus kutatás elemzése és tanulságai, *A Magyar Testnevelési Egyetem Közleményei*, 2. melléklet, 8.

URBÁN NÓRA, DR. – KOVÁCS LÁSZLÓ, DR. (2016): A pszichológiai reziliencia mint integrált alkalmazkodórendszer, *Honvédtörvényszer*, 68. évfolyam, 2016/3–4., 43–50.

DOI: <https://doi.org/10.29068/HO.2016.3-4.43-50>

URBINÉ BORBÉLY SZILVIA (2016): A testnevelők és a testnevelés tantárgy presztízse a megváltozott testkulturális környezetben, in KOVÁCS KLÁRA (szerk.): *Értéktéremtő testnevelés. Tanulmányok a testnevelés és a sportolás szerepéről a Kárpát-medencei fiatalok életében*, Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó, 111–122.

Family as a support in preparing for a healthy life through the example of sports education

ABSTRACT

As a result of advances in science, mechanisation and many other factors, humans in the more developed regions of the world have become sedentary and comfortable. Homo sapiens, who previously earned their living through physical effort for thousands of years, has become Homo sedens. Our bodies also need movement to maintain health. This is hardly ever achieved in the natural activities of life, which is why it is important to create stylized task situations (sports). In order to lead an active life (also) in adulthood, it is necessary to learn to exercise and to develop the desire to do sport from childhood. The family has an important role to play here. It is only with sustained family support that sporting activity, which starts in early childhood, can become a factor in a healthy adult life. This study uses the literature and a survey of university students to show how the support function of the family can be understood in relation to this problem.

KEYWORDS: family, support, sport

GOMBOCZ JÁNOS | Professor emeritus. 1968 óta dolgozik jelenlegi munkahelyén, a TF-en, emellett több egyetem óraadója volt, s az Eötvös Kollégium tanáráként is szolgált. Kutatási témái sportpedagógiai és felsőoktatás-pedagógiai problémák. Számos tanulmány, könyv és könyvrészlet szerzője.

GOMBOCZ ORSOLYA | 1998 óta a Pázmány Péter Katolikus Egyetem oktatója, a Vitéz János Tanárképző Központ docense, a tanárképzés pedagógiai tárgyait és német szakmódszertant oktat. A Goethe Institut akkreditált vizsgáztatója. Óraadó az Esztergomi Hittudományi Főiskolán. Kutatói érdeklődése középpontjában a tanárképzés áll.

SZOLGÁLÓ SZERETET

A MAGYAR MÁLTAI
SZERETETSZOLGÁLAT
TÖRTÉNETE

A magyar Máltaiak történetét bemutató könyv nem csupán a Szeretetszolgálat, hanem a honi segélyezéstörténet vonatkozásában is egyfajta hiányt pótol. Miközben a képekkel gazdagon illusztrált album áttekintését adja a segélyszervezet múltjának, a magyar szociális rendszer létrejöttének alapja is felsejlik benne.

SZEREZZE BE MOST!
szolgaloszeretet.maltai.hu

Bomhényi Tamás - Solymári Dániel - Tihanyi Gábor

SZOLGÁLÓ SZERETET

A MAGYAR MÁLTAI SZERETETSZOLGÁLAT TÖRTÉNETE

PÉNTEKNÉ SIMON NIKOLETT – SZODORAI DÓRA – ÓNADI OLIVÉR

Örökbefogadással kapcsolatos attitűdök a magyar lakosság körében (2023)

TANULMÁNY

DOI: 10.56699/MT.2023.4.5

ABSZTRAKT

A magyar állam kiemelten támogatja a családokat, a családot Magyarország legfontosabb nemzeti erőforrásának tekinti. Az Alaptörvényben a család- és gyermekvédelmet az állam által elvégzendő feladatként rögzítették. Ahogy rögzítve van a családok védelméről szóló 2011. évi CCXI. törvényben az is, hogy minden gyermeknek joga van családban felnőni, és az állam támogatja, hogy örökbe fogadják a gyermekeket.

Ugyanakkor hazánkban az elmúlt évtizedben hullámzó tendencia figyelhető meg az örökbefogadás területén. Tanulmányunkat a Századvég Közéleti Tudásközpont Alapítvány által 2022 őszén lekérdezett reprezentatív telefonos lakossági felmérés ezerfős mintájának elemzéséből írtuk, abból a célból, hogy megismerhessük az örökbefogadás intézményével kapcsolatos lakossági attitűdöket, továbbá hogy képet kapjunk arról, milyen tipikus tulajdonságok jellemzik az örökbe fogadni szándékozókat.

KULCSSZAVAK: örökbefogadás, örökbefogadási hajlandóság, örökbefogadói attitűdök

---

Magyarországon az örökbefogadást a Polgári törvénykönyv családjogról szóló Negyedik könyve (a továbbiakban: Ptk. 4 vagy Ptk.) szabályozza. A hatályos törvény szerint az örökbefogadás olyan családjogi jogintézmény, amelynek a célja, hogy „az örökbefogadó, valamint annak rokonai és az örökbefogadott között családi kapcsolatot létesítsen, és elsősorban az olyan kiskorúak családi nevelését biztosítsa, akiknek szülei nem élnek, vagy akiket szüleik megfelelően nevelni nem képesek” (Csjt. 46. §). Mindemellett az örökbefogadásnak két fő célját nevezi meg a jogszabály. Az első szerint „az örökbefogadás az örökbefogadó, annak rokonai és az örökbe fogadott gyermek kö-

zött rokoni kapcsolatot létesít az örökbe fogadott gyermek családban történő nevelkedése érdekében” (Csapó, 2022: 7). Mindemellett a Ptk. alapján hazánkban csak kiskorú gyermeket lehet örökbe fogadni, akinek a szülei nem élnek, vagy akit a szülei nem képesek megfelelően nevelni (Ptk. 4: 119. § [2] bekezdés; Ptk. 4: 123. § [1] bekezdés).

Az örökbefogadásnak számos jogi feltétele van, részben az örökbe fogadni szándékozók, részben az örökbe fogadandó gyermek oldalán. Egy gyermek főszabály szerint jogilag akkor fogadható örökbe, ha vér szerinti szülei is hozzájárulnak az örökbeadáshoz. Azonban előfordulnak olyan esetek, amikor nem szükséges a szülő hozzájárulása, ezt a Ptk. 4 határozza meg. Ebből következően felmerül a nyílt és a titkos örökbefogadás lehetősége is. Előbbi esetén a szülők számára ismert személy fogadja örökbe gyermeküket. Ha titkos örökbefogadásról van szó, a vér szerinti szülő számára az örökbefogadó személye és személyi adatai ismeretlenek maradnak (Ptk. 4: 126. § [1] és [6] bekezdés). Ez annyit jelent, hogy a vér szerinti és az örökbe fogadó szülők egymás személyazonosító adatairól nem kapnak tájékoztatást, továbbá a vér szerinti szülő nem kap értesítést az örökbefogadásról (Ptk. 4: 126. § [5] bekezdés; Gyámügyi és Igazságügyi Főosztály, é. n.). A nyílt örökbefogadást jellemzően közhasznú (civil) szervezetek segítik.

A KSH 2018-as közleménye szerint a titkos örökbefogadások száma hatványozottan magasabb a nyílt típussal szemben (KSH, 2018). Ez azzal is magyarázható, hogy régebben Magyarországon a titkos örökbefogadás népszerűbbnek számított (Báthory, 2022). Az a huszonötödik életévét betöltött, cselekvőképes nagykorú személy alkalmas örökbe fogadó szülőnek, aki a gyermeknél legalább tizenhat évvel, legfeljebb negyvenöt évvel idősebb – de háromévesnél idősebb gyermek esetén akár ötven év is lehet a korkülönbség –, akinek rendezettek a körülményei és az anyagi helyzete, egészségi és pszichés állapota megfelelő, továbbá részt vett az örökbefogadást megelőző tanácsadáson, és nem áll a szülői felügyeletet megszüntető vagy a közügyek gyakorlásától eltiltó bírói ítélet hatálya alatt, s nincs nevelésbe vett gyermeke (Ptk. 4: 121. § [3] bekezdés). Az örökbe fogadni szándékozók örökbefogadásra való alkalmasságát vagy alkalmatlanságát minden esetben a gyámhatóság állapítja meg határozattal (Kormányhivatal, é. n.).

A FŐBB STATISZTIKAI ADATOK ÖSSZEFOGLALÁSA

Magyarországon az elmúlt tíz év eredményeit vizsgálva nagy különbségeket láthatunk az örökbefogadások számában és arányában. A KSH adatai alapján 2013-ban összesen 726 engedélyezett örökbefogadásra került sor, 2022-ben ez a szám 1254 volt (KSH, 2023b: 54). Korábban meghatározó időszaknak a 2017 és 2019 közötti időintervallumot tekinthettük, ugyanis ebben a három évben mérték a legmagasabb engedélyezett örökbefogadási számot. 2019 óta ez az arány csökkenő tendenciát mutatott, azonban 2022-ben az előzetes adatok alapján ismét rekordmagas volt az örökbefogadások száma (KSH, 2023a). A hullámzó változásokra bizonyos mértékben hatással volt a 2020-ban elfogadott törvényjavaslat, amely további feltételekhez kötötte az örökbefogadást az egyedülálló személyek számára (Magyarország Kormánya, 2020). Ugyanebben az időszakban

a koronavírus-járvány is nagy hatással volt az örökbefogadásra. Budavári Zita, a Bölcső Alapítvány megalapítója azt mondta, hogy a pandémia lassította az örökbefogadási és örökbeadási folyamatot és az ezekkel kapcsolatos ügyintézés (Báthory, 2022). A pandémia időszakának már vége, azonban következményei hatással lehetnek a következő években megvalósuló örökbefogadásokra is.

A nyilvántartott örökbe fogadható gyermekek száma a legelső ismert adathoz képest fokozatosan csökkent: 2004-ben 2161 ilyen személyről beszélhettünk, 2022-re ez a szám már csak 1741 volt. Ha a legfrissebb, 2022-es eredményeket vesszük alapul, akkor a tíz év feletti örökbe fogadható gyermekek száma 625, a három év alattiaké 410, a fogyatékos vagy tartós betegek száma pedig 441 volt. Általánosságban megjegyzendő, hogy az utóbbi tíz évben egyre több hároméves kor alatti nyilvántartott örökbe fogadható gyermek van, de változatlanul magas a tíz év feletti gyermekek száma is. A nyilvántartott örökbefogadásra alkalmas személyek¹ (örökbefogadók) száma a 2022-ben közölt adatok szerint 3016 volt (KSH, 2023a). A KSH 2017-es országos adatai szerint az örökbefogadásra alkalmassá nyilvánított házaspárok száma (1164) jóval magasabb, mint az egyedülállóké (156) (KSH, 2018). Ez arra enged következtetni, hogy jórészt házaspárok fogadnak örökbe. Az örökbefogadás során tehát előny, ha az örökbe fogadó felek házasok (Deli-Sipos-Bielochradzky, 2017). Összességében az látható, hogy egyre többen szeretnének örökbe fogadni, azonban a nyilvántartott örökbe fogadható gyermekek száma az évek előrehaladtával egyre csökken. A hazai regionális eltéréseket a járási gyámhivatalok nyilvántartása alapján láthatjuk: ezek szerint leginkább Budapesten, Szabolcs-Szatmár-Bereg és Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyéből adtak örökbe gyermekeket (KSH, 2018).

A GYERMEKEK ÖRÖKBEOFAGADÁSI ESÉLYE

A gyermekek örökbefogadási esélyeire jelentős mértékben hatással van a gyermek életkora, egészségügyi állapota és etnikai hovatartozása. A roma származású gyermekek hátrányba kerülnek a társadalmi előítéletek miatt (sos.hu, 2017; Gubcsi-Mártonffy, 2023; Neményi-Takács, 2016; ERRRC, 2007). Magyarországon jelenleg nem megengedett nyilvántartani a gyermekek származását, azonban az örökbe fogadó szülők eldönthetik, hogy szeretnének-e roma gyermeket örökbe fogadni vagy sem. Az örökbefogadást megelőző eljárás során a szülők általában kifejezik preferenciáikat a gyermek korával, egészségügyi állapotával és etnikai hovatartozásával kapcsolatban (sos.hu, 2017). Neményi Mária és Takács Judit arra a jelenségre mutatott rá, hogy a gyermekek előzetes kiválasztása főként a roma és az egészségkárosodott gyermekekre van negatív hatással (Neményi-Takács, 2015). Fontos tény, hogy minél fiatalabb egy gyermek, annál nagyobb a valószínűsége, hogy új családra talál (Máté, 2016). Különleges ellátási igényű gyermekek örökbefogadására sokkal kevesebben vállalkoznak, így az egészséges gyerekek ebből a szempontból kedvezőbb helyzetben vannak (Horváth-Sándor, 2017; Neményi-Takács, 2015).

KORÁBBI KUTATÁSOK AZ ÖRÖKBEOFOGADÁS TÉMÁJÁVAL KAPCSOLATBAN

Az SOS-Gyermekfalu Magyarországi Alapítványa több felmérést is készített az örökbefogadás témakörében. Egyik kutatásukban több mint ezer főt kérdeztek meg az örökbefogadással kapcsolatos elképzeléseikről. A vizsgálat eredményei szerint abban az esetben, ha a válaszadónak nem lehetne vér szerinti gyermeke, tízből nyolc örökbe fogadna, emellett tízből hat személy választaná az asszisztált reprodukciós eljárásokat (például a lombikprogramot) (sos.hu, 2021). Az SOS Alapítvány örökbefogadásról készített másik kutatásából az derül ki, hogy a válaszadók harmada fogadna örökbe háromévesnél idősebb gyereket, a szülők közel fele pedig nyitott roma gyermek örökbefogadására is. Fogyatékkal élő gyermek örökbefogadását jóval alacsonyabb százalékarányban vállalják (3,5%), azonban ez függ a fogyatékoság mértékétől (sos.hu, 2018).

Szalma Ivett (2021) fókuszcsoporthoz tartozó kutatást végzett a mesterséges megtermékenyítési eljárások témájáról. Kutatásából kiderült, hogy leginkább a harminc év feletti nők döntenének az örökbefogadás mellett, mivel a mesterséges megtermékenyítéssel járó eljárás – elmondásuk alapján – fájdalmas, költséges, illetve kockázatos hatással van az egészségre.

MÓDSZERTAN

Tanulmányunkat a Századvég Közéleti Tudásközpont Alapítvány által 2022 őszén lekérdezett reprezentatív telefonos lakossági felmérés ezerfős mintájának elemzéséből írtuk. A minta nem, korcsoport, iskolai végzettség és településtípus szerint reprezentálja a teljes magyar lakosságot, a mintavételből fakadó esetleges torzulásokat a KSH 2016-os mikrocenzus során felvett demográfiai adatainak megfelelően súlyozással korrigáltuk.

Az elemzés struktúráját úgy építettük fel, hogy az örökbefogadással kapcsolatos társadalmi attitűdöket leíró jelleggel ismertetjük, a lakossági válaszeredmények alapján. Ezt követően a mintát két részre osztjuk; örökbe fogadni nem szándékozókra és potenciális örökbefogadókra. Utóbbi csoportot klaszteranalízis segítségével két kérdés mentén továbbsegmentáljuk, ezáltal képet kapunk arról, hogy a döntési mechanizmus során milyen tényezőcsoportok játszanak szerepet, valamint arról, hogy a lehetséges örökbefogadók milyen jellemzőkkel rendelkező gyermekeket fogadnának be a családjukba. A K-közép klaszteranalízis segítségével két változó mentén homogén csoportokat alkottunk, amelyek megadott dimenzió szerint hasonlítanak egymáshoz, a többi csoport elemeitől pedig e dimenzió mentén különböznek. Hipotézisek:

H1.: A harminc év fölöttiek körében nagyobb az örökbefogadási hajlandóság.

H2.: A vallásos lehetséges örökbefogadóknál kevésbé számítanak az örökbefogadás körülményei és a gyermekek jellemzői.

H3.: Az örökbefogadói motivációk között különböző típusokat azonosíthatunk.

EREDMÉNYEINK

Azzal a kérdéssel, hogy ha úgy adódna / adódott volna a helyzet a megkérdezett életében, hogy nem lehet vér szerinti gyermeke, akkor fogadna / fogadott volna-e örökbe gyermeket, azt kívántuk felmérni, hogy a válaszadók körében mennyire mutatkozik hajlandóság az örökbefogadásra. Az eredmények alapján a lakosság egynegyede (26%) valószínűleg, míg további bő egyharmaduk (34,5%) biztosan örökbe fogadna a felvázolt élethelyzetben. Természetesen tisztában vagyunk azzal, hogy ez egy hipotetikus élethelyzetre adott hipotetikus válasz, azonban sokat elárul a lakosság örökbefogadással kapcsolatos viszonyulásáról. A kérdésre adott válaszokból azt láthatjuk, hogy a megkérdezettek 28 százaléka elzárkózik ettől a megoldástól, 11 százalékuk pedig bizonytalan a kérdést illetően. Ugyanakkor a minta mindössze 0,5 százaléka fogadott már örökbe, vagy az ő esetükben van jelenleg is folyamatban az örökbefogadás. A kérdést demográfiai változókkal is összevetettük, és azt találtuk, hogy abban az esetben, ha nem lehetne vér szerinti gyermekük, a nők nagyobb arányban fogadnának örökbe biztosan, míg életkor tekintetében a harminc év alattiak és a negyvenes éveikben járók felülreprezentáltak azok körében, akik valamilyen mértékben elgondolkodnának az örökbefogadásról. Így az első hipotézisünket csak részben erősíthetjük meg, mivel nem a harmincasok örökbefogadási hajlandósága kiemelkedő a korcsoportok közül.

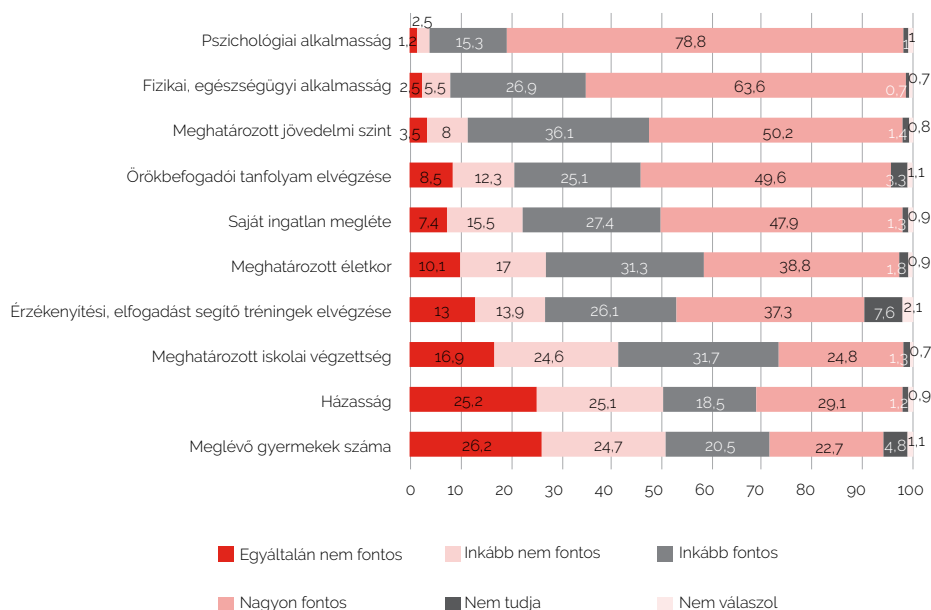
A saját és tervezett gyermekszámot vizsgáló kérdés eredményeiből képzett változóval összevetettük az örökbefogadási hajlandóságot (mindkét esetben a szignifikanciaszint: .000), és azt tapasztaltuk, hogy a potenciális örökbefogadók a kétgyermekes családokból (31%) kerülnek ki, azonban jelentős mértékben képviselik magukat a gyermektelenek (29,5%) is. Emellett az örökbefogadástól elzárkózók (38%) többsége is a gyermektelenek csoportjából kerül ki. Érdekes, hogy a három vagy több gyermeket nevelő válaszadók felülreprezentáltak azok körében, akiknél valamilyen mértékben szóba kerülhet az örökbefogadás. A tervezett gyerekszámot illetően a két gyermekre vágyók fogadnának örökbe a legnagyobb arányban (42%), az elzárkózók pedig ugyancsak azok, akik nem vágnak gyerekekre, vagy két gyermeket szeretnének.

Lényegesnek tartottuk a válaszadókat megkérdezni arról is, hogy milyen feltételeket tartanak fontosnak az örökbefogadókval kapcsolatban (*1. ábra*). Azt szerettük volna látni, hogy kit tartanak alkalmasnak arra, hogy örökbe fogadjon egy gyermeket. A felsorolt feltételek a lehetséges örökbe fogadó szülők anyagi hátterét, életkörülményeit és képességeit érintették.

A válaszadók a leendő örökbefogadók pszichológiai alkalmasságát tartják a leginkább mérvadónak, ezt követi a fizikai, egészségügyi alkalmasság, majd az anyagi biztonság kérdése. Annak, hogy a jövőbeni örökbefogadók házasságban éljenek, illetve a már meglévő gyerekszámuknak a többi tényezőhöz képest kevésbé van jelentősége a megkérdezettek számára.

Az „inkább fontos” és a „nagyon fontos” válaszkategóriát összevonva megvizsgáltuk, hogy a megkérdezettek összességében hány tényezőnek tulajdonítanak jelentőséget az örökbefogadással kapcsolatban. A vizsgált tíz állítás közül legalább ötöt a válaszadók

1. ábra: Ön szerint mennyire fontosak az alábbi tényezők az örökbefogadókkel kapcsolatosan?
(n = 1007) (saját szerkesztés)

együtizede tart fontosnak, és ugyanekkora arányban gondolják azt, hogy valamennyi feltételnek eleget kellene tennie egy örökbefogadónak. Ez azért fontos, mert azt láthatjuk, nem arról van szó, hogy bizonyos feltételek különösen lényegesek lennének, míg mások kevésbé, hanem az általunk felsorolt feltételek összességét tartják fontosnak abban a kérdésben, hogy valaki alkalmas lehet-e arra, hogy örökbe fogadjon egy gyermeket.

A demográfiai változókat vizsgálva láthatjuk, hogy a férfiak nagyobb arányban választották, hogy a házasságot nagyon fontosnak tartják (33 százaléknál, míg a nőknél ez az arány 25,8 százalék). A fizikai és egészségügyi alkalmasság azonban a nőknek fontosabb (nagyon fontos – nők: 67,9 százalék, férfiak: 58,7 százalék). Életkor tekintetében a hatvan év felettieknek jellemzően nagyon fontosak a felsorolt szempontok, illetve településtípus szerint a községben, falun élőknek. Ez alapján a hagyományosabb értékekhez közel állók számára fontosabbak ezek a kiválasztási szempontok, mert ők szigorúbban ítélik meg, ki alkalmas arra, hogy örökbe fogadjon és gyermeket neveljen.

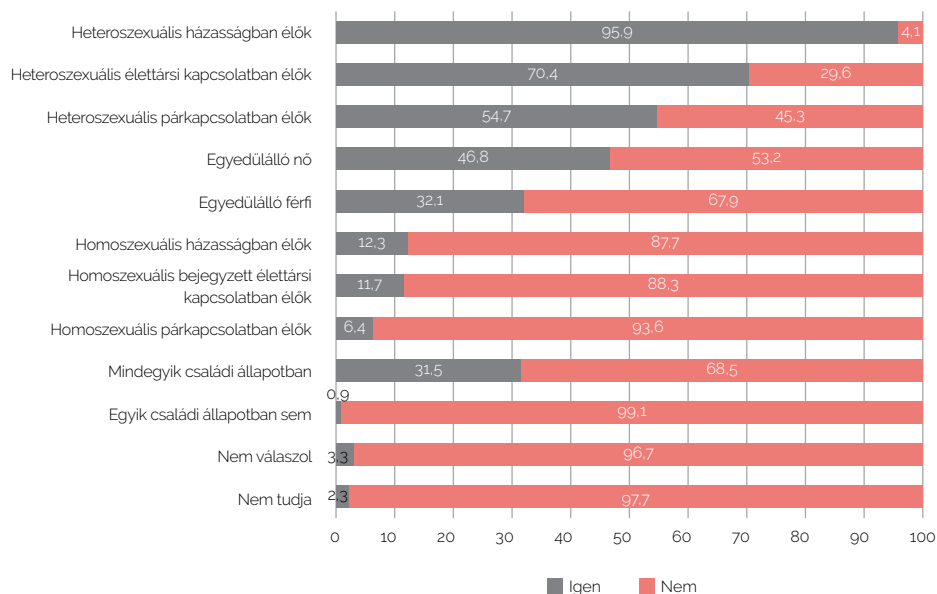
Az eredmények alapján azt láthattuk, hogy a magyar társadalomban az örökbefogadás egyik fontos pillérének – ám közel sem a legfontosabbnak – számít a házasság. Erre

---

A magyar társadalomban az örökbefogadás egyik fontos pillérének – ám közel sem a legfontosabbnak – számít a házasság.

---

2. ábra: Véleménye szerint akik ezt tervezik, milyen családi állapotban fogadhasanak örökbe gyermeket? Több válasz lehetséges. (n = 1007) (saját szerkesztés)

cizelláltabb formában is rákérdeztünk: arra voltunk kíváncsiak, a válaszadók milyen családi állapotban élőknek „engedélyeznék” az örökbefogadást (2. ábra). A felsorolt kategóriák közül a heteroszexuális házasság bizonyult a leginkább elfogadottnak (95,9%). Ezt követi a heteroszexuális élettársi kapcsolat (70,4%) majd a heteroszexuális párkapcsolat (54,7%). Azonban a megkérdezettek többsége nem az intézményesített vagy stabil párkapcsolatban élő homoszexuális pároknak szavazná meg a bizalmat e téren, hanem sokkal inkább az egyedülálló nőknek (46,8%) és az egyedülálló férfiaknak (32,1%). Ezek alapján azt feltételezhetjük, hogy az örökbefogadók családi állapotánál nagyobb mértékben meghatározó a szexuális orientáltságuk a lakosság számára.

Takács Judit és Szalma Ivett az azonos neműek örökbefogadásával kapcsolatos attitűdöket vizsgálta hazai viszonylatban a European Values Study (EVS) adatbázisa alapján. Kutatási eredményeik szerint a férfiak a nőkkel ellentétben kevésbé toleránsak az azonos nemű párok által vállalt örökbefogadással kapcsolatban. Továbbá a fiatalok toleránsabbak voltak e téren, szemben a negyvenöt év feletti megkérdezettekkel. Összességében a többi országhoz képest a magyarországi megkérdezettek kevésbé megengedők a homoszexuálisokkal ezen a területen (Takács–Szalma, 2013).

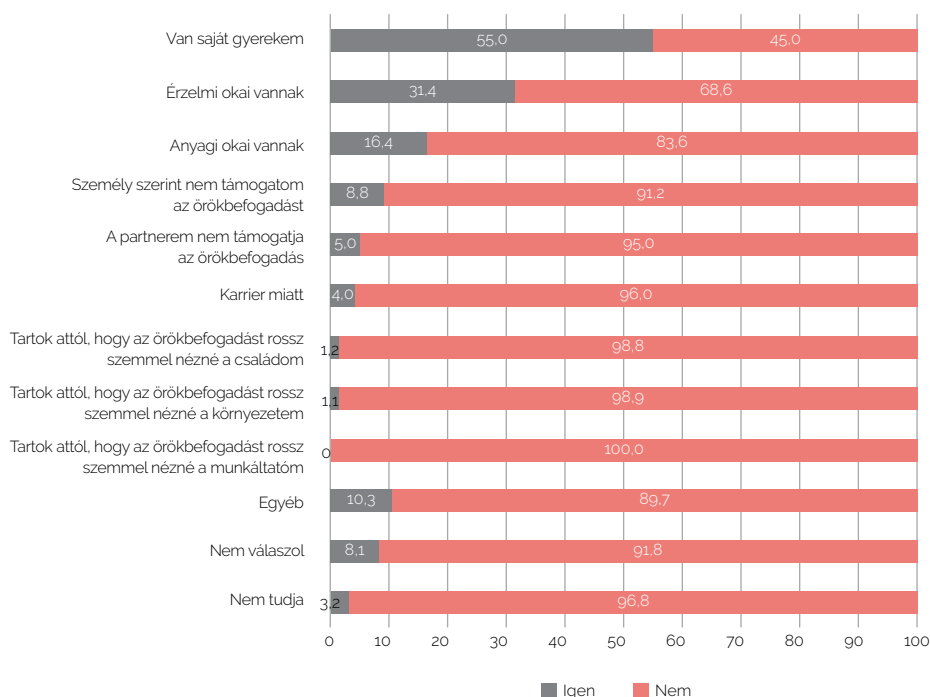
Jelen kutatási eredmények szerint a heteroszexuális élettársi kapcsolatban élők örökbefogadási lehetőségét a férfiak támogatják nagyobb arányban (75,1 százalék, míg a nők esetében ez 65,1 százalék), az egyedülálló nőket viszont a nők (52,1 százalék, míg a férfiaknál ez 42 százalék). Végzettség szerint vizsgálva a kérdést a diplomával rendelkezők sok-

kal nagyobb arányban fogadnak el szinte minden családi állapotot, mint az alacsonyabb végzettségűek, és ugyanezt láthatjuk a budapestiek esetében a kisebb településtípusokon élőkkel összehasonlítva.

Azzal az állítással kapcsolatban is megvizsgáltuk a válaszadók egyetértését, hogy egy olyan gyermek számára, akiről a vér szerinti szülei lemondtak, a lehető legrosszabb az lenne-e, ha állami gondozásban nőne fel. A lakosság abszolút többsége (60,1%) egyetért a kijelentéssel, további 15,5 százalékuk egyet is ért, meg nem is, egyötödük (20,9%) azonban nem ért egyet a vizsgált állítással.

Azokat a válaszadókat, akik korábban úgy feleltek, hogy nem fogadnának örökbe, megkérdeztük arról, hogy mi ennek az oka (3. ábra). Látni szeretnénk volna, hogy az örökbefogadástól való elzárkózásnak objektív tényezői vannak-e, például hogy valaki anyagilag nem engedheti meg magának, vagy már van saját gyermeke, vagy a döntést inkább szubjektív, illetve érzelmi komponensek szövik át, esetleg a környezet véleménye a mérvadó ezen a területen. Az örökbefogadás intézményének elutasítása mögött meghúzódó lehetséges okok közül az érintettek közel háromnegyede (73,7%) egyetlen indokot nevezett meg, 21 százalékuk pedig két tényezővel magyarázta a hozzáállását.

3. ábra: Ön korábban úgy válaszolt, hogy nem fogadna örökbe gyermeket. Mi ennek az oka?
Több válasz lehetséges. (n = 249, érvényes válaszok) (saját szerkesztés)

Az elutasító attitűd legjelentősebb oka a már meglévő vér szerinti gyermek – annak ellenére, hogy a válaszadóknak abban az esetben kellett döntést hozniuk a kérdést illetően, hogy ha nem lehetne vér szerinti gyermekük –, ezt követően érzelmi és anyagi okokra hivatkoztak a legnagyobb arányban a megkérdezettek. Az eredmények alapján láthatjuk, hogy a társas környezetnek kevésbé van befolyása ezen a területen.

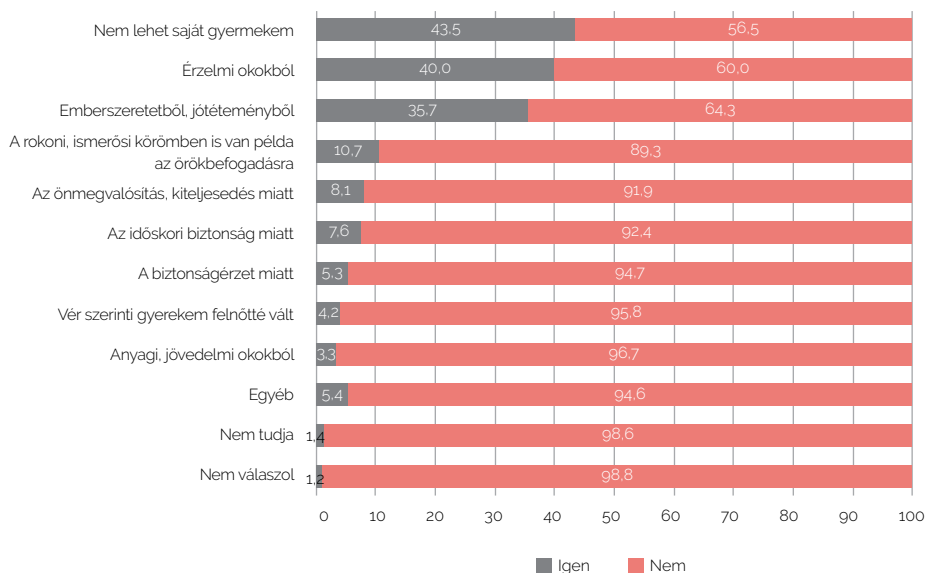
Kutatásunk során leginkább arra voltunk kíváncsiak, hogy valaki milyen tényezők mentén válik nyitottá az örökbefogadásra (4. ábra). A potenciális örökbe fogadó válaszadók kétharmada (65%) mindössze egy okot nevezett meg arra a kérdésre válaszolva, hogy miért döntene vagy döntött az örökbefogadás mellett. A megkérdezettek további 19 százalékát két tényező motiválja a vizsgált területen, míg három vagy annál több lehetséges indokot jelölt meg a válaszadók 16 százaléka.

A kérdést illetően fő oknak az számít, ha a válaszadónak nem lehet vér szerinti gyermeke. Az örökbefogadás motorját láthatóan érzelmi okok is hajtják, emellett meglehetősen fontos az emberszeretet is e területen. A lehetséges örökbefogadók egytizedénél pedig már van példa az örökbefogadásra a rokoni vagy ismerősi körben.

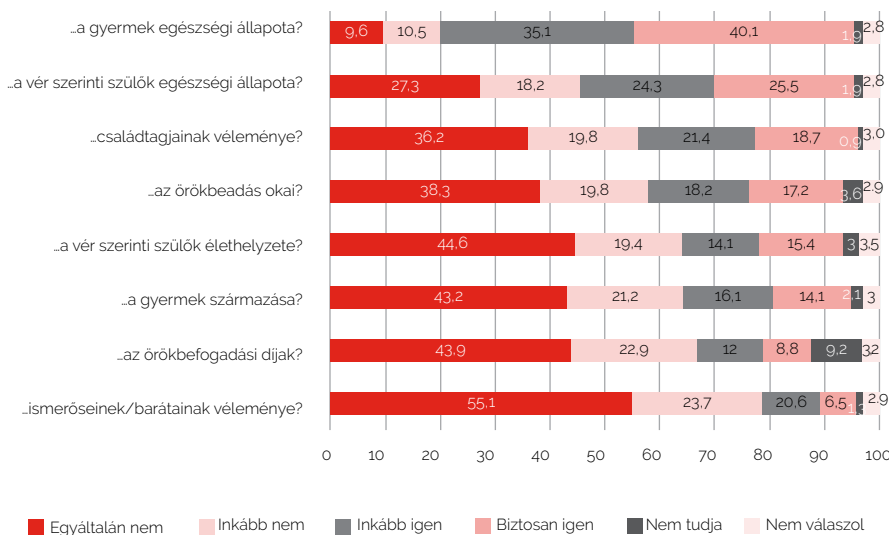
A következőkben az örökbefogadás körülményeiről és a döntés meghozatalát befolyásoló tényezőkről kérdeztük azokat a válaszadókat, akik az örökbefogadási hajlandóságot felmérő korábbi kérdésünkre pozitív választ adtak. Azt a kérdést tettük fel nekik, hogy milyen örökbefogadási módot választanának. A nyílt örökbefogadás során lehető-

4. ábra: Ön korábban úgy válaszolt, hogy fogadna / fogadott örökbe gyermeket. Miért döntene / döntött az örökbefogadás mellett?

Több válasz lehetséges. (n = 599, érvényes válaszok) (saját szerkesztés)

5. ábra: Mennyire számít/számított Önnek az örökbefogadási döntés meghozatalában...
(n = 614) (saját szerkesztés)

ség van a gyermek szüleinek megismerésére, de ezt nem mindenki tartja jó megoldásnak, mert inkább nem akarják tudni, milyenek a vér szerinti szülők. A nyílt örökbefogadást a válaszadók 17 százaléka, míg a titkos örökbefogadást némileg többen, az érintettek 24 százaléka választotta/választaná. Ugyanakkor a megkérdezettek több mint felének (54%) mindkét forma megfelelő. A válaszadók öt százaléka nem nyilatkozott a kérdést illetően.

Az örökbefogadás módja mellett rákérdeztünk arra is, hogy magukra nézve milyen családi állapotot tartanak ideálisnak az örökbefogadáshoz. Ez azért is fontos, mert össze tudjuk hasonlítani azzal, hogy mit mondtak másokkal szemben. Az érintettek több választ is megjelölhettek. A korábbi eredményekhez hasonlóan a válaszadók kimagasló többsége (84%) saját esetében is a házasságot véli a legalkalmasabb örökbefogadási állapotnak. Élettársi kapcsolatban is relatíve sokan (45%) fogadnának örökbe gyermeket, sőt, az alminta minden negyedik válaszadója (25%) úgy nyilatkozott, hogy egyedül is meglépné az örökbefogadást.

A következőkben azt vizsgáltuk, hogy a válaszadók milyen szempontokat vennének figyelembe, amikor meghozzák a döntést az örökbefogadásról (5. ábra).

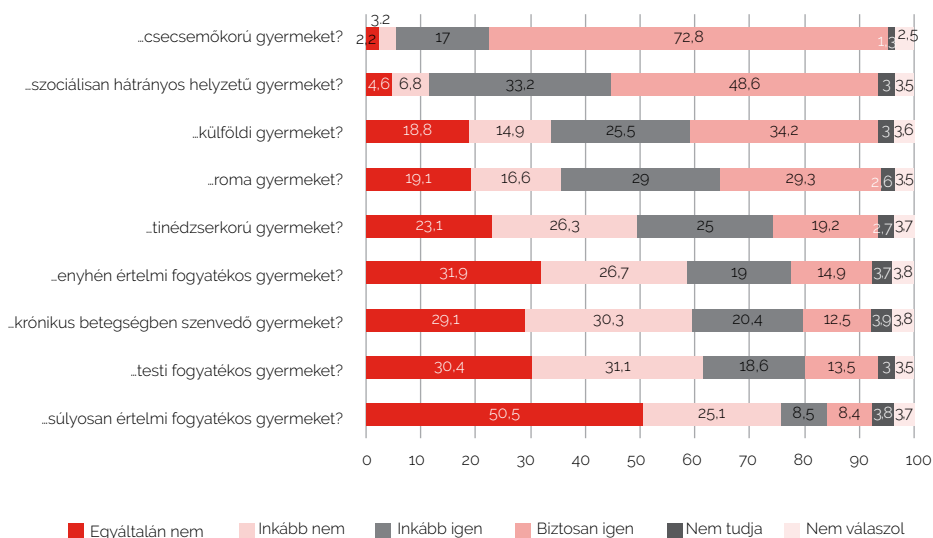
Hipotézisünknek megfelelően valóban több csoportot lehet azonosítani az örökbefogadók motivációi szerint. A vizsgált változókból klaszterelemzés segítségével négy csoportot alkottunk annak mentén, hogy a potenciális örökbefogadóknak a döntés meghozatalában mely tényezők számítanak inkább vagy kevésbé. A szegmentálás alapján létrejött négy klasztercsoport:

- Minden tényező számít a döntésben (a mintán belüli arány 18 százalék).
- Társadalmi konvenciók számítanak; hangsúlyos a családtagok, ismerősök, barátok véleménye (a mintán belüli arány 13 százalék).
- Egyik tényező sem hangsúlyos a döntés során (a mintán belüli arány 37 százalék).
- A gyermek jellemzői és az örökbefogadás körülményei számítanak: az egészségi állapot, a származás, a szülők helyzete, az örökbeadás okai, az örökbefogadás díjai (a mintán belüli arány 32 százalék).

A szociodemográfiai jellemzőkkel összevetve néhány szignifikáns összefüggést találtunk. Eszerint a „minden tényező számít a döntésben” csoport zömét a legfeljebb nyolc általánossal rendelkező lehetséges örökbefogadók alkotják, valamint felülreprezentáltak a Kelet-Magyarországon élők. A „társadalmi konvenciókkal foglalkozók és a gyermek jellemzőit szem előtt tartók” csoportjában a diplomások vannak többségben, míg a „mindegy” csoportban, kis eltéréssel ugyan, de a középfokú, érettségi nélküli végzettségű válaszadók vannak a legtöbben, valamint a Nyugat-Magyarországon élők. A gyermek jellemzői és az örökbefogadás körülményei átlagon felül számítanak a Közép-Magyarországon élő válaszadók körében. Ugyan nem szignifikáns az összefüggés, azonban érdekes eredmény, hogy a „minden tényező számít” csoportban a nyílt örökbefogadást támogatók vannak többségben; akik a lehetőségekhez mérten ténylegesen tisztában lehetnek a gyermek jellemzőivel és a környezetével is.

A soron következő kérdésben arra kértük a lehetséges örökbefogadókat, hogy négyfokú skálán határozzák meg, mennyire fogadnának örökbe eltérő etnikai háttérű vagy

6. ábra: Kérjük, négyfokú skálán határozza meg, mennyire fogadna örökbe...
(n = 614) (saját szerkesztés)

fizikai állapotú gyermeket (6. ábra). A vizsgálatban részt vevők közel háromnegyede (72,8%) biztosan csecsemőkorú gyermeket, közel fele (48,6%) pedig szociálisan hátrányos helyzetű gyermeket fogadna örökbe. A felmérésünkből egyértelműen kiderült továbbá, hogy a testi és értelmi fogyatékos gyermekek örökbefogadására való hajlandóság alacsonyabb, mint más gyermekek esetében. Egy súlyosan értelmi fogyatékos gyermeket a megkérdezettek háromnegyede (75,6%) egyáltalán vagy inkább nem fogadna örökbe. Emellett egy szociálisan hátrányos helyzetű vagy akár külföldi gyermeket nagyobb valószínűséggel fogadnának örökbe egy roma gyermekkel szemben.

A felmérésünkből egyértelműen kiderült továbbá, hogy a testi és értelmi fogyatékos gyermekek örökbefogadására való hajlandóság alacsonyabb, mint más gyermekek esetében.

A válaszadók véleményéből arra is következtünk, hogy jelentős előnynek számít, ha egészséges örökbe fogadható gyermekről van szó, a gyermek bőrszíne viszont már kevésbé domináns – ugyanakkor még mindig meghatározó – tényező. Mindemellett minél idősebb az adott gyermek, annál kisebb a valószínűsége, hogy örökbe fogják fogadni. Ezen eredményeink tehát alátámasztják a szakirodalomban megfogalmazottakat, miszerint a nem roma, fiatal (csecsemőkorú) gyermekeket nagyobb valószínűséggel fogadják örökbe, mint a szellemi és/vagy testi fogyatékossgal élők. A felmérés eredményéből az rajzolódik ki, hogy a roma gyerekek örökbefogadási esélyei kevésbé tekinthetők aggasztónak, mint a fogyatékkal élő gyermekekéi.

Azzal összefüggésben is alkottunk klasztercsoportokat, hogy a potenciális örökbefogadók milyen jellemzőkkel rendelkező gyermekeket fogadnának szívesebben örökbe. Ezen a téren három örökbefogadói attitűdöt különböztettünk meg (n = 521):

- Válogatós örökbefogadók, akik főképp problémamentes gyermeket akarnak (a mintán belüli arány 25 százalék).
- Altruista örökbefogadók, akik a felsoroltak közül bármilyen jellemzővel rendelkező gyermeket örökbe fogadnának (a mintán belüli arány 30 százalék).
- Racionális örökbefogadók, akik a szocializáció erejében hisznek. Ők leginkább csecsemőkorú gyermeket szeretnék, nem gond, ha külföldi vagy szociálisan hátrányos helyzetű (a mintán belüli arány 45 százalék).

Ezt a klasztercsoportot szintén több változóval összevetettük, a szignifikáns összefüggéseket alább közöljük. Az eredmények alapján a „válogatós” csoportban meglehetősen felülreprezentáltak a legidősebb korkategóriába tartozó és az érettséggel rendelkező válaszadók, valamint a keleti országrészben élők.

Az „altruista” csoport többségét a vallásos és a legfeljebb nyolc általánossal rendelkező válaszadók alkotják. Így az a hipotézisünk, miszerint a vallásos lehetséges örökbefogadónál kevésbé számítanak az örökbefogadás körülményei és a gyermek jellemzői, részben megerősítést nyert. A csoportban tehát felülreprezentáltak a magukat vallásos-

ként azonosítók, számukra kevésbé számítanak az örökbefogadottak jellemzői, ugyanakkor a körülmények és a vallásosság között nem találtunk szignifikáns összefüggést.

A „racionális” örökbefogadói klaszterben a maguk módján vallásosak és a vallástalanok dominálnak, illetve nagy arányban fordulnak elő köztük diplomások, továbbá felülreprezentáltak a Közép-Magyarországon élők.

A két klasztercsoportot összevetve – és jelentéstartalmi szempontból összhangban – azt mondhatjuk, hogy a „válogatós” csoportban felülreprezentáltak azok a lehetséges örökbefogadók, akiknek a döntés meghozatalában minden tényező számít. Az „altruista” csoportban azok vannak a legtöbben, akiknek az átlagnál kevésbé számítanak az örökbefogadás körülményei és a gyermek jellemzői, míg a „racionális” csoportban a gyermek jellemzőit szem előtt tartók dominálnak.

ÖSSZEFOGLALÁS

Összességében tehát azt láthatjuk, hogy részben a jelen kutatás is visszaigazolta a korábbi eredményeket azzal kapcsolatban, hogy a lakosság jellemzően heteroszexuális párok örökbefogadását támogatja, illetve a roma vagy fogyatékkal élő gyermekek az örökbefogadás terén hátrányos helyzetben állnak. Az örökbefogadás elutasításának legfontosabb oka, hogy valakinek már van vér szerinti gyermeke, ami arra enged következtetni, hogy az esetek jelentős részében az örökbefogadás valóban alternatívaként él a lehetséges örökbefogadók fejében, ha valamiért nem lehet vér szerinti gyermekük.

A lehetséges örökbefogadókat klaszteranalízis segítségével három csoportba soroltuk. Az egyiket „válogatós örökbefogadóknak” neveztük el, akik csak egészséges, minden problémától mentes gyermeket szeretnének. A második csoportot az „altruista örökbefogadók” alkotják, akiknek semmilyen szempont nem volt különösen fontos, bármilyen gyermeket szívesen örökbe fogadnának. A harmadik csoportba pedig a „racionális örökbefogadók” tartoznak, akik néhány szempontot igazán fontosnak tartanak, főként azt, hogy a gyermek csecsemőkorú legyen, vagyis velük nőhessen fel. A három csoport jól mutatja, hogyan gondolkodnak a lehetséges örökbefogadók, és miért annyira nehéz bizonyos gyermekek esetében, hogy örökbefogadót találjanak.

Az örökbefogadással kapcsolatban számos más szempontot is érdemes mélyebben vizsgálni. Fontos lenne megismerni a döntési mechanizmust és az örökbefogadók érzelmi hátterét, amely miatt úgy döntenek, hogy örökbe szeretnének fogadni egy gyermeket. Ezeket a tényezőket kvalitatív kutatással lehetne feltárni, amelyben örökbefogadást tervező és már örökbe fogadó szülőkkel lehetne felfejteni a mögöttes okokat. Ezeknek az eredményeknek a segítségével sokkal mélyebben megérthetnénk az örökbefogadók motivációit és döntési mechanizmusát.

Végjegyzet

1. Házaspárok (egy személyként) és egyedülállók együttesen.

Ábrajegyzék

1. ábra: Ön szerint mennyire fontosak az alábbi tényezők az örökbefogadókval kapcsolatban? Saját szerkesztés.
2. ábra: Véleménye szerint akik ezt tervezik, milyen családi állapotban fogadhatnak örökbe gyermeket? Saját szerkesztés.
3. ábra: Ön korábban úgy válaszolt, hogy nem fogadna örökbe gyermeket. Mi ennek az oka? Saját szerkesztés.
4. ábra: Ön korábban úgy válaszolt, hogy fogadna/fogadott örökbe gyermeket. Miért döntene/döntött az örökbefogadás mellett? Saját szerkesztés.
5. ábra: Mennyire számít/ számított Önnek az örökbefogadási döntés meghozatalában... Saját szerkesztés.
6. ábra: Kérjük, négyfokú skálán határozza meg, mennyire fogadna örökbe... Saját szerkesztés.

Felhasznált irodalom

- BÁTHORY RÓBERT (2022): *Mélyponton az örökbefogadás, miközben egyre több a kallódó gyerek a rendszerben*, Szabad Európa, 2022. 06. 17., <https://www.szabadeuropa.hu/a/melyponton-az-orokbefogadasok-mikozben-egyre-tobb-a-kallodo-gyerekek-a-rendszerben/31900776.html> (letöltve: 2023. 10. 07.).
- CSAPÓ ORSOLYA (2022): *A férfikép változásának vizsgálata az örökbefogadás során*, *Iustum Aequum Salutare*, 18. évfolyam, 2022/3., 7–24., https://ias.jak.ppke.hu/20223sz/01_CsapoO_IAS_2022_3.pdf (letöltve: 2023. 01. 13.).
- DELI JUDIT – SIPOS-BIELOCHRADSKY BERNADETT (2017): *Egységes Képzési Program (EKP) az örökbefogadói tanfolyami képzéshez*, Budapest, Emberi Erőforrások Minisztériuma Népesedés- és Gyermekügyi Főosztály, https://tamogatoweb.hu/letoltes/2017_12_27_orokbefogado_tanfolyam.pdf (letöltve: 2023. 05. 07.).
- ERRC (2007): *Fenntartott érdektelenség. Roma gyermekek a magyar gyermekvédelmi rendszerben*, Európai Roma Jogok Központja, http://www.errc.org/uploads/upload_en/file/02/90/m00000290.pdf (letöltve: 2023. 06. 19.).

- GUBCSI JUDIT – MÁRTONFFY ZSUZSA (2023): *A Nap és a Hold gyermekei. Roma gyermekek örökbefogadása Magyarországon*, Budapest, Találkozás Személyközpontú Alapítvány.
- GYÁMÜGYI ÉS IGAZSÁGÜGYI FŐOSZTÁLY [é.n.]: *Tájékoztató a Szociális és Gyámügyi Osztály tevékenységéről, feladatköréről*, <https://www.kormanyhivatal.hu/download/5/b2/26000/T%C3%A1j%C3%A9koztat%C3%B3%20a%20Szoci%C3%A1lis%20%C3%A9s%20Gy%C3%A1m%C3%BCgyi%20Oszt%C3%A1ly%20feladatk%C3%B6r%C3%A9be%20tartoz%C3%B3%20hat%C3%B3s%C3%A1gi%20elj%C3%A1r%C3%A1sokr%C3%B3l.docx#!DocumentBrowse> (letöltve: 2023. 05. 07.).
- HORVÁTH PÉTER – SÁNDOR ANIKÓ (2017): „Tehát ez abszolút vállalható, élhető, örömteli dolog...” Különleges ellátási igényű gyermekek örökbefogadása Magyarországon, in KÖNCZEI GYÖRGY – HERNÁDI ILONA (szerk.): *Az esélyegyenlőségtől a Taigetoszig?*, kutatási zárótanulmány, Budapest, Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal, 114–153.
- KORMÁNYHIVATAL [é.n.]: *Örökbefogadásra való alkalmasság megállapítása*. [Kormanyhivatal.hu](https://www.kormanyhivatal.hu/download/b/fd/44000/%C3%96r%C3%B6kbefogad%C3%A1sra%20val%C3%B3%20alkalmass%C3%A1g%20meg%C3%A1llap%C3%ADt%C3%A1sa.pdf#!DocumentBrowse), <https://www.kormanyhivatal.hu/download/b/fd/44000/%C3%96r%C3%B6kbefogad%C3%A1sra%20val%C3%B3%20alkalmass%C3%A1g%20meg%C3%A1llap%C3%ADt%C3%A1sa.pdf#!DocumentBrowse> (letöltve: 2023. 05. 07.).
- KSH (2018): *KSH Statisztikai Tükör. Az örökbefogadás helyzete*, <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/orokbefogadas.pdf> (letöltve: 2023. 01. 13.).
- KSH (2023a): *Örökbefogadások, örökbe fogadható gyermekek és örökbefogadók*, https://www.ksh.hu/stadat_files/szo/hu/szo0014.html (letöltve: 2023. 05. 23.).
- KSH (2023b): *Magyar statisztikai zsebkönyv 2022*, Budapest, Központi Statisztikai Hivatal, https://www.bkmkik.hu/attachments/article/6197/Magyar_statisztikai_zsebkonyv_2022.pdf (letöltve: 2023. 06. 19.).
- MAGYARORSZÁG KORMÁNYA (2020): *T/13648. számú törvényjavaslat az egyes igazságügyi tárgyú törvények módosításáról*, <https://www.parlament.hu/irom41/13648/13648.pdf> (letöltve: 2023. 05. 07.).
- MÁTÉ OLGA (2016): *Örökbefogadás*, Infojegyzet 2016/61. Képviselői Információs Szolgálat, https://www.parlament.hu/documents/10181/595001/Infojegyzet_2016_61_orokbefogadas.pdf/6b5efd18-94a6-40cc-ab4c-6de65024a6d2 (letöltve: 2023. 01. 13.).
- NEMÉNYI MÁRIA – TAKÁCS JUDIT (2015): *Örökbefogadás és diszkrimináció Magyarországon*, *Esély*, 27. évfolyam, 2015/2., 32–61., http://real.mtak.hu/23711/1/2015-2-ESELY_Nemenyi_Takacs_Orokbefogadas-es-diszkriminacio.pdf (letöltve: 2023. 01. 13.).
- NEMÉNYI MÁRIA – TAKÁCS JUDIT (2016): *Az örökbefogadási folyamat egy budapesti vizsgálat tükrében*, *Magyar Tudomány*, 177. évfolyam, 2016/2., 168–178., <http://www.matud.iif.hu/2016-02.pdf> (letöltve: 2023. 06. 19.).

- PTK (2012): 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről, https://jogkodex.hu/jsz/ptk_2013_5_torveny_5623265#ss5173; <https://ptk2013.hu/uj-ptk-normaszoveg/uj-ptk-iv-konyv-csaladjog/711> (letöltve: 2023. 05. 07.).
- SOS.HU (2017): 22 visszásság az örökbefogadásban, Budapest, SOS-Gyermekfalu Magyarországi Alapítványa, <https://www.sos.hu/gyereksorsok/22-visszassag-az-orokbefogadasban/> (letöltve: 2023. 01. 13.).
- SOS.HU (2018): Rengeteg előítélettel kell megküzdniük az örökbe fogadó pároknak ma Magyarországon, Budapest, SOS-Gyermekfalu Magyarországi Alapítványa, <https://www.sos.hu/hirek/rengeteg-elotelettel-kell-megkuzdeniuk-az-orokbefogado-paroknak-ma-magyarorszagon/> (letöltve: 2023. 01. 13.).
- SOS.HU (2021): Évente ezer gyerek hiába várja, hogy örökbe fogadják, Budapest, SOS-Gyermekfalu Magyarországi Alapítványa, <https://www.sos.hu/hirek/evente-ezer-gyerek-hiaba-varja-hogy-orokbe-fogadjak/> (letöltve: 2023. 01. 13.).
- SZALMA IVETT (2021): Mesterséges megtermékenyítési eljárásokkal kapcsolatos attitűdök a fiatal gyermektelen nők körében Magyarországon, *Socio.hu – Társadalomtudományi Szemle*, 11. évfolyam, 2021/1., 125–146. DOI: <https://doi.org/10.18030/socio.hu.2021.1.125>
- TAKÁCS JUDIT – SZALMA IVETT (2013): Az azonos nemű párok általi örökbefogadással kapcsolatos attitűdök Magyarországon, *Socio.hu – Társadalomtudományi Szemle*, 3. évfolyam, 2013/1., 1–33. DOI: <https://doi.org/10.18030/socio.hu.2013.1.1>

Attitudes of Adoption in the Hungarian Society

ABSTRACT

The Hungarian state gives special support to families, considering the family as Hungary's most important national resource. In the basic law, family and child protection is fixed as a task, as in CCXI of 2011. in the law on the protection of families, it is also stated that every child has the right, to live in a family and the state supports the adoption.

At the same time, a fluctuating trend can be observed in the field of adoption in our country in the last decade.. We wrote our study based on the analysis of a representative telephone survey of 1,000 people polled by the Századvég Public Knowledge Center Foundation in the fall of 2022, with the aim of getting to know the public's attitudes towards the institution of adoption, and also to get an idea of the characteristics of possible future adopters.

KEYWORDS: adoption, willingness to adoption, attitudes of adoption

PÉNTEKNÉ SIMON NIKOLETT | Szociológus, diplomáit a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen szerezte kultúraszociológia szakirányon. 2017 óta dolgozik kutatóként a Századvégnél. Főbb érdeklődési területei a kultúraszociológia és a családszociológia.

SZODORAI DÓRA | Szociológus, diplomáit a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen szerezte. Főbb kutatási területei a családon belüli konfliktusok és a válás. Az ELTE szociológia doktori programjának hallgatója, a családon belüli konfliktusok és a válás gyermekre gyakorolt hosszú távú hatásának kérdését vizsgálja.

ÓNADI OLIVÉR | Szociológus, alapszakos diplomáját a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen szerezte meg. Jelenleg az ELTE szociológia mesterszakos hallgatója, 2021 óta dolgozik a Századvégnél kutató gyakornokként. Főbb kutatási területei a társadalmpolitika és a családszociológia, azon belül is a mozaikcsaládok társadalmi helyzete.

SZODORAI DÓRA

Konfliktusok hálójában

A High Conflicted Divorced Families fogalom meghatározásainak áttekintése

TANULMÁNY

DOI: 10.56699/MT.2023.4.6

ABSZTRAKT

A nemzetközi szakirodalomban a családkutatás egyik viszonylag új fogalma a *High Conflicted Divorced Families*, amelyet a családon belüli konfliktusok és a válás kutatásánál használnak. A fogalommal olyan családokat igyekeznek leírni, ahol a válás előtt, alatt és után is jellemzőek a szülők közötti heves konfliktusok, amelyeknek a gyermekek is óhatatlanul részesei. Hazánkban még kevésbé ismert ez a fogalom, a külföldi kutatások között azonban egyre több olyan van, amely a válás gyermekekre gyakorolt hatását vizsgálja. Ezek a kutatások igyekeznek felhívni a figyelmet arra, hogy a sok konfliktussal nehezített válás mentálisan és szociálisan is mennyivel nagyobb terhet ró a gyermekekre, s az adott esetben akár a felnőttkoráig is elkísérheti. Tanulmányomban ezt a fogalmat szeretném körbejárni azoknak a kutatásoknak az ismertetésével, összehasonlításával és elemzésével, amelyek maguk is használják, így konkrét példákon is bemutatathatom, milyen esetekben alkalmazzák a fogalmat.

KULCSSZAVAK: konfliktusok, válás, család, szülői konfliktusok

---

A család a társadalom egyik alapköve, a szocializáció talán legfontosabb színtere, hiszen a legalapvetőbb társas kapcsolataink innen erednek, és itt tanuljuk meg, hogyan viselkedünk másokkal életünk során. A családban felmerülő konfliktusok is nagy hatást gyakorolhatnak ránk, akár pozitív, akár negatív értelemben. Önmagában a konfliktusok nem feltétlenül rosszak. Kifejezetten fontos a gyermekek számára, hogy a konfliktusok kezelésének példáját látva a szülőktől megtanulják, hogyan lehet ezekhez viszonyulni, milyen stratégiákat követhetnek. Azonban bizonyos esetekben e konfliktusok olyan mértékűvé válnak, hogy már káros hatásúak lehetnek – akár egészen hosszú távon is.

A nemzetközi szakirodalom és a kutatások ezért is fedezték fel maguknak a családon belüli konfliktusokat, amelyek nagy számban elérhetőek a kutatók számára – bár

nem mindig könnyű rájuk találni. A kutatások célja jellemzően az, hogy a gyermekek viselkedésében bekövetkezett változásokat megfigyeljék, és megoldásokat kínáljanak arra, hogyan lehet elkerülni a káros helyzeteket, vagy kezelni őket, ha már a megelőzés nem lehetséges. A gyermekeket érő hatásokat sokan és sokféle kérdés kapcsán vizsgálták már, így az ezzel a témával foglalkozó kutatásoknak szerteágazó előzményeik vannak. Nem meglepő talán, hogy nemcsak a szociológia, hanem a pszichológia területén is, sőt nyugodtan kijelenthetjük, hogy a családon belüli konfliktusok vizsgálata a két tudomány közös területe. A következőkben igyekszünk áttekinteni a High Conflicted Divorced Families fogalmának meghatározásait, és valamilyen összegzést adni a lényegéről. Ezután bemutatjuk a kutatásokat, amelyek a fogalommal foglalkoztak. Teljességre természetesen nem törekedhetünk, hiszen jóval több kutatás született már a témában, mint amennyit jelen tanulmányunkban be tudnánk mutatni, de amennyire csak lehetséges, igyekszünk átfogó képet adni az eddig született legfontosabb eredményekről.

Olyan kutatásokat választottam ki, amelyekről úgy gondolom, jól példázzák egy-egy tématerület szempontjait a fogalommal kapcsolatban. Hasznosabbnak láttam egy teljesen új fogalom esetében néhány konkrét példa bemutatását, mint a vele foglalkozó összes tanulmány tömény áttekintését. A kutatásokat a vizsgált területek szerint mutatom be, így láthatóvá válik, mennyire szerteágazók.

A FOGALOMRÓL

Mielőtt mélyebben elkezdenénk végigvenni a fogalom legfontosabb pontjait, annyit tisztáznunk kell, hogy sajnos még nem létezik egységes meghatározása. Vannak elemek, amelyeket szinte minden esetben felfedezhetünk, de nem mondhatjuk, hogy „ennek a fogalomnak ez a meghatározása”. A konfliktusos családok definiálása önmagában is nehéz lenne, hiszen egy család lehet úgy konfliktusos, hogy közben mindenki be tudja tölteni benne a szerepét, és a család jól működik, képes azt a biztonságot, érzelmi támogatást nyújtani, amelyre a tagjainak szükségük van, gazdaságilag stabil, és így tovább. Lehet azonban egy család olyan módon konfliktusos, hogy ezeket a funkciókat már képtelen ellátni, és leginkább csak az tartja össze, hogy a tagjai valamilyen külső körülmény miatt nem tudnak kilépni belőle. Rachel Treloar úgy határozza meg, hogy a különösen konfliktusos válások „nem csupán egyéni vagy interperszonális problémák. Ez egy komplex folyamat, amelyben sok a közrejátszó tényező és a lehetséges út a továbbiakat illetően” (Treloar, 2019: 95). Pontos operacionalizálást és konceptualizálást a kutatások többségénél nem láthatunk, legalábbis a tanulmányokban, ami miatt sok kérdés felmerülhet a fogalom használatával kapcsolatban. Mivel nincs egységes meghatározás, a konkrét kutatásokban használt definíciók és mérőeszközök is a kutatókra vannak bízva – ez rendkívül nagy szabadságot ad, de komoly kérdéseket is felvet.

A fogalom magyar fordítása is komoly problémát okoz, mert a *high* szó egyszerre utal a konfliktusok gyakoriságára és hevességére. Itt kell kitérnünk arra, hogy milyen konfliktusok férnek bele a fogalomba. Fontos kiemelni, hogy amikor ebben az esetben

konfliktusos családokról beszélünk, akkor nem olyanokra gondolunk, amelyekben a konfliktus a fizikai vagy szexuális erőszakig eszkalálódott. Ez nagyon lényeges megkövetés, mert amint olyan családokról beszélünk, amelyekben fizikai vagy szexuális erőszak is történik, egészen más típusú problémáról van szó. Nemcsak dinamikájukat tekintve, de az okozott traumák szintjén is teljesen máshogy működnek ezek a családok, és megkülönböztetésük rendkívül fontos. Jelen tanulmányban a *különösen konfliktusos* fordítást alkalmazom, mert véleményem szerint ez áll a legközelebb ahhoz az értelemhez, amelyben az angol fogalmat használják.

Jon K. Amundson és Jennifer Short (2018) például úgy fogalmaz, hogy ezekben a családokban állandósult a konfliktusos állapot. A családban – ahelyett, hogy adaptálódnának, és a megoldást keresnék – a konfliktus és a saját igazuk bizonyítása lesz a fontos. Eközben pedig háttérbe szorulnak szülői funkciók és a gyermekkel való foglalkozás. Ebben a definícióban a konfliktusos *kapcsolat* áll a középpontban, kevésbé fontos a válás, bár a legtöbb esetben ez is része a fogalomnak. Stella Laetas és Michelle Khasin (2021) annyival egészítik ki a definíciót, hogy bevonják a válást is, azaz minden olyan aspektust (gyermekelhelyezés, tartásdíjfizetés), amely a jogi folyamat során vitás lehet. Ezzel kapcsolatban ők is megjegyzik, hogy a folyamat akár hosszú évekre elhúzódhat.

Shayne Anderson és munkatársai 2011-ben megjelent *Defining high conflict* című cikkükben kísérletet tesznek a fogalom definiálására. A különösen konfliktusos párkapcsolatokat úgy határozzák meg, hogy jellemzőiket két csoportba sorolják. Az elsőt az *átható negatív cserék* csoportjának nevezik, és a következők tartoznak ide: destruktív kommunikációs minták, defenzív viselkedés, visszatámadás, a konfliktus gyors eszkalálódása, szüntelen változtatási próbálkozások és ezek állandó elutasítása, negatív viselkedési minták. A második csoport az *ellenséges, bizonytalan érzelmi környezeté*, ide erős negatív érzelmek, a biztonságérzet hiánya, az egymással szemben megnyilvánuló bizalmatlanság, a trianguláció és a behálózás tartozik (Anderson et al., 2011: 15). Ha tehát ezek megfigyelhetők egy párkapcsolatban, akkor különösen konfliktusos kapcsolatról beszélhetünk. Ennek vizsgálata, mint a felsorolásból láthatjuk, rendkívül bonyolult és kevésbé jól használható.

Shely Polak és Michael Saini szintén a kutatásokban használt definíciók valamifajta szintézisét igyekeznek megalkotni. Az ökológiai tranzakció modelljével elemzik az összegyűjtött cikkeket, s arra a következtetésre jutnak, hogy ez a különösen konfliktusos helyzet nem egyetlen rendszert érint, „hanem összetett, sokrétű, a családot, a párt és a gyerekeket körülvevő több rendszer integrációja” (Polak–Saini, 2019: 131). Eredményeik alapján úgy látják, hogy a megvizsgált kutatásokban használt definíciók közül

---

A családban – ahelyett, hogy adaptálódnának, és a megoldást keresnék – a konfliktus és a saját igazuk bizonyítása lesz a fontos. Eközben pedig háttérbe szorulnak szülői funkciók és a gyermekkel való foglalkozás.

---

egyik sem fedett le minden aspektust, és egyik sem jobb a másiknál. A szerzők javaslata egy olyan komplex meghatározás, amely magában foglalja a tipológiákat és dimenziókat annak függvényében, hogy mely rendszert tekintik központinak.

Ryan D. Davidson és munkatársai (2014) két csoportra bontják a meghatározásokat. Az elsőbe tartozó szerzők olyan konceptualizálást javasolnak, amelynek alapja a konfliktusok témája (problémaközpontú vagy személyes), az, hogy milyen tanult viselkedési formák jelennek meg bennük, és mennyire áthatók (szituatívák vagy krónikusak). A másik csoportba tartozó szerzők a konfliktus természetét két klaszterben vizsgálják: a viselkedésben és az érzelmekben. „A különösen konfliktusos viselkedések olyan átható negatív változások, amelyeket védekező hozzáállás, szóbeli és fizikai agresszió, személyes sértések és a házasság hanyatlása jellemez” (Davidson et al., 2014: 30).

Davidsonék összefoglalása ellenére a fizikai erőszakot nagyon kevés esetben említik, és még kevesebbszer jelenik meg a vizsgálatokban, így nem tekinthetjük a konfliktusok központi elemének. A szerzők azt is megjegyzik, hogy a pontos definiálás azért is nehéz, mert bizonyos mértékig természetesen a konfliktusok a válás során, sőt minden párkapcsolatban megjelenhetnek olyan elemek, amelyeket felsoroltak. Kiemelik emellett, hogy a gyermekekre tett hatások nagyban függenek attól, hogy e konfliktusok mennyire gyakoriak. Végül az alábbi meghatározást alkalmazzák: „A különösen erős konfliktusok olyan konfliktusok, amelyek a válás kimondása után is folytatódnak, átlépnek határokat (a pénzügyi konfliktus áttérjed a nevelési vitákra), okozói vagy súlyosbító tényezői a szülői pszichopatológiának (depresszió, alkoholizmus vagy szerhasználat, szorongás), és visszavetik a hatékony szülői együttműködést” (Davidson et al., 2014: 30).

A fenti definíció a legtöbb elemében lefedi a tanulmányok többsége által használtakat, azonban egy dolgot ki kell emelnünk. A High Conflicted családokban a kutatások döntő része szerint nincs szó fizikai erőszakról. A szóban forgó esetekben a szülők közötti konfliktus rendkívül gyakori és heves, de nem fajul tettelegességgé. Ezenkívül azonban a másik szidalmazásától a manipuláción át a tárgyak dobálásáig minden elképzelhető. Fontos még, hogy e konfliktusok hosszabb időn keresztül zajlanak. Ezt onnan is tudhatjuk, hogy a fogalomban is szerepel, hogy elvált családokról van szó. Márpedig a válás hosszadalmas folyamat, van, hogy hónapokat, de akár éveket is igénybe vehet, mire eljutnak a szülők arra a pontra, hogy jogi szempontból elváljanak egymástól, a konfliktusok azonban a válás után is folytatódnak.

Beth Archer-Kuhn 2018-as cikkében az ausztrál jogi gyakorlat elemzésén keresztül mutatja be, hogy a különösen konfliktusos kapcsolat nem ugyanaz, mint a családon belüli erőszak. Habár ő maga mellett érvel, hogy a jogi gyakorlatnak nem kellene különbséget tennie, korábbi kutatásokra hivatkozva több olyan pontot is felsorol, amelyben a családon belüli erőszak és a különösen konfliktusos kapcsolatok különböznek. A különösen konfliktusos kapcsolatokban a szülők mindig a másikat nevezik meg a probléma forrásaként, míg egy bántalmazó kapcsolatban a bántalmazó a bántalmazottat fogja

beállítani a probléma forrásaként, valamint előbbiben a hatalmi viszonyok is sokkal kiegyenlítettebbek. Érthető azonban Archer-Kuhn álláspontja, miszerint az okozott károk tekintetében nem kellene szem elől téveszteni a különösen konfliktusos családokat mint a gyermek számára kevésbé káros környezetet.

A TÉMÁBAN KÉSZÜLT KUTATÁSOK

A tanulmány következő részében olyan kutatásokat mutatunk be röviden, amelyek a High Conflicted Divorced Families fogalmat használják, így lehetőségünk nyílik arra, hogy a vele kapcsolatos kutatások keresztmetszetét adjuk. Természetesen a jelen munkában nincs arra lehetőség, hogy minden kutatást ismertessünk, ezért igyekszünk inkább a jellemzőbb típusokat és témákat áttekinteni. Ezek mentén a fogalom és használata is tisztábban érthetővé válik, ami kitölti az egységesen használt fogalom hiánya által okozott űrt.

Tanárok tapasztalatai gyerekekkel kapcsolatban

Elsőként a már említett Stella Laletas és Michelle Khasin által készített 2021-es kutatást mutatjuk be, amely általános iskolai tanárok tapasztalatain keresztül igyekezett képet alkotni azokról a gyerekekről, akiknek a szülei különösen konfliktusos váláson mentek keresztül. A kutatás nagy erőssége, hogy ily módon a válás előtt, alatt és után is gyűjthettek információt a gyerekekről anélkül, hogy rendkívül költséges és bonyolult longitudinális vizsgálatot kellett volna készíteniük. Hátránya viszont, hogy csak közvetett információkat tudtak gyűjteni, mivel magukkal a gyerekekkel vagy a szülőkkel nem beszéltek.

A félig strukturált interjúk alapján a kutatásban részt vevő pedagógusok segíteni szerették volna a gyerekeket, akiken a szorongás jeleit látták, de ki is merültek abban, hogy olyan gyerekekkel dolgoztak együtt, akiknek a világa éppen darabokra tört. Konfliktusosnak és zavarodottnak írták le őket, szomorúságról és frusztrációról számoltak be, amelyet diákjaik a szülők konfliktusai miatt éreztek. A tanárok úgy látták, hogy a gyerekek a legsebezhetőbbek. Éppen ezért aggódtak, hogy lassabban fejlődnek, és tanulmányi előrehaladásuk is veszélybe kerül, mivel nem tudnak koncentrálni, sem a pedagógusokkal vagy a társaikkal együttműködni, így a lemorzsolódás esélye is magasabb lett. A szerzők kiemelik, hogy mivel a családon belül évekig is fennállhat ez az állapot, a gyerekeken észlelt hatások is hosszú időn keresztül jelentkezhetnek.

Szülői szempontok

A váláskutatás szakirodalmának jelentős részét alkotják azok a vizsgálatok, amelyek a szülők szempontjából elemzik a jelenséget. A különösen konfliktusos válások esetében is fontos lehet látni, hogy a szülők oldaláról mi történik, mit élnek át. Azonban meg kell jegyeznünk, hogy mivel a folyamat egyik kulcsmozzanata, hogy a szülőket az egymással való csatározás foglalja le, e vizsgálatok eredményei nem sokban különböznek attól,

amit egy „általánosan elvált” párokkal kapcsolatos kutatásból kapnánk. A lényegét ugyanis nem a két szülő között lezajló konfliktusok jelentik, hanem ezek hatása a gyermekekre.

Gyermektelen párok esetében is lehetnek hasonlóan súlyos problémák, mint a különösen konfliktusos családokban, de előbbieknél természetesen hiányzik a konfliktus abból adódó eleme, hogy a szülők konfliktusa elvonja a figyelmet a gyerekekről. Mindennek alapján az a következtetés adódik, hogy a korábban bemutatott definíciókból ki kell emelnünk, hogy a különösen konfliktusos válások családokat érintenek, amelyekben a párnak már van gyermeke, és nem csak párokat, amelyek elválnak.

Rachel Treloar 2019-es cikkében a szülői szempontokat vizsgálja a különösen konfliktusos válások esetében. Tizennyolc anyával és hét apával készített, félig strukturált interjúkat használó kutatásának eredményei alapján mindkét fél megszenvedte ezeket a válásokat. Pénzügyi szempontból az anyák visszatérése a munkaerőpiacra problémás volt, mivel a gyerekek jellemzően náluk maradtak, ugyanakkor az apák életét nagyban nehezítették a velük szemben támasztott pénzbeli elvárások, és szívesebben foglalkoztak volna a gyerekekkel a munka helyett. Komoly problémákat okozott emellett, hogy a feladatok megosztását nem egyformán értelmezték, ami hosszan elnyúló konfliktusokat eredményezett. A résztvevők közel fele vett részt terápiában – egyedül vagy csoportosan –, illetve egy részük csatlakozott olyan kezdeményezésekhez, amelyek a törvényi szabályozás megváltoztatására irányultak.

Ezeket a szerző a továbblépés fontos részének látja, mind a terápiát, mind pedig a kezdeményezésekhez való csatlakozást, és úgy gondolja, a szülők rajtuk keresztül adnak értelmet (*making meaning*) a velük történeteknek. Ezek nemcsak ahhoz voltak szükségesek, hogy képesek legyenek továbblépni, hanem ahhoz is, hogy a későbbiekben működőképessé tudják tenni a szülői viszonyukat. Fontos emellett, hogy nemcsak egymás között kellett rendezniük a viszonyt, hanem a gyermekükre is újra figyelmet kellett fordítaniuk, és ez is akkor volt lehetséges, ha képesek voltak feldolgozni a korábbi problémákat. Azok az alanyok tudtak a leginkább fejlődni és továbblépni, akik vagy szakember segítségét kérték, vagy olyan szociális kapcsolatokkal rendelkeztek, amelyek támogatták őket ebben a folyamatban. Ez azonban nagyban összefüggött a pénzügyi és társadalmi helyzetükkel – a rosszabb anyagi helyzetben lévő, alacsonyabb végzettségű szülők nem tudtak hozzáférni ilyen segítséghez.

Jogi szempontok

Röviden fontos kitérnünk arra, hogy vannak olyan kutatások, amelyek a jogi gyakorlat szempontjából vizsgálják a kérdést. A váláshoz mindig hozzákapcsolódik, hogy van egy jogi gyakorlat, amely megszabja a kereteket, és a különösen súlyos esetek, így a különösen konfliktusos válások bírósági szakasza is elhúzódhat. Ezek az elemzések arra igyekeznek felhívni a figyelmet, hogy a bírósági gyakorlatnak is külön figyelmet kell fordítania ezekre a válásokra, illetve monitorozzák a jelenlegi gyakorlatot is.

A bírósági folyamatok vizsgálata azért is fontos és érdekes, mert kilép a család szűk keretei közül, és egyfajta társadalmi reakcióval találkozunk a bíróságok és ügyvédek gyakorlatában, akik igyekeznek valamifajta rendet kialakítani a kusza családi viszonyok közt. Bizonyos szempontból itt könnyen megfogható, hogy mely esetek tartoznak a különösen konfliktusos válások közé, mivel a tárgyalások során felhozott problémák, a kommunikációs minták jól mutatják, hogy mennyire képesek a szülők figyelmet fordítani arra, hogy védjék a gyermek(ek) érdekeit. Fontos megjegyeznünk, hogy a hazai gyakorlatban sem minden válás jut el a bírósági szakaszig, vagyis az ezzel a módszerrel vizsgálható válások erős szűrésen esnek át.

Alexa N. Joyce (2016) kutatása erre építve a bírósági gyakorlatot és egyes eseteket vizsgál, részben azt is bemutatva, hogy a bíróságon elhangzottakból hogyan rajzolódik ki egy különösen konfliktusos válás körvonalai. Emellett egy olyan szempontot is felvet, amelyet érdemes alaposan átgondolni: tekinthetjük-e a különösen konfliktusos váláson áteső gyermekeket érzelmileg elhanyagoltnak? Definíció szerint, ahogy a tanulmány elején is említettük, rávágthatjuk, hogy igen. A különösen konfliktusos válások egyik általánosan elismert vonása, hogy a szülőket kimeríti az egymással való konfliktus és a másik „legyőzése”, így sem érzelmileg, sem más módon nem tudnak segíteni a gyermekeiknek, vagy odafigyelni rájuk. Az érzelmi elhanyagolás, ahogy a szerző is kiemeli, akár olyan súlyos problémákat is okozhat, mint a fizikai elhanyagolás és ezzel az egészség veszélyeztetése vagy a bántalmazás. Ezt azonban rendkívül nehéz megfogni, definiálni vagy akár észrevenni.

Az, hogy az érzelmi bántalmazás vagy elhanyagolás súlyos gondokat okozhat, talán már mindenki számára elfogadható tény, de nem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy még mindig van mit tenni a bántalmazással szemben – szándékosan általános értelemben használva a szót. Nem véletlen, hogy komoly kampányok és programok foglalkoznak azzal, hogy felhívják a figyelmet az ilyen esetekre, és lehetőséget biztosítanak arra, hogy a bántalmazottak segítséget kérjenek. Az érzelmi bántalmazás vagy elhanyagolás kevésbé megfogható probléma, mivel a fizikai bántalmazás – ha mégoly nehezen is bizonyítható – legalább jár néhány olyan tünettől, amely látható és mindenki számára érthető. Még ilyenkor is hosszú idő telhet el, mire valakinek feltűnik, hogy probléma van, abban az esetben pedig, ha nincsenek efféle jelek, még rosszabb a helyzet.

Fiatal felnőttekkel készült vizsgálatok

Bizonyos kutatások fiatal felnőttekkel készültek, és visszatekintve elemzik, hogy milyen hatással voltak rájuk a szüleik konfliktusai és válása. Ezek a vizsgálatok hosszabb időintervallumot ölelnek fel, így képesek jobb rálátást adni, hogy milyen hatással volt a konfliktus a gyermekekre az évek során. Talán e kutatások a legérdekesebbek, de a legtöbb kérdést is ezek vetik fel azzal kapcsolatban, hogy mennyire lehetséges a feltételezett ok és az okozat összekapcsolása. Bár voltak longitudinális vizsgálatok – elsősorban

a pszichológia területén –, amelyek hosszú távon figyelték meg a válás és a szülői konfliktusok hatásait, mivel rendkívül sokba kerülnek, bonyolultak és rengeteg nehézséggel járnak, talán ezekből van a legkevesebb, és a legtöbb vitát vethetik fel a megbízhatósággal és a háttérokok azonosításával kapcsolatban.

Pszichológiai és biológiai hatások

Egyes kutatások kifejezetten biológiai és pszichológiai szempontból vizsgálják, hogy a különösen konfliktusos szülői kapcsolatoknak és válásoknak milyen hatásuk van a gyermekekre. E vizsgálatok legnagyobb problémája, hogy olyan területét akarják megragadni a kérdésnek, amely nagyon nehezen érhető el. Egy válás és a szülői konfliktusok ideje alatt kifejezetten gyermekeknél vizsgálni, hogy milyen tüneteket mutatnak, rendkívül nehéz, így nem sok ilyen kutatás készült. Kivételes példa a *No Kids in the Middle* program, amely azzal a céllal jött létre, hogy segítse azokat a családokat, amelyekben a válás különösen konfliktusos, és külön figyelmet fordítson a gyermekekre. Azonban meg kell említenünk, hogy ez egy társadalmi intervenció program, vagyis elsődlegesen segíteni akart ezeken a családokon, és kutatási részét inkább csak az alkalom szülte. Ettől függetlenül érdekes eredményeket mutatott fel Aurelie M. C. Lange és munkatársai 2021-ben végzett kutatása – szintén ezzel a programmal kapcsolatban –, amelyben a gyermekek poszttraumás stressz szindrómás tüneteit vizsgálták, amelyek a különösen konfliktusos válásból fakadtak. Azt sajnos nem tudjuk meg, hogy a kutatás során pontosan milyen tüneteket soroltak ide. Az eredmények alapján van kapcsolat a szülői konfliktusok és a gyermekek tünetei között, amelynek hatását csak súlyosbítja, ha a szülők konfliktusa elhúzódik (Lange et al., 2022).

A kutatások eredményei alapján vannak mérhető hatások, amelyeket ugyan nem könnyen, de ki lehet mutatni, s még nehezebben lehet a konfliktusokhoz vagy a váláshoz kötni őket, hiszen egy gyermeknél más tényezők is okozhatnak olyan stresszt, amely kiválthat ilyen tüneteket (alvászavar, ingerlékenység, a baráti kapcsolatok hiánya vagy elvesztése stb.). A korábban már említett érzelmi biztonság hiánya is okozhat ilyen problémákat. A szülők érzelmi elérhetetlensége, hogy nem tudnak kellő türelemmel és odafigyeléssel foglalkozni a gyermekkel, szintén olyan stresszhelyzetet okozhat, amely akár közvetlenül, akár a későbbiekben problémák forrása lehet, akár a viselkedésükben, akár a biológiai folyamatokban. Ryan D. Davidson és munkatársai (2014) összefoglaló munkájukban nagyon jól látják, hogy a válással foglalkozó legtöbb kvantitatív kutatás – és ez sajnos az ebben a témában született vizsgálatok nagy részére igaz – nem igazán kapcsolódik össze, legalábbis nem alkotnak összefüggő képet arról, hogy mi is történik a gyermekekkel ilyen élethelyzetben, és erre milyen reakciókat adnak. Egyetlen példát említve: a tanulmány az alvászavart tipikusan ilyen tünetként azonosítja, amely rövid távon is csökkenti a gyermek stressztűrő képességét, hosszabb távon pedig ennél még mélyebb, komolyabb viselkedési problémákat okozhat, amelyek mind az alvási nehézségekre vezethetők vissza – akár egészen felnőttkorig.

Longitudinális vizsgálatok

Paul R. Amato több cikkében is foglalkozik a válás és a gyermekekre tett hatásának különböző aspektusaival, hol primer eredményeket bemutatva, hol pedig korábbi kutatásokat összefoglalva. Az ő munkáján keresztül ismertetjük röviden az alábbiakban a hosszú távú kutatások eredményeit és lehetőségeit. Ahogy már említettük, igazán pontosan csak ilyen vizsgálatokkal lehet megfigyelni és felderíteni azokat a hatásokat, amelyek a gyerekeket nemcsak a válást követő néhány évben érintik, hanem akár egészen felnőttkorukig elkísérik őket.

Több kutatás nem egyértelmű eredményekkel zárult, amelyek inkább csak azt jelzik, hogy lehetnek hosszú távú hatások – vagyis olyanok, amelyek a gyerekek fiatal felnőtt koráig nyúlnak –, de nem tudnak perdöntő bizonyítékokkal szolgálni. Amato és Cheadle (2005) a *Fixed Effects* (rögzített hatások) módszerével készített elemzésükben arra jutottak, hogy a válás a gyermekek teljesítményének és alkalmazkodóképességének következetes csökkenésével jár, és ez a hatás ugyanúgy érvényes volt a fiatal felnőttekre is. A korai – már ismert – hatásokat kizárva is arra jutottak, hogy a gyermekek jóllétére gyakorolt negatív hatás egészen fiatal felnőtt korukig tarthat.

Kockázat vagy reziliencia

Reine C. van der Wal és munkatársai (2019) 8–18 éves gyermekek rezilienciáját figyelték meg, hogy egy különösen konfliktusos válás után mennyire képesek alkalmazkodni az új helyzethez. Az általuk vizsgált 148 gyermek esetében azt találták, hogy többségük képes az alkalmazkodásra, és a traumák mértéke sem volt jelentős. Azonban azt is megjegyzik, hogy egyéni szinten minél traumatikusabb hatással volt rájuk a konfliktus és a válás, annál nehezebben alkalmazkodtak. Emellett a szerzők hangsúlyozzák, mennyire fontos, hogy a gyermekek önbecsülése stabil legyen, mivel ez az alkalmazkodóképesség alapja. Ahogyan korábban említettük, más kutatások is arról számoltak be, hogy a gyermekek többsége képes alkalmazkodni a válás után, de a különösen konfliktusos válások esetében jelentős azok száma, akik akár hosszú távon is problémákkal küzdenek.

Van der Walék kutatása tehát kissé ellentmondásos eredményekkel zárult, aminek az az oka, hogy kvantitatív adatokra támaszkodtak, amelyeket a gyermekek maguk adtak meg a kérdőívekben. Ennek következtében nem volt lehetőség megismerni az alkalmazkodás és a gyermekeket ért traumák mélységét. Természetesen az így született eredmények is rendkívül fontosak, de szükséges volna kvalitatív módszerekkel megvizsgálni a téma mélységét is, mert a kvantitatív eredmények kevésbé súlyosnak mutathatnak olyasmint, ami valójában komoly odafigyelést igényel.

ÖSSZEZÉS

Bár a High Conflicted Divorced Families fogalomnak nincs egységesen elfogadott definíciója, sok olyan kutatás használja, amelyek különböző szempontból vizsgálják a válást és a szülők közötti konfliktusokat. A tanulmányban csupán néhány példát tud-

tunk bemutatni, inkább csak felhívva a figyelmet, hogy milyen szerteágazó és jelentős a téma. A legfontosabb, hogy olyan családokról van szó, amelyek tagjai a szülőpár és legalább egy gyermek, emellett pedig a szülők konfliktusának mértéke különbözteti meg őket a váláson átesett többi családtól. A különösen konfliktusos családokban a szülők, akiknek a konfliktusa átveszi az irányítást, nem tudnak megfelelően figyelni a gyermekeire és érdekeire, érzelmileg nem elérhetőek számára. Emiatt az számos problémát élhet át. Akadt kutatás, amely egyenesen a poszttraumás stressz szindrómához hasonlította ezek tüneteit, mások „csak” szorongásról és alvászavarról számoltak be. Néhány kutatás hosszabb időn keresztül is vizsgálta a gyermekeket, egészen a fiatal felnőttkorig, és bár nincsenek perdöntő bizonyítékok, úgy tűnik, hogy egyes hatások akár ilyen hosszú időn keresztül is jelentkezhetnek a gyermekeknél.

A High Conflicted Divorced Families fogalom egységesebb meghatározása, leírása mindenképpen szükséges lenne, további széles körű kutatása pedig elengedhetetlen ahhoz, hogy megérthessük, az esetek kis százalékába tartozó, de annál jelentősebb különösen konfliktusos válások hogyan hatnak a gyermekekre.

Felhasznált irodalom

- AMATO, PAUL R. (2010): Research on divorce. Continuing trends and new developments, *Journal of Marriage and Family*, 72. évfolyam, 2010/3., 650–666. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2010.00723.x>
- AMATO, PAUL R. – CHEADLE, JACOB (2005). The long reach of divorce. Divorce and child well-being across three generations, *Journal of Marriage and Family*, 67. évfolyam, 2005/1., 191–206. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.0022-2445.2005.00014.x>
- AMUNDSON, JON K. – SHORT, JENNIFER (2018): Risk regulation in high-conflict parenting, *Journal of Divorce & Remarriage*, 59. évfolyam, 2018/6., 528–537. DOI: <https://doi.org/10.1080/10502556.2018.1458205>
- ANDERSON, SHAYNE RAY – ANDERSON, STEPHEN A. – PALMER, KRISTI L. – MUTCHLER, MATTHEW S. – BAKER, LOUISA K. (2011): Defining high conflict, *American Journal of Family Therapy*, 39. évfolyam, 2010/1., 11–27. DOI: <https://doi.org/10.1080/01926187.2010.530194>
- ARCHER-KUHN, BETH (2018): Domestic violence and high conflict are not the same. A gendered analysis, *Journal of Social Welfare and Family Law*, 40. évfolyam, 2018/2., 216–233. DOI: <https://doi.org/10.1080/09649069.2018.1444446>
- DAVIDSON, RYAN D. – O'HARA, KAREY L. – BECK, CONNIE J. A. (2014): Psychological and biological processes in children associated with high conflict parental divorce, *Juvenile and Family Court Journal*, 65. évfolyam, 2014/1., 29–44. DOI: <https://doi.org/10.1111/jfcj.12015>
- JOYCE, ALEXA N. (2016): High-conflict divorce. A form of child neglect, *Family Court Review*, 54. évfolyam, 2016/4., 642–656. DOI: <https://doi.org/10.1111/fcre.12249>
- LALETAS, STELLA – KHASIN, MICHELLE (2021): Children of high conflict divorce. Exploring the experiences of primary school teachers, *Children and Youth Services Review*, 127, 106072. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2021.106072>
- LANGE, AURELIE M. C. – VISSER, MARGREET M. – SCHOLTE, RON H. J. – FINKENAUER, CATRIN (2022): Parental conflicts and posttraumatic stress of children in high-conflict divorce families, *Journal of Child & Adolescent Trauma*, 15. évfolyam, 615–625. DOI: <https://doi.org/10.1007/s40653-021-00410-9>
- POLAK, SHELY – SAINI, MICHAEL (2019): The complexity of families involved in high-conflict disputes. A postseparation ecological transactional framework, *Journal of Divorce & Remarriage*, 60. évfolyam, 2019/2., 117–140. DOI: <https://doi.org/10.1080/10502556.2018.1488114>
- TRELOAR, RACHEL (2019): Parents making meaning of high-conflict divorce, *Australian and New Zealand Journal of Family Therapy*, 40. évfolyam, 2019/1., 85–97. DOI: <https://doi.org/10.1002/anzf.1347>

VAN DER WAL, REINE C. – FINKENAUER, CATRIN – VISSER, MARGREET M. (2019):
Reconciling mixed findings on children's adjustment following high-conflict
divorce, *Journal of Child and Family Studies*, 28. évfolyam, 2019/2., 468–478.
DOI: <https://doi.org/10.1007/s10826-018-1277-z>

In a Web of Conflicts

Overview of definitions of High Conflicted Divorced Families

ABSTRACT

One of the relatively new concepts of family research in the international literature is High Conflicted Divorced Families, which is used in the research of intra-family conflicts and divorce. The term is used to describe families where violent conflicts between the parents are typical before, during and after the divorce, in which the children are also inevitably a part. It is an even less well-known concept in our country, although there are more and more studies abroad that examine the effects of divorce on children. These researches try to draw attention to how much more a divorce complicated by many conflicts puts a greater burden on the child mentally and socially, which can accompany them even into adulthood. In my study, I would like to explore this concept by comparing and analyzing the researches that use the concept themselves, so I can also show concrete examples in which cases the concept is used.

KEYWORDS: conflict, divorce, family, parental conflicts

SZODORAI DÓRA | Szociológus, diplomáit a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen szerezte. Főbb kutatási területei a családon belüli konfliktusok és a válás. Az ELTE szociológia doktori programjának hallgatója, a családon belüli konfliktusok és a válás gyermekre gyakorolt hosszú távú hatásainak kérdését vizsgálja.

MISZLAI PÉTER

Az örökbefogadás a gyermek oldaláról

Érdekek és dilemmák

TANULMÁNY

DOI: 10.56699/MT.2023.4.7

ABSZTRAKT

A tanulmány a család és az örökbefogadás sokszínű kérdéseit követően az örökbefogadás formáit és gyakorlati aspektusait kívánja bemutatni elméleti és gyakorlati szempontból. Központi kérdése a gyermek legfőbb érdeke, mely számos szakmai kihívást, dilemmát indukál. Hosszabb-rövidebb folyamat, míg a gyermek örökbe fogadó családba kerül. Ezen eljárás során is számos szakmai kérdés merül fel, melyekre a legmegnyugtatóbb megoldás megtalálása nem egyszerű feladat, hiszen az örökbe fogadott gyermek életében két szülőpárról van szó: a vér szerinti és az örökbe fogadó szülőkről.

KULCSSZAVAK: család, örökbefogadás, a gyermek legfőbb érdeke

A Máltai *Tanulmányok* folyóirat a társadalom-bizalom-család tematikában hirdetett meg publikációs lehetőséget. Az örökbefogadás mindhárom megjelölt hívószóhoz kiválóan kapcsolódik. Jelen tanulmányban csak arra vállalkozom, hogy az örökbe fogadó család definíciós kérdéseit követően egyes szakmai és jogi kérdéseket, azok gyakorlati aspektusait, dilemmáit megvilágítsam. Arra törekszem, hogy elsősorban a gyermek érdekei, szempontjai szerint vizsgáljam a témát. A terület nagyon sokrétű, így több helyen csak utalásra, kérdésfeltevésre van lehetőség, mellyel fel kívánom hívni a figyelmet a további diskurzus szükségességére, esetleg kutatások végzésére.

Magyarországon az utóbbi éveket vizsgálva a gyámhatóságok közel ezer vagy több mint ezer gyermek esetében engedélyeztek¹ örökbefogadást. A statisztika alapján az örökbe fogadni szándékozók száma jelentősen magasabb, mint az örökbe fogadható gyermekeké. A média rendszerint azt hangsúlyozza, hogy mennyi szülő vár gyermekekre, a gyermekek oldaláról azonban kevés szó esik. Emellett kihívást jelent az is, hogy a jogalkotó szinte minden évben kisebb-nagyobb mértékben módosít az irányadó szabályokon.

Keresztes-Takács Orsolya az örökbefogadás szociálpszichológiai és interkulturális aspektusait vizsgálva arra a figyelmet érdemlő megállapításra jut, hogy ma Magyarországon magas a család és a gyermek értéke, a házasság vagy a párkapcsolat egyik lépcsőfoka a gyermekvállalás, az örökbefogadás azonban pótmegoldás az „igazi család” helyett. Egy kutatásra is hivatkozik, amely arra világít rá, hogy a megkérdezett örökbe fogadott gyermekek egyharmada azt gondolja, hogy az „emberek azt várják, hogy az örökbe fogadott gyermeknek problémája legyen” (Keresztes-Takács, 2019: 17).

CSALÁD ÉS ÖRÖKBEOFAGADÁS

„A család a társadalom természetes és alapvető egysége, a házastársak és legközelebbi rokonok kapcsolatainak történelmileg változó formája, amelyben egyaránt megtalálható a nagy- és kis család” (Csiky-Filó, 2003: 11).

A családdefiníció kodifikálásának nehézségeire több szerző is felhívta a figyelmet (Reiderné, 2014; Somfai, 2013; Pásztor, 2022). A jogalkotó Magyarország alaptörvényének módosításával mégis rögzítette, hogy „a családi kapcsolat alapja a házasság, illetve szülő-gyermek viszony” (Magyarország Alaptörvényének negyedik módosítása, 2013. március 25.). A szakirodalomban az az álláspont, hogy a családi kapcsolat ennél tágabb kategória (Hegedűs, 2020; Barzó, 2021).

A családi kapcsolatokra vonatkozó jogszabályok közül kiemelendő a Polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) negyedik könyve. Ez a jogszabály nem írja le a család vagy a szülő-gyermek viszony definícióját, hanem a nyolcadik könyv „Záró rendelkezések” című fejezetében az értelmező rendelkezések között jeleníti meg a hozzátartozói² és a közeli hozzátartozói³ kört. Érdekes, hogy az egész Ptk. által szabályozott életviszonyokra kiterjedően különbséget tesz az egyeneságbeli rokon és az örökbe fogadó kapcsolat között, miközben a jogszabály maga deklarálja, hogy az örökbefogadással egyeneságbeli rokonság keletkezik.⁴

A másik releváns jogszabály a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (a továbbiakban: Gyvt.), mely a gyermek hozzátartozóinak meghatározásakor⁵ – épp ellenkezőleg a Ptk.-val – a vér szerinti és az örökbe fogadó szülőt egyaránt a szülőfogalom körébe vonja.

További jogszabályok is sorolhatók, amelyek hol indokoltan,⁶ hol kevésbé indokoltan különbséget tesznek a vér szerinti és az örökbe fogadó család között,⁷ ami akár külön vizsgálatot és tanulmányt is érdemelne.

Visontai-Szabó Katalin (2022) hivatkozik egy legfelsőbb bírósági határozatra, amely megállapítja, hogy az örökbefogadás célja, hogy a vérségi kapcsolattal azonos jogi kötelek jöjjön létre. Rétiné Böhm Éva (2011) szerint az örökbefogadás célja, hogy az örökbe fogadók és az örökbe fogadott(ak) között családi kapcsolat létesüljön.

A család fogalmi meghatározásának eltérései elsősorban a jogalkalmazók számára jelenthetnek kihívást, illetve az örökbe fogadó családokban kelthetnek egyfajta megkülönböztetésérzést.

A témához mind jogilag, mind pszichológiailag szorosan kapcsolódik az örökbe fogadó család struktúrája, melyet a szakemberek „sajátos háromszöggént” írnak le: egyik csúcán a vér szerinti, a másikon az örökbe fogadó szülő, a harmadikon pedig a gyermek van (Bán et al., 2012; Katonáné, 2013). E háromszögre a későbbiekben is hivatkozom, mert bármelyik félre irányuló segítségnyújtás esetén vázat, eligazodási támpontot jelenthet a családoknak és a segítőknek.

AZ ÖRÖKBEOFOGADÁSRÓL ÁLTALÁBAN

Az örökbefogadás mibenléte, célja, rendeltetése a történelem során sokat változott (Tóthné, 1993; Katonáné, 2018). A régi magyar jogban öröklési jogintézmény volt (Tóthné, 1993; Barzó, 2017). Az örökbefogadás célja lehetett a „törvénytelen gyermek” törvényesítése, és szolgálhatta a családi név továbbvitelét. Magyarországon 1953 előtt lehetőség volt nagykorú örökbefogadására is (Barzó, 2017).

Az örökbefogadás korszakainak elemzésénél „imponáló” fejlődési ívet figyelhetünk meg az 1950–70-es években, mivel az örökbefogadás a gyermektelen pároknak adott lehetőséget a gyermekáldásra. Az ezt követő időkben megjelenik a gyermek élet-történetének jelentősége, a vér szerinti szülők helyzete és az örökbefogadásra felkészítő tanfolyam szükségessége. Amikor eljutunk az 1993 és 2005 közötti időszakhoz, azt látjuk, hogy például előkerül a meddő párok „gyermekhez való joga” (Katonáné, 2018; vö. Marschalkó, 2013). Mintha ugyanoda értünk volna vissza, ahonnan indultunk, azzal, hogy napjainkban egyre nagyobb jelentősége van az interkulturális és nemzetközi örökbefogadásnak.

A jelenleg hatályos jogszabályok szerint örökbe fogadni Magyarországon csak kiskorút lehet, akinek a szülei nem élnek, vagy akit a szülei nem képesek megfelelően nevelni (Ptk. 4: 119. § [2] bekezdés; 4: 123. § [1] bekezdés).

A Ptk. a nyílt (4: 125. §) és titkos (4: 126. §; 127. §) örökbefogadást szabályozza, melyek gyermekszempontú megközelítésére később kerül sor.

2003-ban hazánkban bevezették az örökbe fogadó szülőknek szervezett kötelező érzékenyítő tanfolyamot, ez 2020-tól ingyenessé vált, de elvégzése már nem kötelező. A szakemberek ennek ellenére javasolják az elvégzését (KIM, 2022), hiszen a későbbiekben több dilemmánál is felmerülhet ennek jelentősége.

A GYERMEK ÉRDEKÉRŐL

Számos tanulmány foglalkozott az örökbefogadással kapcsolatban az érdekek témájával. Most a gyakorlat során felmerülő legtipikusabb kérdésekre kívánom felhívni a figyelmet.

Vitán felül áll, hogy az örökbefogadásnak a gyermek érdekét kell szolgálnia, amit legutóbb Visontai-Szabó Katalin (2022) és Katonáné Pehr Erika (2020) is megfogalmazott. Visontai-Szabó utal arra is, hogy a gyermek elsődleges érdeke, hogy biztonságos, elfogadó, szerető családban nőjön fel.

A Gyvt. a gyermeki jogok deklarálásánál a „saját családban” való felnevelkedés jogát első helyen írja elő. Ezt követően a segítségnyújtást mint gyermeki jogot nevesíti (6. § [1]–[2] bekezdés). E két szabályból kiindulva elsődleges, hogy a gyermeknek a vér szerinti családjában való felnevelkedését kell elősegíteni. Ha erre nincs lehetőség, akkor lehet az egyik sorsrendezési alternatíva a gyermek számára az örökbefogadás. Még a csak megfogant gyermek esetén is a vonatkozó jogszabályok (Magyarország Alaptörvénye: II. cikk; Cstv.: 3. §; Magzatvédelmi, 1992: 9. § [1] bekezdés) és alkotmánybíróági döntések (lásd például AB 1991; 1998) azt rögzítik, hogy a szülőknek a gyermek megszületésének lehetőségét kell felvetni azzal, hogy a segítő szakemberek vázolják, milyen támogatási lehetőségek állnak rendelkezésre a gyermek vállalása esetén. Ekkor is „csak” egy alternatíva az örökbeadás lehetősége, hiszen a jogalkotó a vér szerinti családban való vagy ahhoz közeli nevelkedést preferálva lehetőséget teremt a gyermek elhelyezésére harmadik személynél (Ptk. 4: 169. §) vagy a családba fogadásra (Ptk. 4: 187. §). Mindkét esetben lehet szó rokonról vagy más személyről is.

Olyan élethelyzet is van, amikor a gyermek nem nevelkedhet a saját családjában, s ezért nevelőszülőnél kell elhelyezni. Ez esetben is számos érdek, illetve dilemma merül fel. A nevelőszülői elhelyezés átmeneti ellátás azon gyermekek számára, akik valamilyen nem nevelkedhetnek a vér szerinti családjukban. Az ellátás lehet rövidebb és hosszabb, akár a gyermek nagykorúságáig is tarthat. A nevelőszülőnek elsődlegesen a gyermek vér szerinti családba való visszakerülését kell elősegítenie. Ha ez nem lehetséges, akkor kell megvizsgálni a gyermek örökbefogadásának lehetőségét (Gyvt. 55. §). Természetesen elkerülhetetlen, hogy a gyermek és a nevelőszülő között kötődés alakul ki. A nevelőszülő által megvalósuló örökbefogadással foglalkoztak már tanulmányok (Katonáné, 2020), sőt a kérdést az alapvető jogok biztosa több jelentésében is átfogóan értékelte. Az ombudsman is leszögezte, hogy a gyermekvédelmi gondoskodásban lévő gyermek érdeke „nem egyirányú”, elsődleges a vér szerinti családjába való visszagondozása, ha pedig örökbe fogadható, meg kell találni számára a legmegfelelőbb örökbe fogadó szülőket. Az ombudsman nem zárta ki annak lehetőségét, hogy a nevelőszülő örökbe fogadó szülő legyen, ha az a gyermek érdekében áll, de a nevelőszülő automatikusan nem élvezhet előnyt a nála elhelyezett gyermek örökbefogadása során (AJB, 2017). Ezek a megállapítások maximálisan helyeselhetők. A nevelőszülői örökbefogadással kapcsolatban még két dilemmára utalok: az egyik az időfaktor, azaz minél több időt tölt a gyermek a nevelőszülőnél, megnövekedhet annak esélye, hogy az örökbe fogadó szülője lesz. A másik, amire az alapvető jogok biztosa is rávilágít, hogy ha „többféle státuszú” gyermekek egyszerre nevelkednek a nevelőszülőnél, akkor külön is vizsgálni kell az egyes gyermekek érdekeit, hiszen ez a helyzet akarva-akaratlanul is a gyermekek közötti megkülönböztetéshez vezethet.

A gyermekek érdekei közt meg kell említeni a testvérek együttes sorsrendezését is mint alapelvet. Ez testvérpár esetén természetesen nem jelenthet nagy szakmai kihívást (részletesen lásd Katonáné, 2020), az inkább testvérsorok (vagyis legalább három

testvér) esetén, illetve olyankor jelentkeznek, amikor az egyik testvér tartós beteg vagy fogyatékossgal él. Itt több érdek és jog is találkozik: a gyermekek külön-külön joga a saját családban való nevelkedéshez, a testvérek együttes elhelyezéséhez való jog és nem mellékesen a vérségi származás megismeréséhez fűződő gyermeki jogok. Ilyen dilemmás esetekkel kapcsolatban kevés adat áll rendelkezésre. Az *örökbefogadás módszertana* című kézikönyv (Deli et al., 2022) erre vonatkozóan szempontokat ad, a döntési jogot meghagyva a hatóságnál és a szakembereknél. Megjegyzem, külön tanulmányban lehetne elemezni az ilyen eseteket is.

A gyermek érdeke sikertelen illesztés, barátkozás és örökbe fogadó szülőkhöz való kihelyezés esetén is számos dilemmát vet fel. A szakmai gyakorlatban ilyen esetek is előfordulnak, és mérlegelni kell, hogy a gyermek több veszteségélménye után mikor kerüljön sor az újabb illesztésre. Sőt, később akár azt is szükséges mérlegelni, hogy ebben az esetben valóban az örökbefogadás-e a gyermek érdeke.

A gyermek érdeke az is, hogy ne legyen titok az örökbefogadása, ezt számos tanulmány és kutatás is igazolja (Andrási–Ittész, 2015; Mészáros, 2006; Visontai–Szabó, 2022). A szakmai tapasztalat is azt mutatja, hogy ha az örökbefogadás tényét nem mondják el a gyermeknek, korától és fejlettségétől függően akkor is nagy valószínűséggel kiderül, akár egy családtag „elszólása” miatt, akár egy régebbi irat megtalálásakor. A gyakorlatban találkozni lehet olyan kamasz gyermekkel, aki egy családi vita hevében szembesült az örökbefogadása tényével. A korának és fejlettségének megfelelően kell közölni a gyermekkel a családba kerülésének körülményeit, de erre számos módszer áll rendelkezésre, például mesék vagy a „*life story work*” (élettörténeti könyv) is.

Az örökbefogadást megelőző tanácsadáson erre természetesen ki kell térni, de a fakultatívan igénybe vehető örökbefogadás előtti érzékenyítő tanfolyam alkalmasabbnak tűnik e kérdéskör megtárgyalására.

Fontos alapelv, hogy mindig a gyermek számára kell megfelelő örökbe fogadó családot keresni, és nem a szülőknek az általuk elképzelt gyermeket.

Fontos alapelv, hogy mindig a gyermek számára kell megfelelő örökbe fogadó családot keresni, és nem a szülőknek az általuk elképzelt gyermeket (Rétiné, 2011). Ezért is meg kell vizsgálni, hogy az örökbe fogadó szülők oldalán milyen érdekek, dilemmák merülhetnek fel. A szakirodalom felhívja a figyelmet, hogy nem áll a gyermek érdekében az örökbefogadás, ha például a megromlott házasság „megjavulását” remélik tőle, vagy ha a szülők el-

hunyt vér szerinti gyermeküket kívánják örökbefogadással pótolni (Rétiné, 2011). Az utóbbi megállapítással teljesen egyetértve természetesen nem kizárt, hogy a veszteségélmény feldolgozását követően ők is örökbe fogadó szülők lehessenek.

Szakmai körökben élénk diskurzus folyik a gyermek és az örökbe fogadó szülők közötti korkülönbségről is. A Ptk. alapján örökbe fogadó szülő az lehet, aki a huszonötödik életévét betöltötte, és az örökbe fogadott gyermeknél legalább tizenhat, legfeljebb

negyvenöt évvel idősebb.⁸ A gyermek érdeke, hogy aki örökbe fogadja, végigkísérje, segítse, támogassa felnevelkedése során. E szempontból a jogszabály a fiatalabb szülőket preferálja. Egy 2020-as jogszabály-módosítás következtében három év feletti gyermek örökbefogadása a gyermek érdekében akkor is engedélyezhető, ha közte és az örökbe fogadó szülő között a korkülönbség legfeljebb ötven év (Ptk. 4: 121. § [1] bekezdés). Álláspontom szerint az örökbe fogadó szülői oldalon fennálló összes feltételt együttesen kell vizsgálni, és egyedileg kell eldönteni, hogy adott esetben egy család alkalmas-e az örökbefogadásra. Kizárólag a kor vagy a korkülönbség nem döntő, hiszen el lehet képzelni olyan idősebb személyt is, aki alkalmas az örökbefogadásra.

Folytathatnám a különböző érdekek, dilemmák sorát, azonban a nyílt és titkos örökbefogadás tárgyalásánál külön kitérek az ezekhez szorosan kapcsolódó kérdésekre.

A NYÍLT ÖRÖKBEFOGADÁS

A vonatkozó jogszabály szerint az örökbefogadás nyílt, ha a „vér szerinti szülő meghatározott általa ismert örökbefogadó tekintetében járul hozzá az örökbefogadáshoz” (Ptk. 4: 125. §). A szakirodalom úgy fogalmaz, hogy a szülő egyik legszemélyesebb joga a gyermeke örökbefogadásához való hozzájárulása, melyet sem gyámhatóság, sem bíróság nem pótolhat (Barzó, 2021).

Nyílt örökbefogadáshoz csak a gyermek megszületése után adható szülői hozzájáruló nyilatkozat, melyet a szülő(k) a gyermek hathetes koráig visszavonhat(nak) (Ptk. 4: 125. § [2] bekezdés).

A nyílt örökbefogadás lehet házastársi, rokoni, továbbá erre engedéllyel rendelkező civil vagy állami szolgáltató szervezetek által elősegített örökbefogadás (Ptk. 4: 121. § [1] bekezdés; 4: 125. § [1] és [4] bekezdés; Gyvt. 62. §, 69/A–69/C §). A civil szervezeteket az erre feljogosított, hatáskörrel és illetékességgel rendelkező állami hatóság nyilvántartásba veszi, engedélyezi e tevékenységüket, és szolgáltatásaikat rendszeresen ellenőrzi. Állami szolgáltatóként az Országos Gyermekvédelmi Szakszolgálat területi gyermekvédelmi szakszolgálatai végezhetnek örökbefogadás elősegítésével kapcsolatos feladatokat (Gyvt. 62. §).

Rokoni örökbefogadás esetén az örökbe adó és örökbe fogadó szülők, valamint a gyermek között jó eséllyel nem szakad meg a kapcsolat. Ez lehetőséget teremt arra, hogy korának és fejlettségének megfelelően a gyermek számára sorsmagyarázattal szolgáljanak, amely az identitását is erősítheti.

A közvetítői szervezetek által elősegített nyílt örökbefogadás is sokat segíthet a gyermek identitásának kialakításában és élettörténetének magyarázatában, hiszen az örökbe adó, illetve az örökbe fogadó szülők ez esetben is személyesen ismerik egymást.

A közvetítői szervezeteknek feladatuk, hogy a „lemondó” szülőket kísérik, segítsék a döntési folyamatban és utána is.⁹ Az *örökbefogadás módszertana* című kézikönyv is először annak feltérképezését írja elő, hogy mi kellene ahhoz az örökbe adó szülő számára, hogy gyermekét megtartsa (részletesen lásd Deli et al., 2022).¹⁰ Ez egyrészt azért fontos,

mert ahogy korábban is írtuk, a gyermeknek a „saját családban” való nevelkedését kell elősegíteni, másrészt ha a szülő gyermeke nyílt örökbeadása mellett dönt, amennyire lehetséges, be kell vonni a „legmegfelelőbb örökbe fogadó szülő” kiválasztásába (Deli et al., 2022).

A vér szerinti szülővel érzékeltetni kell, hogy nem tárgya, hanem aktív résztvevője annak a folyamatnak, melynek során gyermekének a sorsát rendezik. Ez segíthet neki veszteségélménye feldolgozásában, és gyermekének is. E folyamat során ismerjük meg az örökbeadás mögött húzóódó indokokat, motivációkat, melyek később segíthetnek a gyermek sorsmagyarázatának megtalálásában.

A nyílt örökbefogadásnak számos előnye lehet azért is, mert a „sajátos háromszög” mindhárom szereplője látható. A gyermek ismerheti a múltját, a vér szerinti szülő megnyugodhat, hogy gyermeke sorsát a számára legmegfelelőbben rendezte, és az örökbe fogadó szülőknek is segíthet a gyermek és örökbe adó szülője elfogadásában.

A TITKOS ÖRÖKBEOFAGADÁS

Az örökbefogadás kétféleképpen lehet titkos. Vagy úgy, hogy a szülő oly módon járul hozzá gyermeke örökbefogadásához, hogy az örökbe fogadó személy adatait nem ismeri,¹¹ vagy úgy, hogy nem szükséges a szülői hozzájárulás az örökbefogadáshoz (Ptk. 4: 126. §; 4: 127. §). A titkos örökbefogadásnál a szakmai előkészítést állami szolgáltatóként az Országos Gyermekvédelmi Szakszolgálat területi gyermekvédelmi szakszolgálatai végezhetik (Gyvt. 62/A §).

A szülői hozzájárulással történő titkos örökbefogadásnál is lehetősége van a vér szerinti szülőnek a gyermek hathetes koráig visszavonni a nyilatkozatát (Ptk. 4: 126. § [2] bekezdés). Ha idősebb gyermekkel kapcsolatban nyilatkozik a vér szerinti szülő, akkor nyilatkozatát nem vonhatja vissza (Kralovánszky, 2021).

A szakma a titkos örökbefogadás kapcsán is számos kihívással, dilemmával találkozhat, például azzal, hogy ennél a típusnál a háromszög egyik csúcsa, mégpedig a vér szerinti szülő láthatatlan, és lehet, hogy soha nem fog teljesen látszódni.

A Ptk. felsorolja azon eseteket, amikor nincs szükség a vér szerinti szülő hozzájárulására gyermeke örökbefogadásához (Ptk. 4: 123. § [1] bekezdés; 4: 127. §). A továbbiakban a Ptk. által szabályozott sorrendben igyekszünk áttekinteni a titkos örökbefogadás egyes eseteit.

A szülői felügyeletet a bíróság kivételes és kirívóan súlyos esetben szünteti meg, különösen akkor, ha a szülő olyan magatartást tanúsít a gyermekével szemben, mely annak fejlődését súlyosan veszélyezteti, vagy bűncselekményt követ el ellene (Ptk. 4: 127. § [1] bekezdés a) pont). Ezt az esetkört nem szükséges részletezni, hiszen ilyenkor biztos, hogy az egyik legstabilabb sorsrendezés a gyermek számára az örökbefogadás, ha a bíróság így dönt.

A titkos örökbefogadásnál jelentős részt képez az örökbe fogadhatónak nyilvánított (Ptk 4: 124. §) gyermekek helyzete. Ezek a gyermekek már nem újszülöttek, hosszabb-rövidebb élettörténettel rendelkeznek. Az ő személyiségfejlődésükben kifejezetten fontos

a múlt, a jelen és a jövő összekötésében való segítségnyújtás a sorsmagyarázat megtalálása érdekében.

A gyámhatóság nevelésbe vett gyermeket nyilváníthat örökbe fogadhatónak, tehát olyat, akit a vér szerinti családjából már kiemelt a hatóság, és nevelőszülőnél vagy gyermekotthonban helyezte el. Ha a gyámhatóság kiemeli a gyermeket a családból, akkor elsősorban azt vizsgálja, van-e annak esélye, hogy később visszahelyezzék oda. Ezért többek között szabályozza a szülő és a gyermek kapcsolattartását, rögzítve, hogy ez a szülő joga és kötelezettsége, amire a szülő figyelmét külön felhívja. A nevelésbe vételt a gyámhatóság az első két évben félévente hivatalból felülvizsgálja, és kiemelten figyel a szülő-gyermek kapcsolat alakulására (Gyvt. 77., 79. §).

Ha a szülő önhibájából nyolc hónapon át nem tart rendszeres kapcsolatot a gyermekével, vagy három hónapon át semmilyen kapcsolatot nem tart, vagy körülményein nem változtat, és emiatt nem szüntethető meg a nevelésbe vétel, a gyámhatóság a területi gyermekvédelmi szakszolgálat, a gondozási hely, illetve a család- és gyermekjóléti központ bevonásával megvizsgálja az örökbe fogadhatónak nyilvánítás lehetőségét. Hasonló a helyzet, ha a vér szerinti szülő a lakó- vagy tartózkodási helyét úgy változtatja meg, hogy az új címét nem közli, és három hónapon belül eredménytelen a felkutatása (Ptk. 4: 124. §; lásd még Gyámrend., 1997: 37. §).

Az előző szabályozáshoz képest a jogalkotó rövidített a szülő-gyermek kapcsolat vizsgálásának időintervallumán. Korábban, ha a szülő semmilyen formában nem tartott kapcsolatot a gyermekével, fél év, ha pedig rendszertelenül tartott kapcsolatot,¹² egy év adhatott alapot a gyermek örökbe fogadhatónak nyilvánítására. Vagyis a jogalkotó megfelelt a vizsgált időszakot, ami vélhetően az örökbefogadások gyorsítását szolgálta.

Katonáné Pehr Erika felhívja a figyelmet: félő, hogy a vizsgált idő lerövidítésével növekszik azon gyermekek száma, akik teljesen elveszítik családi kapcsolataikat, a gyermekvédelmi rendszerben maradnak, és ezzel a gyermekvédelem szinte teljesen lemond a vér szerinti család támogatásáról. A szakember azt javasolja, hogy az örökbefogadás gyorsítása érdekében a vér szerinti szülőt kellene segíteni az örökbefogadáshoz hozzájáruló döntése meghozatalában (Katonáné, 2020).

Elmaradt kapcsolattartás esetén különös gonddal kell vizsgálni az önhibát. E téren a gyámhatóság, a szakemberek információi, véleménye és nem melleleg a szülő meghallgatása irányadó. Három típuspéldát említenék. Nem tekinthető önhibának a szülő oldaláról, ha igazolt betegség miatt nem tudott kapcsolatot tartani gyermekével. De már dilemmaként jelenik meg, ha a szülő azért nem tud kapcsolatot tartani gyermekével, mert büntetés-végrehajtási intézetben van.¹³ A rendelkezésünkre álló csekély információ alapján ezzel kapcsolatban nagyon eltérő a gyámhivatali gyakorlat. Szintén csak egy-egy olyan esetet ismerünk, amikor a szülő ugyan nem tartott kapcsolatot a gyermekével, de egyéb kapcsolattartásra jogosult hozzátartozó (nagyszülő, nagykorú testvér

stb.) igen.¹⁴ A példákból látszik, hogy az örökbe fogadhatónak nyilvánítás során is nagy körültekintést igényel a gyermek legfőbb érdekének vizsgálata.

A cselekvőképtelen szülők hozzájáruló nyilatkozatának léte vagy nemléte¹⁵ is számos kérdést vet fel. Ők eleve kiszolgáltatott helyzetben vannak, hiszen a bíróság azért korlátozta teljes mértékben jognyilatkozat-tételi képességüket, hogy megóvja jogaikat. De ők is élhetnek párkapcsolatban, lehetnek szülők, csak a szülői felügyeleti jogukat nem gyakorolhatják, mert az szünetel.¹⁶ E törvényi rendelkezés és gyakorlati alkalmazása is külön vizsgálatot érdemelne. Két szempontra hívom fel a figyelmet. Az egyik, hogy ilyen helyzetben is szükséges vizsgálni, hogy a cselekvőképtelen szülőktől lehet-e értékelhető véleményt kérni a gyermek sorsával kapcsolatban, a másik pedig, hogy külön érdemes vizsgálni a családon belüli elhelyezési alternatívák realitását.

Végül nincs szükség az örökbefogadáshoz annak a szülőnek a hozzájárulására, aki gyermekét, annak érdekében, hogy más nevelje fel – személyazonosságának feltárása nélkül – egy egészségügyi intézmény által arra kijelölt helyen hagyja, és hat héten belül nem jelentkezik érte (Ptk. 4: 127. § [1] bekezdés e) pont). A korábban idézett háromszögnek ez a csúcsa talán örökre láthatatlan marad. Élénk szakmai diskurzus van arról, hogy ez esetben sérül a gyermek származásának megismeréséhez fűződő joga, és arról is, hogy számára nem egyszerű megnyugtató sorsmagyarázattal szolgálni.

A GYERMEK SZÁMÁRA LEGMEGFELELŐBB SZÜLŐK KIVÁLASZTÁSA TITKOS ÖRÖKBEOFODÁS ESETÉN

A gyermek számára legmegfelelőbb örökbe fogadó szülő kiválasztását a területi gyermekvédelmi szakszolgálat által összehívott „illesztési team” végzi. Tagjai a területi gyermekvédelmi szakszolgálat örökbefogadási tanácsadói, a gyermek gyermekvédelmi gyámja (törvényes képviselője) és a gondozási hely (nevelőszülő vagy gyermekotthon) képviselője (Deli et al., 2022).

A szülők kiválasztásának egyik alapját a gyermeket ismerő szakemberek információi, írásos véleményei és szakértői vélemények jelentik. Ezen okiratok birtokában a területi gyermekvédelmi szakszolgálat elkészít egy listát a gyermek számára kijelölt szülőkről. A szakszolgálat örökbefogadási tanácsadói bemutatják a kiválasztott szülőket a szakembereknek, akik „kijánlási listát” állítanak össze¹⁷ (Deli et al., 2022).

A megállapított sorrendben értesítik az örökbe fogadni szándékozó szülőket a gyermekről. Ha a szülők igent mondanak, akkor következik az előkészítés második fázisa: a megismerkedés a gyermekkel, vagyis az úgynevezett barátkozás (Deli et al., 2022). Ez nagyon érzékeny szakasz mind a gyermek, mind az örökbe fogadó szülők számára. Az ismerkedés tempóját, ütemét a gyermek igényeihez kell igazítani, nem lehet sem túl gyors, sem vontatott.¹⁸ A sikeres barátkozás azt jelenti, hogy a gyermek megismeri leendő örökbe fogadó szüleit, várja a velük való találkozásokat, és biztonságban érzi magát velük. Ezt követően lehet a gyermeket legalább egy hónapra gondozásba kihelyezni a leendő

örökbe fogadó szülőkhöz. Ha a szakemberek sikeresnek látják a beilleszkedését, akkor engedélyezheti a gyámhivatal az örökbefogadást.

Ha a területi gyermekvédelmi szakszolgálat nem talál a gyermek számára megfelelő családot a vármegyében, akkor országosan kell keresni. Amennyiben ez sem vezet eredményre, sor kerülhet a nemzetközi örökbefogadás lehetőségének megvizsgálására.

A vázolt eljárás rövidebb és hosszabb ideig is eltarthat, a jogalkotó és a jogszabály alapján készült módszertani kézikönyv igyekszik e folyamatot rövidíteni. A szakmai tapasztalat azt mutatja, hogy a folyamat hosszát a gyermek tulajdonságai – különösen a betegségei, esetleg, ha ismert, a származása – és az örökbe fogadni szándékozó szülők (el)fogadókészsége nagymértékben befolyásolja. Ezzel kapcsolatban megfontolandó egy amerikai vizsgálatokhoz hasonló kutatás elvégzése. Andrásí Júlia és Ittész Gábor (2015) tanulmánya több vizsgálatot is idéz, melyek az örökbefogadás utánkötésével ma már Magyarországon is elvégezhetőek lennének, különösen az örökbefogadások sikertelenségeit kutatók. Az örökbefogadás stabilitását befolyásoló tényezőket lenne érdemes elemezni, akár az amerikai kutatások figyelembevételével. Szükség lenne arra, hogy az örökbefogadásban közreműködő állami és civil szervezetek statisztikai adatokat szolgáltatassanak arról, hogy például milyen okok húzódnak meg a sikertelen örökbefogadások mögött. Az adatok elemzése, más kutatási módszerrel történő kiegészítése hatékonyabbá tehetné a gyermekek sikeres sorsrendezését.

AZ ÖRÖKBEOFAGADÁS UTÁNKÖVETÉSE

Magyarországon a jogalkotó 2014-től kötelezően bevezette az örökbefogadások utánkötését (Ptk. 4: 131. §; Gyvt. 62/C–D §), mely nem ismeretlen, hiszen a nemzetközi örökbefogadásoknál már korábban létezett.

A jogszabályok az engedélyezéstől számított öt évet biztosítanak az örökbefogadás utánkötésére (Gyvt. 62/C § [2] bekezdés). Fél év (Gyvt. 62/C § [3] bekezdés), majd másfél év után a civil vagy állami szervezetek megvizsgálják az örökbefogadás sikerességét, és jelentést készítenek többek között a gyermek beilleszkedéséről, az esetlegesen felmerülő problémákról, továbbá arról, hogy az örökbe fogadó szülők hogyan kezelik a gyermek múltját. Mivel az utánkötés kötelező, bízhatunk abban, hogy az örökbe fogadó családok sajátosságairól, kihívásairól értékes információkhoz jutunk, melyek a módszertani protokoll továbbgondolásához, a szakemberek ismereteinek bővítéséhez és nem utolsósorban a sikeres örökbefogadásokhoz is hozzájárulhatnak.

MITŐL FÜGGHET AZ ÖRÖKBEOFAGADÁS SIKERESSÉGE?

A siker egyik kulcsa, hogy az örökbe fogadó szülők úgy éljék meg, a gyermekkel „kerülő úton” találtak egymásra. A gyermek nem az örökbe fogadó családba született, de az egymásra találás egy második születésnapot is kijelölhet.

A szakirodalom és a gyakorlat is azt mutatja, hogy a gyermek idővel próbára teszi a szülőket, hogy mennyire stabil a helyzete a családban. Fontos, hogy ne kerüljünk vele szembe, inkább álljunk mellé, amikor például fel szeretné kutatni a vér szerinti szüleit.

Ne akarjuk mindenáron megváltoztatni a gyermeket, inkább segítsük a személyisége kibontakoztatásában, identitásának kialakulásában. Támogassuk annak megerősítésével is, hogy „nemcsak” örökbe fogadtuk, hanem teljes mértékben, feltétel nélkül elfogadtuk.

Ne akarjuk mindenáron megváltoztatni a gyermeket, inkább segítsük a személyisége kibontakoztatásában, identitásának kialakulásában. Támogassuk annak megerősítésével is, hogy „nemcsak” örökbe fogadtuk, hanem teljes mértékben, feltétel nélkül elfogadtuk. Jó példája ennek, hogy 2014-től csak indokolt esetben lehetséges megváltoztatni az örökbe fogadott gyermek utónevét (Ptk. 4: 134. §) – e mögött az a gondolat húzódik, hogy ha már minden megváltozik körülötte, legalább a nevét ne vegyük el tőle.

ZÁRÓ GONDOLATOK

A fentiekben – a teljesség igénye nélkül – arra vállalkoztam, hogy az örökbefogadás egyes gyakorlati aspektusait vázoljam. Külön foglalkoztam a gyermek és más szereplők érdekeinek megjelenésével, találkozásaival, melyek elsősorban a gyakorló szakemberek számára jelennek kihívást. Az örökbefogadás formáinál is igyekeztem kidomborítani a gyermek szempontjait, azáltal is, hogy a vér szerinti családban nevelkedéshez való jog prizmáján keresztül felhívtam a figyelmet néhány lehetséges dilemmára (Strihó, 2022). Bízom benne, hogy több felvetett kérdés további szakmai diskurzus, esetleg kutatások tárgya lehet.

Végjegyzet

- 1 https://www.ksh.hu/stadat_files/szo/hu/szo0014.html (letöltve: 2023. 05. 21.)
- 2 „2. hozzátartozó: a közeli hozzátartozó, az élettárs, az egyeneságbeli rokon házastársa, a házastárs egyeneságbeli rokona és testvére és a testvér házastársa” (Ptk. 8: 1. § [1] bekezdés).
- 3 „1. közeli hozzátartozó: a házastárs, az egyeneságbeli rokon, az örökbe fogadott, a mostoha- és a nevelt gyermek, az örökbe fogadó, a mostoha- és a nevelőszülő és a testvér” (Ptk. 8: 1. § [1] bekezdés).
- 4 „Az örökbefogadott az örökbefogadó és annak rokonai tekintetében az örökbefogadó gyermekének jogállásába lép” (Ptk. 4: 132. § [1] bekezdés). Természetesen lehet jelentősége az örökbefogadás külön hangsúlyozásának például az öröklési jognál, házassági akadályoknál és így tovább, de nem feltétlenül indokolt külön hangsúlyozni a Ptk. által szabályozott összes életviszonyban.
- 5 „A gyermek hozzátartozói: a vér szerinti és az örökbe fogadó szülők (a továbbiakban együtt: szülő), a szülő házastársa, a szülő testvére, a nagyszülő, a nagyszülő házastársa, a nagyszülő testvére, a dédszülő, a testvér, a testvér házastársa, a saját gyermek” (Gyvt. 5. § d).
- 6 A családok támogatásáról szóló törvény (Családtámogatás, 1998) is különbséget tesz vér szerinti és örökbe fogadó szülő között.
- 7 Lásd például a szociális igazgatásról és szociális ellátásról szóló törvény (Sztv.) 4. § d közeli hozzátartozók definíciója db, dc, dd alpontjait.
- 8 A leendő örökbe fogadó szülőknek természetesen egyéb feltételeit is vizsgálják: egészségügyi, pszichológiai és szociális körülmények, büntetett előélet stb. Házastársi vagy rokoni örökbe fogadás esetén a korkülönbségtől eltekintenek.
- 9 Neményi Eszter (2006) részletesen elemzi a „lemondással kapcsolatos problémákat”: az információhiányt, a nem saját döntést, az értéktelenség érzését, a gyászolás képtelenségét.
- 10 Tanulmányok elemezték már, hogy a vér szerinti szülők a gyermek sorsrendezésére miért az örökbe fogadást választották. Az indokok között szerepelt a hozzájáruló szülő élethelyzete, az, hogy a gyermek nem tervezett volt, a családi támogatás hiánya, lakhatási problémák és így tovább (legutóbb Rékasiné, 2021).
- 11 A Ptk. 4: 126. § (3) bekezdés értelmében, ha a gyermek betöltötte a hatodik életévét, vagy egészségileg károsodott, a szülő „lemondó” nyilatkozatához a gyámhatóság jóváhagyása is szükséges.
- 12 Rendszertelen kapcsolattartás, mely alapot adhat a gyermek örökbe fogadhatónak nyilvánítására: „A gyámhivatal határozatában szabályozottól jelentősen eltér a kapcsolattartás, ha az örökbe fogadhatóvá nyilvánítás során vizsgált időszakban a kapcsolattartásra jogosult szülő önhibájából a) több alkalommal két hónapnál hosszabb ideig nem látogatja meg a gyermeket, b) kapcsolattartási jogát nem a gyámhivatal határozatában előírt helyszínen és időpontban gyakorolja, illetve c) kapcsolattartási jogát a gyermeket veszélyeztető módon gyakorolja” (Gyámrend., 1997: 37. § [7] bekezdés).
- 13 A szülő ebben az esetben is kérheti a kapcsolattartást a gyermekével, például személyes találkozásokat, telefonos, elektronikus kapcsolattartást, levelezést, csomagküldést. A Gyvt. 79. § (5) bekezdés c) pont is előírja ebben az esetben is a kapcsolattartás szabályozását.
- 14 A gyámhivatali gyakorlat egységes abban, hogy az örökbe fogadhatóvá nyilvánítás szempontjából a szülői kapcsolattartás irányadó, de elképzelhető, hogy a gyermek erősen kötődik a kapcsolattartó rokonhoz (nagyszülőkhöz, testvérhez).
- 15 A Ptk. 4: 127. § (1) bekezdés c) pontja szerint cselekvőképtelen szülőnek a gyermeke örökbe fogadásához való hozzájáruló nyilatkozatára nincs szükség.
- 16 A cselekvőképességet részlegesen korlátozó gondnokság alatt álló szülők, illetve a kiskorú szülők helyzete is hasonló kérdéseket vet fel.
- 17 A kijánlási lista összeállítását több tényező is befolyásolja, ezen kell szerepeltetni különösen az örökbe fogadó szülők elképzeléseit az örökbe fogadandó gyermekről.
- 18 Az első találkozástól számított harminc napon belül a területi gyermekvédelmi szolgálatnak ki kell alakítania az álláspontját a gyermek örökbe fogadó szülőkhöz való kihelyezésének tervezett időpontjáról (NM, 1998: 147. § [7] bekezdés).

Felhasznált irodalom

- AB (1991): 64/1991. (XII. 17.) AB-határozat
- AB (1998): 48/1998. (XI. 23.) AB-határozat
- AJB (2017): Az alapvető jogok biztosának jelentése az AJB-3481/2017. számú ügyben, https://www.ajbh.hu/documents/10180/2602747/Jelent%C3%A9s+egy+nevel%C5%91sz%C3%BCl%C5%91i+%C3%B6r%C3%B6kbefogad%C3%A1ssal+kapcsolatos+panasz+%C3%BCgy%C3%A9ben+3481_2017.pdf/b524ee91-42cc-1a66ad2a-11fc2ce18b16?version=1.0&t=1512723484333 (letöltve: 2023. 06. 15.).
- Családtámogatás (1998): 1998. évi LXXXIV. törvény a családok támogatásáról.
- Cstv.: 2011. évi CCXI. törvény a családok védelméről
- Gyámrend. (1997): 149/1997. (IX. 10.) kormányrendelet a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról
- Gyvtv: 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról
- KIM (2022): 3/2022. (XII. 28.) KIM-rendelet az örökbefogadás előtti tanácsadásról és az örökbefogadói tanfolyamról
- Magzatvédelmi (1992): 1992. évi LXXIX. törvény a magzati élet védelméről
- Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)
- NM (1998): 15/1998. (IV. 30.) NM-rendelet a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről
- Ptk.: 2013. évi V. törvény a Polgári törvénykönyvről
- Sztv.: 1993. évi III. törvény a szociális igazgatásról és szociális ellátásról
- ANDRÁSI JÚLIA – ITTÉS GÁBOR (2015): Sikertelen örökbefogadások. Arányok és okok szakirodalmi adatok alapján, *Kapocs*, 14. évfolyam, 2015/1., 14–27.
- BÁN ISTVÁNNÉ – DOMJÁN LÁSZLÓNÉ – GOMBOS JÓZSEFNÉ – KÁNTOR NEDDA – NAGY BOTOND – NAGYNÉ ERDÉLYI ILDIKÓ – PLUHÁR BERNADETT – SZÁVA ANNA – SZÉKELY ZSUZSANNA (2012): *Módszertani kiadványok II. Örök befogadás, örökbefogadás*, Budapest Főváros Önkormányzatának Módszertani Gyermekvédelmi Szakszolgálat, <http://mek.oszk.hu/11400/11415/11415.pdf> (letöltve: 2023. 03. 26.).
- BARZÓ TÍMEA (2017): *A magyar család jogi rendje*, Budapest, Patrocinium Kiadó.
- BARZÓ TÍMEA (2021): Alapelvek, in CSEHI ZOLTÁN (főszerk.): *A 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről kommentárja*, Budapest, Magyar Közlöny- és Lapkiadó Kft., 533–555.
- CSIKY OTTÓ – FILÓ ERIKA (2003): *Magyar családjog*, Budapest, HVG ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft.
- DELI JUDIT, DR. – JONKL MARIANNA – NAGY-HARGITAI BOGLÁRKA – NAGYNÉ VISZMEG ÉVA – TAMÁS LÁNG ANDREA (2022): *Az örökbefogadás módszertana*, Budapest,

- Családbarát Magyarország Központ Nonprofit Közhasznú Kft., <https://ogysz.hu/orokbefogadas#> (letöltve: 2023. 03. 26.).
- HEGEDŰS ANDREA (2020): *Komplex családjog*, egyetemi jegyzet, Szeged, SZE Állam- és Jogtudományi Kar.
- KATONÁNÉ PEHR ERIKA (2013): Néhány gondolat az örökbefogadás megváltozott jogi környezetéről, *Családi Jog*, 11. évfolyam, 2013/4., 9–17.
- KATONÁNÉ PEHR ERIKA (2018): „Örökbefogadás”, in JAKAB ANDRÁS – FEKETE BALÁZS (szerk.): *Internetes jogtudományi enciklopédia* (Családjog rovat, rovatszerkesztő: Hegedűs Andrea), <http://ijoten.hu/szocikk/orokbefogadas>; <https://ijoten.hu/uploads/orokbefogadas.pdf> (letöltve 2023. 03. 23.).
- KATONÁNÉ PEHR ERIKA (2020): A gyermek érdeke az örökbefogadás új jogi környezetében. A gyermekközpontú örökbefogadás követelménye, *Családi Jog*, 18. évfolyam, 2020/3., 1–8.
- KERESZTES-TAKÁCS ORSOLYA (2019): *Az örökbe fogadó családok szociálpszichológiai és interkulturális aspektusai*, doktori (PhD-)disszertáció, Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógiai és Pszichológiai Kar, Pszichológiai Doktori Iskola, https://www.ppk.elte.hu/dstore/document/295/Keresztes-Tak%C3%A1cs_Orsolya_disszertacio.pdf (letöltve: 2023. 10. 05.)
- KRALOVÁNSZKY LILLA (2021): Az örökbefogadás, in CSEHI ZOLTÁN (főszerk.): *A 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről kommentárja*, Budapest, Magyar Közlöny- és Lapkiadó Kft., 846–882.
- MARSCHALKÓ LINDA (2013): Nemzetközi örökbefogadás és a gyermek legfőbb érdeke, *Iustum Aequum Salutare*, 9. évfolyam, 2013/4., 221–239., <https://ias.jak.ppke.hu/20134sz/14.pdf> (letöltve: 2023. 05. 18.).
- MÉSZÁROS KRISZTINA (2006): Sikerek és buktatók az örökbefogadásban, *Család, Gyermek, Ifjúság*, 15. évfolyam, 2006/1., 21–27., http://www.csagyi.hu/images/stories/kiadvanyok/folyoirat/CsaGyI_2006_1.pdf (letöltve: 2023. 03. 26.).
- NEMÉNYI ESZTER (2006): Miért nem szóltak előre a lemondó szülők felkészítéséről, *Család, Gyermek, Ifjúság*, 15. évfolyam, 2006/1., 6–11., http://www.csagyi.hu/images/stories/kiadvanyok/folyoirat/CsaGyI_2006_1.pdf (letöltve: 2023. 03. 26.).
- PÁSZTOR EMESE (2022): Szakjogi családfogalom Magyarországon, in HUSZ ILDIKÓ (szerk.): *Mi a család? Tanulmányok a család fogalmáról a jelenkori Magyarországon*, Budapest, Akadémiai Kiadó. DOI: <https://doi.org/10.1556/9789634548720>
- REIDERNÉ BÁNKI ERIKA (2014): A gyermek érdeke a felbomló családban, doktori értekezés, Győr, Széchenyi István Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kar Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola. DOI: <https://doi.org/10.1088/1475-7516/2015/10/003>
- RÉKASINÉ ADAMKÓ ADRIENN (2021): *Az örökbefogadás a modern magyar családjogban 1861-től napjainkig*, PhD-értekezés, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi

- Karának Doktori Iskolája, <https://ajk.pte.hu/sites/ajk.pte.hu/files/file/doktori-iskola/rekasine-dr-adamko-adrienn/rekasine-dr-adamko-adrienn-vedes-ertekezes.pdf> (letöltve: 2023.10. 05.).
- RÉTINÉ DR. BÖHM ÉVA (2011): Az örökbefogadási és az örökbefogadás-felbontási ügyek, in KATONÁNÉ PEHR ERIKA – HERCZOG MÁRIA (szerk.): *A gyermekvédelem nagy kézikönyve*, Budapest, Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., 897–952.
- SOMFAI BALÁZS (2013): Családjogi és/vagy gyermekvédelmi jogviszony, *Családi Jog*, 11. évfolyam, 2013/4., 29–33.
- STRIHÓ KRISZTINA (2022): Az örökbefogadás elméleti és gyakorlati kérdései, dilemmái, in JUHÁSZ ÁGNES (szerk.): *Elmélet és praktikum. Hagyománytisztelet és modernitás*, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 67–77., <https://jogikar.uni-miskolc.hu/files/17531/JubileumiPOTk%C3%B6tet.pdf> (letöltve: 2023. 03. 25.).
- TÓTHNÉ FÁBIÁN ESZTER (1993): Az örökbefogadási jogviszony tartalmának változása, *Acta Universitatis Szegediensis: acta juridica et politica*, 43. évfolyam, 1993/1–4., 511–518.
- VISONTAI-SZABÓ KATALIN (2022): A gyermek érdekeinek biztosítása az örökbefogadás során, *Családi Jog*, 20. évfolyam, 2022/4., 20–26. DOI: <https://doi.org/10.47079/2023.bmvsk.gyermek.8>

About adoption process from the side of child

Interests and dilemmas

ABSTRACT

The study would present the diverse definitional questions of adoption by the theoretical and practical standpoints. The central question is the best interest of the child which induces many professional challenges and dilemmas. It is a longer or shorter process until the child is placed in an adoptive family, and during the procedure many professional questions arise, for which finds a reassuring solution is not an easy task. Since in a life of an adopted child we have to talk about two parents: the biological and adoptive parents.

KEYWORDS: family, adoption, the best interest of the child

MISZLAI PÉTER | Szakvizsgázott szociális munkás, családjogi szakjogász, mesteroktató (Szegei Tudományegyetem Egészségtudományi és Szociális Képzési Kar), több mint húsz év gyakorlattal rendelkezik a gyermekvédelmi szakellátás területén.

IMRINÉ CSÁKÁNYOS MELINDA

A családi korrelációban rejlő erő

TANULMÁNY

DOI: 10.56699/MT.2023.4.8

ABSZTRAKT

Családi korrelációról beszélni a 21. században nem mindig könnyű dolog. Jelen tanulmányban arra törekszem, hogy bemutassam a családi kapcsolódások minőségének impresszióját az énejlődésre, a szociális, mentális, illetve a fizikai egészségre. Fókuszba helyezem, melyek azok a dolgok, amelyek erőforrásként jelennek meg az egyén fejlődésében, illetve a teljes életútja során. Bár a tanulmány elsősorban nem a családtagok egymáshoz viszonyulásával foglalkozik, kitér a témára. Az értekezést Esther Perel amerikai párterapeuta gondolataival zárom, aki hét igen egyszerű szó segítségével teret ad arra, hogy akár preventív jelleggel felmérjük az önmagunkhoz és egyéb kapcsolatainkhoz való viszonyulásunkat.

KULCSSZAVAK: család, családi funkciók, erőforrás, énkép, jóllét

---

Aki valaha foglalkozott statisztikával, annak ismerős a korreláció fogalma. Ez egy elemzési módszer, mely segít abban, hogy egyszerre több dolog vonatkozásában is összefüggéseket azonosítsunk be. Az analízis során megfigyelhető, hogy az egyik elem változása hat a másik elem működésére. A korreláció mint vizsgálati módszer nagyon jól alkalmazható akkor is, amikor a családon belüli kölcsönhatásos kapcsolatokat vizsgáljuk. A családban rejlő erőforrások is úgy válnak elérhetővé, ha a tagok folytonos kölcsönhatásban vannak, támogatást és biztonságot nyújtanak egymás számára.

A család valóságával, elemzésével számos tudományág foglalkozik. Számomra a legátfogóbb leírás Balogh Klára tollából született róla: „A család egyetemes, minden társadalomban és kultúrában létező intézmény, az emberiség túlélését segítő kapcsolatrendszer. Mindig kölcsönhatásban az őt körülvevő természeti, társadalmi, kulturális környezettel, és azzal együtt folyamatosan változott és változik. Változik a feladata, feladatainak száma, mérete, határainak átjárhatósága, a benne élők hierarchiája” (Balogh et al., 2021: 68). Az, hogy sok olyan ember is élhet egy családban, aki nem minősül családtagnak, ki-

szélesíti a család leírását (Lányi, 2019). Somlai Péter szociológus családmódel-kutatásai nagyon jól bemutatják, hogy az ember hányféleképpen értelmezte a családot a történelem folyamán. Beszámol a középkori családmódelről, amelynek megfelelően a nemesek a családfáikon keresztül reprezentálták a történelmet, s a paraszti osztályról, amelynek tagjai termelői kommunaként működtek otthonaikban. A polgári család megjelenésénél már érzékelhető a szabadidő és a munka fogalmának különválása, illetve a női és férfiszerepek kialakulása. A kultúra és a társadalom állandó átalakulásával megjelent egy újfajta modell, mely oly mértékben variábilis és sokrétű, hogy még az adatgyűjtéssel foglalkozó intézmények is nehezen tudják követni a családi innovációkat. Somlai vélekedése szerint a modern kor e változásait jelzik például a mozaikcsaládok, az egymástól távol élők párkapcsolata, illetve a fiatalok házassodásának és munkavállalásának kitoldása (Somlai, 2013).

A sokféle családszemlélet közül külön figyelmet érdemel a családterapeuták által alkalmazott rendszerszemléletű megközelítés. Ez saját életciklusokkal rendelkező rendszerként tekint a családra, amelyben „megjósolható fázisokkal és kritikus pontokkal” találkozhatunk (Kurimay, 2004: 154). A rendszerszemléletű megközelítés a családot összetartozó egészként vizsgálja, amelyben önreflexiók által a történések eredményeit mint erőforrást újra felhasználja a rendszer. Orvos-Tóth Noémi – Pál Ferenc egyik történetét idézve – egy kislány szavain keresztül mutatja be a családot mint az otthon érzését. „Itthon lakom” – hangzik el az egyszerű mondat a gyermek szájából (Orvos-Tóth, 2019: 223). Ez a kép meghittséget közvetít, megjelenik benne egyrészt a család tagjaihoz való kötődés, másrészt egy tudatos választás kinyilatkoztatása, amely szabad szemmel nem látható, észrevétlen határt érzékeltet a család és a külvilág között. Ez a „láthatatlan határ” megmarad akkor is, amikor egy taggal már hosszú ideje nem történt kommunikáció, vagy ha egy tagtól végső búcsút kell venni. Miközben alakul a tagok önálló identitása, aközben részt vállalnak a család közösen kialakított identitásában is.

Ahhoz, hogy a család tagjai kiteljesedett életet éljenek, szükséges, hogy olykor kompromisszumot kössenek egymással. Ha ezt a család tagjainak sikerül megfelelően kialakítaniuk, akkor a család (mint egység) jól működővé válik (Goldenberg–Goldenberg, 2008). A család egységes rendszere biztonságot nyújt tagjai számára, az egyén pedig a szabadság érzete mellett megtapasztalhatja a tagok támogatását. Az ilyen kiegyensúlyozott rendszerben nevelkedő gyermekek a későbbiekben is képesek lesznek másokkal együtt dolgozni, önmagukért kiállni, illetve másokért áldozatot hozni.

„A határok nem öröklődnek, hanem kiépülnek” (Cloud–Townsend, 2014: 64). A családnak közösen kell kiépítenie saját dialektikáját. Böszörményi-Nagy Iván azt is megemlíti, hogy a család egészséges működéséhez elengedhetetlenül fontos a „generációs attitűdök” közötti egyensúly (Boszorményi-Nagy–Spark, 2018). Arra is kitér, hogy a gyermekek „időleges szülősitése” (amely nem keverendő a kóros szülősitéssel) nemcsak

---

„A határok nem öröklődnek,
hanem kiépülnek.”

---

hozzátartozik a normál családi élethez, de elő is segíti a gyermek felelősségvállalásának fejlődését. A családi határok egyszerre nyújtanak fizikai és érzelmi biztonságot. Ez a közösségi támogatás jó alapot nyújt arra is, hogy a család tagjai megéljék a boldogság érzését. A boldogság érzése persze nem teljes gondtalanságot jelent, amikor is a tagok mind ugyanazt gondolják egymás és a világ felől, hanem azt, hogy ha valami történik, akkor érzik, hogy nincsenek egyedül. A családi támogatás hiányában egy családtag önmagában is megélheti a boldogság érzését, ha a támogatást megkapja külső személyektől vagy intézményektől (barát, tanár, lelkész stb.). Tulajdonképpen amikor boldog családról gondolkodunk, ezen a tagok boldogságát értjük. Horváth-Szabó Katalin szerint a boldog család a következő tulajdonságokkal rendelkezik: autonómia, egyensúly az értékek és célok között, a generációs határok jelen vannak a hierarchiában, a szülők vezetői szerepe tiszta, a család külső és belső határai egyértelműek (Horváth-Szabó, 2012).

A magyar „család” szó az ószláv „cseljad”-ból ered, melynek eredeti jelentése: háznép, cselédség. A magyar nyelvben a 12. században bukkan fel először a fogalom, amely általánosságban tekintve a szülők és a nem házas gyermekek együttélését jelölte. A 17. századtól a latinból eredő „família” szó is megjelenik, mely rokonságot, családot, nemzetséget jelölt. Az, hogy a család fogalma egyre nagyobb teret nyert magának, azt is bizonyítja, hogy régen az emberi lét minden jelentősebb eseménye az otthonhoz kötődött. Az otthon adott helyet a születésnek, az ünnepek megélésének és az élettől való búcsúzásnak is (Bettelheim, 2000). Napjainkban sokkal hangsúlyosabb, hogy a család elsődlegesen érzelmi biztonságot nyújt a tagok számára, és kevésbé jelentős a fizikális szükségletek kielégítésének helyeként. Ezzel azonban nem értek egyet, hiszen látni fogjuk a családi funkcióknál, hogy a kétféle (fizikai és érzelmi) szükséglet ma is együtt van jelen. Abban viszont egyetértek, hogy a jelentősebb életesemények, melyek régen az otthon falai között zajlottak, ma már sokkal inkább külső helyszínekre tevődtek át, olyan személyekhez kötődve, akik nem tartoznak közvetlenül a családhoz (Bettelheim, 2000). Ugyanakkor fontos kiemelni a vallás szerepét, mint összetartó erőt a családban. Ezt a témát később részletesebben tárgyalom az erőforrások keretein belül.

A CSALÁD FUNKCIÓI

A család szó értelmezésénél már láthatóvá vált, hogy a család olyan funkciókat tölt be, melyekre nemcsak a társadalomnak, de a családban élő egyénnek is nagy szüksége van az egészséges működéshez. A család *elsősorban referencia- és kontrollcsoport* a tagok életében (Vajda-Kósa, 2005). Ez azt jelenti, hogy a család tagjai visszajelzéseken keresztül hatást gyakorolnak az egyéni meggyőződések kialakulására, melyre a többségi vélemény sokkal nagyobb erővel hat, mint pusztán egy személy visszajelzése. Ezzel kapcsolatban megjegyzendő, hogy a szülők egységes állásfoglalása nagyobb befolyással van a gyermekekre, mint az egyedülálló szülőé. Az egységes állásfoglalás erejét bizonyítja az is, hogy amikor a teljes család konszenzusra jut egy adott dologban, akkor olyan stabillá válik

a közös meggyőződés, hogy a legtöbb konfliktus alapját ez képezi az újonnan érkező családtagokkal szemben (Vajda–Kósa, 2005).

A *gazdasági funkció* vonatkozásában elmondható, hogy a történelem folyamán a családok gazdasági szerepe sokat változott. Régen a termelés volt a középpontban, mára a javak elosztása vette át a szerepet (Vajda–Kósa, 2005). Ahhoz, hogy az elosztás megtörténjen (mire költenek, mibe ruháznak be), a tagoknak kollektív döntéseket kell hozniuk. A döntés folyamatában feltárul, hogy a tagok milyen szükségletekkel és igényekkel vesznek részt az adott döntésben. Ez a fajta kommunikáció növeli a tagok biztonságérzetét és az egymás iránti tiszteletet.

A *reprodukciós funkció* az egyik legkomplexebb feladat, és egyben próbatétel a családok számára, hiszen magában foglalja az utódokért vállalt fizikai, anyagi és pszichológiai terhek viselését. Közös döntést kell hozni az időpontokról (például mikor szülessen az első gyermek, mikor vegyék az első lakást), a családtagok létszámáról (például hány gyermeket vállaljanak, a nagyszülők befogadásának kérdése stb.). Ezek a döntések az élet folyamán külső és belső tényezők hatására újraíródhatnak (például nem tervezett terhesség, válás, baleset, betegség, halál).

A *védelmeső/támogató funkció*t tekintve a család a pihenés legfőbb színhelye, ahol a tagok ventillálhatnak, támogatást nyerhetnek, új erőt kaphatnak. Letehetik a hétköznapiakban viselt társadalmi szerepeiket, és teljes szabadságban önmaguk lehetnek (Vajda–Kósa, 2005).

Figyelemre méltó még a Somlai Péter által vizsgált *szociális funkció* is: a megfigyelés tárgya az volt, hogy a család miképpen tudja segíteni az utódok beilleszkedését a társadalomba. Losonci Ágnes úgy ír a társas érintkezésről, hogy ezen a téren a család mint fundamentális „őskép” jelenik meg (Takács, 2010). Itt történnek az első benyomások, átélések, melyek mintaként rögzülnek. Kirajzolódnak az eszményképek, a gondoskodásról alkotott elképzelések (mit várok el másától, s én hogyan törődöm másokkal), az eszközök-höz való viszonyulások, az erőnlét és a rezisztencia alapjai. Ha ezek az ősképek egy támogató, a családi rendszer határain belül szabadságot biztosító környezetben alakulnak ki, akkor az egyénnek a későbbiekben nem okoz problémát az őt körülvevő világhoz való kapcsolódás (munkahely, párkapcsolat, lakóközösség stb.) (Takács, 2010).

Végezetül szeretném megemlíteni Gerald Caplan funkcionista megközelítését (Asztalos, 2019). Ő azt vizsgálta, hogy a családnak az utódokra gyakorolt hatás tekintetében milyen *mentálhigiénés funkciói* vannak. Kutatásával a család lelki egészségvédő szerepének fontosságát emelte ki. E szerep elemei a következők:

1. *A család mint a kívülről érkező információk gyűjtő- és feldolgozóhelye.* Amikor a család rendszerében sor kerül a hétköznapiakból hozott információk közlésére, akkor a tagok nemcsak a kívülről érkező híreket osztják meg egymással, hanem önmagukat is azért, ahogy a kommunikációjukban megjelennek a gondolataik és érzéseik. Ez még közelebb hozza őket egymáshoz, lehetőségük van a történeteket közösen feldolgozni, kontextuálisan elhelyezni (Asztalos, 2019).

2. *A család mint visszajelző rendszer.* A családtagok visszajelzéseiken keresztül hatást gyakorolnak az egyéni meggyőződés kialakulására. A visszajelzések alapján épülnek fel a család viselkedési rendszabályai. A család nemcsak visszajelző rendszer, hanem „gyakorlóhely” is, ahol a tagok biztonságos kereteken belül kísérletezhetnek a jelzésekre adott válaszaikkal (Horváth-Szabó, 2012).

3. *A család mint szemléletformáló erő.* A család értékeket, világnézetet közvetít, melyeket életvezetési útmutatóként visz tovább a gyermek. „Ha a családban tanultak egységesek, akkor szilárdak is, és viszonylag biztos iránytűkként hatnak” (Asztalos, 2019: 320).

A család nemcsak visszajelző rendszer, hanem „gyakorlóhely” is, ahol a tagok biztonságos kereteken belül kísérletezhetnek a jelzésekre adott válaszaikkal.

---

4. *A család mint segítő és támogató.* A családban mint rendszerben szakértelem és tapasztalatok sokasága található, melyek forrásként szolgálnak a rendszer bármely tagja számára. A családban megjelenő nehézségek arra is lehetőséget adnak, hogy egy-egy vitás helyzetben biztonságos keretek között alkalom nyíljon a „konfliktusmegoldó

stratégiák” kipróbálására és megfigyelésére. Kopp Mária és Skrabski Árpád szerint a konfliktusmegoldási módszereket ugyanúgy meg kell tanulni és gyakorolni kell, mint a biciklizést vagy az úszást (Kopp–Skrabski, 2021). A biztonságos keretek adnak garanciát arra, hogy a stratégiák próbálgatása kevesebb stresszel és megrázkódtatással jár.

5. *A család mint fizikai támogató.* Vannak pillanatok, amikor az ember segítségre szorul. A segítségkérés a konfliktusmegoldási módszerek egyike, mely növeli a család kooperációs erejét (Kopp–Skrabski, 2021). A legtöbb ember a segítségkérést megalázó helyzetként éli meg. Amikor valaki a család biztonságos keretein belül kerül kellemetlen helyzetbe, szégyenérzet nélkül számíthat a tagok támogatására. Ez sokszor kérés nélkül is megérkezik. Az a tudat, hogy van egy hely, ahol az ember terheiből mások is részt vállalnak, a lélek egészségét szolgálva erősíti az énvédelmet (Asztalos, 2019).

6. *A család a pihenés helye.* A család biztonságos közegében a társadalmi szerepek leoldódnak, és teljesen önmagát adhatja az ember. Emellett fontos megemlíteni a regenerálódás/fejlődés pihenésben rejlő lehetőségét is, hiszen az emberi tudat ilyenkor végzi a begyűjtött információk, események feldolgozását, melyhez emocionális magatartás is kialakul (Asztalos, 2019).

7. *A család mint példa és kontrolláló közeg.* Mindenkinek fontos az elismerés, a család rendszerén belül is. A megbecsülésnek a tagok között oda-vissza kell működnie. A kontroll, bármilyen furcsán hangzik is, szintén védelmi funkciót lát el a családi kapcsolatokban, hacsak nem a hatalommal való visszaélésről szól. Amikor például a szülő valamilyen kontrollt gyakorol gyermeke felett (nem engedi, hogy hétköznap este nyolc óránál tovább fennmaradjon), akkor azzal védi és tanítja. Egy egészségesen kialakított családi rendszerben ez a kontroll a szeretet szimbólumaként jelenik meg, és erősíti a tagokban a biztonságérzetet (Asztalos, 2019).

8. *A család mint az identitástudat kiindulópontja.* Az élet folyamán az ember úgy képes kapcsolódni másokhoz, ahogyan a saját családjában látta és tanulta. Fontos megjegyezni, hogy önismeret által ez a tanult séma fejleszthető. Ha a család jó alapot biztosított ahhoz, hogy az egyénnek stabil identitása legyen, akkor minden feltétel adott, hogy érzelmi biztonságot érezve könnyebben alakítson ki kapcsolatokat másokkal, az egész világgal (Asztalos, 2019).

9. *A család mint a mentális tréningek műhelye.* Asztalos Bernadett egy krízisben lévő családtag családja révén megvalósuló védelmét úgy írja le, mint a vírusok által megtámadott immunrendszert, amelyben a vitaminok (családtagok) a mielőbbi megerősödést / regenerálódást segítik elő. Ez azt jelenti, hogy válság, illetve veszteségek idején az a személy, aki számíthat családja támogató közegére, sokkal hamarabb győzedelmeskedik a nehézségeken (Asztalos, 2019). Kopp Mária és Skrabski Árpád szintén nagyon fontosnak tartotta a *család egészségvédelmi funkcióját*, melyről számtalan publikációjuk született. Külön hangsúlyt fektettek a házasság fontosságára és a párkapcsolatra mint a támogató család alapjára. A témában nagy komolysággal, de humorosan így nyilatkoztak: „Egy igazán jó, kiteljesedő, nem unalmas kapcsolat a legfontosabb egészségvédő tényező: hiánya sokkal súlyosabb egészségkárosító faktor, mint a dohányzás, a kóros alkoholfogyasztás, bár a jó kapcsolat ezek ellen is véd. Talán az elhízás az egyetlen kivétel, mert a jó házasságban élő férfiak hajlamosabbak pocakot eresztetni” (Kopp–Skrabski, 2021: 123).

A CSALÁD MINT ERŐFORRÁS ÉS A VALLÁSI RÍTUSOK TÁMOGATÓ EREJE

Mielőtt áttekintenénk, hogyan válik erőforrássá a család az egyén életében, érdemes megnézni, mit is jelent az erőforrás. Horváth-Szabó Katalin és Dávid Beáta a következőképpen definiálja a fogalmat: „Az erőforrások az egyén eszközei az életesemények és a stressztapasztalatok negatív hatásaival való megküzdéshez” (Horváth-Szabó–Dávid, 2013: 534). A szerzők szerint erőforrásokat három irányból meríthetünk: személyes, társas és környezeti forrásokból. Az egyén a saját erőforrásait legfőképp a társas kapcsolatok interakcióiból szerzi, melyek legfőbb színtere a család. A személyes erőforrások nagysága erősen összefügg azzal, hogy az illető számára milyen mértékben érhető el a társas kapcsolatok támogatása.

Itt említtem meg a vallást, mely egyszerre személyes és kapcsolati erőforrás. Olyan fontos értéket képvisel, mely ma is összekötő erőként van jelen a családokban. Amellett, hogy önmagában is erőforrás, ez még inkább igaz akkor, ha egy család rendszerének alapját képezi. A vallási rítusok (például az istentiszteleten való részvétel) ma is megerősítő és felszabadító hatásúak az egyén életében. A vallási szertartások nem korlátozódnak a templomon belülre, a hívek otthonaiban is jelen vannak, s ez lehetőséget ad arra, hogy az otthon továbbra is az életesemények fő színtere maradjon. Az istenhit, a vallásos hit értelmet ad az értelemmel felfoghatatlan dolgoknak, eseményeknek. Az a családi rendszer, amelyben a vallás megtalálható, képes arra, hogy egységesen és gyorsabban

túljusson egy-egy krízisen. „A hitrendszer a vallásosság egyik nagy hatású összetevője, értelemadó keret, jelentésadás, amely az élet eseményeit, a szenvedést értelemmel és jelentéssel látja el. Az értelemtalálás eljuttat annak megértéséhez is, hogy az események nem véletlenül történnek, hanem egy magasabb erő, theisztikus vallásos felfogásban Isten által irányítottak. Vagyis az ember nem a könnyörtelen Sors játékszere vagy más ember eszköze” (Horváth-Szabó, 2012: 21).

KAPCSOLATI JÓLLÉT

A jóllétet (*well-being*) Engler Ágnes a társas kapcsolatok keretein belül vizsgálta (Engler, 2017). Szerinte az a párkapcsolat, amelyben jelen van a jóllét öt színtere, sokkal nagyobb eséllyel nevezhető boldog, kiegyensúlyozott kapcsolatnak, ami különösen fontos szülők esetében, akik a család bázisaként működnek. Ez az öt színtér a pozitív érzélem, az elmélyülés, az értelem, a pozitív kapcsolatok és a teljesítmény (Engler, 2017: 20). Az ilyen formában megjelenő társas támogatás „érzelmi elköteleződést, bizalmat, meghittséget, gondoskodást és törődést jelent. Ezek a kapcsolati elemek csökkentik a depresszió és egyéb pszichés problémák kialakulását, illetve az egyéneken keresztül kimutatható a társadalmi jóllétre gyakorolt kedvező hatás is” (Engler, 2017: 22).

Komlósi Piroska és Antal Mária Ildikó a „szociális anyaméh” fogalmával jelöli meg a család fontosságát, ugyanis egy gyermek egészséges fejlődésében jelentős szerepe van annak, ha a szülők pozitív világszemlélettel, elfogadással és gondoskodással viszonyulnak egymáshoz (Komlósi–Antal, 2003). A családi jóllét jelentős elemeként említhetők még a családi rituálék, melyek különösen életciklusváltásoknál és kríziseknél szolgálnak nagy segítségül a család számára. Rudi Dallos és Harry Procter szerint: „Ezek fontos szerepet játszanak a változás definiálásában, az új határok kialakításában. Az a szokás, hogy valamennyi családtag részt vesz a ceremónián, hozzájárul ahhoz, hogy ez az újradefiniálás egyszerre minden érintett előtt megtörténhet” (Dallos–Procter, 2001: 30). Kopp Mária már magáról a házasságkötésről is mint különleges rítusról beszél, amelynek során a felek kinyilvánítják elköteleződésüket, s amely a párkeresési szakasz lezárását is jelenti. A házasságkötés után a legtöbb pár szülővé válik, és mindkét fél fontos feladatokat lát el. Fekete Deák Ildikó úgy fogalmaz, hogy „az anya alakja és funkciója az ember lelki életébe megkülönböztetett bensőségességgel és szilárdsággal épül be” (Fekete Deák, 2015: 164). Az újszülött gyermek számára az anya a külvilág első reprezentánsa és a biztonság forrása, ezért kap fontos szerepet a biztonságos kötődés kialakulásában, hiszen ekkor képződik az alap a gyermek felnőttkori világszemléletéhez. Az apák szerepe is kiemelkedő: egyrészt saját létükön keresztül hatnak a családtagokra, másrészt az anya érzelmein keresztül is hatást gyakorolnak. Az apai szerep, akárcsak az anyáé, nagyon sokrétű. Az apa hangsúlyos szerepet kap az énefejlődési szakaszban, mert főképp az ő személye őrzi a családi határokat. Ez az időszak úgy is tekinthető, mint amikor a szülők funkciójuk vonatkozásában „egy vonalba” kerülnek (Fekete Deák, 2015).

AZ ÉNKÉP ÉS A CSALÁD

Abban, hogy az ember hogyan gondolkodik önmagáról, már a magzati kor is jelentős szerepet játszik. Például azok a hatások, amelyek az anyaméhben az embriót érik, később hatással lesznek a gyermek fejlődésére. Ahogyan már említettem, ekkor is jelentős az apa támogatása, melyet az édesanya biztonságérzetként és belső harmóniaként ad tovább gyermekének. Thomas Verny pszichiáter úgy véli, hogy azoknak a gyermekeknek, akik magzati korukban is átélik a családi légkör biztonságát, vagyis érzik az anya örömet, várakozását stb., sokkal kiegyensúlyozottabb az érzelmi fejlődésük (Sturt–Sturt, 2007). A Szentírás csodás példát nyújt arra, hogy egy magzat miképpen képes reagálni az anya örömére. Lukács evangéliumának elején nemcsak a biológia, de a teológia nézőpontjából is jelentős mondattal találkozhatunk: „Amikor Erzsébet meghallotta Mária köszöntését, megmozdult a magzat a méhében” (1,41).

A születés után számos inger éri a kis jövevényt. Egyszer csak ott állnak a szülők, a nagyobb család, néha még mások is megjelennek. Az édesanyával kialakult szoros kapcsolat után ebben a közegben elsőként azt igyekszik azonosítani a gyermek, hogy „kicsoda ő” a jelen környezetben. E kérdésre elsősorban azok az emberek adják meg számára a választ, akik körülveszik. John és Agnes Sturt tükörhöz hasonlítja a gyermeket körülvevő embereket (Sturt–Sturt, 2007). A támogató környezeti hatás következtében a gyermekben korán kialakul az alabizalom, amely bázisa a majdani önállóságnak és önbizalomnak.

Gyermekkorban számos pozitív tényező létezik, amellyel a szülők, illetve a család többi tagja támogatást nyújthat egy gyermek egészséges fejlődéséhez. Sturték szerint a pozitív önértékelést segítő hatásokat a figyelem, az elfogadás, a dicséret és a szeretet biztosítja (Sturt–Sturt, 2007). A *figyelem* összetett feladat, melynek fontos része az idő, a szemkontaktus és az érintés. Ez a három összetevő mutatja, hogy valóságos kapcsolódás történik, melyben több testrészünk szerepet játszik. (Egyes kutatók szerint az érintés az első érzék, amelyet már nagyon korán megtapasztalunk, s egyben a végső is, amely utolsóként szűnik meg halálunk pillanatában). Az *elfogadás* szükségszerűen megerősíti: nem azért tartunk értékesnek valakit, mert éppen tesz vagy nem tesz valamit, hanem azért, aki önmaga (Sturt–Sturt, 2007). Egy gyermeknek sok őszinte *dicséretre* van szüksége az egészséges önértékeléshez. Sturték arra is felhívják a figyelmet, hogy nem szabad félni az őszinte dicséret sokaságától, hiszen „gyermekünket sokkal inkább fenyegeti annak a veszélye, hogy a kudarcból való félelmet állandósítjuk bennük, mint annak, hogy túl büszkékké válnak” (Sturt–Sturt, 2007: 54). Fontos tényező a *feltétel nélküli szeretet*, amely nincs külső vagy belső képességhez kötve, hanem egyszerűen csak létezik. A Szentírásban szereplő „agapé” szó erre a szeretetre vonatkozik, mely nem érzelmeken, hanem az akarat döntésén alapszik. Fontos kiemelni, hogy az agapé az Istenbe vetett hit nélkül pusztán etalonként jelenik meg a nevelésben, hiszen az istenhit az, amely megnyitja a szeretet valódi forrásait az ember szívében. Ez az a szeretet, mely növeli a gyermek biztonságérzetét. „Annak a gyermeknek, aki megkapja a feltétel nélküli szeretetet – még ha

tökéletlen módon, tökéletlen szülőktől is –, meglesz az alapja, amelyre felépítheti az önértékelését” (Sturt–Sturt, 2007: 51). Ebben a szeretetben fejlődik a gyermek érzelmi intelligenciája is, és ő maga is megtanul szeretni. Megtanulja mások szükségleteit figyelembe venni, s képes önmagát hátrébb sorolni másokért. Erich Fromm a szeretet képességének érettségét az alábbi megfogalmazásokban méri: A gyermeki következtetés a szeretetről: „Szeretlek, mert szükségem van rád.” A kiforrott szeretetből fakadó következtetés: „Szükségem van rád, mert szeretlek” (Fromm, 2012: 43).

Az imént már említettem, hogy az egészséges önszeretet kialakulásának fontos része a szülői dicséret, melyet a gyermek erőforrásként visz tovább személyiségének kialakításához. Bruno Bettelheim szerint a személyiség kialakulása úgy történik, hogy a gyermek folyamatosan azokat a dolgokat ismétli, amelyekkel örömet okoz szüleinek, illetve önmagának. Ezek a tevékenységek állandósulnak, és a személyiség alkotóelemeivé válnak (Bettelheim, 2000). Lényeges komponensként említi a szerző a szülő-gyermek játékot is, amely a későbbi valóságok megértésének kezdetét jelenti. A játék folyamán a gyermek megismeri a viselkedési szabályokat, továbbá megfogalmazza „énkérdéseit” (Bettelheim, 2000). Az egészséges énkép kialakulása az egészséges kapcsolódás alapja. A gyermek a játék folyamán elkezd kapcsolódni másokhoz és önmagához.

HARMONIKUS KAPCSOLAT ÖNMAGUNKKAL ÉS A PÁRUNKKAL

A modern ember jellemét Erich Fromm egy automatához hasonlítja: az emberek „személyiségkészleteket” halmoznak fel a boldogulás céljából (Fromm, 2012). Ebben az automatizált rendszerben a szeretet értékét felváltja a „csapatmunka” értéke. Fromm szerint ez az eszme utolérte a házasságokat is, és a boldog házasságot „jól működő teamként” jellemzi. Az ilyen alapon működő társulás kívülről nézve kiegyensúlyozott kapcsolatnak tűnik, azonban a benne élők egy teljes életen át ismeretlenek maradnak egymás számára.

A családi rendszer a házastársak kapcsolatán alapszik. Esther Perel amerikai pszichoterapeuta, a párkapcsolatok kutatója vallja, hogy a bensőséges kapcsolódás megélésének külön nyelvezete van, mely elgondolása szerint mindössze hét ígén alapszik. Ezen a hét ígén keresztül lemérhetjük, milyen mértékben vagyunk képesek közel kerülni önmagunkhoz és a társunkhoz. Ezek az ígék a következők: kér, ad, kap, elvesz, megoszt, visszautasít, játszik (Perel, 2017). A következőkben ezt a hét szót szeretném a fókuszba helyezni, megemlítve, hogy hazánkban Orvos-Tóth Noémi is foglalkozik az intimitás nyelvezetével.

1. „Kér”: A kérés elősorban azt mutatja meg, mennyire vagyunk képesek szem előtt tartani a szükségleteinket. Ha gyermekkorunkban jól működött a szülő-gyermek kapcsolat (például anyánk meghallotta a sírásunkban, hogy éhesek vagyunk, és táplálással válaszolt), akkor felnőttkorunkban sem lesz idegen számunkra, hogy korlátainkat felmérve segítséget kérjünk, illetve megfogalmazzuk és kifejezzük, ha a másik közelségére vágunk. Párkapcsolatban/házasságban nagy jelentősége van annak, ha ezeket a dol-

gokat nemcsak meg tudjuk fogalmazni, de meg is tudjuk élni egymás jelenlétében (Perel, 2017; Orvos-Tóth, 2019).

2. „Ad”: Szintén tükör számunkra, hogy mennyire és hogyan vagyunk képesek adni. Itt nem pusztán tárgyi dolgokra kell gondolnunk, hanem olyanokra is, amelyek egy másik emberhez való kapcsolódásunkat segítik elő (figyelem, szeretet, megbecsülés stb.). A gyermekkori parentifikáció megmutatkozik ennél a szónál, ugyanis a szülőstí-tett gyermekek felnőttkorukban igyekeznek másokhoz képest aránytalanul többet adni (például minden házimunkát magukra vállalnak). Ezen az állapoton önismereti foglal-kozással és egyéb módszerekkel lehet változtatni. Ha az illető olyan társat talál, aki kiegyensúlyozott, biztonságot nyújtó családból származik, az már önmagában gyógyító hatású egy házasságban, párkapcsolatban (Perel, 2017; Orvos-Tóth, 2019).

3. „Kap”: Itt jól megfigyelhető, hogy aki nagyon könnyen ad, az a legtöbbször nehezen fogad el. Az ilyen emberek nehezen fogadják el mások figyelmét, mintha nekik ez nem járna. „Aki jóban van önmagával, az képes kapni. Az azt tudja mondani a dicséretre, hogy köszönöm, és nem jön zavarba, nem igyekszik kibújni a helyzetből” (Orvos-Tóth, 2019: 214). Amikor egy párkapcsolatban mégis előfordulnak az említett jelenségek, érdemes szakemberhez fordulni, ugyanis megfelelő segítséggel a mögöttük meghúzódó gyermekkori traumákból ugyanúgy lehetséges a gyógyulás, mint a fizikai sebek esetében.

4. „Elvesz”: Ma már nem idegen az emberek számára az énidő fogalma. Amikor időt szánunk magunkra, kifejezzük szeretetünket és törődésünket önmagunk felé. Az idő múlásával azok a párok, amelyeknél már gyermek is született, egyre inkább az ön-zés fogalmával társítják az énidőt. Ennek az az oka, hogy az emberek többsége számos elfoglaltsága mellett úgy éli meg az önmagára szánt időt, mintha tisztességtelen dolog lenne. Ebben az esetben is fennáll az a veszély, hogy a párkapcsolat kihűl, elgápi-sedik, és tagjai a fentebb említett „jól működő teamként” élnek tovább. Ezért érdemes olyan időkereteket kialakítani mind a két fél számára, amelyek közt biztosítva van a mentális és a testi-lelki feltöltődés (Perel, 2017; Orvos-Tóth, 2019).

5. „Megoszt”: Egy ember számtalan dolgot meg tud osztani környezetével. A fizikai dolgokon túl érzelmeket, lehetőségeket, gondolatokat, álmokat, terveket stb. Ezekben a megosztásokban visszaköszön az otthonról hozott családi rendszer működése. A párkapcsolatok fontos eleme nemcsak a házimunka megosztása, hanem a felelősség meg-felelő elosztása és vállalása is. Orvos-Tóth Noémi a megosztás témájában így idéz egy házassági tanácsadásból: „Szülei szigorú fegyellemmel nevelték. Katonatiszt édesapja visszatérő szlogenje szerint: »Csend, rend, fegyelem a boldog család titka«. Ehhez aztán igyekezett is tartani magát, és félelmeit, kétségeit, bizonytalanságait még önmaga előtt is tagadta. A kellemetlen érzések ugyanis számára a gyengeség jeleinek tűntek, márpedig gyengének lenni egyenlő a szégyennel. Mivel gyerekkorában senki nem rezonált a belső világára, felnőve ő is hiányt szenvedett az empátiás ráhangolódás képességében” (Orvos-Tóth, 2019: 219). Érzelmek kifejezése nélkül nem lehet tartós kapcsolatban élni,

hiszen minden kapcsolat a kölcsönösség elvén alapszik. Az érzések megfogalmazása bátorságot és a másik iránti bizalmat feltételez. Megemlítendő még az anyagi javak megosztása, amely számos területre hatást gyakorol, és egyben a legtöbb konfliktus forrása. Ha ezekben a helyzetekben is megértjük, hogy viselkedési mintáinkat otthonról hoztuk, akkor sokkal könnyebb önuralmat gyakorolnunk a másik féllal szemben, így vádak és konfliktusok helyett egyszerűbb párbeszédet kezdeményezni.

6. „Visszautasít”: Ha a párkapcsolatban vagy egyéb környezetben valakit vagy valamit visszautasítunk, az mindig a saját határainkat tükrözi. Amikor ezekről a határokról beszélünk, a pszichológiai és a fizikális határainkat egyaránt kijelöljük. A „nem” kimondásával jelezzük másoknak, hogy mi az, ami számunkra diszkomfortos. Ugyanakkor a „nem” szó kimondatlanul is megfogalmazódik a szülőkről való leválásnál, ha az ifjú pár igyekszik kialakítani új határait. A korábban már említett rendszerszemléletű megközelítés háromféle határt különböztet meg: a merev, a diffúz és a rugalmas, tiszta határt. Ahol sikerül rugalmas, tiszta határokat kialakítani, ott nem okoz problémát a felek számára az igen és a nem használata (Perel, 2017; Orvos-Tóth, 2019).

7. „Játszik”: Nagyon sok családban értelmetlen időöltésként definiálják a játékos bohóckodást. Orvos-Tóth Noémi szerint az örömteli flow-érzést ugyanannyira fontos átélni felnőttkorban, mint gyerekként, mert ez a felszabadult játékos idő szakítja ki az embert a hétköznapi monotóniájából. Az örömhöz fűződő kapcsolatunk gyökere is egészen a gyermekkorig nyúlik vissza. A játékoság fontossága megjelenik a párok szexualitásában is. Amikor a játékoság teret kap az intim együttlétek alkalmával, az tartós örömként jelenhet meg. Azonban ha ez a játékoság nincs meg valakiben, akkor az intim együttléteket kötelességként élheti meg. Felmérések szerint azok a párok, amelyek valóban képesek örömként megtapasztalni a szexuális együttléteket, sokkal harmonikusabb kapcsolatban léteznek a hétköznapiakban, mint azok, akik nem élnek ezzel az erőforrással (Orvos-Tóth, 2019: 227).

ÖSSZEZÉS

A korreláció jól megfigyelhető a család rendszerében is. A családi rendszer bemutatásánál törekedtem arra, hogy kiemeljem azokat a pontokat, amelyek erőforrásként vannak jelen a hétköznapiakban. A családi erőforrások tekintetében elmondható, hogy az egyén boldogulásához elegendő az „elég jó” család támogatása is, hiszen a boldog családok nem a tökéletes családokat jelentik, hanem azokat, amelyek tagjai képesek egymást elfogadni és támogatni úgy, hogy közben mindenki önmaga maradhat. Az élet folyamán előfordulhat, hogy felismerjük azokat a hiányosságokat, melyeket a diszfunkcionálisan működő származási családból hoztunk. A felismerés lehetőséget biztosít, hogy merjünk segítséget kérni és változtatni. A családbiográfiai rekonstrukció módszere sokat segíthet ebben. Ez az önismereti, személyiségfejlesztő módszer Virginia Satir nevéhez fűződik. Ezt alkalmazva láthatóvá válhatnak azok a transzgenerációs örökségek, melyek sokszor láthatatlanul hatnak ránk.

A szülők párkapcsolata mint a család alapja nagy figyelmet érdemel. Esther Perel gondolatai a fent idézett hét szóról (kér, ad, kap, elvesz, megoszt, visszautasít, játszik) lehetőséget adnak arra, hogy nagyobb megértéssel legyünk önmagunk és egymás története iránt, ezzel is növelve a családban rejlő erőforrásokat. S végül, de nem utolsósorban kiemelném a vallás szerepét, mely nemcsak üdvösséget és mentális egészséget közvetít a családoknak, hanem rítusain keresztül segít megőrizni a kapcsolatok értékét és az ott-hon melegét.

Felhasznált irodalom

- ASZTALOS BERNADETT (2019): *Ha ma Gerald Caplan élne... Gondolatok, kutatások a család funkcionális megközelítéséhez Magyarországon*, 2019. január, Semmelweis Egyetem EKK Mentálhigiéné Intézet, <http://www.irisro.org/pedagogia2019januar/61AsztalosBernadett.pdf> (letöltve: 2023. 04. 24.).
- BALOGH KLÁRA – HÉZSER GÁBOR – KRASZNAV MÓNICA (2021): *Beszélgetések a családról – Gondolatok, tapasztalatok, kérdések családterápiáról és -lelkigondozásról*, Budapest, Kálvin.
- BETTELHEIM, BRUNO (2000): *Az elég jó szülő*, Budapest, Cartaphilus.
- BOSZORMENYI-NAGY, IVAN – SPARK, GERALDINE M. (2018): *Láthatatlan lojalitások*, Budapest, Animula.
- CLOUD, HENRY, DR. – TOWNSEND, JOHN, DR. (2014): *Határaink – Mire mondjunk igent és mire nemet?*, Budapest, Harmat.
- DALLOS, RUDI – PROCTER, HARRY (2001): A családi folyamatok interakcionális szemlélete, in BÍRÓ SÁNDOR – KOMLÓSI PIROSKA (szerk.): *Családterápiás olvasókönyv*, Budapest, Animula.
- ENGLER ÁGNES (2017): *A család mint erőforrás*, Budapest, Gondolat.
- FEKETE DEÁK ILDIKÓ (2015): A családi környezet szerepe az egyén reziliens alkalmazkodásának kialakulásában, *Erdélyi Társadalom*, 13. évfolyam, 2015/1., 163–168.
- FROMM, ERICH (2012): *A szeretet művészete*, Budapest, Háttér.
- GOLDENBERG, HERBERT – GOLDENBERG, IRENE (2008): *Áttekintés a családról*, Budapest, Animula.
- HORVÁTH-SZABÓ KATALIN (2012): *Vallás és emberi magatartás*, Budapest, Semmelweis Egyetem EKK Mentálhigiéné Intézete – Párbeszéd Alapítvány.
- HORVÁTH-SZABÓ KATALIN – DÁVID BEÁTA (2013): *A családi és a kortárstámogatás összefüggései serdülők körében*, 2013. 10. 21., https://www.researchgate.net/publication/301684362_HORVATH-SZABO_KATALIN_DAVID_BEATA_A_CSALADI_ES_A_KORTARSTAMOGATAS_OSSZEFUGGESEI_SERDULOK_KOREBEN (letöltve: 2023. 04. 19.).
- KOMLÓSI PIROSKA, DR. – ANTAL MÁRIA ILDIKÓ (2003): A fejlődés egészsége – az egészség fejlődése – Család – egyén – iskola, *Magiszter*, 1. évfolyam, 2003/4., 33–53.
- KOPP MÁRIA – SKRABSKI ÁRPÁD (2021): *A boldogságkeresés útjai és útvesztői – Az érett személyiségtől a kiegyensúlyozott párkapcsolatig*, Budapest, KINCS.
- KURIMAY TAMÁS, DR. (2004): *Családterápia és család konzultáció – Európai távoktatási tankönyv*, Budapest, Coincidencia Kft.
- LÁNYI GUSZTÁV (2019): Fejlődés és/vagy bomlás? – A család mint pszichohistóriai probléma, *Valóság*, 62. évfolyam, 2019/9., 1–21.

- ORVOS-TÓTH NOÉMI (2019): Kapcsolataink nyelve, in GUTMAN BEA (szerk.): *Otthonról hoztuk. Családi mintáink és a párkapcsolatok*, Budapest, Kulcslyuk Kiadó, 200–229.
- PEREL, ESTHER (2017): 7 Verbs That Shape the Way You Love, Esther Perel Blog, <https://www.estherperel.com/blog/7-verbs> (letöltve: 2023. 04. 22.).
- SOMLAI PÉTER (2013): *Család 2.0 – Együttélési formák a polgári családtól a jelenkorig*, Budapest, Napvilág.
- STURT, JOHN – STURT, AGNES (2007): *Szeretetre teremtve – Az önértékelés megértése és fejlesztése*, Budapest, CLC Magyarország.
- TAKÁCS R. ANNA (szerk.) (2010): *Losonczi Ágnes műhelyéből – Tanulmányok 1960–2017*, Budapest, Gondolat.
- VAJDA ZSUZSANNA – KÓSA ÉVA (2005): *Neveléslélektan*, 2005. 03. 31., <https://docplayer.hu/672356-Neveleslektan-vajda-zsuzsanna-kosa-eva.html> (letöltve: 2023. 04. 17.).

The power of family correlation

ABSTRACT

Talking about family correlation in the 21st century is not always a positive thing. Family relationships have changed a lot over the centuries. Yet my aim in this paper is to focus on those family connections that are a source of strength in the development of the individual and later in the whole life course. I will explore what it means to belong to a family and the impact of this system of relationships on the development of self-image, social, mental and physical health. I will conclude with the thoughts of American relationship therapist Esther Perel, who uses seven very simple words to give us a space to assess, even as a kind of preventive measure, our attitudes to ourselves and our relationships with others. The methodology of the thesis is based on a review of the major national and international literature published to date.

KEYWORDS: family, family features, resource, self-image, well-being

IMRINÉ CSÁKÁNYOS MELINDA | Tanulmányok: Püskösdi Teológiai Főiskola (BA-diploma), Baptista Teológiai Akadémia (MA-diploma), Semmelweis Egyetem (addiktológiai konzultáns, családi és közösségi mediátor), Wesley János Lelkészképző Főiskola (PhD-hallgató).

EGRINÉ CSÖREG MÓNIKA – SZABÓ ORSOLYA

A nevelőszülői hivatás a Máltai szellemiség tükrében

ESSZÉ

DOI: 10.56699/MT.2023.4.9

ABSZTRAKT

Írásunk célja a nevelőszülői hivatás bemutatása az idén huszonöt éves Máltai Családok Háza Nevelőszülői Hálózaton keresztül. A Magyar Máltai Szeretetszolgálat 1998-ban egy korábbi, nevelőcsaládokból álló közösségéből alapította meg a hálózatot. Az akkor öt családdal induló vállalat mára száz családra bővült. Az általános szakmai követelmények mellett a Máltai Szeretetszolgálat szellemiségét képviselő szempontjaink is vannak. Szemléletünk szerint a nevelőcsalád otthona a szeretet és a befogadás színtere, ahol adni szeretnének abból, amiből nekik több adatott. Írásunkban rámutatunk, hogy a családjukat vesztett gyermekek számára mit ad a családpótló közeg. Kiemelünk néhány különleges, a gyermekek befogadására irányuló motivációt, és nevelőszülőinket idézve rávilágítunk, hogy vállalatuk hogyan formálta őket. Végül néhány látóterünkben maradt fiatal felnőttkori sorsának alakulását ismertetjük.

KULCSSZAVAK: befogadás, családpótló, sorsok

Írásunk célja a nevelőszülői hivatás bemutatása az idén huszonöt éves Máltai Családok Háza Nevelőszülői Hálózaton keresztül.

A Magyar Máltai Szeretetszolgálat 1996-ban építette fel Pátyon szociális létesítményét, a Máltai Gondviselés Házát, mely idős személyek gondozását és gyermekvédelmi gondoskodásban élő gyermekek nevelését tűzte ki célul. Idősothtonnal és egy családközösség öt nevelőszülői családjával indult a szakmai munka (Bogos–Horváth, 2006; Horváth, 2006; Horváth et al., 2006). A koncepció kidolgozásakor egy háromgenerációs modell megvalósítása volt a cél, hogy az idősoththonban élő elmagányosodott emberek és a családjukat vesztett, hátrányos helyzetű gyermekek egymással nagyszülő-unoka kapcsolatot kialakítva tapasztalhassák meg e családmodell előnyeit. Az idősek számára a gyermekekkel való kapcsolatfelvétel a hasznos tevékenység új perspektívája mellett az örömforrás lehetőségét, a gyermekek számára pedig az idős,

segítségre szoruló emberekkel való rendszeres találkozás a szociális érzékenyítésük esélyét hordozta magában.

Az eredeti elképzelés három év elteltével módosult, és 1998-ban a Máltai Gondviselés Háza Páty Kht. részeként az öt családdal elindult a nevelőszülői hálózat önálló munkája.

A segítségnyújtásra és a rászoruló gyermekek iránti elköteleződésre nyitott családok felkutatásával és meghívásával elindultak a nevelőszülői képzések, melyek eredményeképpen 1999-től a nevelőszülői hálózat fokozatosan országos szintű intézménnyé nőtt.

A Magyar Máltai Szeretetszolgálat Közép-Magyarországi Régiója 2015-ben átalakította intézményeinek struktúráját, így a Pátyon működő szolgáltatások különváltak. Ettől kezdve működik önálló intézményként a Máltai Családok Háza Nevelőszülői Hálózat.

Országos hálózatként jelenleg a főváros mellett szinte minden megyében jelen vagyunk, körülbelül száz nevelőcsaláddal, melyek 275 olyan hátrányos helyzetű gyermekről gondoskodnak, akik külön élnek a szüleiktől. A nevelőszülők egyharmada roma származású, ők roma gyermekek számára biztosítják az otthon nyújtó ellátás mellett azt, hogy a saját kultúrájukban szocializálódhassanak.

ÖNMAGUNKKAL ÉS MUNKATÁRSAINKKAL SZEMBEN TÁMASZTOTT ELVÁRÁSAINK

Alapvető szakmai követelményeink megegyeznek az általános szakmai elvárásokkal, ugyanakkor vannak sajátos szempontjaink, amelyek jellemzik a Máltai Nevelőszülői Hálózat szellemiségét.

A Máltai Szeretetszolgálat jelmondata és egyben célja több mint kilencszáz éve mindezenelőtt a hit védelme és a szegények istápolása, hitre és felekezetre való tekintet nélkül.

Függetlenül attól, hogy ki milyen indíttatásból szánja el magát a nevelőszülőiségre, szemléletünk szerint minden esetben arról van szó, hogy valakinek, akinek semmije

sincs, adni szeretnénk abból, amiből nekünk több adatott. Ezt a látásmódot többletként értékeljük, szerintünk ez adja a nevelőszülőiség lelkét.

„Amikor a másik ember boldogsága, biztonsága és fejlődése ugyanolyan fontos számodra, mint a saját boldogságod, biztonságod és fejlődésed, akkor szeretsz igazán” – írja John Powell amerikai jezsuita (2002), s ez az elkötelezett nevelőszülői munkára is érvényes.

Úgy gondoljuk, a nevelőcsalád tevékenysége nem szakma és otthona nem munkahely, hanem a befogadás színtere. Egy családi közösség napi huszonnégy órás szolgálatáról van szó, amelynek során a nevelőszülők szakmai szempontokat is figyelembe véve adják meg a gyermekeknek mindazt, amire azoknak szükségük van, mindenelőtt a családot és a szeretetet.

A Máltai Szeretetszolgálat jelmondata és egyben célja több mint kilencszáz éve mindenelőtt a hit védelme és a szegények istápolása, hitre és felekezetre való tekintet nélkül.

Mindezzel szeretnénk hozzájárulni, hogy a nevelőszülői tevékenység sokkal inkább hivatásnak, mintsem munkának minősüljön mind a nevelőszülők, mind más szakemberek körében.

Így megélve a mindennapi eseményeket a szakmai értelemben vett eredményeken túl olyan sikereknek is részesei lehetünk, amelyek ugyan nem látványosak, de annál lényegesebbek. A közös út a gyermekek és a nevelőszülők számára egyaránt lélekformáló lehetőség.

HÁLÓZATUNK MINT KÉPZŐINTÉZMÉNY

A befogadni szándékozó családok képzését hálózatunk munkatársai végzik. A közös munka személyes találkozással veszi kezdetét, melyre a jelentkező otthonában kerül sor. Mélyebb beszélgetést követően döntünk arról, hogy az illető személyisége és körülményei megfelelnek-e a jogszabályi követelményeknek, és elkezdheti-e a képzést. A jelentkezők kiválasztásánál nem törekszünk arra, hogy hívő vagy vallását gyakorló legyen a jelölt, de szükségesnek érezzük, hogy később képes legyen a rábízott gyermekeket az általunk közvetített szemlélettel gondozni, nevelni.

A nevelőszülői munka szakirányú képesítést igényel, melynek első lépcsőfoka a huszonnyolc órás döntés-előkészítő program, amelynek során a jelöltek megismerik a nevelőszülőiség lényegét, számos gyakorlati tapasztalatot hallgathatnak meg, majd mindkét részről döntés születik. A képzendő arról dönt, hogy motivációja egyezik-e az elhangzottakkal, a képző pedig arról, hogy a jelölt irányultsága és szándéka lehetővé teszi-e a nevelőszülői tanfolyamon való további részvételét.

Az ezt követő harminckét óra alkalmával olyan alapszintű pedagógiai, pszichológiai, egészségügyi, társadalmi és jogi ismereteket kapnak a jelentkezők, amelyek nélkülözhetetlenek a gyermekek gondozásához, neveléséhez és ellátásához.

Képzéseink alkalmával elveink átadására is van lehetőségünk, a leendő nevelőszülők megismerhetik szempontjainkat. Mindez alapot adhat a további együttműködéshez.

Ez az időszak a tanácsadók számára is a közös munkára való felkészülés ideje, mert a tananyagba beépített kötelező személyes beszélgetések alkalmával közelebbről megismerhetik a leendő nevelőcsaládokat, és ez megkönnyíti későbbi döntésüket, hogy melyik nevelőcsaládba hány és milyen gyermeket illesszenek.

A hatvan óra elvégzése után a leendő nevelőszülők tanúsítványt kapnak, és elindul működésük engedélyeztetése a kormányhivatalnál. Ezután már helyezhető hozzájuk gyermek, de képzésük csak a hatvan órára épülő, a későbbiekben elvégzendő kétszáz-negyven óra teljesítésével ér véget.

2009-ben csatlakozva a Magyar Máltai Szeretetszolgálat Befogadó Falu programjához, új kezdeményezésként Heves megyében roma nevelőszülőket képeztünk. Célunk az volt, hogy a gyermekvédelmi gondoskodásba került roma gyermekek a roma kultúrában szocializálódjanak. Úgy gondoljuk, a roma kultúra és hagyományok őrzése és átadása különösen fontos olyan roma gyermekek számára, akik nem ismerik gyökereiket.

A jelentkezőkből két csoportot tudtunk indítani, ők minimális lemorzsolódással elvégezték a hatvanórás tanfolyamot. A program sikerét mutatja, hogy már a képzés alatt további negyvenhat személy jelentkezett egy újabb tanfolyamra, illetve az akkori képzést sikeresen elvégző nevelőszülők többsége még ma is a hálózatunk tagja, és eredményes munkát végez a hozzá kerülő gyermekek fejlesztésében, nevelésében.

A félévenként sorra kerülő, kötelező továbbképzések – előadások, tréningek – biztosítják a már képzett nevelőszülők szakmai fejlődésének folyamatosságát, valamint lehetőséget nyújtanak a gyermekvédelmet érintő aktuális jogszabályi változások megismerésére. Összejöveteleink állandó elemét képezik a részünkről nélkülözhetetlennek tartott kis- és nagycsoportos beszélgetések, melyek jó alkalmak a tapasztalatok kicserélésére és arra, hogy a résztvevők segítsenek, példát, mintát adjanak egymásnak. A másik nehézségeivel való szembesülés annak felismerését nyújtja számukra, hogy a saját helyzetük kevésbé nehéz, mint hitték, ezért ezek a megosztások oldják a belső feszültséget, megerősítést, vigaszt és erőt adnak az aktuális problémáikkal való megküzdéshez.

SAKMAI TEAM

A nevelőszülők a szakmai csoport tagjaiként, együttműködési kötelezettségük mellett feladataik ellátásához folyamatos segítséget kapnak a gyermekvédelmi gyám (a gyermek törvényes képviselője), a nevelőszülői tanácsadó, a gyermekjóléti szolgálat család gondozója, a gyámhivatali ügyintéző és a gyermekjogi képviselő személyében.

Fontos megjegyeznünk: annak ellenére, hogy munkája nélkülözhetetlen, jogszabályi rendelet nincs arra, hogy a hálózatok pszichológust is foglalkoztassanak. Mi szerencsés helyzetben vagyunk, mert évek óta módunkban áll alkalmazni pszichológus munkatársat is, aki az alkalmassági vizsgálatok mellett elsősorban a gyermekek vizsgálatát végzi, de szükség esetén (például egy gyermek elkerülésekor a veszteség feldolgozását kísérve) a nevelőszülők mentális segítségét is ellátja.

A nevelőszülő legközvetlenebb segítő munkatársa az őt alkalmazó intézményt képviselő nevelőszülői tanácsadó, aki a nevelőszülőt szakmai munkatársaként igyekszik együttműködésre ösztönözni, úgy, hogy segítői feladatait ellátva ellenőrző funkciójának is eleget tesz. Ők szerepükénél fogva más-más módon, de mindketten részesei a gyermekek ügyének. A nevelőszülőknek a gyermekkel kapcsolatos kérdésekben nehéz elvonatkoztatniuk, hiszen érzelmileg érintettek, a tanácsadó viszont sajátos helyzetéből adódóan más szemszögből, objektíven, érzelmileg kevésbé érintve, nem bevonódva tud segíteni. Fontos, hogy a döntések az ő együtt gondolkodásukból szülessenek meg.

Szemléletünk szerint a tanácsadó és a nevelőszülők közös munkája során kulcsfontosságú az emberi egyenrangúság és a szakmai alá-fölé rendeltség egyensúlyának megtalálása. Nélkülözhetetlen, hogy kapcsolatukat kölcsönös bizalom hassa át.

A SZEMLELETÜNKBŐL ADÓDÓ SZAKMAI SAJÁTOSÁGAINK

Az, hogy működtetőként kinek, mikor, milyen és hány gyermeket helyezünk ki a családjába, az elsősorban a tanácsadó felelőssége, de a döntés lehetősége, hogy a kijánlott gyermeket elfogadják-e, a nevelőszülőké. Nincsenek könnyű helyzetben, mert a válaszadásra sokszor kevés idő áll rendelkezésükre. Előfordul, hogy gyermekek vér szerinti családjukból való azonnali kiemelésük percek, órákon belül kell dönteniük.

Nekünk mint működtetőnek is számtalan szempontot kell figyelembe vennünk, egyrészt a gyermek, másrészt a nevelő család tekintetében.

Sajátosságunk, hogy a hangsúlyt nem a mennyiségi, hanem a minőségi növekedésre helyezzük.

Komolyan vesszük a gyermekek illesztését, ami azt jelenti, nagyon megfontoljuk, hogy egy családba mikor, melyik, hány és milyen adottságokkal rendelkező gyermek kerüljön. Mérlegeljük, hogy a kihelyezendő gyermek beleillik-e a nevelőcsaládba, tekintve a létszámot, a nevelőszülő fizikai-lelki terhelhetőségét, az ott élő nevelésbe vett, illetve saját gyermekek helyzetét. Ha van rá mód, a legfiatalabb gyermekükönél fiatalabbat helyezünk ki. Ezt abból a megfontolásból tesszük, hogy véleményünk és tapasztalataink szerint is úgy optimális egy új gyermek érkezése, ahogy az természetes módon is történik.

A fentiekre azért fektetünk nagy hangsúlyt, mert így megelőzhetjük a gyermekek gondozási helyének indokolatlanul gyakori megváltoztatását, megakadályozva ezzel meglévő sérüléseik elmélyülését és újabbak kialakulását. Hálózatunk ezen a téren alacsony hibahányaddal dolgozik.

A NEVELŐSZÜLŐI HIVATÁS KIHÍVÁSAI

A nevelőszülői ellátás ideiglenes elhelyezési forma, a szakellátásba való bekerülés okainak megszűnése után a gyermekek hazakerülhetnek. A távlati cél a hazagondozás, vagy ha ez nem lehetséges, az örökbeadás mint végleges sorsrendezés. A nevelőszülővel szemben elvárás, hogy felkészítse a gyermeket a vér szerinti családjába való hazakerülésre, illetve szükség esetén az örökbefogadásra. Ha egyik sem jöhet szóba, nála marad a gyermek, esetleg nagykorúvá válása után is. Szükséges és esélyes a valamikori elengedése, de ugyanúgy lehetséges a végleges megtartása is. A nevelőszülőnek a gyermek érdekében képesnek kell lennie mindkét, egymással ellentétben álló történésre ígert mondani, s ebben a távlatokat tekintve teljesen bizonytalan helyzetben kell tudnia megteremteni és közvetíteni a gyermek felé az állandóságot és a biztonságot. A nevelőszülői hivatásnak ez az egyik legnehezebben teljesíthető kritériuma. Jól csinálni nem könnyű – különösen a már említett érzelmi érintettség miatt –, de szükséges feladat, szakmai követelmény.

Van, aki már a gyermek hozzájuk kerülésekor, mások később, jobb esetben csak évek múltán, de minden nevelőszülő szembesül azzal a ténnyel, hogy miközben – akár erőn felül is – mindent megtesznek a gyermekért, az elért eredmény jóval alulmarad a befektetett energiához és áldozatokhoz képest. Mivel a rendszerben lévő gyermekek veszteségei minden esetben nagyok, és előbb-utóbb jelentkeznek kisebb-nagyobb sérüléseik tüne-

tei, időbe telik, míg a nevelőszülői képzéseken tanult elmélet gyakorlattá válik. Ezeket a gyermekeket és eredményeiket nem szabad a vér szerinti szüleikkel együtt élő társaikhoz és az ő teljesítményükhöz viszonyítani, hanem veszteségeiket és háttérüket figyelembe véve a nevelőszülőknek saját elvárásaikat kell hozzájuk igazítani.

Ez a nevelőszülői hivatás újabb nehézsége. Komoly probléma esetén nem a gyermek visszaadása a megoldás – ez ritkán a mi hálózatunkban is megесik –, hanem a küzdelemben való újrakezdés. Ez a hozzáállás szolgálja a gyermekek érdekeit, és legalább annyira formálja a nevelőszülő személyiségét is. Ezt a hivatást az tudja jól végezni, aki rendelkezik az elfogadás és a befogadás képességével, amely nem egyszer és mindenkorra megszerezhető készség, hanem újra és újra rajtolni kell érte. Szükséges hozzá a szemléletünk elsajátítása, mely szerint a nevelőszülők feladata a rendelkezésükre álló idő alatt a gyermek mint rászoruló ember számára a szeretet és gondoskodás által tápláló „mindennapi kenyér” megadása.

Így végezve munkáját a nevelőszülő – akár azzal segíti a gyermeket, hogy átmenetileg pótolja a saját családját, akár nagykorúságáig ad neki otthont és családot – látványos sikerek elérése nélkül is mindenképpen sikertörténet részese lehet. E látásmód elsajátítására minden nevelőszülőnek szüksége lenne, mert ez a nehéz helyzetekben ösztönző és inspiráló.

A nevelőszülőség szintén nagyon nehéz területe a vér szerinti szülőkkel való kapcsolattartás, az ő megértésük, elfogadásuk, és e folyamat esetleges végkifejlete, a gyermek hazagondozása. A vér szerinti szülőknek joguk és kötelességük rendszeresen kapcsolatot tartani gyermekeikkel, a nevelőszülőknek pedig kötelességük biztosítani ennek lehetőségét. E találkozások rendszerint mindkét fél jelenlétével zajlanak. A helyzetet nehezíti, hogy ők akarva-akaratlanul is riválisnak tekintik egymást. Nevelőszülőink nagy része már a feladatvállalás kezdetén elkötelezett a gyermekek iránt, de azok szüleikkel való együttérzése sok nevelőszülőnek is nehézséget okoz. Ahhoz, hogy a vér szerinti szülőkkel való kapcsolatuk kommunikatív és lehetőség szerint konfliktusmentes legyen, a nevelőszülők részéről szociális érzékenységre és nagyfokú toleranciára van szükség.

A nevelőszülő a gyermeket a családjával együtt kapja meg, ahogyan elfogadja a gyermeket, akit nevel, úgy el kell tudnia fogadni a szüleit is. Rájuk is úgy kell tekintenie, mint rászoruló embertársaira. Tudatosítania kell, hogy amiben különbözünk, az nem annyira az esendőség, sokkal inkább a gyermekkorunkban megtapasztalt szeretet mértéke és minősége. Fel kell ismernie, hogy e szülők ugyanolyan áldozatok, mint a gyermekeik, akiket pártfogásunkba vettünk, a szüleik azonban még náluk is kiszolgáltatottabbak, mert nekik nem volt a gyermekeikéhez hasonló lehetőségük.

Ha a nevelőszülők képesek irgalommal nézni a vér szerinti szülőkre, akkor az irántuk tanúsított magatartásukat áthatja az együttérzés és az elfogadás, ami a másik felet is viszonzásra készítheti. Nevelőszülői hálózatunkban ezen a téren is tapasztalunk pozitív példát (Meszleny, 2018).

A fenti látásmód elsajátítása egy folyamat eredménye, ennek alakulását akkor tudja segíteni a tanácsadó, és akkor képes hitelesen közvetíteni e látásmódot, ha maga is így gondolkodik.

Nálunk alapvetően nem gyakorlat, hogy a nevelőszülő otthona szolgáljon a találkozás helyszínéül. Megelőzendő a későbbiekben esetlegesen generálódó konfliktusokat, jobban szeretjük, ha a gyermekek természetesen az őket gondozó nevelőszülő jelenlétében, de semleges helyszínen találkoznak a szüleikkel. Ennek ellenére nálunk is akad egy-egy eset, amikor a vér szerinti szülő és a nevelőszülő között olyan kapcsolat alakul ki, amely lehetővé teszi egymás otthonának megismerését, látogatását. Előfordult olyan is, hogy a hajléktalanná vált vér szerinti szülőt a nevelőszülő a saját otthonában fogadta a kapcsolattartások során. Az apa ilyenkor fél napot a családdal töltött. Lefürdött, kapott új, tiszta ruhát, a koszosat vagy kimosta a nevelőszülő, vagy kidobták. Kapott enni, így tudott együtt lenni gyermekeivel és új családjukkal. Halála előtt is megnyugvást adott neki, hogy gyermekei szerető családban nevelkednek, és mindent megkapnak, amire valóban szükségük van.

Ha a nevelőszülők képesek irgalommal nézni a vér szerinti szülőkre, akkor az irántuk tanúsított magatartásukat áthatja az együttérzés és az elfogadás, ami a másik felet is viszonzásra készítheti.

A RÁSZORULÓ EMBER VALÓDI SZOLGÁLATA

Amikor egy család befogad egy gyermeket, egy idegent fogad be. Az idegenség kérdése, kinél az elején, kinél évek múlva, de megjelenik. Mindenki más indíttatásból szánja el magát a nevelőszülőiségre, de a vágyak, elvárások, kívánságok, elképzelések, esetlegesen a mélyben meghúzódó önös érdekek csapdája egészen természetes módon mindenütt megbújik.

A köztudatban ez a vállalás leginkább a pénzről szól, azonban mi a hozzánk tartozó nevelőszülők motivációit ismerve tudjuk, hogy ez az általánosítás nagyon sok esetben nem állja meg a helyét. Annak ellenére, hogy igyekszünk kiszűrni az ilyen irányultságú jelentkezőket, elvétel nálunk is akadnak olyanok, akiket csupán a pénz motivál abban, hogy befogadjanak egy-két gyermeket. Ők azonban gyorsan rájönnek, hogy bár kapnak pénzt a gyermekek gondozására, annak többszörösét kell a gyermekekre fordítaniuk. Ők vagy ekkor, vagy az első komolyabb nehézség idején jelzik is, hogy elállnak a feladatuktól.

Nevelőszülőink közül sokan azért vállalják ezt a feladatot, mert a saját gyermekeik felnőttek, de még van energiájuk arra, hogy gondoskodjanak más gyermekekről. Van, aki nem kapta meg a vágyott nagy családot, ezért a saját gyerekei mellé fogad be egy vagy több másikat.

Egyik nevelőszülőnk maga is nevelt gyermek volt. Ez különleges motiváció. Hálás, hogy a gondviselés szerető családdal pótolta vér szerinti családjá hiányosságait, és a sors viszonzásaképpen ő is szeretné megadni más hasonló helyzetű gyermekeknek az esélyt,

hogy megtapasztalhassák, milyen az, amikor szerető közegben élnek a mindennapjaikat. Gyermekkorában megtanulta, mit jelent szeretve lenni, ugyanakkor azt is, hogy olykor el is kell engedni egy-egy családtagot. Nevelőanyjára ma is édesanyjaként tekint. Jelenleg a feleségével együtt, saját gyermekeik mellett három kiskorút nevelnek.

Vannak, akiknek nem lehetett saját gyermekük, de vágnak a szülői szerep betöltésére és a gondoskodás megélésére, néhány esetben az örökbefogadás háttérben meghúzódozó szándékával.

A legmélyebb elköteleződés azonban, amikor nevelőszülőink kizárólag karitatív szándékkal fogadnak be gyermekeket. Nekik nem fontos a pénz, nem számít, hogy a gyermek hogy néz ki, egészséges-e, egy a fontos: hogy segíthessenek rajta. Irányultságukból adódóan működésük során csak önmagukkal szemben vannak elvárásaik, nincsenek csalódásaik, és bármilyen minimális eredményt is optimizmussal tudnak fogadni és értékelni. Embertársaik iránt nyitott, nagyfokú szociális érzékenységgel, segítőkész szándékkal megáldott emberek. Ők azok, akik eleve magukban hordozzák azt a keresztény szellemiséget, amelyet mi, Máltaiak képviselünk. Közülük szeretnénk most néhányat bemutatni.

Van olyan nevelőszülőnk, aki ha megkeressük egy gyermek kiejánlásával, elsőként azt kérdezi meg, egészséges-e, és csak akkor kezd gondolkodni a vállaláson, ha nemleges választ kap. Eddig négy beteg gyermeket gondozott, egyiküket a saját karjai között engedte át a Teremtőnek. Jelenleg három vér szerinti és egy örökbe fogadott gyermeke mellett egy jelenleg kilencéves Down-szindrómás kislányt nevel hét éve.

Tizenhét évvel ezelőtt egy hétgyermekes nevelőszülőnk és házastársa elsőként egy koraszülött, súlyos szívfejlődési rendellenességgel született kéthetes Down-szindrómás kislányt fogadott be. Konkrét motivációja az volt, hogy a nagycsalád mindennapjainak koordinálása mellett nevelőszülőként kamatoztassa a saját gyermekei felnevelésével szerzett tapasztalatait. Az örökbefogadás nem jött szóba, mert nem nyolcadik gyermeket szerettek volna, csupán segíteni ezen az egyen. Szerették volna nyitva hagyni annak lehetőségét, hogy a szülők a későbbiekben meggondolhassák magukat. Két és fél évvel később egy súlyosan hospitalizálódott, szintén Down-szindrómás kislányt fogadtak be, aki három és fél éves koráig nem állt fel. Mindkét gyermeket heti rendszerességgel vitték a Down Alapítvány korai fejlesztőjébe egyéni és csoportos fejlesztésekre, Dévény-tornára, majd később úszni, lovagolni. Hogy fejlesztésük minél hatékonyabb legyen, a szóban forgó nevelőszülő elvégezte a gyógypedagógus-asszisztensi képzést. Mindkét gyermek az összes orvosi előrejelzésre rácafolva, egészségi állapotát tekintve is nagyon szépen fejlődött, értelmileg, érzelmileg és szociálisan egyaránt. Kilenc év elteltével a család újabb Down-szindrómás babát vállalt el, akinél a szívsebészeti kivizsgálása alapján a mortalitás 70 százalékos veszélye mellett nem lehetett jelentős javulást várni, és műtétre sem volt lehetőség. Mindezek miatt sem örökbefogadó-, sem nevelőszülő-jelöltek nem vállalták a kicsit. „Nem tudnánk úgy elmenni a történet mellett, hogy nem teszünk meg mindent azért, hogy ha kevés ideje van is hátra, azt legalább egy szerető családban töltsse, hisz neki is kijár a szeretet, kényeztetés” – mondta a nevelőszülő egy személyes beszélgeté-

sünk során. A házaspár motivációja az volt, hogy a gyermek szeretettel körülvéve élhesse meg hátralévő idejét (Gökhan, 2017). Bizonytalan életben maradási esélyei ellenére, kezelőorvosai legnagyobb csodálatára, várakozáson felül, önmagához képest rengeteget fejlődött. Szív- és tüdő-rendellenessége miatt állapotának lassú, de folyamatos romlása tapasztalható. Két évvel ezelőtt a nevelőszülő és házastársa örökbe fogadták, szerették volna jogilag is véglegesíteni kapcsolatukat, hogy ha arra kerül a sor, családtagjukként emlékezhessenek rá. A két nagyobb Down-szindrómás gyermek immár tizennyolc és tizenhat éves. Nyitott, barátságos viselkedésükkel bármilyen közösségben pillanatok alatt megtalálják a helyüket, teljes társadalmi integrálásukra nagyon jó az esély.

Huszonhárom évvel ezelőtt egy másik hálózattól jelentkezett át hozzánk egy egyedülálló nevelőszülő, aki már fiatal korában mások gondozására és ápolására tette fel az életét. Lehetőségeihez mérten igyekezett bárkit befogadni, olyan gyermekeket is, akiket a legtöbben nem. A nevelőszülőség mellett családba fogadást és örökbefogadást is vállalt. Az elmúlt évek alatt negyvennél több gyermek fordult meg az otthonában, sokan hosszú távra érkeztek, mások rövid időre. Jelenleg több örökbe fogadott és egy siket, vak, szondával táplálható, 8-as IQ-val rendelkező családba fogadott gyermeke mellett hét különleges szükségletű nevelésbe vett gyermek él nála. A gyermekek iránt tanúsított elköteleződése határtalan. Akik nála nevelkednek, olyan szeretetteljes gondozást kapnak, amely arra készíti őket, hogy később családotól is visszajárjanak hozzá. Van, hogy egy hétvégén vagy ünnepen húszan-harmincan ülnek körbe az asztalt. Nevelésének elismerését jelzi ez, ahogyan az a fiatal is, aki ma is rendszeresen felkeresi, segít neki a kerti munkában, és beszámol az élete alakulásáról. Néhány hónapot töltött csak el a nevelőszülő gondozásában, de nem tudta elfelejteni azt a sok szeretetet, amelyet tőle kapott, ezért hálája jeléül abban segít, amiben tud.

AKI FORMÁL, FORMÁLÓDIK IS

Számunkra a terep a nevelőszülői családok otthona, ahol segítő, ellenőrző feladataink ellátása közben észrevétlenül mi magunk is tanulunk, épülünk. Olykor megoldhatatlannak tűnő helyzetekkel találkozunk, és ilyenkor tanácsstalannak érezzük magunkat. Ha ilyenkor képesek vagyunk együttérző odafigyeléssel és empátiával jelen lenni, és csupán hallgatni, egyszer csak megtörténik a csoda, és a segítséget váró maga talál megoldást problémájára.

Sokak munkáját éveken át kísérvük. Leginkább a gyermekek fejlődése látványos, de azt, hogy közben a nevelőszülők is formálódnak, többnyire az általuk mondottakból tudjuk, illetve mi magunk is tapasztaljuk.

Közülük idézünk néhányat:

„Elfogadva a nevelt gyermek hozott traumáiból adódó hiányokat és a gyermeket ezzel együtt, lehetőség a fejlődésre saját magam és egész családom számára.”

(Négy gyermeke mellé egy gyermeket befogadó pedagógus nevelőszülő)

„A gyermekek legalább annyira formáltak engem, mint én őket. Megtanították a türelmet, előtte azt hittem, hogy türelmes vagyok. Nagyon erős tükröt tartottak, felért egy önismereti kurzussal.”

(Négy lánytestvért felnevelő nevelőszülő)

„Látva a nevelt gyermekek kaotikus családi hátterét még inkább látjuk, mennyire fontos a család, hálásabbak vagyunk azért, amink van.”

(Három gyermeke mellé két gyermeket befogadó nevelőszülő)

„Minél több kihívással kellett folyamatosan megküzdenünk, fokozatosan, annál bátrabb és proaktívabb lettem a gyermek támogatásában. A sok megpróbáltatásban sokkal valóságosabb lett az életem, úgy is lehetne mondani, hogy miközben elsősorban nem csak magunkért éltem, önazonosabb lettem. Vér szerinti gyermekünk életére is sokkal nagyobb feltételnélküliséggel tekintünk.”

(Beteg gyermeket felnevelő nevelőszülő)

„Sokat változtam. A megbízatás által, amit kaptam, felelősségteljesebb lettem, és kialakult bennem más, egy idegen ember gyermekeinek a féltése, általában véve odafigyelőbb lettem.”

(Négy testvért felnevelő nevelőszülő)

„A szabadidőm szinte száz százalékát elvesztettem, ez eleinte igen fájdalmas volt, de mára már nem is tudom, hogyan élhettem másképp. Sokkal gazdagabb és rugalmasabb lettem.”

(Egy óvodáskorú kislány pedagógus nevelőszülője)

„A nevelőszülői szerepben szükségem volt hatékony kommunikációs készség kialakítására a gyermekkel, más szülőkkal és a gyermek életében közreműködő szakemberekkel. Ez nagyon sokat segített az érzelmi intelligenciám és kapcsolataim harmonikusabbá alakításában.”

(Beteg gyermeket nevelő háromgyermekes gyógypedagógus nevelőszülő)

A hálózat munkatársaiként mindannyian igyekszünk a szükséges és azon túl a tőlünk telhető legtöbb segítséget megadni nevelőszülő munkatársainknak. A jogszabály szerinti rendszeres látogatásokon kívül, az ő napi huszonnégy órás munkarendjükhöz igazodva a hivatalos munkaidőn túl is rendelkezésükre állunk, és pihenőidőre való tekintet nélkül bármikor fogadjuk hívásukat, s ha szükséges, elmegyünk hozzájuk. Ez számunkra természetes, olyan, mintha kicsit nemcsak Máltai dolgozók, hanem önkéntesek is lennénk. Ők ebben a munkakapcsolaton túl a törődést tapasztalják meg, mint az adományok juttatásában is. Ahogy egyikük fogalmazott, nem pusztán

az anyagiak, hanem még inkább a rájuk való odafigyelés élménye miatt. A karácsonyi élelmiszercsomagok mellett segítség számukra az iskolakezdés előtti tanszertárogatás is.

Amikor tudunk, pályázunk, hogy minél több háztartási és fejlesztőeszközzel tudjuk segíteni nevelőszülőink gondozó-nevelő munkáját. Rendszeresek a táboraink, melyek kettős céllal születtek. Fontos szempont volt, hogy azokat a nevelőszülőket, akik igénylik, évente legalább egy hét erejéig mentesítsük, és számunkra is jó lehetőség ez a gyermekek alaposabb megismerésére. Nem beszélve a táborok egyedülálló hozadékáról a gyermekek számára, hisz ez az egyetlen közeg, ahol kizárólag hasonló sorsú társaikkal lehetnek együtt.

ÉLET A SZAKELLÁTÁSBÓL KIKERÜLVE

A gyermekek többféle módon kerülnek ki hálózatunkból. Néhányan egy-két év után hazatérnek, kicsit többen vannak azok, akiket itthon vagy külföldön örökbe fogadnak, de a nagy többségük a nevelőszülői családokban nő fel.

Öröm látni, ha megtalálják boldogulásukat az életben, hogy többen képesek tervezni és elindulni a szülői mintától eltérő úton.

Azt, hogy egy fiatal felnőtt mennyire sikeresen illeszkedik be a társadalomba, több tényező határozza meg, illetve befolyásolja: a családi háttér, a fiatal személyisége, belső erőforrásai, iskolázottsága. A nagykorúságukat szakellátásban elérő fiatalokkal sincs ez nagyon másképp, azonban esetükben a felsorolást szükséges kiegészítenünk. Fontos tényező ugyanis, hogy mennyi időt töltöttek gyermekvédelmi gondoskodásban, és az is, hogy megmaradtak-e a gyökereik, melyekhez vissza tudnak nyúlni. Azok a fiatalok, akik a szakellátásban eltelt éveik alatt élő kapcsolatban maradtak a vér szerinti családjukkal, többnyire nagykorúságuk elérése után is rendszeresen találkoznak a szüleikkel, és kiegyensúlyozottabbak, a társadalom aktív, sikeres tagjai. Azoknál a gyermekeknél, akiknek a gyökereikkel való kapcsolatuk megszakadt, sok esetben tapasztaljuk, hogy sorsközösséget vállalnak szüleikkel.

Egy kiskamaszkorban a rendszerbe került, nevelőszülőknél felnőtt, enyhe értelmi fogyatékos fiú az ellátása alatt a tőle távol élő családtagjaival rendszeresen tartotta a kapcsolatot. Idősebb testvérei később, a szülei halála után is támogatták, lakhatással, munkalehetőségek keresésével segítették indulását a felnőtt életében. Ma származási településén él, családot alapított, képességeinek megfelelő állandó munkahelye van. Testvéreivel továbbra is szoros a kapcsolata.

Egészen másképp alakult az élete egy másik fiatalnak, aki az után került be a gyermekvédelem rendszerébe, hogy első három évét az édesanyjával töltötte. Szerette őt, kötődött hozzá, várta a találkozásokat, amelyek azonban az anya hajléktalan életmódja miatt az évek múlásával ritkultak, majd elmaradtak. A fiú kiegyensúlyozott gyermek volt, még serdülőként is jól illeszkedett a nevelőcsaládba, voltak barátai, otthon és az iskolában is együttműködő volt, nagyon jól tanult. Felvették az egyetemre,

minden adottsága és esélye megvolt a sikeres és jó életre, amikor egyszer csak minden megváltozott benne. Befelé fordulóvá vált, otthagya az egyetemet, a nevelőcsaládot is, és egyetlen cél lebegett a szeme előtt, hogy a „padra megy”. Teljesen világosan látta tettei és vágya képtelenségét, ő maga sem értette magát, csak azt érezte, hogy akkor nyugszik meg igazán, ha hajléktalanná lesz. Az egyesület pszichológusa egyszeri segítségét igen, de hosszabb távú felajánlását nem fogadta el. Végül nem lett hajléktalan, de hosszú évekig élt semmittevő, élőszködő életet, amelyből a történetek ellenére mögötte álló nevelőcsalád támogatásának köszönhetően, úgy tűnik, képes kikerülni. Nemrég megtette a korábbi tervei felé vezető első lépését, megjelent nála a mások iránti segítő szándék és a munka igénye. Dolgozik, részt vállal a nevelőcsalád életében, ugyanakkor párjával tervezi önálló életét.

Sokaknál történik hasonlóan, hogy a szülőjüket, akit hosszú évek óta nem láttak, szavaik és érzelmeik szintjén teljes mértékben elutasítják, sorsukban mégis azonosulni akarnak vele. Mert szeretni akarják, szeretik őket, de ennek kifejezésére nincs más módjuk. A fiatal felnőttek sorsának alakulásában fontos fogalom az utóbbi években egyre többet emlegetett reziliencia, mely röviden összefoglalva pszichés rugalmasságot jelent. Az a képesség, amely lehetővé teszi a sikeres alkalmazkodást, akár a bántalmazás vagy trauma utáni felépülést is. Tapasztalatunk szerint azok is, akik a szakellátásban lettek nagykorúak, könnyebben boldogulnak a társadalomban, ha rendelkeznek ezzel a képességgel.

Egy volt gondozottunknak – elsősorban a generációs különbségek miatt – konfliktusokkal terhelt kapcsolata alakult ki a nevelőszüleiével. Amint tehetett, vidékről a fővárosba költözött, kollégista lett. Leérettségizett, de saját útját nem találva kétségbeesését, állandó feszültségét nyugtatókkal igyekezett oldani. Szerencsére a szakemberek megtalálták vele a hangot, ő pedig együttműködő volt. A vele folytatott beszélgetések során olyan traumatikus események kerültek elő a korai gyermekkorából, amelyekre saját bevallása szerint már nem is emlékezett. Hálózatunk pszichológusa rengeteget foglalkozott vele. A szoros követésnek és a szakemberek összehangolt munkájának köszönhetően ma önálló életet él, állandó, jól fizető munkája van, amelyet szeret, örömmel végez.

Három testvér a hajléktalanellátásból, komoly lemaradásokkal az egyik Máltai programból került a hálózatunkba. A szülők ezt követően sajnos hamar kikoptak az életükből. Ennek ellenére a gyerekek a nevelőszülői családban elsajátított értékeket és normákat alapul véve, a nevelőszülők mintáját követve családot alapítottak, és saját otthonaikban nevelik gyermekeiket.

Szintén az egyik nevelőszülői családban nevelkedő, kicsit félszeg lány, aki a felnőttek társaságában gyakran zavarban volt, gyermekkori álmát váltotta valóra azzal, hogy ápoló lett. Elvégezte a szakiskolát, és a szakellátásban felnövő fiatalok számára biztosított otthonteremtési támogatás segítségével házat vásárolt magának. Tanult szakmájában elhelyezkedve határozott, magabiztos nő vált belőle, megtalálta a helyét.

Azt látjuk, hogy a hálózatunkból kikerült, de látókörünkben maradt gyermekek közül többen vannak, akik a szociális ellátórendszer különböző pontjain bukkannak fel újra és újra, szüleik és a maguk rossz sorsát hordozva tovább. A szakellátásban felnövő gyermekek személyiségére általában jellemző a sodorhatóság, ezért a különböző devianciák megjelenése sem ritka, ilyenről is tudunk. Akik azonban rendelkeznek a fentebb említett reziliencia képességével, könnyebben küzdenek meg a nehézségekkel.

Sokan sikeresek, ki ebben, ki abban. Sorsukat, traumáikat ismerve sikerként könyvelhetjük el, hogy a többségük családot alapít, gyermekeiket maguk nevelik. Vannak egyedülállók, de a munkaerőpiacon sikeresen elhelyezkedve eltartják magukat. Néhányan eljutnak a felsőfokú oktatásig is, van, aki a jogi egyetemre, van, aki az orvosira jár, de olyan is, aki a testnevelési egyetemen tanul, és olyan is, aki fizikus lesz. Ők vannak kevesebben. A többség kétkezi munkát választ, de az a fontos, hogy megtalálják a saját hivatásukat, illetve hogy az indulásig megkapják a szükséges támogatást a nevelőszülői családtól.

VÉGEZETÜL

Az együtt töltött idő a nevelőszülő és a rábízott gyermek átmenetileg tartó közös útja. A gyermek számára új esély az életre, a nevelőszülő számára huszonnégy órás szolgálat, naponta új aggodalmakkal, kihívásokkal és örömeikkel. Mindkettőjük számára a formálódás lehetősége és az élet nagy ajándéka. „Miközben segítjük őket, mi többszörösen kapjuk vissza azt a szeretetet, amit adunk” – fogalmazta meg egyik nevelőszülőnk.

Munkánk során a nevelőszülőink és mi, munkatársak is közösséget és a fentiekhez hasonlókat élünk meg. Hálózatunk ma is Pátyon, gyönyörű környezetben, munkájukat szerető lelkes kollégákkal, családias légkörben működik.

Munkatársként mi is elmondhatjuk, amit nevelőszülőink szoktak mondani a hálózatunkkal kapcsolatban: „Jó idetartozni, köszönet érte!”

Felhasznált irodalom

- BOGOS KLÁRA – HORVÁTH LÁSZLÓ (2006): Nevelő- és helyettes szülői hálózat a Magyar Máltai Szeretetszolgálatnál, *Embertárs*, 4. évfolyam, 2006/2., 129–134.
- GÖKHAN, AYHAN (2017): A mosoly hatalma – Egy tízgyermekes édesanya a nevelőszülői hivatásról, *A Szív*, 2017/3., <https://jezsuitakiado.hu/cikkek/a-mosoly-hatalma-neveloszulo/> (letöltve: 2023. 10. 02.).
- HORVÁTH LÁSZLÓ (2006): *MMSZ Egyesület Máltai Családok Háza Szakmai Program*, MMSZ, Budapest.
- HORVÁTH LÁSZLÓ – BOGOS KLÁRA – KULCSÁR JÁNOS (2006): A Magyar Máltai Szeretetszolgálat Gondviselés Háza Nevelő- és Helyettes Szülői Hálózata, *Család, Gyermek, Ifjúság*, 15. évfolyam, 2006/5., 64–67.
- MESZLENY ZITA (2018): „Nem válogattunk – elfogadtuk, akit kaptunk” – A nevelőszülői hálózatról, *Mandiner*, 2018. január 28., https://mandiner.hu/cikk/20180128_nem_valogattunk_elfogadtuk_akit_kaptunk_a_neveloszuloi_halozatrol (letöltve: 2023. 10. 02.).
- POWELL, JOHN (2002): *Feltétel nélküli szeretet*, Vigilia, Budapest.

Foster Parenting in the Light of the Maltese Spirituality

ABSTRACT

The purpose of this article is to present the profession of foster parenting through the Maltese Family Home Foster Parent Network, which is twenty-five years old this year. The Hungarian Charity Service of the Order of Malta founded the network in 1998 from a former community of foster families. What started as a five-family venture has now grown to a hundred families. In addition to general professional requirements, we also have aspects that represent the spirit of the Maltese Charity Service. Our vision is that the foster family home is a place of love and welcome, where they want to give of what they have been given more. In our writing, we point out what a foster home offers to children who have lost their families. We highlight some of the particular motivations for taking children in and, quoting our foster parents, highlight how their commitment has shaped them. Finally, we look at the adult lives of some of the young people who remain in our sights.

KEYWORDS: inclusion, family replacing, destinies

EGRINÉ CSÖREG MÓNICA | Óvodapedagógus, korábban nevelőszülő.

SZABÓ ORSOLYA | Szociálpolitikus.

Mindketten 2004-ben kerültek a Máltai Nevelőszülői Hálózathoz. Munkájukat a Szeretetszolgálat szellemisége szerint végzik, céljuk a gyermekek érdekének figyelembevétele, a számukra legfőbb jó elérése.

GÖRFÖL TIBOR

Érintkezésben a katolikus egyház globális tudatával

RECENZÍÓ

DOI: 10.56699/MT.2023.4.10

ABSZTRAKT

A Ferenc pápa migrációs politikájáról szóló, *Úton egy jobb világ felé* című könyv rávilágít a 20. és 21. századi katolikus egyházfők között megfigyelhető tanbeli folytonosságra, s ily módon segítséget nyújt Ferenc pápa alakjának és tanításának pontosabb megértéséhez. Bemutatja a menekültek világnapján mondott pápai beszédek történelmi kontextusát, rávilágít az argentin pápa nemzetközi tevékenységének földrajzi mintáira, és alkalmazott módszerének segítségével bemutatja a pápai szövegek rejtett jelentésrendszerét.

KULCSSZAVAK: migráció, Ferenc pápa, tanbeli folytonosság, szinódus, Solymári Dániel

---

Azzal együtt, hogy a menekültek és a migránsok kérdése az elmúlt nyolc évben különös hangsúlyokkal jelent meg a nyilvánosságban, olyan tényezőt jelent, amely rendkívül világosan tanúsítja a folytonosságot a 20. század pápáinak gondolkodása és Ferenc pápa üzenete között. Solymári Dániel nemcsak hiánypótló, de bizonyos téves beidegződések lebontásában és a kortárs pápai tanítóhivatal pontosabb megértésében is segítséget nyújtó, *Úton egy jobb világ felé* című könyve maga is kidomborítja ezt a folytonosságot, amikor például XII. Piusz *Exsul familia* kezdetű enciklikájára hivatkozik, de éppúgy hivatkozhatott volna II. János Pál pápára is, aki szerint „a katolicitás nemcsak a megkeresztelt testvéri közösségében fejeződik ki, hanem az idegenek iránt tanúsított vendégszeretetben is, függetlenül attól, milyen a vallási hovatartozásuk, elutasítva minden kirekesztést és faji alapú diszkriminációt”.

A 2023 októberében tartott püspöki szinódus során a katolikus egyházfő kitüntetett témává tette meg a migráció kérdését, és október 19-én mondott beszédében egészen konkrét és figyelmeztető szándékú üzenettel fordult az egész világegyházat reprezentáló római esemény résztvevőikhez: „Hány testvérünk és nővérünk van ma ugyanabban a helyzetben, mint a[z] irgalmas szamaritánusról szóló] példabeszédben szereplő úton

lévő? Nagyon sokan! Hányat rabolnak ki, vetkőztetnek le és vernek meg útközben? Az emberek útnak indulnak, mert gátlástalan emberkereskedők becsapják őket. Aztán árucikként eladják őket. Bezárják, fogságba vetik, kizsákmányolják és rabszolgasorba taszítják őket. Megalázzák, megkínózzák és megerőszakolják őket. Sokan, nagyon sokan meghalnak anélkül, hogy valaha is célba érnének. Korunk migrációs útvonalait sebesült és félholtan magukra hagyott férfiak és nők népesítik be, testvéreink és nővéreink, akiknek fájdalma Istenhez kiált. Sok esetben háború és terrorizmus elől menekülő emberek, ahogyan azt sajnós ezekben a napokban is látjuk.” A pápa szavai nem hagynak kétséget afelől, hogy a migránsok és a menekülők helyzete iránti érdeklődése semmit sem veszített erejéből az elmúlt tíz év folyamán, sőt azóta, hogy 2013 júliusában ellátogatott Lampe-dusa szigetére, talán még fokozódott is.

E tíz évben a migráció kérdése olyan politikai, társadalmi és társadalomtudományi viták fókuszába került, amelyek rendkívül nehézé teszik a jelenség józan és körültekintő megítélését. Ezért szerencsés körülmény, hogy Solymári Dániel könyve elsődlegesen annak a józanságnak a szolgálatában áll, amely magukra a pápai állásfoglalásokra és üzenetekre kíván figyelni, s minden külső ideológiai vagy gazdasági megfontolástól függetlenül a katolikus egyházfő eredeti meggyőződéseire kíván rávilágítani. Ez a fajta megközelítésmód lehetővé teszi, hogy a migrációval összefüggésben rámutasson a pápai tanítóhivatal töretlen folytonosságára, ami azért is lényeges, mert Ferenc pápaságával kapcsolatban talán éppen a folytonosság kérdése merül fel leggyakrabban, az a probléma, hogy tevékenysége és tanítása vajon folytonos-e elődeiével, vagy pedig törést hoz magával a modern pápaság történetében. Nem véletlen, hogy ugyanez a kérdés a II. vatikáni zsinattal kapcsolatban is ugyanígy fogalmazódik meg immár hat évtizede, s ahogyan egyesek szemében a zsinat megtöri a katolikus folytonosságot, mások szerint a hagyomány továbbszövésének egyetlen hiteles garanciája. Ferencsel végső soron az önmagát a második világháború után új módon meghatározni próbáló katolikus egyház kitüntetett eseménye, a zsinat értelmezése lép új szakaszba – és ennek óriási jelentősége van.

De mégis mi indította el Ferencsel kapcsolatban a folytonosságot érintő vitákat? Bizonyos külsőségek a megválasztása utáni percektől fogva szembetűnők voltak. Egyszer csak megjelent az erélyen az egyszerű fehér ruhát viselő, valószínűleg kevesek által ismert latin-amerikai püspök, és a lehető legszokványosabb köszöntéssel üdvözölte az összesereglett sokaságot; az emberek imáit kérte, és hangsúlyosan püspöknek mondta magát. Nem költözött

---

A migrációval összefüggésben rámutasson a pápai tanítóhivatal töretlen folytonosságára, ami azért is lényeges, mert Ferenc pápaságával kapcsolatban talán éppen a folytonosság kérdése merül fel leggyakrabban, az a probléma, hogy tevékenysége és tanítása vajon folytonos-e elődeiével, vagy pedig törést hoz magával a modern pápaság történetében.

---

be a pápai lakosztályba, viseltes cipőben jár-ke, és szerény autókkal utazik. Már júliusban elutazott Lampedusára, a kétségbeesett migránsoknak átmeneti tartózkodási helyet biztosító olasz szigetre. És aztán elkezdtek sorjázni a szokatlan gesztusok, a börtönben fogva tartottak lábának megmosásától az egymással versengő dél-szudáni politikai vezetők lábának spontán megcsókolásáig. Az emberek olyan megnyilvánulásokat kezdtek tapasztalni a pápa részéről, amilyeneket korábban elképzelni sem tudtak volna.

Nem túlzás azt állítani, hogy ezek a külső gesztusok egyháztörténeti jelentőségűek voltak. Mi sem természetesebb, hogy a meghökkentő tetteket a tanítás és az állásfoglalások terén is szokatlan megnyilvánulások kísérik. A teremtett világnak ártó tevékenységformákat Ferenc pápa nem habozik bűnnek nevezni (*Laudato si'* enciklika), aggasztja a bezárkózó nacionalizmus, és fájdalommal tölti el, hogy az új keletű populizmus számító politikai célok szolgálatába állítja a nép egész kultúráját, a társadalmak legalantasabb hajlamait szolgálja ki, és saját országa látszólagos védelmében gyűlöletet kelt más népek ellen (*Fratelli tutti* enciklika). Ferenc pápa írásai közvetlen hangvételük ellenére is a globális történelem szintjén mozognak, és olyan közletről veszik szemügyre a világ jelenségeit, mint egykor II. János Pál dokumentumai.

Legalább két olyan válság kötődik Ferenc pápaságához, amelyre határozottan reagálnia kellett, és mindkét reakciója arról tanúskodik, hogy pápaságával a katolikus egyház határozott lépésekkel haladt előre a tényleges valóság elfogadásához vezető útján. Az első az egyházban elkövetett szexuális bántalmazásokkal összefüggő botrány volt, amellyel szembesülve a teljes őszinteség mellett döntött. Akik még emlékeznek például a chilei egyháznak írt levelére, tudják, hogy az áldozatokat helyezte a középpontba, a szörnyű jelenség gyökereinek feltárását szorgalmazta, és kiemelte, hogy a botrányos esetek „elleplezésének kultúrája” összeegyeztethetetlen az „evangélium logikájával”.

A másik válság a Covid-járvánnyal függött össze. A beteg világról és az egyház kivánatos stratégiáiról mondott pápai beszédek megerősítették azt, ami kezdettől sajátja volt Ferencnek: azt a meggyőződést, hogy az egyháznak végre ki kell lépnie szűk világából, el kell indulnia az emberek tényleges életvilága felé, s nem foroghat állandóan önmaga körül, elítélve másokat, és melodramatikus áldozati szerepbe merevedve. Ki tudná elfelejteni azokat a megválasztása előtti napon mondott szavait, hogy Krisztus kopogtat az egyház ajtaján, csakhogy belülről, mert ki akar menni? A legnagyobb bezártság idején, a pandémia hónapjaiban a magányos Ferenc igazi megjelenítője lett e kilépési kultúrának.

Solymári Dániel azt mutatja be, hogyan nyilvánul meg ez a kilépési kultúra azok irányában, akik kényszerűségből léptek ki életük megszokott keretei közül. A könyvnek legalább három jellegzetes vonása érdemel külön említést. Elsődlegesen az, hogy a viszonylag szűk terjedelmi keretek ellenére árnyalt és összetett kontextust rajzol meg Ferenc pápa elvándorlók és menekültek világnapján mondott beszédeinek megértéséhez. A katolikus egyházfők migrációval kapcsolatos állásfoglalásainak bemutatásán túl ehhez a kontextushoz tartozik magának a világnapnak a története, de ennek felvázolá-

sánál nagyobb jelentősége van annak, ahogyan Ferenc pápa hivatalos („apostoli”) útjait tekinti át és elemzi a szerző. Az áttekinthető táblázatban is összefoglalt utazási adatok olyan következtetések levonását teszik lehetővé, amelyek még a vatikáni külpolitikát közelebbről ismerők számára sem feltétlenül magától értődők: az olvasó tájékoztatást kap arról, hogy Ferenc látogatást tett a Közép-afrikai Köztársaságba, s ezzel ő lett az első egyházfő, aki aktív háborús területre utazott. Felkeresett olyan országokat, amelyekben korábban nem járt pápa, például Bahreint és Dél-Szudánt, de előtte még az Arab-félszigeten sem fordult meg Róma püspöke. Ezek az utak Ferenc pápa globális tudatának lenyomatai, és teljes összhangban van velük, hogy még a legünnepélyesebb alkalmakkor, karácsonyi és húsvéti beszédeiben is kíméletlen őszinteséggel tekinti át a Föld tényleges helyzetét, számba véve a háborúkat és fegyveres konfliktusokat. Talán megemlíthető, hogy a könyv megjelenésének is közvetlen alkalmát jelentő 2023. áprilisi magyarországi útjával összefüggésben minden jel szerint pontosan az *Úton egy jobb világ felé* adatai és elemzései segítettek sokak számára Ferenc nemzetközi tevékenységének áttekintésében, s ily módon a könyv meglátásai szerves részévé váltak a pápai látogatást övező érdeklődés nyomán kidolgozott mediális elemzések eszköztárának.

A könyv másik jellegzetes vonása az elemzésekhez használt módszerben jelölhető meg. A kritikai diskurzuselemzés kvalitatív elemzési stratégiái révén az *Úton egy jobb világ felé* egészen közel hajol az elvándorlók és úton levők világnapján mondott pápai beszédek konkrét szövegéhez, s nem egyszerűen csak nagy vonalakban rekonstruálja vagy összefoglalja a beszédek tartalmát, hanem az alkalmazott kifejezésekre, a vissza-visszatérő fordulatokra, sőt a szavak és kifejezések között megfigyelhető kapcsolatokra is figyelve kibontja a szövegek belső összefüggésrendszerét, azt a szavakból, jelentésekből és utalásokból szövődő hálót, amelyre az „egyszerű” olvasás egyszerűen nem tud felfigyelni. Egy ilyen jelentésrendszer érzékletes bemutatása nem éppen bevett eleme a teológiai gyakorlatnak, ám a könyv egyértelművé teszi, hogy a társadalomtudomány módszertana ebben az esetben termékenyen mozditja elő a teológiai tartalom megértését, mi több: megmutatkozását. A könyvnek ezt az érdemét csak fokozza, hogy a szerző rámutat: a pápai beszédek nem maradtak minden jelentőségük ellenére is csupán pontszerű megnyilvánulások, hanem a Vatikán részéről egészen konkrét menekültpolitika kidolgozásának alapjául is szolgáltak, azaz olyan következményekkel jártak, amelyek közvetlenül formálták a hivatalos szentszéki szemléletet egy fokozódó figyelemben részesülő területen.

Végezetül érdemes kiemelni, hogy Solymári Dániel semmiféle ideológiai vagy szekuláris tengelyen sem kívánja elhelyezni Jorge Mario Bergoglio migrációval és migránsok-

---

A könyvnek ezt az érdemét csak fokozza, hogy a szerző rámutat: a pápai beszédek nem maradtak minden jelentőségük ellenére is csupán pontszerű megnyilvánulások, hanem a Vatikán részéről egészen konkrét menekültpolitika kidolgozásának alapjául is szolgáltak.

---

kal kapcsolatos állásfoglalásait. Arra a kérdésre, hogy valóban progresszív, már-már radikális-e a pápa „menekültpolitikája”, végső soron a könyv utolsó oldalán adja meg a választ, úgy fogalmazva, hogy Ferenc pápa „nem liberális”, de nem is „konzervatív”, hanem „radikálisan keresztény”. A könyv ennek az evangéliumi radikalitásnak az egyik igen jellegzetes elemét és vetületét mutatja be. Akik pedig figyelemmel kísérték a 2023 októberében zajló szinódusi eseményeket, alighanem felfigyeltek arra, hogy a befogadás, a védelmezés és az integráció programját hangsúlyozva Ferenc töretlenül folytatta korábbi migrációs „politikáját”. Ennek beható diakrón megismertetésével Solymári Dániel minden magyar érdeklődő számára lehetővé tette, hogy ne szakadjon el a globális katolicizmus folyamataitól és hangsúlyaitól, s még ha saját országában a katolikus állásfoglalástól különböző véleményekkel találkozik is, módja nyíljon arra, hogy érintkezésben maradjon a katolikus egyház globális tudatával. Ki ne lenne hálás ezért?

Solymári Dániel: Úton egy jobb világ felé. Ferenc pápa menekültpolitikája, Budapest, Vigilia, 2023

In touch with the global consciousness of the Catholic Church

ABSTRACT

The book is dedicated to Pope Francis' migration politics. It gives evidence of the doctrinal continuity between the leaders of the Catholic Church in the 20th and 21st centuries and thus helps to understand the aims and doctrines of Pope Francis. The book provides an overview of the historical context of the papal talks delivered on the World Day of Migrants and Refugees, highlights the geographical pattern of the international activities of the pope from Argentina and, by using the method of discourse analysis, makes the hidden structure of the talks come to the fore.

KEYWORDS: migration, Pope Francis, doctrinal continuity, synod, Dániel Solymári

GÖRFÖL TIBOR | A Pécsi Tudományegyetem, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem és a Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskola oktatója, a Vigilia folyóirat főszerkesztője, nő, négy gyermek apja.

PALLÓS TAMÁS

Bizalomszintek

RECENZÍÓ

DOI: 10.56699/MT.2023.4.11

ABSZTRAKT

Francis Fukuyama amerikai szociológus, történész, filozófus 1989-ben robbant be a politika- és történelemfilozófia nemzetközi élvonalába *A történelem vége és az utolsó ember* című könyvével. E vitákat kiváltó, sokat idézett, lelkesen terjesztett és hevesen cáfolt műve után született újabb nagyszabású tanulmánya, az 1995-ben kiadott *Bizalom*, amelyben a „történelem után” kialakuló gazdasági világregendet vette górcső alá, méghozzá az emberi kapcsolatok sűrűbb és lazább hálózatának vizsgálatával.

KULCSSZAVAK: bizalom, társadalmi tőke, család, rokonság, liberális demokrácia és gazdaság

---

A *Bizalom* a közgazdaságtan és a társadalomtudomány kortárs klasszikusa; úgy is mondhatnánk: interdiszciplináris kötelező olvasmány. Egyszerre az ismeretterjesztés jegyében gondosan kidolgozott történeti áttekintés, politikai, ideológiai pillanatkép a 20. század végéről és érdekes gondolat kísérlet, amelyet a jelen valósága lassan az utópiák világába terel. Fukuyama már az előszóban tisztázza, mit vállal könyvével: „azt mutatja be, hogy a gazdasági élet hogyan tükrözi, formálja, támasztja alá magát a modern életet”, de tudományos tekintélyét védve és a szakirányú kritikákat beelőzve azonnal meg is jegyzi: „biztos vagyok benne, hogy akik nálam jobban ismerik a tárgyalt társadalmakat, számtalan ellenérvet, kivételt s az állításaimat cáfoló bizonyítékokat tudnak majd felsorakoztatni általánosításaimmal kapcsolatban”.

A *Bizalom* kérdéses alapállása – nevezetesen, hogy „mára [...] gyakorlatilag valamennyi fejlett ország megteremtette vagy igyekszik megteremteni a liberális demokrácia politikai intézményeit, és sok közülük a piacorientált gazdaságot is megvalósította” – *A történelem vége és az utolsó ember* ben kifejtett következtéseken nyugszik. Fukuyama a kiteljesedés lehetséges útját láttatva önmagát idézi: „Ahogy másutt már rámutattam, ez a folyamat »a történelem végé«-t jelzi, ha a történelmet marxista-hegeliánus módon értelmezzük, hogy az emberi társadalmak összessége valamely végső cél felé halad.” E történelem végi – az elmúlt korok hibáival, izmusáival, egyenlőtlenségeivel, torzulásaival,

visszaeséseivel számoló, de azokat felülíró – „beteljesülés” módját pedig a következőben látja: „...a fejlett országoknak egyetlen modelljük van és lehet, amelynek megvalósítására politikai és gazdasági rendjük megszervezésében törekedhetnek, s ez a demokratikus kapitalizmus”. Jóllehet Fukuyamának a gazdaság mindenképp föltöttiségét hangsúlyozó szakmai elfogultsága átjárja a modern – a hidegháború utáni – szabad világra vetített „megváltásképét”, az emberi tényezőt természetesen ő sem hagyhatja figyelmen kívül: „...manapság jóformán minden komoly elemző egyetért abban, hogy a liberális politikai és gazdasági intézmények életképessége a civil társadalmak egészségétől és dinamizmusától függ”. Mi több, kimondva-kimondatlan az elérendő sikerhez szükség van a „konzervatív értékekre”, intézményekre, egyházakra, tekintettel arra, hogy a civil társadalom „a családra épül, a legkisebb társadalmi közösségre, amely által az emberek részesei lesznek kultúrájuknak, s megkapják a szükséges képességeket, hogy a nagyobb közösségekben is helytállhassanak, s amelynek köszönhetően e társadalom tudásanyaga és értékei nemzedékről nemzedékre szállnak”.

A kultúra jelentősége immár a globális gazdaságban és a nemzetközi rendben is növekedett. Fukuyama közli szellemi riválisa, a politológus Samuel P. Huntington vonatkozó teóriájának rezüméjét is, miszerint „a világ a »civilizációs szembenállás« korszaka felé halad, amelyben az embereket legfőképpen nem az ideológiájuk fogja jellemezni, mint a hidegháború idején, hanem a kultúrájuk. Ennek megfelelően az összeütközések nem a fasizmus, a szocializmus és a demokrácia, hanem a világ nagy kulturális csoportjai: a nyugatiak, a muzulmánok, a konfucianusok, a japánok, a hinduk stb. között fognak kiobbanni”. Tekintettel arra, hogy jelenünk sokkal inkább Huntington vízióinak és elemzéseinek realitását igazolja vissza, különösen érdekes Fukuyama akkori „kritikája” a *Bizalomban*: „Ott azonban már kevésbé meggyőző Huntington érvelése, ahol arról beszél, hogy a kulturális különbségek szükségképp összeütközések forrásai lesznek. Épp ellenkezőleg, a különböző kultúrák kölcsönhatásából eredő vetélkedés gyakran alkotó jellegű változásokhoz vezet...” Igaz, valóban „számos esetét ismerjük annak, hogy a kultúrák ösztönzően hatottak egymásra”, de 2023-ban, az arab tavaszon, az Amerikai Egyesült Államok demokráciaexportjának közel-keleti kudarcain túl, „Kelet” és „Nyugat” ismét kiélesedő vetélkedése, a menekültválság, az orosz–ukrán, izraeli–palesztin konfliktus, az afrikai ellentétek, beharcok közepette azt kell látnunk, nem Fukuyama liberálistdemokrácia-ideájának megvalósulása felé haladunk.

A japán-amerikai politikai filozófus *Bizalom* című könyvében alapvetően racionális; következtetései, ha sajátosak is, a maga kialakította rendszeren belül logikusak, amelyeket gyakori – olykor fejezeteken belüli – ismétlésekkel, a súlykolás meggyőzőerejével tudatosít olvasóiban. Alaptétele, hogy a gazdaság – mint a kultúra egyfajta kivetülése – a modern társadalmakban az emberi összefogás, társulás egyik legfontosabb legdinamikusabb közege lett. Jóllehet az „emberek tagadhatatlanul önzők”, a materiális jólétükön, az egyéni szükségleteik kielégítésén túl vágnak rá, hogy egy nagyobb közös-

ségnek a tagjai lehessenek, és azt szeretnék, hogy tetteikkel kivívják embertársaik elismerését. Másképpen fogalmazva: mindenki arra törekszik, hogy a méltóságát elismerjék, azaz a valódi értéke szerint becsüljék.

A tudományos elvárásoknak megfelelően Fukuyama már tanulmánya elején összegzi téziséit, hogy mivégre született meg ez a könyve. A gazdasági életet európai, távol-keleti és amerikai példák alapján vizsgálva a következő tanulságot szűri le: „...egy nemzet jólétét és versenyképességét egyetlen mindenütt észlelhető kulturális tényező határozza meg: *a bizalom szintje* az adott társadalomban”.

A fejlett társadalomban a bizalom egyik fokmérője a „közösségi hajlam”, a különböző ügyekért, egyebek mellett, ami Fukuyamát különösen foglalkoztatja, a kínáló gazdasági lehetőségekért való összefogás megléte és annak ereje, mértéke. Ez a „társadalmi tőke”, amely – James Coleman amerikai szociológusra hivatkozva – az emberek csoportokba és szervezetekbe való eredményes kapcsolódása, de valójában az élet minden területén döntő fontosságú társulás képessége. Coleman nyomán a szerző okfejtése nemesen konzervatív: „A társulás képessége pedig attól függ, hogy a közösségek értékei és normái mennyire azonosak, s hogy az emberek mennyire képesek az egyéni érdekeiket a nagyobb csoportok érdekeinek alárendelni. A közös értékek bizalmat szülnek, s a bizalomnak, mint látni fogjuk, nagy és mérhető gazdasági értéke van.” A probléma abból fakad, hogy Fukuyama a liberális demokráciák ideális működésére vonatkozóan elszámolta magát. Derűlátó, problémafeloldó nézetét korunkban írja felül a beharcok, háborús konfliktusok keltette migráció, a jobb megélhetést célzó népvándorlás, illetve a nyitott társadalom eszméje. E teljes szabadságra irányuló korjelenségek vallási nézeteket, eltérő kultúrákat, szokásrendeket figyelmen kívül hagyó sajátosságaiból fakadóan ugyanis mára éppen a közös „nyugati” értékek és normák gyengültek meg, hogy helyüket még inkább az egyéni érdek, a haszon, a jó(l)létérzés mindenekfölöttisége vegye át.

Fukuyama kellőképpen óvatos szerző, aki tudományos hitelességét védve folyamatosan polemizál önmagával is, előremenekül, ismereteinek végességére vagy nagy kutatási terének mégiscsak lokális jellegére hivatkozik. Rendre olyan érzést kelt az olvasóban, hogy ha a számtalan idézettel, közgazdasági modellekkel, birodalom-, ország- és cégtörténetekkel, vállalkozási formák eseteivel, statisztikai adatokkal alátámasztott hipotézise amortizálódna, „nem válna be”, szakértői tekintélyét arcvesztés nélkül tudja megőrizni. Az elemzőktől elvárt szenvtelenség, pártatlanság jegyében egy szociológiai kísérlet etikai szempontból nem túl hízelgő eredményére hivatkozva így még ilyesféle sarkos közgazdasági állításokat is megoszt olvasóival: „A közgazdaságtan alaptétele az, hogy minden cselekvő személyt egyedül az önzés hajt.” Vagy: „A modern közgazdászok hajlanak arra, hogy a racionális célokat azonosítsák a maximális haszon elérésével, amin rendszerint a legnagyobb fogyasztói jólétet értik.”

Mindenki arra törekszik, hogy a méltóságát elismerjék, azaz a valódi értéke szerint becsüljék.

Fukuyama a szabadpiac, a verseny, a történelmet beteljesítő liberális haladás híveként bármennyire is progresszív, a tradicionális értékrenddel, a hagyományos „erős családdal”, a rokonsággal számolnia kell, ahogy az ideológiákon túl – ad absurdum – még egyházi, spirituális tényezőkkel is. Persze ez nem meglepő, ha kötetét valóban a konzervatív és a liberális eszmerendszer szintézisének szánta. A fukuyamai egyensúlyozás jellemző technikáját tükrözi a vallás „hasznával” kapcsolatos kívülállóan naiv meglátása: „A vallás akadályozhatja a gazdasági növekedést, például ha a piacok helyett egyházi emberek állapítják meg a javak »igazságos« árát, s ha bizonyos kamatokat »uzsorakamatok«-nak minősítenek. A vallási élet bizonyos formái azonban piaci körülmények között igen hasznosak lehetnek, mert a vallás hozzásegít a helyes piaci magatartás szabályainak az elsajátításához.”

Az Amerikai Egyesült Államok eddigi működési sikerét, világgazdasági súlyát biztosító fundamentumokkal ugyancsak kalkulál: „Univerzalisztikus politikai-jogi rendszerén kívül mindig volt egy központi kulturális tradíciója is, amely egységbe foglalta az amerikai társadalmi intézményeket, és lehetővé tette, hogy az Egyesült Államok uralkodó globális gazdasági hatalommá fejlődjön. Ez a kultúra, amely eredetileg egy bizonyos vallási és etnikai csoport sajátja volt, később függetlenedett a gyökereitől, és minden amerikai számára elérhető identitássá vált. [...] Az amerikai demokráciát és az amerikai gazdaságot nem az individualizmus vagy a kommunitarizmus tette sikeressé, hanem e két ellentétes tendencia kölcsönhatása.” A mából visszatekintve Fukuyama érdekesen reflektál a 20. századi újvilági öntudatra, amely meggyőződés stabilitását a jelen globális történései igencsak megroppantották: „Sok amerikai, köztük számos nagy tudású szociológus is úgy véli, az amerikai kultúra egyetemes, s a többi társadalom, ahogy modernizálódik, végül mind átveszi.”

A szerző eshetőségeket mérlegelni igyekvő munkamódszerét, vateszi óvatosságát jól jellemzi az általa vizionált „beteljesülésre” vonatkozó, a múlt hagyományos értékeinek kegyesen engedő egyik eszmefuttatása is: „A történelem végén elterjedő liberális demokrácia ennél fogva nem teljesen »modern«. A demokrácia és a kapitalizmus intézményei csak akkor működnek megfelelően, ha bizonyos premodern kulturális szokások továbbra is együtt élnek velük, és biztosítják, hogy zavartalanul elláthassák feladataikat.”

A *Bizalomban* Fukuyama azt igyekszik megfejteni, hogy milyen lesz/lehet a jövő társadalmá és (globális) gazdasági élete. Előbb az „örökölt etikai szokások összességét” jelentő kultúra szerepét, illetve a társas (családi és nem rokoni) kapcsolatok rendszerének sajátosságait vizsgálja, majd négy, általa kiemelten „családcentrikusnak” titulált ország, Kína, Franciaország, Olaszország és Dél-Korea speciális társadalmát és gazdaságát teszi nagytó alá, aztán összehasonlítja őket a „magas bizalomszintű” Japán és Németország „karakterével”, végül pedig a „társulás művészetében” szerinte hanyatló, ám annak idején kétségtelenül ezen a téren is olvasztótégelyként szolgáló Egyesült Államok 1990-es évekbeli valóságával.

Fukuyama következtetéseinek egybevágását, azonosságát hangsúlyozva visszatérően, már-már mantraszerűen ismétli művének annotációját az egyes részek elején a kifutást elővételezve, máskor a nagyobb egységek végén, „tanulságként”. Például: „...mint [...] látni fogjuk, Japán, Németország és az Egyesült Államok nagyrészt azért váltak a világ vezető ipari hatalmaivá, mert bővében voltak a társadalmi tőkének és a társas készségnek, és nem *vice versa*.” Célirányos helyzetfeltárása során máshol így érvel: „Ahogy az Egyesült Államokba bevándorlók közül sokan azért boldogulnak, mert sajátos kulturális tradícióikat össze tudják hangolni egy liberális társadalom szabadságával, úgy az iparban is azok az országok törnek az élre, amelyek régebbi intézményeiket és/vagy kulturális sajátosságait eredményesen párosítják egy liberális gazdasági rendszer lehetőségeivel.”

Tehát Fukuyama a bizalomszintek szempontjából úgy elemez társadalmakat, hogy a kultúra egyik sajátos – számára kifejezetten a gazdasági élet szempontjából fontos – szegmensét, a sikeresség kulcsmomentumát, az új társulások létrehozásának képességét méltathassa. A családon és a rokonságon túl a „társadalmi tőke” egyéb formáit veszi számba, aszerint rendszerezve, értékelve, láttatva az adott országokat (népeket, csoportokat, közösségeket, cégeket, új ipari struktúrákat stb.), hogy a társadalomalkotók milyen magas fokú bizalommal, illetve spontán társulási készséggel rendelkeznek.

A hidegháború kora utáni új világrendet, a közép- és kelet-európai országok demokratizálódását, a feltörekvő Ázsia, benne Kína gazdasági felemelkedését is fürkésző kötetének végkövetkeztetéseiben – a korábban emlegetett szakértői hitelességmegtartás jegyében – Fukuyama meglehetősen óvatossá, ha tetszik, „megengedővé” válik. El kell ismernie: nincs egyetlen üdvözítő módszer, mindenhol egyformán érvényesülő/érvényesíthető „technika”. „Az eddigiek alapján bizonyára világossá vált, hogy a gazdasági fejlődésnek nincs ázsiai modellje, csak modelljei vannak, mint ahogy az a »konfuciózus kihívás« sem egységes, amit a Nyugat érez.”

A szerző önmaga kritikáját is nyújtva kérdésfelvetéssel összegez: „Az alapvető intézményekben világszerte tapasztalható konvergencia a liberális demokrácia és a piacgazdaság felé arra készít bennünket, hogy feltegyük magunknak a kérdést: vajon elérkezett-e a »történelem vége«, amikor is a történelmi fejlődés általános folyamata eléri csúcspontját, de nem a marxista felfogás szerinti szocializmusban, hanem a hegeli elképzelés szerinti polgári liberális társadalomban.” Belátja, hogy a könyvében tanulmányozott hagyományos kultúrák egyike sem (volt) képes „tiszán liberális” elgondolás szerint létrehozni a modern kapitalista gazdasági rendszert.

A *Bizalom* záró részében sorjáznak a fukuyamai „feloldások”: „Noha a liberalizmust annak idején az a törekvés hozta létre, hogy a vallást száműzzék a közéletből, a legtöbb liberális teoretikusnak mindig is az volt a felfogása, hogy a társadalmi életből nem lehet és nem szabad kizárni a vallást.” Mi több: „A modern liberális politikai és gazdasági intézmények nemcsak hogy jól megférnek a vallással és a kultúra más hagyományos összetevőivel, hanem támogatásukkal többnyire jobban is működnek.” Közben óhatatlanul elszólva magát a „szabadgondolkodók” alapvető tévedésére is rávilágít: „A liberálisok

meg vannak győződve arról, hogy az emberek a felszín alatt alapjában véve egyformák az egész világon, s hogy a kommunikáció fejlődésével jobban megértik egymást, és ez megkönnyíti az együttműködést.”

Fukuyama az eltérő kultúrák sokféleségével szembesülve mintha megadóan feltenné a kezét, hiszen tanulmányának nincs leszűrhető, a liberális gazdaság ideáját alátámasztó tudományos tanulsága, inkább csak „etikai”: „Ezeket a különbségeket összebékíteni ugyan nem lehet, de méltányosan összehasonlítani igen. Aki komolyan akar idegen kultúrákkal foglalkozni, természetesen nem kezdheti azzal, hogy a sajátja alapján értékeli őket. Másrészt a kultúrák összehasonlító tanulmányozásának az Egyesült Államokban az egyik legnagyobb akadály a – politikai célzatú – felvetés, hogy valamennyi kultúra eredendően egyenlő.”

Tanulmányának jelentőségét a szerző zárásként egészen lecsupaszítja, mintha az pusztán a liberális demokrácia mellett érvelő védőbeszéd lenne: „A jelen könyvben tárgyalt esetek jó része afféle tanmese, amely a túlságosan centralizált politikai hatalom veszélyeire és ártalmaira figyelmeztet.”

A *Bizalom* végső soron mégiscsak annak belátása, amit mai olvasói már tudnak: csak délibáb a „történelem végén” beteljesülő liberális demokrácia, ahogy globális érvényű, mindenre és mindenkire kiterjeszhető, egyformán üdvös gazdaságpolitika sem létezik.

*Francis Fukuyama: Bizalom, Budapest, Európa Könyvkiadó, 2022
(első magyar kiadás: 1997)*

Levels of Trust

ABSTRACT

American sociologist, historian and philosopher Francis Fukuyama burst onto the international political and historical scene in 1989 with his book, *The End of History and the Last Man*. This provocative, widely quoted, enthusiastically disseminated and vigorously refuted work was followed by his major new study, *Trust*, published in 1995, in which he examined the economic world order emerging 'after history', by examining the denser and looser web of human relations.

KEYWORDS: trust, social capital, family, kinship, liberal democracy and economy

PALLÓS TAMÁS | Újságíró, szerkesztő, szakíró, az Új Ember Mértékadó című kulturális rovatának vezetője.

Afrika nyomornegyedeiben
**A KISGYERMEKEK
EGYHARMADA**
a szennyezett víz okozta
betegségekbe hal bele.

Legyen részese
Ön is munkánknak!
Adománya
életeken változtat!

A **Máltai Magyar Szeretetszolgálat**
Kenya legnagyobb nyomortelepének
egyik iskolájában **segít komplex
vízügyi programmal**, amelynek
köszönhetően négyszáz diák mellett a
helyi közösség is tiszta ivóvízhez jut és
az iskola anyagi helyzete stabilizálódik.

MAGYAR MÁLTAI
SZERETETSZOLGÁLAT
NEMZETKÖZI SEGÉLYEZÉS

nemzetkozi.maltai.hu

MÁLTAI TANULMÁNYOK

A Magyar Máltai Szeretetszolgálat tudományos folyóirata

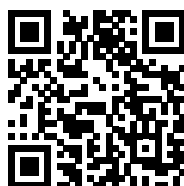
A segítő szakma lapja

Legyen Ön is előfizetőnk, rendelje házhoz a Máltai Tanulmányokat!

Látogasson el honlapunkra,
ahol a lapszámok mellett kapcsolódó tartalmak érhetők el:
szerzőkkel készített interjúk vagy a lapszámbeutató
kerekasztal-beszélgetések összefoglalói.

maltaitanulmanyok.hu

MÁLTAI TANULMÁNYOK

A társadalmi kihívások folyóirata

2023 | 5. évfolyam 4. szám

Török Csaba

Megfontolások a bizalomról

Pári András – Rövid Irén

Családra vágyunk

Székely András et al.

A családdal, házassággal kapcsolatos attitűdök és a vallásosság kapcsolata

Gombocz János – Gombocz Orsolya

A család mint támasz az egészséges életre való felkészülésben

Péntekné Simon Nikolett et al.

Örökbefogadással kapcsolatos attitűdök a magyar lakosság körében

Szodorai Dóra

Konfliktusok hálójában

Miszlai Péter

Örökbefogadás a gyermek oldaláról

Imriné Csákányos Melinda

A családi korrelációban rejlő erő

Egriné Csőreg Mónika – Szabó Orsolya

A nevelőszülői hivatás a Máltai szellemiség tükrében

Görföl Tibor

Érintkezésben a katolikus egyház globális tudatával

Pallós Tamás

Bizalomszintek

Folyóiratunk, felhasználói élményt növelő elemekkel, az interneten is elérhető – maltaitanulmanyok.hu